

Grupa Kapitałowa Powszechnego Zakładu Ubezpieczeń Spółki Akcyjnej

Skonsolidowane sprawozdanie finansowe
za rok zakończony dnia 31 grudnia 2016 roku
wraz z opinią biegłego rewidenta

Spis treści

Skonsolidowany rachunek zysków i strat	4
Skonsolidowane sprawozdanie z całkowitych dochodów	5
Skonsolidowane sprawozdanie z sytuacji finansowej	6
Sprawozdanie ze zmian w skonsolidowanym kapitale własnym	7
Skonsolidowane sprawozdanie z przepływów pieniężnych.....	9
Informacje dodatkowe i noty objaśniające.....	11
1. Wstęp	11
2. Skład Grupy PZU.....	14
3. Struktura akcjonariatu	30
4. Skład Zarządu, Rady Nadzorczej i Dyrektorzy Grupy	30
5. Podstawowe zasady (polityka) rachunkowości	33
6. Kluczowe szacunki i osądy	65
7. Sprawozdawczość dotycząca segmentów	72
8. Zarządzanie ryzykiem	81
9. Zarządzanie kapitałem własnym.....	123
10. Wartość godziwa.....	124
11. Składki ubezpieczeniowe przypisane brutto.....	133
12. Przychody z tytułu prowizji i opłat.....	134
13. Przychody netto z inwestycji	134
14. Wynik netto z realizacji i odpisy z tytułu utraty wartości inwestycji	135
15. Zmiana netto wartości godziwej aktywów i zobowiązań wycenianych w wartości godziwej.....	136
16. Pozostałe przychody operacyjne	136
17. Odszkodowania, świadczenia oraz zmiana stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych	137
18. Koszty z tytułu prowizji i opłat	137
19. Koszty odsetkowe	138
20. Koszty akwizycji.....	138
21. Koszty administracyjne.....	138
22. Koszty pracownicze	139
23. Pozostałe koszty operacyjne	139
24. Podatek dochodowy	140
25. Zysk na jedną akcję	141
26. Podatek dochodowy w innych całkowitych dochodach	141
27. Wartość firmy	141
28. Wartości niematerialne	143
29. Inne aktywa	145
30. Odroczone koszty akwizycji	145
31. Rzeczowe aktywa trwałe	146
32. Nieruchomości inwestycyjne	147

33. Jednostki wyceniane metodą praw własności	148
34. Aktywa finansowe	149
35. Należności	156
36. Środki pieniężne i ekwiwalenty środków pieniężnych	156
37. Aktywa przeznaczone do sprzedaży	157
38. Wyemitowany kapitał podstawowy oraz inne kapitały przypadające właścicielom jednostki dominującej.....	158
39. Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe	161
40. Rezerwy na świadczenia pracownicze	164
41. Inne rezerwy	164
42. Odroczonego podatek dochodowy	165
43. Zobowiązania finansowe.....	168
44. Inne zobowiązania	171
45. Leasing	172
46. Aktywa stanowiące zabezpieczenie należności, zobowiązań oraz zobowiązań warunkowych	172
47. Aktywa i zobowiązania warunkowe.....	173
48. Sprawy sporne.....	173
49. Transakcje z podmiotami powiązаныmi.....	177
50. Zatrudnienie	182
51. Pozostałe informacje	182

Skonsolidowany rachunek zysków i strat

Skonsolidowany rachunek zysków i strat	Nota	1 stycznia - 31 grudnia 2016	1 stycznia - 31 grudnia 2015
Składki ubezpieczeniowe przypisane brutto	11	20 219	18 359
Udział reasekuratorów w składce ubezpieczeniowej przypisanej brutto		(431)	(367)
Składki ubezpieczeniowe przypisane netto		19 788	17 992
Zmiana stanu rezerwy składki ubezpieczeniowej netto		(1 163)	(607)
Składki zarobione netto		18 625	17 385
Przychody z tytułu prowizji i opłat	12	808	243
Przychody netto z inwestycji	13	4 165	1 571
Wynik netto z realizacji i odpisy z tytułu utraty wartości inwestycji	14	(935)	(223)
Zmiana netto wartości godziwej aktywów i zobowiązań wycenianych w wartości godziwej	15	357	391
Pozostałe przychody operacyjne	16	1 388	803
Odszkodowania, świadczenia oraz zmiana stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych		(12 888)	(12 283)
Udział reasekuratorów w odszkodowaniach, świadczeniach oraz zmianie stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych		156	426
Odszkodowania i świadczenia ubezpieczeniowe netto	17	(12 732)	(11 857)
Koszty z tytułu prowizji i opłat	18	(285)	-
Koszty odsetkowe	19	(773)	(117)
Koszty akwizycji	20	(2 613)	(2 376)
Koszty administracyjne	21	(2 843)	(1 658)
Pozostałe koszty operacyjne	23	(2 128)	(1 222)
Zysk z działalności operacyjnej		3 034	2 940
Udział w wynikach finansowych netto jednostek wycenianych metodą praw własności		(3)	4
Zysk brutto		3 031	2 944
Podatek dochodowy	24	(614)	(601)
Zysk netto, w tym:		2 417	2 343
- zysk przypisywany właścicielom jednostki dominującej		1 947	2 343
- zyski (straty) przypisywane właścicielom udziałów niekontrolujących		470	-
Podstawowa i rozwodniona średnia ważona liczba akcji zwykłych	25	863 510 930	863 523 000
Podstawowy i rozwodniony zysk (strata) na jedną akcję zwykłą (w złotych)	25	2,25	2,71

Skonsolidowane sprawozdanie z całkowitych dochodów

Skonsolidowane sprawozdanie z całkowitych dochodów	Nota	1 stycznia - 31 grudnia 2016	1 stycznia - 31 grudnia 2015
Zysk netto		2 417	2 343
Inne całkowite dochody	26	(125)	5
Podlegające późniejszemu przeniesieniu do rachunku zysków i strat		(135)	(4)
Wycena instrumentów finansowych dostępnych do sprzedaży		(144)	2
Różnice kursowe z przeliczenia		40	(7)
Inne całkowite dochody jednostek wycenianych metodą praw własności		-	1
Zabezpieczenie przepływów pieniężnych		(31)	
Niepodlegające późniejszemu przeniesieniu do rachunku zysków i strat		10	9
Reklasyfikacja nieruchomości z rzeczowych aktywów trwałych do nieruchomości inwestycyjnych		3	7
Zyski i straty aktuarialne dotyczące rezerw pracowniczych		7	2
Dochody całkowite netto, razem		2 292	2 348
- dochody całkowite przypisywane właścicielom jednostki dominującej		1 884	2 348
- dochody całkowite przypisywane właścicielom udziałów niekontrolujących		408	-

Skonsolidowane sprawozdanie z sytuacji finansowej

Aktywa	Nota	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015 (przekształcone)	1 stycznia 2015 (przekształcone)
Wartość firmy	27	1 583	1 532	769
Wartości niematerialne	28	1 463	1 393	869
Inne aktywa	29	871	813	363
Odroczone koszty akwizycji	30	1 407	1 154	712
Udział reasekuratorów w rezerwach techniczno-ubezpieczeniowych	34.5, 39	990	1 097	753
Rzeczowe aktywa trwałe	31	1 467	1 300	1 002
Nieruchomości inwestycyjne	32	1 738	1 172	2 236
Jednostki wyceniane metodą praw własności	33	37	54	66
Aktywa finansowe		105 300	89 229	56 760
Utrzymywane do terminu wymagalności	34.1, 34.5	17 346	17 370	19 984
Dostępne do sprzedaży	34.2, 34.5	11 635	7 745	2 985
Wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy	34.3	21 882	20 648	19 097
Pochodne instrumenty zabezpieczające		72	140	-
Pożyczki	34.4, 34.5	54 365	43 326	14 694
Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego	42.1	624	369	27
Należności	34.5, 35	5 703	3 338	3 085
Środki pieniężne i ekwiwalenty środków pieniężnych	36	2 973	2 440	324
Aktywa przeznaczone do sprzedaży	37	1 189	1 506	607
Aktywa, razem		125 345	105 397	67 573

Kapitały i zobowiązania	Nota	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015 (przekształcone)	1 stycznia 2015 (przekształcone)
Kapitały				
Kapitały przypadające właścicielom jednostki dominującej		13 010	12 924	13 167
Kapitał podstawowy	38.1	86	86	86
Pozostałe kapitały	38.2	10 869	10 142	9 887
Niepodzielony wynik		2 055	2 696	3 194
Zysk z lat ubiegłych		108	353	3 194
Zysk netto		1 947	2 343	-
Udziały niekontrolujące		4 117	2 194	1
Kapitały, razem		17 127	15 118	13 168
Zobowiązania				
Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe	39	42 194	41 280	40 167
Rezerwy na świadczenia pracownicze	40	128	117	120
Inne rezerwy	41	367	108	191
Rezerwa z tytułu odroczonego podatku dochodowego	42.2	469	509	398
Zobowiązania finansowe	43	60 030	44 695	9 403
Inne zobowiązania	44	4 997	3 570	3 874
Zobowiązania bezpośrednio związane z aktywami zakwalifikowanymi jako przeznaczone do sprzedaży	37	33	-	252
Zobowiązania, razem		108 218	90 279	54 405
Kapitały i zobowiązania, razem		125 345	105 397	67 573

Sprawozdanie ze zmian w skonsolidowanym kapitale własnym

Sprawozdanie ze zmian w skonsolidowanym kapitale własnym	Nota	Kapitał podstawowy	Kapitały przypadające właścicielom jednostki dominującej								Razem	Udziały niekontrolujące	Kapitał własny, razem
			Pozostałe kapitały					Niepodzielony wynik					
			Akcje własne	Kapitał zapasowy	Kapitał z aktualizacji wyceny	Pozostałe kapitały rezerwowe	Zyski i straty aktuarialne dotyczące rezerw pracowniczych	Różnice kursowe z przeliczenia	Zysk z lat ubiegłych	Zysk netto			
Nota		38.1		38.2	38.2		38.2	38.2				2.3	
Stan na 1 stycznia 2016 roku		86	-	9 947	241	-	(4)	(42)	2 696	-	12 924	2 194	15 118
Wycena instrumentów finansowych dostępnych do sprzedaży		-	-	-	(104)	-	-	-	-	-	(104)	(40)	(144)
Zabezpieczenie przepływów pieniężnych		-	-	-	(9)	-	-	-	-	-	(9)	(22)	(31)
Różnice kursowe z przeliczenia		-	-	-	-	-	-	40	-	-	40	-	40
Zyski i straty aktuarialne dotyczące rezerw pracowniczych		-	-	-	-	-	7	-	-	-	7	-	7
Reklasyfikacja nieruchomości z rzeczowych aktywów trwałych do inwestycyjnych		-	-	-	3	-	-	-	-	-	3	-	3
Inne całkowite dochody netto, razem		-	-	-	(110)	-	7	40	-	-	(63)	(62)	(125)
Zysk (strata) netto		-	-	-	-	-	-	-	-	1 947	1 947	470	2 417
Całkowite dochody razem		-	-	-	(110)	-	7	40	-	1 947	1 884	408	2 292
Pozostałe zmiany, w tym:		-	(1)	811	(25)	5	-	-	(2 588)	-	(1 798)	1 515	(283)
Podział wyniku finansowego	38.1.1.1	-	-	787	-	5	-	-	(2 588)	-	(1 796)	-	(1 796)
Emisje akcji Alior Banku		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1 528	1 528
Zakup akcji własnych		-	(1)	-	-	-	-	-	-	-	(1)	-	(1)
Zmiany w składzie Grupy PZU i transakcje z udziałowcami niekontrolującymi		-	-	(1)	-	-	-	-	-	-	(1)	(13)	(14)
Sprzedaż przeszacowanych nieruchomości		-	-	25	(25)	-	-	-	-	-	-	-	-
Stan na 31 grudnia 2016 roku		86	(1)	10 758	106	5	3	(2)	108	1 947	13 010	4 117	17 127

Sprawozdanie ze zmian w skonsolidowanym kapitale własnym (kontynuacja)

Sprawozdanie ze zmian w skonsolidowanym kapitale własnym (przekształcone)	Nota	Kapitał podstawowy	Kapitały przypadające właścicielom jednostki dominującej						Razem	Udziały niekontrolujące	Kapitał własny, razem
			Pozostałe kapitały				Niepodzielony wynik				
			Kapitał zapasowy	Kapitał z aktualizacji wyceny	Zyski i straty aktuarialne dotyczące rezerw pracowniczych	Różnice kursowe z przeliczenia	Zysk z lat ubiegłych	Zysk netto			
Nota		38.1	38.2	38.2	38.2	38.2				2.3	
Stan na 1 stycznia 2015 roku		86	9 679	249	(6)	(35)	3 194	-	13 167	1	13 168
Wycena instrumentów finansowych dostępnych do sprzedaży		-	-	2	-	-	-	-	2	-	2
Inne całkowite dochody jednostek wycenianych metodą praw własności		-	-	1	-	-	-	-	1	-	1
Różnice kursowe z przeliczenia		-	-	-	-	(7)	-	-	(7)	-	(7)
Zyski i straty aktuarialne dotyczące rezerw pracowniczych		-	-	-	2	-	-	-	2	-	2
Reklasyfikacja nieruchomości z rzeczowych aktywów trwałych do inwestycyjnych		-	-	7	-	-	-	-	7	-	7
Inne całkowite dochody netto, razem		-	-	10	2	(7)	-	-	5	-	5
Zysk (strata) netto		-	-	-	-	-	-	2 343	2 343	-	2 343
Całkowite dochody razem		-	-	10	2	(7)	-	2 343	2 348	-	2 348
Pozostałe zmiany, w tym:		-	268	(18)	-	-	(2 841)	-	(2 591)	2 193	(398)
Podział wyniku finansowego		-	248	-	-	-	(2 839)	-	(2 591)	-	(2 591)
Zmiany w składzie Grupy PZU i transakcje z udziałowcami niekontrolującymi	2.4.1.2	-	-	-	-	-	-	-	-	2 193	2 193
Sprzedaż przeszacowanych nieruchomości		-	20	(18)	-	-	(2)	-	-	-	-
Stan na 31 grudnia 2015 roku		86	9 947	241	(4)	(42)	353	2 343	12 924	2 194	15 118

Skonsolidowane sprawozdanie z przepływów pieniężnych

Skonsolidowane sprawozdanie z przepływów pieniężnych	Nota	1 stycznia - 31 grudnia 2016	1 stycznia - 31 grudnia 2015 (przekształcone)
Zysk brutto		3 031	2 944
Korekty		1 206	(1 672)
Zmiana stanu należności od klientów z tytułu kredytów		(5 190)	-
Zmiana stanu zobowiązań z tytułu depozytów		3 964	-
Zmiana wyceny aktywów wycenianych w wartości godziwej		(357)	(391)
Przychody odsetkowe		(1 126)	(1 232)
Zrealizowane zyski/straty z działalności lokacyjnej i odpisy z tytułu utraty wartości		935	223
Wynik z tytułu różnic kursowych		(98)	(78)
Zmiana stanu odroczonej kosztów akwizycji		(253)	(443)
Amortyzacja wartości niematerialnych i rzeczowych aktywów trwałych		412	359
Zmiana stanu udziału reasekuratorów w rezerwach techniczno-ubezpieczeniowych		107	(344)
Zmiana stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych		914	1 113
Zmiana stanu należności		(2 338)	256
Zmiana stanu zobowiązań		1 967	126
Przepływy z tytułu kontraktów inwestycyjnych		(152)	(558)
Nabycia i odkupienia jednostek uczestnictwa oraz certyfikatów inwestycyjnych funduszy inwestycyjnych		303	385
Podatek dochodowy zapłacony		(580)	(555)
Zysk z okazynego nabycia Podstawowej Działalności Banku BPH		(508)	-
Pozostałe korekty		3 206	(533)
Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej		4 237	1 272
Przepływy środków pieniężnych z działalności inwestycyjnej			
Wpływy		1 030 990	645 441
- zbycie nieruchomości inwestycyjnych		69	57
- wpływy z nieruchomości inwestycyjnych		279	246
- zbycie wartości niematerialnych oraz składników rzeczowych aktywów trwałych		14	6
- zbycie udziałów i akcji		4 470	4 878
- realizacja dłużnych papierów wartościowych		183 612	45 218
- zamknięcie transakcji z przyrzeczeniem odsprzedaży		351 307	312 777
- zamknięcie lokat terminowych w instytucjach kredytowych		367 893	192 354
- realizacja pozostałych lokat		120 655	85 974
- odsetki otrzymane		1 525	1 737
- dywidendy otrzymane		61	53
- zwiększenie stanu środków pieniężnych z tytułu nabycia jednostek i zmiany zakresu konsolidacji		1 076	2 104
- pozostałe wpływy z lokat		29	37

Skonsolidowane sprawozdanie z przepływów pieniężnych (kontynuacja)

Skonsolidowane sprawozdanie z przepływów pieniężnych	Nota	1 stycznia - 31 grudnia 2016	1 stycznia - 31 grudnia 2015 (przekształcone)
Wydatki		(1 032 857)	(640 588)
- nabycie nieruchomości inwestycyjnych		(202)	(312)
- wydatki na utrzymanie nieruchomości inwestycyjnych		(174)	(168)
- nabycie wartości niematerialnych oraz składników rzeczowych aktywów trwałych		(700)	(321)
- nabycie udziałów i akcji		(4 336)	(4 771)
- nabycie udziałów i akcji w jednostkach zależnych	2.4.1	(1 852)	(1 348)
- zmniejszenie stanu środków pieniężnych z tytułu sprzedaży jednostek i zmiany zakresu konsolidacji	2.4.2	(7)	(227)
- nabycie dłużnych papierów wartościowych		(188 304)	(43 041)
- otwarcie transakcji z przyrzeczeniem odsprzedaży		(351 016)	(312 954)
- otwarcie lokat terminowych w instytucjach kredytowych		(364 550)	(191 288)
- nabycie pozostałych lokat		(121 715)	(86 152)
- pozostałe wydatki na lokaty		(1)	(6)
Przepływy pieniężne netto z działalności inwestycyjnej		(1 867)	4 853
Przepływy środków pieniężnych z działalności finansowej			
Wpływy		333 943	373 820
- wpływy z tytułu emisji akcji przez jednostki zależne (w części opłaconej przez udziałowców niekontrolujących)		1 516	-
- wpływy z tytułu kredytów i pożyczek		2 883	41
- wpływy z tytułu emisji własnych dłużnych papierów wartościowych		277	1 457
- otwarcie transakcji z przyrzeczeniem odkupu		329 267	372 322
Wydatki		(335 833)	(377 854)
- dywidendy wypłacone właścicielom jednostki dominującej	38.1.1.1	(1 796)	(4 059)
- spłata kredytów i pożyczek		(38)	(126)
- zamknięcie transakcji z przyrzeczeniem odkupu		(332 902)	(373 635)
- odsetki od kredytów i pożyczek		(994)	(5)
- odsetki od wyemitowanych dłużnych papierów wartościowych		(103)	(29)
Przepływy pieniężne netto z działalności finansowej		(1 890)	(4 034)
Przepływy pieniężne netto, razem		480	2 091
Środki pieniężne i ich ekwiwalenty na początek okresu		2 440	324
Zmiana stanu środków pieniężnych z tytułu różnic kursowych		53	25
Środki pieniężne i ich ekwiwalenty na koniec okresu, w tym:	36	2 973	2 440
- o ograniczonej możliwości dysponowania		35	22

Informacje dodatkowe i noty objaśniające

1. Wstęp

Oświadczenie o zgodności

Skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy Kapitałowej Powszechnego Zakładu Ubezpieczeń Spółki Akcyjnej (odpowiednio „skonsolidowane sprawozdanie finansowe” oraz „Grupa PZU”) sporządzono zgodnie z Międzynarodowymi Standardami Sprawozdawczości Finansowej zatwierdzonymi przez Komisję Europejską („MSSF”), które na 31 grudnia 2016 roku zostały opublikowane i weszły w życie.

Okres objęty sprawozdaniem

Skonsolidowane sprawozdanie finansowe sporządzono za okres 12 miesięcy od 1 stycznia do 31 grudnia 2016 roku.

Zatwierdzenie sprawozdania

Skonsolidowane sprawozdanie finansowe zostało podpisane i zaakceptowane do publikacji przez Zarząd Powszechnego Zakładu Ubezpieczeń Spółki Akcyjnej („PZU”, „jednostka dominująca”) 14 marca 2017 roku i będzie podlegało zatwierdzeniu przez walne zgromadzenie Powszechnego Zakładu Ubezpieczeń Spółki Akcyjnej.

Waluta funkcjonalna i prezentacji

Walutą funkcjonalną i prezentacji PZU jest polski złoty. O ile nie zaznaczono inaczej, wszystkie kwoty przedstawione w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym wykazane są w milionach złotych.

Walutą funkcjonalną spółek mających siedzibę na Ukrainie jest hrywna ukraińska, natomiast spółek z siedzibą na Litwie, Łotwie i w Szwecji jest euro.

Założenie kontynuowania działalności

Skonsolidowane sprawozdanie finansowe sporządzono przy założeniu kontynuowania działalności gospodarczej przez jednostki Grupy PZU w dającej się przewidzieć przyszłości, tj. w okresie co najmniej 12 miesięcy po zakończeniu okresu sprawozdawczego. Na dzień podpisania skonsolidowanego sprawozdania finansowego nie stwierdzono istnienia faktów i okoliczności, które wskazywałyby na zagrożenia dla możliwości kontynuacji działalności przez jednostki Grupy PZU w okresie 12 miesięcy po zakończeniu okresu sprawozdawczego na skutek zamierzonego lub przymusowego zaniechania bądź istotnego ograniczenia dotychczasowej działalności.

Działalność zaniechana

W 2016 roku jednostki Grupy PZU nie zaniechały prowadzenia jakiegokolwiek istotnego rodzaju działalności.

Słowniczek pojęć

Poniżej wyjaśniono najważniejsze pojęcia i skróty użyte w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym.

Nazwy spółek

AAS Balta – Apdrošināšanas Akciju Sabiedrība Balta.

Alior Bank – Alior Bank SA.

Artimed – Artimed Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej sp. z o.o.

Bank BPH – Bank BPH SA.

CM Medica – Centrum Medyczne Medica sp. z o.o.

EMC – EMC Instytut Medyczny SA.

Gamma – Centrum Medyczne Gamma sp. z o.o.

Grupa Kapitałowa Alior Banku – Alior Bank wraz z jednostkami zależnymi: Alior Services sp. z o.o., Centrum Obrotu Wierzytelnościami sp. z o.o., Alior Leasing sp. z o.o., Meritum Services ICB SA, Money Makers TFI SA, New Commerce Services sp. z o.o., Absource sp. z o.o.

Grupa Kapitałowa Armatura – Armatura Kraków SA wraz z jednostkami zależnymi: Armatoora SA, Aquaform SA, Aquaform Badprodukte GmbH, Aquaform Ukraine TOW, Aquaform Romania SRL, Morehome.pl sp. z o.o.

Link4 – Link4 Towarzystwo Ubezpieczeń SA.

Pekao – Bank Pekao SA.

PFR – Polski Fundusz Rozwoju SA.

Podstawowa Działalność Banku BPH – zorganizowana część przedsiębiorstwa, obejmująca wszelkie aktywa i pasywa Banku BPH, za wyjątkiem aktywów i pasywów stanowiących działalność hipoteczną Banku BPH, które pozostały w Banku BPH po podziale Banku BPH.

Proelmed – Przedsiębiorstwo Usług Medycznych PROELMED sp. z o.o.

PTE PZU – Powszechne Towarzystwo Emerytalne PZU SA.

PZU, jednostka dominująca – Powszechny Zakład Ubezpieczeń Spółka Akcyjna.

PZU CO – PZU Centrum Operacji SA.

PZU Ukraine – PrJSC IC PZU Ukraine.

PZU Ukraine Life – PrJSC IC PZU Ukraine Life Insurance.

PZU Życie – Powszechny Zakład Ubezpieczeń na Życie Spółka Akcyjna.

SPMP – Specjalistyczna Przychodnia Medycyny Pracy sp. z o.o.

SU Krystynka – Sanatorium Uzdrowskowie „Krystynka” sp. z o.o.

TFI PZU SA – Towarzystwo Funduszy Inwestycyjnych PZU SA.

TUW PZUW – Towarzystwo Ubezpieczeń Wzajemnych Polski Zakład Ubezpieczeń Wzajemnych.

Pozostałe definicje

BFG – Bankowy Fundusz Gwarancyjny.

CGU – jednostka generująca przepływy pieniężne (ang. *cash generating unit*).

DPF – ang. *discretionary participation features* – kontrakty zawierające uznaniowe udziały w zyskach w rozumieniu MSSF4 – Umowy ubezpieczeniowe.

Forbearance – narzędzia stosowane w restrukturyzacji zadłużenia, najczęściej mające postać udogodnień udzielanych dłużnikowi przez wierzyciela.

GOOZPDO – główny organ odpowiedzialny za podejmowanie decyzji operacyjnych w rozumieniu MSSF 8 – Segmenty operacyjne.

IBNR – ang. *Incurring But Not Reported* lub II rezerwa – rezerwa na szkody i wypadki zaistniałe i niezgłoszone.

[Jednostkowe sprawozdanie finansowe PZU za 2016 rok](#) – roczne jednostkowe sprawozdanie finansowe Powszechnego Zakładu Ubezpieczeń Spółki Akcyjnej za 2016 rok, sporządzone zgodnie z PSR, podpisane przez Zarząd PZU 14 marca 2017 roku.

KNF – Komisja Nadzoru Finansowego.

[Kodeks spółek handlowych](#) – ustawa z 15 września 2000 roku Kodeks spółek handlowych (t.j. Dz. U. z 2016 roku, poz. 1578 z późn. zmianami).

[MSSF](#) – Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej zatwierdzone przez Komisję Europejską, które na 31 grudnia 2016 roku zostały opublikowane i weszły w życie.

NBP – Narodowy Bank Polski.

[PGK](#) – Podatkowa Grupa Kapitałowa zawiązana na mocy umowy podpisanej 25 września 2014 roku pomiędzy 13 spółkami Grupy PZU: PZU, PZU Życie, Link4, PZU CO, PZU Pomoc SA, Ogrodowa-Inwestycje sp. z o.o., Ipsilon sp. z o.o., PZU Asset Management SA, TFI PZU SA, PZU Zdrowie SA, PZU Finanse sp. z o.o., Omicron SA, Omicron Bis SA. PGK powołana została na okres 3 lat – od 1 stycznia 2015 roku do 31 grudnia 2017 roku. Spółką dominującą i reprezentującą PGK jest PZU.

[Prawo bankowe](#) – ustawa z 29 sierpnia 1997 roku Prawo Bankowe (t.j. Dz. U. z 2015 roku poz. 128 , z późn. zm.) oraz przepisy wydane na jej podstawie.

[PSR](#) – ustawa z 29 września 1994 roku o rachunkowości (t.j. Dz. U. z 2016 roku poz. 1047) oraz przepisy wydane na jej podstawie.

[PTTŻ](#) – Polskie Tablice Trwania Życia publikowane rocznie przez Główny Urząd Statystyczny.

[RBNP](#) – ang. *Reported But Not Paid* lub I rezerwa – rezerwa na szkody zgłoszone niezlikwidowane i zlikwidowane niewypłacone.

[Skonsolidowane sprawozdanie finansowe](#) – skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy PZU wg MSSF za rok zakończony 31 grudnia 2016 roku.

[Stary portfel](#) – Portfel ubezpieczeń jednostkowych (posagowych i na życie) i rent przejętych z Państwowego Zakładu Ubezpieczeń.

UKNF – Urząd Komisji Nadzoru Finansowego.

[Ustawa o BFG](#) – ustawa z 10 czerwca 2016 roku o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, systemie gwarantowania depozytów oraz przymusowej restrukturyzacji (t.j. Dz. U. z 2016 roku, poz. 996 z późn. zm.).

[Ustawa o działalności ubezpieczeniowej](#) – ustawa z 11 września 2015 roku o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Dz. U. z 2015 roku, poz. 1844).

[Ustawa o funduszach emerytalnych](#) – ustawa z 28 sierpnia 1997 roku o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych (t.j. Dz. U. z 2013 roku, poz. 989 z późn. zm.).

[Ustawa o ofercie](#) – ustawa z 29 lipca 2005 roku o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów finansowych do zorganizowanego systemu obrotu oraz o spółkach publicznych (t.j. Dz. U. z 2016 roku, poz. 1639).

[Ustawa o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych](#) – ustawa z 5 listopada 2009 roku o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (t.j. Dz. U. z 2013 roku, poz. 1450).

ZUS – Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

2. Skład Grupy PZU

2.1 PZU

Jednostką dominującą w Grupie PZU jest PZU – spółka akcyjna z siedzibą w Warszawie przy Al. Jana Pawła II 24.

PZU jest wpisany do Krajowego Rejestru Sądowego w Sądzie Rejonowym dla Miasta Stołecznego Warszawy, XII Wydział Gospodarczy Krajowego Rejestru Sądowego, do rejestru przedsiębiorców pod numerem KRS 0000009831.

Podstawowym przedmiotem działalności PZU według Polskiej Klasyfikacji Działalności są pozostałe ubezpieczenia osobowe oraz ubezpieczenia majątkowe (PKD 65.12), a według Europejskiej Klasyfikacji Działalności - ubezpieczenia rzeczowe (EKD 6603).

2.2 Spółki Grupy PZU oraz jednostki stowarzyszone i wspólne przedsięwzięcia

L.p.	Nazwa podmiotu	Siedziba	Data objęcia kontroli / znaczącego wpływu	% kapitału akcyjnego/udziałowego oraz % głosów posiadanych bezpośrednio lub pośrednio przez PZU		Przedmiot działalności i adres strony internetowej
				31 grudnia 2016	31 grudnia 2015	
Jednostki objęte konsolidacją						
1	Powszechny Zakład Ubezpieczeń SA	Warszawa	nd.	nd.	nd.	Ubezpieczenia majątkowe i osobowe. http://www.pzu.pl/
2	Powszechny Zakład Ubezpieczeń na Życie SA	Warszawa	18.12.1991	100,00%	100,00%	Ubezpieczenia na życie. http://www.pzu.pl/grupa-pzu/pzu-zycie
3	Link4 Towarzystwo Ubezpieczeń SA	Warszawa	15.09.2014	100,00%	100,00%	Ubezpieczenia majątkowe i osobowe. http://www.link4.pl/
4	Towarzystwo Ubezpieczeń Wzajemnych Polski Zakład Ubezpieczeń Wzajemnych	Warszawa	20.11.2015	100,00%	100,00%	Ubezpieczenia majątkowe i osobowe. http://tuwpzuw.pl/
5	Lietuvos Draudimas AB	Wilno (Litwa)	31.10.2014	100,00%	99,98%	Ubezpieczenia majątkowe i osobowe. http://www.ld.lt/
6	Apdrošināšanas Akciju Sabiedrība Balta	Ryga (Łotwa)	30.06.2014	99,99%	99,99%	Ubezpieczenia majątkowe. http://www.balta.lv/
7	PrJSC IC PZU Ukraine	Kijów (Ukraina)	01.07.2005	100,00%	100,00%	Ubezpieczenia majątkowe. http://www.pzu.com.ua/
8	PrJSC IC PZU Ukraine Life Insurance	Kijów (Ukraina)	01.07.2005	100,00%	100,00%	Ubezpieczenia na życie. http://www.pzu.com.ua/
9	UAB PZU Lietuva Gyvybes Draudimas	Wilno (Litwa)	26.04.2002	99,34%	99,34%	Ubezpieczenia na życie. https://pzuqd.lt/
Jednostki objęte konsolidacją – Grupa Kapitałowa Alior Banku						
10	Alior Bank SA ¹⁾	Warszawa	18.12.2015	29,45% ²⁾	23,96% ³⁾	Usługi bankowe. https://www.aliorbank.pl/
11	Alior Services sp. z o.o. ¹⁾	Warszawa	18.12.2015	29,45%	23,96% ³⁾	Pozostała działalność wspomagająca usługi finansowe, z wyłączeniem ubezpieczeń i funduszy emerytalnych.
12	Centrum Obrotu Wierzytelnościami sp. z o.o. ¹⁾	Kraków	18.12.2015	29,45%	23,96% ³⁾	Obrót wierzytelnościami.
13	Alior Leasing sp. z o.o. ¹⁾	Wrocław	18.12.2015	29,45%	23,96% ³⁾	Usługi leasingowe. https://www.aliorbank.pl/wlasna-dzialalnosc/alior-leasing.html
14	Meritum Services ICB SA ¹⁾	Gdańsk	18.12.2015	29,45%	23,96% ³⁾	Usługi informatyczne.
15	Money Makers TFI SA ¹⁾	Warszawa	18.12.2015	17,33% ⁴⁾	14,49% ^{3) 4)}	Usługi asset management i zarządzanie subfunduszami Alior SFIO. http://www.moneymakers.pl
16	New Commerce Services sp. z o.o. ¹⁾	Warszawa	18.12.2015	29,45%	23,96%	Spółka nie prowadzi działalności.
17	Absource sp. z o.o.	Kraków	04.05.2016	29,45%	nd.	Działalność usługowa w zakresie informatyki.

L.p.	Nazwa podmiotu	Siedziba	Data objęcia kontroli / znaczącego wpływu	% kapitału akcyjnego/udziałowego oraz % głosów posiadanych bezpośrednio lub pośrednio przez PZU		Przedmiot działalności i adres strony internetowej
				31 grudnia 2016	31 grudnia 2015	
Jednostki objęte konsolidacją – pozostałe jednostki						
18	Powszechne Towarzystwo Emerytalne PZU SA	Warszawa	08.12.1998	100,00%	100,00%	Zarządzanie funduszami emerytalnymi. http://www.pzu.pl/grupa-pzu/pte-pzu
19	PZU Centrum Operacji SA	Warszawa	30.11.2001	100,00%	100,00%	Działalność pomocnicza związana z ubezpieczeniami i funduszami emerytalnymi.
20	Towarzystwo Funduszy Inwestycyjnych PZU SA	Warszawa	30.04.1999	100,00%	100,00%	Tworzenie, reprezentowanie i zarządzanie funduszami inwestycyjnymi. http://www.pzu.pl/grupa-pzu/tfi-pzu
21	PZU Pomoc SA	Warszawa	18.03.2009	100,00%	100,00%	Usługowa działalność assistance. http://www.pzu.pl/grupa-pzu/pzu-pomoc
22	PZU Finance AB (publ.)	Sztokholm (Szwecja)	02.06.2014	100,00%	100,00%	Usługi finansowe.
23	PZU Finanse sp. z o.o.	Warszawa	08.11.2013	100,00%	100,00%	Usługi finansowo-księgowe.
24	Tower Inwestycje sp. z o.o.	Warszawa	27.08.1998	100,00%	100,00%	Pozostała działalność usługowa.
25	Ogrodowa-Inwestycje sp. z o.o.	Warszawa	15.09.2004	100,00%	100,00%	Nabywanie, eksploatacja, wynajem i zbywanie nieruchomości. http://www.ogrodowainwestycje.pl/
26	PZU Zdrowie SA	Warszawa	02.09.2011	100,00%	100,00%	Usługi medyczne. https://www.pzu.pl/grupa-pzu/pzu-zdrowie-sa
27	Centrum Medyczne Medica sp. z o.o.	Płock	09.05.2014	100,00%	100,00%	Usługi medyczne. http://cmmedica.pl/
28	Specjalistyczna Przychodnia Przemysłowa Prof-Med sp. z o.o.	Włocławek	12.05.2014	100,00%	100,00%	Usługi medyczne. http://cmprofmed.pl/
29	Sanatorium Uzdrowskie „Krystynka” sp. z o.o.	Ciechocinek	09.05.2014	99,09%	99,09%	Usługi szpitalne, rehabilitacyjne, sanatoryjne. http://www.sanatoriumkrystynka.pl/
30	Przedsiębiorstwo Świadczeń Zdrowotnych i Promocji Zdrowia ELVITA – Jaworzno III sp. z o.o.	Jaworzno	01.12.2014	100,00%	100,00%	Usługi medyczne. http://www.elvita.pl/
31	Przedsiębiorstwo Usług Medycznych PROELMED sp. z o.o.	Łaziska Górne	01.12.2014	57,00%	57,00%	Usługi medyczne. http://www.proelmed.pl/
32	Rezo-Medica sp. z o.o.	Płock	23.04.2015	100,00%	100,00%	Usługi medyczne. http://rezo-medica.pl/
33	Centrum Medyczne Gamma sp. z o.o.	Warszawa	08.09.2015	60,46%	60,46%	Usługi medyczne. http://www.cmgamma.pl/
34	Medicus w Opolu sp. z o.o.	Opole	30.09.2015	100,00%	100,00%	Usługi medyczne. http://medicus.opole.pl/
35	Polmedic sp. z o.o. ⁵⁾	Radom	30.11.2016	100,00%	nd.	Usługi medyczne. http://www.polmedic.com.pl/
36	Specjalistyczna Przychodnia Medycyny Pracy sp. z o.o. ⁵⁾	Radom	30.11.2016	100,00%	nd.	Usługi medyczne. http://www.medycynapracy.com.pl/

L.p.	Nazwa podmiotu	Siedziba	Data objęcia kontroli / znaczącego wpływu	% kapitału akcyjnego/udziałowego oraz % głosów posiadanych bezpośrednio lub pośrednio przez PZU		Przedmiot działalności i adres strony internetowej
				31 grudnia 2016	31 grudnia 2015	
Jednostki objęte konsolidacją - pozostałe jednostki – ciąg dalszy						
37	Artimed Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej sp. z o.o. ⁵⁾	Kielce	21.12.2016	100,00%	nd.	Usługi medyczne. https://artimed.pl/
38	Nasze-Zdrowie sp. z o.o. ⁶⁾	Warszawa	26.08.2015	nd.	100%	nd
39	Centrum Medyczne Cordis sp. z o.o. ⁷⁾	Poznań	01.02.2016	nd.	100%	nd
40	Arm Property sp. z o.o.	Kraków	26.11.2014	100,00%	100,00%	Kupno i sprzedaż nieruchomości.
41	Ipsilon sp. z o.o.	Warszawa	02.04.2009	100,00%	100,00%	Usługowa działalność assistance oraz usługi medyczne.
42	PZU Asset Management SA	Warszawa	12.07.2001	100,00%	100,00%	Nie prowadzi działalności.
43	Omicron SA	Warszawa	13.09.2011	100,00%	100,00%	Nie prowadzi działalności.
44	Omicron BIS SA	Warszawa	28.08.2014	100,00%	100,00%	Nie prowadzi działalności.
45	Sigma BIS SA	Warszawa	12.12.2014	100,00%	100,00%	Nie prowadzi działalności.
46	LLC SOS Services Ukraine	Kijów (Ukraina)	01.07.2005	100,00%	100,00%	Usługi assistance.
47	L4C sp. z o.o.	Warszawa	15.09.2014	100,00%	100,00%	Nie prowadzi działalności.
Jednostki objęte konsolidacją - Grupa Kapitałowa Armatura						
48	Armatura Kraków SA	Kraków	07.10.1999	100,00%	100,00%	Dystrybucja produktów Grupy Armatura, administracja i zarządzanie grupą kapitałową. http://www.grupa-armatura.pl/
49	Armatoora SA	Nisko	10.12.2008	100,00%	100,00%	Produkcja i sprzedaż grzejników oraz baterii sanitarnych.
50	Aquaform SA	Środa Wlkp.	15.01.2015	100,00%	100,00%	Produkcja i sprzedaż wyposażenia łazienkowego.
51	Aquaform Badprodukte GmbH	Anhausen (Niemcy)	15.01.2015	100,00%	100,00%	Sprzedaż hurtowa.
52	Aquaform Ukraine TOW	Żytomierz (Ukraina)	15.01.2015	100,00%	100,00%	Sprzedaż hurtowa.
53	Aquaform Romania SRL	Prejmer (Rumunia)	15.01.2015	100,00%	100,00%	Sprzedaż hurtowa.
54	Morehome.pl sp. z o.o.	Środa Wlkp.	15.01.2015	100,00%	100,00%	Nie prowadzi działalności.
Jednostki objęte konsolidacją – fundusze inwestycyjne						
55	PZU SFIO Universum	Warszawa	15.12.2009	nd.	nd.	Lokowanie środków zebranych od uczestników funduszu.
56	PZU FIZ Dynamiczny	Warszawa	27.01.2010	nd.	nd.	j.w.
57	PZU FIZ Sektora Nieruchomości ⁸⁾	Warszawa	01.07.2008	nd.	nd.	j.w.
58	PZU FIZ Sektora Nieruchomości 2 ⁸⁾	Warszawa	21.11.2011	nd.	nd.	j.w.
59	PZU FIZ Aktywów Niepublicznych BIS 1	Warszawa	12.12.2012	nd.	nd.	j.w.
60	PZU FIZ Aktywów Niepublicznych BIS 2	Warszawa	19.11.2012	nd.	nd.	j.w.
61	PZU FIZ Aktywów Niepublicznych Witelo Fund	Warszawa	30.11.2016	nd.	nd.	j.w.

L.p.	Nazwa podmiotu	Siedziba	Data objęcia kontroli / znaczącego wpływu	% kapitału akcyjnego/udziałowego oraz % głosów posiadanych bezpośrednio lub pośrednio przez PZU		Przedmiot działalności i adres strony internetowej
				31 grudnia 2016	31 grudnia 2015	
Jednostki objęte konsolidacją - fundusze inwestycyjne – ciąg dalszy						
62	PZU FIZ Surowcowy	Warszawa	03.09.2015	nd.	nd.	j.w.
63	PZU FIO Globalny Obligacji Korporacyjnych	Warszawa	30.05.2016	nd.	nd.	j.w.
64	PZU Sejf+	Warszawa	30.09.2015	nd.	nd.	j.w.
65	PZU Dłużny Rynków Wschodzących	Warszawa	20.11.2006	nd.	nd.	j.w.
66	PZU Dłużny Aktywny	Warszawa	26.10.2016	nd.	nd.	j.w.
67	PZU Telekomunikacja Media Technologia	Warszawa	07.09.2016	nd.	nd.	j.w.
68	PZU Akcji Spółek Dywidendowych	Warszawa	20.11.2006	nd.	nd.	j.w.
69	PZU FIO Gotówkowy	Warszawa	01.07.2005	nd.	nd.	j.w.
70	PZU FIZ Forte	Warszawa	01.07.2016	nd.	nd.	j.w.
Jednostki stowarzyszone						
71	GSU Pomoc Górniczy Klub Ubezpieczonych SA	Tychy	08.06.1999	30,00%	30,00%	Obsługa ubezpieczeń.
72	EMC Instytut Medyczny SA	Wrocław	18.06.2013	28,31% ⁹⁾	28,31% ⁹⁾	Ochrona zdrowia ludzkiego, prace badawczo-rozwojowe w dziedzinie nauk medycznych i farmacji.

¹⁾ Informacje o nabyciu Alior Banku SA wraz z jednostkami powiązаныmi zaprezentowano w punkcie 2.4.1.2.

²⁾ Wzrost udziału Grupy PZU w kapitale zakładowym i głosach na walnym zgromadzeniu pomiędzy 31 grudnia 2016 roku a 31 grudnia 2015 roku wynika z nabycia przez PZU akcji w ramach III transzy transakcji opisanej w punkcie 2.4.1.2 (5,26%) oraz nabycia akcji w IV kwartale 2016 roku przez konsolidowane fundusze inwestycyjne (0,23%).

³⁾ Udział Grupy PZU w kapitale zakładowym Alior Banku i głosach na walnym zgromadzeniu określony na podstawie liczby akcji znajdujących się w posiadaniu PZU (I i II transza akcji nabytych w transakcji opisanej w punkcie 2.4.1.2), PZU Życie oraz konsolidowanych funduszy inwestycyjnych. Wartość nie uwzględnia akcji nabytych przez PZU w ramach III transzy transakcji opisanej w punkcie 2.4.1.2.

⁴⁾ Jednostka bezpośrednio zależna od Alior Banku, w której posiada on 58,84% kapitału akcyjnego (na 31 grudnia 2015 roku: 60,49%). W konsekwencji Zarząd PZU uznaje, że Grupa PZU sprawuje nad jednostką kontrolę.

⁵⁾ Informacje o nabyciu Polmedic sp. z o.o., SPMP oraz Artimed przedstawiono w punkcie 2.4.1.3.

⁶⁾ 13 maja 2016 roku walne zgromadzenie PZU Zdrowie SA podjęło uchwałę o połączeniu PZU Zdrowie SA (jednostka przejmująca) i Nasze-Zdrowie sp. z o.o. (jednostka przejmowana). Przejęcie nastąpiło poprzez przeniesienie całego majątku spółki przejmowanej na spółkę przejmującą. Połączenie zarejestrowano w Krajowym Rejestrze Sądowym 30 czerwca 2016 roku. Transakcja nie miała wpływu na skonsolidowane sprawozdanie finansowe.

⁷⁾ 1 sierpnia 2016 roku walne zgromadzenie PZU Zdrowie SA podjęło uchwałę o połączeniu PZU Zdrowie SA (jednostka przejmująca) i Centrum Medycznego Cordis sp. z o.o. (jednostka przejmowana). Przejęcie nastąpiło poprzez przeniesienie całego majątku spółki przejmowanej na spółkę przejmującą. Połączenie zarejestrowano w Krajowym Rejestrze Sądowym 2 listopada 2016 roku. Transakcja nie miała wpływu na skonsolidowane sprawozdanie finansowe.

⁸⁾ Na 31 grudnia 2016 roku fundusze PZU FIZ Sektora Nieruchomości i PZU FIZ Sektora Nieruchomości 2 prowadziły swoją działalność inwestycyjną poprzez zależne spółki prawa handlowego (objęte konsolidacją) mające charakter jednostek specjalnego przeznaczenia, których liczba wynosiła odpowiednio dla każdego funduszu: 24 i 11 (31 grudnia 2015 roku: 24 i 11).

⁹⁾ Udział w głosach posiadanych przez PZU różni się od udziału w kapitale akcyjnym i zarówno na 31 grudnia 2016 roku, jak i na 31 grudnia 2015 roku wynosił 25,44%. Różnica pomiędzy udziałem w głosach a udziałem w kapitale wynika z posiadania przez akcjonariuszy niekontrolujących akcji uprzywilejowanych co do głosu.

Na 31 grudnia 2016 roku poza jednostkami wymienionymi w tabeli Grupa PZU posiadała 100% udziałów w spółce Syta Development sp. z o.o. w likwidacji, nad którą kontrolę sprawuje likwidator niezależny od Grupy PZU i z tej przyczyny spółka nie podlegała konsolidacji. Wartość tych udziałów w skonsolidowanym sprawozdaniu z sytuacji finansowej Grupy PZU wynosiła zero.

2.3 Udziały niekontrolujące

W tabeli poniżej przedstawiono spółki zależne, w których występują lub występowały udziały niekontrolujące:

Nazwa jednostki	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Alior Bank	70,55%	70,78% ¹⁾
Gamma	39,54%	39,54%
Proelmed	43,00%	43,00%
SU Krystynka	0,91%	0,91%
UAB PZU Lietuva Gyvybes Draudimas	0,66%	0,66%
AAS Balta	0,01%	0,01%
Lietuvos Draudimas AB	0,00%	0,02%

¹⁾ Wartość udziału niekontrolującego Alior Banku zaprezentowano z uwzględnieniem III transzy transakcji opisanej w punkcie 2.4.1.2.

Wartość bilansowa udziału niekontrolującego Alior Banku na 31 grudnia 2016 roku wyniosła 4 111 mln zł (na 31 grudnia 2015 roku: 2 188 mln zł). Wzrost tej wartości pomiędzy 31 grudnia 2016 roku a 31 grudnia 2015 roku jest efektem podwyższenia kapitału zakładowego Alior Banku, o którym mowa w punkcie 2.5.

Poniżej przedstawiono skrócone informacje finansowe dotyczące Grupy Alior Banku ujęte w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym. Dane zawierają także wartości wynikające z przejścia Podstawowej Działalności Banku BPH za okres sprawowania kontroli (tj. od 4 listopada 2016 roku).

Aktywa	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015 (przekształcone)
Wartości niematerialne	666	582
Inne aktywa	73	109
Rzeczowe aktywa trwałe	486	229
Aktywa finansowe	57 092	35 767
Utrzymywane do terminu wymagalności	220	-
Dostępne do sprzedaży	9 505	4 867
Wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy	419	390
Pochodne instrumenty zabezpieczające	72	140
Pożyczki	46 876	30 370
Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego	594	349
Należności	815	484
Środki pieniężne i ekwiwalenty środków pieniężnych	1 126	2 090
Aktywa przeznaczone do sprzedaży	1	1
Aktywa, razem	60 853	39 611

Kapitały i zobowiązania	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015 (przekształcone)
Kapitały		
Kapitały przypadające właścicielom jednostki dominującej		
Kapitał podstawowy	1 293	727
Pozostałe kapitały	4 298	2 480
Niepodzielony wynik	236 ¹⁾	(115) ¹⁾
Udziały niekontrolujące	1	1
Kapitały, razem	5 828 ¹⁾	3 093 ¹⁾
Zobowiązania		
Rezerwy na świadczenia pracownicze	43	26
Inne rezerwy	276	9
Zobowiązania finansowe	53 266	35 921
Inne zobowiązania	1 440	562
Zobowiązania, razem	55 025	36 518
Kapitały i zobowiązania, razem	60 853	39 611

¹⁾ W tym efekt korekty z tytułu wyceny pozycji bilansowych do wartości godziwej na moment objęcia konsolidacją i ich dalszej wyceny oraz amortyzacji wartości niematerialnych zidentyfikowanych w transakcji przejęcia Alior Banku.

W związku z brakiem wpływu Alior Banku i jednostek od niego zależnych na wyniki roku 2015 nie zaprezentowano danych porównywalnych dla rachunku zysków i strat, innych całkowitych dochodów oraz sprawozdania z przepływów pieniężnych.

Rachunek zysków i strat	1 stycznia - 31 grudnia 2016	1 stycznia - 31 grudnia 2015
Przychody z tytułu prowizji i opłat	590	-
Przychody netto z inwestycji ¹⁾	2 899	-
Wynik netto z realizacji i odpisy z tytułu utraty wartości inwestycji	(763)	-
Zmiana netto wartości godziwej aktywów i zobowiązań wycenianych w wartości godziwej	142	-
Pozostałe przychody operacyjne	641	-
Koszty z tytułu prowizji i opłat	(260)	-
Koszty odsetkowe	(681)	-
Koszty administracyjne ²⁾	(1 199)	-
Pozostałe koszty operacyjne ³⁾	(622)	-
Zysk z działalności operacyjnej ^{1) 2) 3)}	747	-
Zysk brutto ^{1) 2) 3)}	747	-
Podatek dochodowy	(84)	-
Zysk netto ^{1) 2) 3)}	663	-

¹⁾ W tym 91 mln zł dodatniego wpływu z tytułu różnic w przychodach odsetkowych od portfela kredytów wycenionego do wartości godziwej na dzień nabycia Alior Banku.

²⁾ W tym 10 mln zł dodatniego wpływu z tytułu rozliczenia zobowiązania z tytułu niekorzystnych (rodzących obciążenia) umów najmu nieruchomości rozpoznanego w wyniku transakcji przejęcia Alior Banku.

³⁾ W tym 46 mln zł kosztów z tytułu amortyzacji wartości niematerialnych (relacji z klientami posiadającymi rachunki oszczędnościowo-rozliczeniowe) nabytych w transakcji przejęcia Alior Banku.

Sprawozdanie z całkowitych dochodów	1 stycznia - 31 grudnia 2016	1 stycznia - 31 grudnia 2015
Zysk netto	663	-
Inne całkowite dochody – podlegające późniejszemu przeniesieniu do rachunku zysków i strat	(87)	-
Wycena instrumentów finansowych dostępnych do sprzedaży	(56)	-
Zabezpieczenie przepływów pieniężnych	(31)	-
Dochody całkowite netto, razem	576	-

Sprawozdanie z przepływów pieniężnych	1 stycznia - 31 grudnia 2016	1 stycznia - 31 grudnia 2015
Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej	(2 226)	-
Przepływy pieniężne netto z działalności inwestycyjnej	(643)	-
Przepływy pieniężne netto z działalności finansowej	2 376	-
Przepływy pieniężne netto, razem	(493)	-

W 2016 roku Alior Bank nie wypłacił dywidendy.

W tabeli poniżej zaprezentowano dodatkowo rachunek zysków i strat Grupy PZU za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2016 prezentujący efekt nieuwzględnienia Alior Banku jako jednostki zależnej, objętej konsolidacją.

Skonsolidowany rachunek zysków i strat	Grupa PZU	Wyłączenie danych Alior Banku	Eliminacja korekt konsolidacyj- nych	Grupa bez Alior Banku
Składki ubezpieczeniowe przypisane brutto	20 219	-	19	20 238
Udział reasekuratorów w składce ubezpieczeniowej przypisanej brutto	(431)	-	-	(431)
Składki ubezpieczeniowe przypisane netto	19 788	-	19	19 807
Zmiana stanu rezerwy składki ubezpieczeniowej netto	(1 163)	-	-	(1 163)
Składki zarobione netto	18 625	-	19	18 644
Przychody z tytułu prowizji i opłat	808	(590)	-	218
Przychody netto z inwestycji	4 165	(2 858)	11	1 318
Wynik netto z realizacji i odpisy z tytułu utraty wartości inwestycji	(935)	763	-	(172)
Zmiana netto wartości godziwej aktywów i zobowiązań wycenianych w wartości godziwej	357	(183)	-	174
Pozostałe przychody operacyjne	1 388	(641)	-	747
Odszkodowania, świadczenia oraz zmiana stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych	(12 888)	-	-	(12 888)
Udział reasekuratorów w odszkodowaniach, świadczeniach oraz zmianie stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych	156	-	-	156
Odszkodowania i świadczenia ubezpieczeniowe netto	(12 732)	-	-	(12 732)
Koszty z tytułu prowizji i opłat	(285)	260	-	(25)
Koszty odsetkowe	(773)	681	(11)	(103)
Koszty akwizycji	(2 613)	-	-	(2 613)
Koszty administracyjne	(2 843)	1 199	-	(1 644)
Pozostałe koszty operacyjne	(2 128)	622	(19)	(1 525)
Zysk (strata) z działalności operacyjnej	3 034	(747)	-	2 287
Udział w zyskach (stratach) netto jednostek wycenianych metodą praw własności	(3)	-	-	(3)
Zysk (strata) brutto	3 031	(747)	-	2 284
Podatek dochodowy	(614)	84	-	(530)
Zysk (strata) netto	2 417	(663)	-	1 754

2.4 Zmiany zakresu konsolidacji i struktury Grupy PZU

2.4.1. Transakcje połączenia jednostek gospodarczych

Szczegółowe zasady rachunkowości dotyczące rozliczania transakcji przejęcia zaprezentowano w punkcie 5.4.

W 2016 roku Grupa PZU nabyła Podstawową Działalność Banku BPH oraz 4 jednostki świadczące usługi medyczne.

Nabycie Podstawowej Działalności Banku BPH wpisuje się w strategię rozwoju Alior Banku, która przewiduje wzrost w oparciu o rozwój organiczny i akwizycje, w połączeniu z osiągnięciem wysokiego poziomu zwrotu z kapitału. W wyniku przejęcia Podstawowej Działalności Banku BPH, Alior Bank awansował na 9. pozycję największych banków w Polsce pod

względem posiadanych aktywów. Transakcja przybliży Alior Bank do realizacji strategicznego celu dołączenia do grona 5 – 6 największych banków w Polsce w ciągu kolejnych kilku lat.

Nabycie jednostek świadczących usługi medyczne (w 2016 roku to: Centrum Medyczne Cordis sp. z o.o., Polmedic sp. z o.o., SPMP, Artimed) ma na celu uzupełnienie oferowanych przez Grupę PZU ubezpieczeń oraz usług zdrowotnych. Rozwój oferty usług medycznych oraz ubezpieczeń zdrowotnych stanowi jeden z głównych elementów realizacji strategii Grupy PZU. Realizacja części usług w placówkach własnych pozwoli zwiększyć konkurencyjność Grupy PZU na tym rynku. Ujęta w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym wartość firmy jest efektem planowanego wzrostu skali tego segmentu usług i generowanego przez ubezpieczenia zdrowotne wolumenu świadczeń przy jednoczesnej poprawie rentowności tych usług, dzięki pozostawieniu w Grupie PZU części marży.

2.4.1.1. Nabycie Podstawowej Działalności Banku BPH

31 marca 2016 roku Alior Bank (jednostka zależna od PZU), podpisał z GE Investment Poland sp. z o.o. (GEIP), DRB Holdings B.V. oraz Selective American Financial Enterprises, LLC (łącznie „Zbywcy Banku BPH”) umowę sprzedaży akcji oraz podziału dotyczącą nabycia Podstawowej Działalności Banku („Umowa Sprzedaży Akcji i Podziału”).

Umowa Sprzedaży Akcji i Podziału obejmowała:

- nabycie przez Alior Bank od Zbywców Banku BPH akcji stanowiących znaczny udział w Banku BPH;
- podział Banku BPH zgodnie z art. 529 §1 pkt 4 Kodeksu spółek handlowych przeprowadzany poprzez przeniesienie Podstawowej Działalności Banku BPH na Alior Bank („Podział”) oraz
- emisję nowych akcji Alior Banku na rzecz akcjonariuszy Banku BPH wskazanych w planie podziału (tj. za wyjątkiem Alior Banku oraz Zbywców Banku BPH oraz ich podmiotów powiązanych).

Zgodnie z Umową Sprzedaży Akcji i Podziału, Alior Bank nabył Podstawową Działalność Banku BPH. Nabycie nastąpiło 4 listopada 2016 roku, w dniu rejestracji przez właściwy sąd rejestrowy podwyższenia kapitału zakładowego Alior Banku w związku z podziałem Banku BPH.

Cena

W raporcie bieżącym z 2 sierpnia 2016 roku Alior Bank poinformował o ustaleniu skorygowanej ceny nabycia Podstawowej Działalności Banku BPH w kwocie 1 160 mln zł. Cenę tę ustalono w oparciu o wartość księgową aktywów netto Podstawowej Działalności Banku BPH pomniejszonych o wartości niematerialne według stanu na 30 czerwca 2016 roku.

W ramach wezwania oraz przymusowego wykupu Alior Bank zapłacił również 305 mln zł akcjonariuszom mniejszościowym Banku BPH.

Zapłacona cena za nabycie Podstawowej Działalności Banku BPH wyniosła więc łącznie 1 465 mln zł.

Podstawę końcowego rozliczenia pomiędzy Alior Bankiem a Zbywcami Banku BPH stanowi wartość księgową aktywów netto Podstawowej Działalności Banku BPH pomniejszonych o wartości niematerialne na dzień 4 listopada 2016 roku.

Na tej podstawie Alior Bank oszacował prawo do zwrotu od Zbywców Banku BPH części wcześniej przekazanej zapłaty na kwotę 93 mln zł. Dodatkowo Alior Bank oszacował prawo do zwrotu części wcześniej przekazanej zapłaty tytułem korekty aktywów netto do poziomu odpowiadającemu współczynnikowi Tier 1 równemu 13,25% na kwotę 52 mln zł. Aktualnie trwają uzgodnienia pomiędzy stronami transakcji, których wynikiem będzie potwierdzona przez obie strony wartość księgową aktywów netto Podstawowej Działalności Banku BPH pomniejszonych o wartości niematerialne. Do dnia podpisania skonsolidowanego sprawozdania finansowego nie uzgodniono finalnego rozliczenia transakcji pomiędzy stronami. W razie braku porozumienia w tym zakresie w uzgodnionym terminie Umowa Sprzedaży Akcji i Podziału przewiduje rozstrzygnięcie rozbieżności pomiędzy Alior Bankiem a Zbywcami Banku BPH przez eksperta, którym będzie firma audytorska powołana zgodnie z postanowieniami Umowy Sprzedaży Akcji i Podziału. Rozstrzygnięcie eksperta będzie wiążące dla stron.

Warunki transakcji

Transakcję sfinansowano poprzez publiczną emisję nowych akcji Alior Banku z zachowaniem prawa poboru.

Realizacja transakcji uzależniona była od ziszczenia się następujących warunków zawieszających:

- uzyskania zgody właściwego organu antymonopolowego (zgodę uzyskano 23 czerwca 2016 roku);
- uzyskania przez Bank BPH, Alior Bank i GEIP stosownych zgód lub decyzji KNF (zgody uzyskano 19 lipca 2016 roku, 25 lipca 2016 roku, 4 sierpnia 2016 roku oraz 9 sierpnia 2016 roku);
- zatwierdzenia i podpisania planu podziału przez Bank BPH i Alior Bank (co miało miejsce 29 kwietnia 2016 roku);
- podjęcia przez walne zgromadzenie Alior Banku uchwały w sprawie podwyższenia kapitału poprzez emisję nowych akcji (uchwałę podjęto 5 maja 2016 roku);
- zarejestrowania przez sąd rejestrowy podwyższenia kapitału zakładowego Alior Banku (rejestracja nastąpiła 24 czerwca 2016 roku);
- podjęcia przez walne zgromadzenie Alior Banku uchwały w przedmiocie zatwierdzenia Podziału (uchwały podjęto 29 lipca 2016 roku);
- uzyskania określonych interpretacji podatkowych związanych z Podziałem (interpretację otrzymano 28 lipca 2016 roku).

30 czerwca 2016 roku Alior Bank, działając na podstawie art. 539 §1 i 2 Kodeksu spółek handlowych, w związku z art. 402 (1) po raz drugi zawiadomił o planowanym podziale Banku BPH. Zgodnie z ustalonym w Planie Podziału parytetem wymiany za jedną akcję Banku BPH, akcjonariuszowi Banku BPH (z wyjątkiem akcjonariuszy GE) przyznane i przydzielone miało zostać 0,44 akcji Alior Banku („Parytet Wymiany Akcji”), z zastrzeżeniem korekty związanej z rozwodnieniem kapitału zakładowego Alior Banku wynikającym z oferty publicznej Alior Banku z zachowaniem prawa poboru przed dniem Podziału. Parytet Wymiany Akcji po uwzględnieniu powyższej korekty związanej z rozwodnieniem kapitału zakładowego Alior Banku ustalono w zaokrągleniu na 0,51.

24 sierpnia 2016 roku rozliczono transakcję nabycia akcji Banku BPH w wezwaniu ogłoszonym przez Alior Bank. Ostateczna cena akcji w wezwaniu wyniosła 31,19 zł.

26 sierpnia 2016 roku weszło w życie porozumienie między Alior Bankiem a akcjonariuszami GE, o którym mowa w art. 87 ust. 1 pkt 5 Ustawy o Ofercie („Porozumienie”), dotyczące nabywania akcji Banku BPH w drodze żądania od wszystkich pozostałych akcjonariuszy Banku BPH sprzedaży wszystkich posiadanych przez nich akcji Banku BPH w trybie art. 82 Ustawy o Ofercie („Przymusowy Wykup”).

Porozumienie weszło w życie w wyniku złożenia przez Alior Bank 25 sierpnia 2016 roku Akcjonariuszom GE żądania działania w porozumieniu w celu przeprowadzenia Przymusowego Wykupu.

W wyniku wejścia w życie Porozumienia Alior Bank oraz Akcjonariusze GE przekroczyli łącznie próg 90% ogólnej liczby głosów na walnym zgromadzeniu Banku BPH.

Kontrola nad Podstawową Działalnością Banku BPH

W okresie przejściowym („Okres Przejściowy”) pomiędzy zakończeniem Wezwania a dniem rejestracji przez właściwy sąd rejestrowy podwyższenia kapitału zakładowego Alior Banku w związku z Podziałem („Dzień Podziału”), Alior Bank nie wykonywał, bez uprzedniej pisemnej zgody Zbywców Banku BPH, jakichkolwiek praw wynikających z akcji Banku BPH, z zastrzeżeniem wyjątków przewidzianych w Umowie Sprzedaży Akcji i Podziału. W Okresie Przejściowym Zbywcy Banku BPH pozostawali referencyjnymi akcjonariuszami Banku BPH. Realizując powyższe, Alior Bank w Okresie Przejściowym nie wprowadził do organów zarządzających i nadzorczych Banku BPH swoich przedstawicieli.

Objęcie kontroli nastąpiło z Dniem Podziału, czyli 4 listopada 2016 roku.

Prowizoryczne rozliczenie nabycia Podstawowej Działalności Banku BPH

Ze względu na fakt, iż nie są jeszcze znane wszystkie elementy rozliczenia pomiędzy Alior Bankiem a Zbywcami Banku BPH przedstawione poniżej rozliczenie ma charakter prowizoryczny. Maksymalny okres na rozliczenie nabycia wynosi 12 miesięcy od dnia nabycia, a więc do 4 listopada 2017 roku.

Wartość godziwa przyjętych aktywów i zobowiązań na moment objęcia kontroli	Rozliczenie prowizoryczne
Wartości niematerialne	48
Rzeczowe aktywa trwałe	271
Aktywa finansowe	13 577
Dostępne do sprzedaży	301
Wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy	3 691
Pożyczki, w tym należności od klientów z tytułu kredytów	9 585
Środki pieniężne	1 043
Inne aktywa	271
Zidentyfikowane w trakcie przejęcia nowe wartości niematerialne, w tym:	42
- relacje z klientami	42
Aktywa łącznie	15 252
Zobowiązania finansowe, w tym:	13 166
Instrumenty pochodne	38
Zobowiązania wobec banków	370
Zobowiązania wobec klientów	12 534
Zobowiązania z tytułu bankowych papierów wartościowych	224
Inne rezerwy	121
Pozostałe zobowiązania	137
- w tym zobowiązanie z tytułu niekorzystnych (rodzących obciążenia) umów najmu nieruchomości	19
Zobowiązania łącznie	13 424
Wartość godziwa nabytych aktywów netto	1 828

Kalkulacja zysku z okazjowego nabycia	Rozliczenie prowizoryczne
Przekazana zapłata	1 465
Zapłata warunkowa, w tym:	(145)
Prawo do zwrotu części wcześniej przekazanej zapłaty z tytułu korekty aktywów netto do poziomu odpowiadającemu współczynnikowi Tier 1 równemu 13,25%	(52)
Prawo do zwrotu od akcjonariuszy grupy GE części wcześniej przekazanej zapłaty z tytułu korekty ceny nabycia	(93)
Wartość godziwa możliwych do zidentyfikowania aktywów netto	(1 828)
Zysk z okazjowego nabycia	508

Przed ujęciem w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym zysku z tytułu okazjowego nabycia dokonano ponownej oceny, czy poprawnie zidentyfikowano wszystkie nabyte aktywa i wszystkie przejęte zobowiązania w celu zapewnienia, że wycena odpowiednio odzwierciedla wszystkie informacje dostępne na dzień przejęcia. Zważywszy na fakt, że zaprezentowane rozliczenie ma charakter prowizoryczny, wartość tego zysku może ulec zmianie w przyszłości, do momentu ustalenia ostatecznego rozliczenia ceny nabycia. Ewentualna korekta zostanie ujęta retrospektywnie.

Wynikający z wynegocjowania korzystnej ceny transakcji zysk z okazjowego nabycia ujęto w skonsolidowanym rachunku zysków i strat w pozycji „Pozostałe przychody operacyjne”.

Nabyta Podstawowa Działalność Banku BPH wraz z Alior Bankiem będzie stanowiła jedno CGU.

2.4.1.2. Nabycie akcji Alior Banku

Na podstawie podpisanej 30 maja 2015 roku przedwstępnej umowy sprzedaży akcji Alior Banku, PZU nabył 17 818 473 akcje Alior Banku od Alior Lux S.à.r.l. & Co. S.C.A oraz 500 000 akcji Alior Banku od Alior Polska sp. z o.o., tj. łącznie 18 318 473 akcje stanowiące około 25,19% kapitału zakładowego Alior Banku oraz ogólnej liczby głosów na walnym zgromadzeniu Alior Banku.

Cena za jedną akcję wyniosła 89,25 zł, a łączna cena za nabywane akcje 1 635 mln zł.

12 października 2015 roku nastąpiło rozliczenie nabycia pierwszej, 18 grudnia 2015 roku – drugiej, a 11 marca 2016 roku trzeciej transzy akcji Alior Banku. W okresie od 12 października 2015 roku do 18 grudnia 2015 roku Grupa PZU nie sprawowała kontroli nad Alior Bankiem lecz wywierała znaczący wpływ, w rezultacie czego był on w tym okresie

uznawany za jednostkę stowarzyszoną. W wyniku nabycia drugiej transzy Grupa PZU objęła kontrolę nad Alior Bankiem, w związku z czym od 18 grudnia 2015 roku został on objęty konsolidacją wraz ze swoimi jednostkami zależnymi.

Ostateczne rozliczenie nabycia akcji Alior Banku

Rozliczenie nabycia akcji Alior Banku na dzień objęcia kontroli przeprowadzono na podstawie danych sporządzonych na 31 grudnia 2015 roku. Nie wystąpiły istotne różnice danych księgowych pomiędzy 18 grudnia 2015 roku (dzień objęcia kontroli) a 31 grudnia 2015 roku.

Skonsolidowane sprawozdanie finansowe zawiera ostateczną wartość godziwą nabytych aktywów i zobowiązań (w szczególności portfela kredytowego).

W trakcie kalkulacji wartości firmy zaktualizowano wartości księgowe aktywów i zobowiązań Alior Banku do wartości godziwej oraz zidentyfikowano wartości niematerialne oraz zobowiązania, niewykazywane do tej pory przez Alior Bank:

- znak towarowy;
- relacje z klientami;
- zobowiązania z tytułu niekorzystnych (rodzących obciążenia) umów najmu nieruchomości.

Poniżej zaprezentowano ostateczne rozliczenie transakcji na podstawie wartości godziwej nabytych aktywów i zobowiązań.

Wartość godziwa przejętych aktywów i zobowiązań na moment objęcia kontroli	Rozliczenie prowizoryczne	Korekta	Rozliczenie ostateczne
Wartości niematerialne	282	-	282
Rzeczowe aktywa trwałe	229	-	229
Aktywa finansowe	35 844	(77) ¹⁾	35 767
Pozostałe należności	484	-	484
Środki pieniężne	2 090	-	2 090
Inne aktywa	439	20 ²⁾	459
Zidentyfikowane w trakcie przejęcia nowe wartości niematerialne, w tym:	300	-	300
- znak towarowy	100	-	100
- relacje z klientami	200	-	200
Aktywa łącznie	39 668	(57)	39 611
Zobowiązania finansowe	35 921	-	35 921
Pozostałe zobowiązania	568	29	597
- w tym zobowiązanie z tytułu niekorzystnych (rodzących obciążenia) umów najmu nieruchomości	-	29	29
Udziały niekontrolujące	1	-	1
Wartość godziwa nabytych aktywów netto	3 178	(86)	3 092

¹⁾ Kwota korekty wynika z ostatecznego ustalenia wartości godziwej portfela należności kredytowych Alior Banku.

²⁾ Kwota korekty wynika z ustalenia wartości aktywa z tytułu podatku odroczonego dotyczącego wyceny należności kredytowych oraz rozpoznanego zobowiązania z tytułu niekorzystnych (rodzących obciążenia) umów najmu.

Kalkulacja wartości firmy	Rozliczenie prowizoryczne	Korekta	Rozliczenie ostateczne
Przekazana zapłata (II i III transza) – środki pieniężne	988	-	988
Wartość udziałów niekontrolujących (70,78% udziału w wartości godziwej aktywów netto Alior Banku)	2 250	(61)	2 189
Wartość godziwa akcji posiadanych na moment objęcia kontroli	661	-	661
Wartość godziwa możliwych do zidentyfikowania aktywów netto Alior Banku	(3 178)	86	(3 092)
Wartość firmy	721	25	746

Wartość firmy nie będzie pomniejszała dochodu do opodatkowania.

Zwiększenie stanu środków pieniężnych Grupy PZU o kwotę 2 090 mln zł wykazano w linii „zwiększenie stanu środków pieniężnych z tytułu nabycia jednostek i zmiany zakresu konsolidacji” skonsolidowanego sprawozdania z przepływów pieniężnych.

2.4.1.3. Nabywanie udziałów spółek medycznych

Centrum Medyczne Cordis sp. z o.o.

1 lutego 2016 roku PZU Zdrowie SA nabyło 7 312 udziałów spółki Centrum Medyczne Cordis sp. z o.o. stanowiących 100% kapitału zakładowego Centrum Medycznego Cordis sp. z o.o. i upoważniających do 100% głosów na zgromadzeniu wspólników o wartości nominalnej 50 zł każdy.

Od dnia objęcia kontroli, tj. od 1 lutego 2016 roku CM Cordis sp. z o.o. objęto konsolidacją.

Polmedic sp. z o. o. i SPMP

30 listopada 2016 roku PZU Zdrowie SA nabyło 145 udziałów spółki Polmedic sp. z o.o., stanowiących 100% kapitału zakładowego i upoważniających do 100% głosów na zgromadzeniu wspólników o wartości nominalnej 521 zł każdy.

PZU został także pośrednim właścicielem 40 udziałów spółki SPMP o wartości nominalnej 1 250 zł każdy, stanowiących 100% udziałów w kapitale zakładowym oraz dających prawo do 100% głosów na zgromadzeniu wspólników.

Od dnia objęcia kontroli, tj. od 30 listopada 2016 roku Polmedic sp. z o.o. i SPMP objęto konsolidacją.

Artimed

21 grudnia 2016 roku PZU Zdrowie SA nabyło 100 udziałów spółki Artimed, stanowiących 100% kapitału zakładowego i upoważniających do 100% głosów na zgromadzeniu wspólników o wartości nominalnej 500 zł każdy.

Od dnia objęcia kontroli, tj. od 21 grudnia 2016 roku Artimed objęto konsolidacją.

Rozliczenie nabycia spółek medycznych

Rozliczenie nabycia udziałów spółek zależnych przeprowadzono na podstawie danych tych spółek sporządzonych na 31 stycznia 2016 roku (Centrum Medyczne Cordis sp. z o.o.), na 30 listopada 2016 roku (Polmedic sp. z o.o. oraz SPMP) oraz na 31 grudnia 2016 roku (Artimed).

W trakcie kalkulacji wartości firmy dokonano wyceny aktywów i zobowiązań do wartości godziwej.

Wartość godziwa przejętych aktywów na moment objęcia kontroli	Rozliczenie ostateczne
Wartości niematerialne	1
Rzeczowe aktywa trwałe	3
Aktywa finansowe	2
Należności	4
Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego	2
Inne aktywa	1
Aktywa łącznie	13
Zobowiązania	4
Udział w wartości godziwej nabytych aktywów netto	9
Wartość godziwa przekazanej zapłaty – środki pieniężne	41
Wyliczona wartość firmy	32

Wartość firmy nie będzie pomniejszała dochodu do opodatkowania.

2.4.1.4. Przejęcia SKOK przez Alior Bank

W 2016 roku Alior Bank dokonał przejęcia dwóch SKOK. Z dniem przejęcia Alior Bank wszedł we wszystkie prawa i obowiązki przejmowanych kas (na podstawie art. 74c ust. 4 ustawy o spółdzielczych kasach oszczędnościowo – kredytowych).

Przejęcia nie wiązały się z przekazaniem zapłaty przez Alior Bank. Proces ten przebiegał przy wsparciu finansowym udzielonym przez BFG na podstawie art. 20g Ustawy o BFG. Alior Bank otrzymał od BFG wsparcie w formie dotacji na pokrycie różnicy pomiędzy wartością przejmowanych praw majątkowych a wartością zobowiązań z tytułu środków gwarantowanych na rachunkach deponentów.

26 stycznia 2016 roku KNF podjęła decyzję o przejęciu Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo-Kredytowej im. Stefana Kard. Wyszyńskiego („SKOK Wyszyńskiego”) przez Alior Bank. 27 stycznia 2016 roku Alior Bank objął zarząd majątkiem SKOK Wyszyńskiego, a od 1 marca 2016 roku przejął SKOK Wyszyńskiego.

26 kwietnia 2016 roku KNF podjęła decyzję o przejęciu Powszechnej Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo – Kredytowej w Knurowie („Powszechna SKOK”) przez Alior Bank. Z dniem 27 kwietnia 2016 roku Alior Bank objął zarząd majątkiem Powszechnej SKOK. 1 czerwca 2016 roku Powszechna SKOK została przejęta przez Alior Bank, jako bank przejmujący.

Rozliczenie nabycia SKOK

Wartość godziwa przejętych aktywów i zobowiązań na moment objęcia kontroli	
Aktywa finansowe	136
Inne aktywa	2
Aktywa łącznie	138
Zobowiązania wobec klientów gwarantowane przez BFG	200
Pozostałe zobowiązania	10
Wartość godziwa nabytych aktywów netto	(72)
Kalkulacja wartości firmy	
Cena zapłacona	-
Wartość godziwa nabytych aktywów netto	(72)
Szacowana dotacja z BFG	62
Wartość firmy	10

W części nie objętej dotacją BFG (głównie zobowiązania handlowe) wygenerowana została wartość firmy, którą odpisano jednorazowo w koszty.

2.4.1.5. Dane finansowe nabytych jednostek

W tabeli poniżej przedstawiono dane finansowe dotyczące Podstawowej Działalności Banku BPH uwzględnione w skonsolidowanym rachunku zysków i strat. Dane zostały sporządzone zgodnie z MSSF i dotyczą okresu, w którym Podstawowa Działalność Banku BPH znajdowała się pod kontrolą Grupy PZU (4 listopada – 31 grudnia 2016 roku). Ze względu na nieistotność nie zaprezentowano danych pozostałych jednostek nabytych w trakcie 2016 roku (Centrum Medycznego Cordis sp. z o.o., Polmedic sp. z o.o., SPMP, Artimed).

Skonsolidowany rachunek zysków i strat	Podstawowa Działalność Banku BPH
Przychody z tytułu prowizji i opłat	45
Przychody netto z inwestycji	97
Wynik netto z realizacji i odpisy z tytułu utraty wartości inwestycji	(12)
Zmiana netto wartości godziwej aktywów i zobowiązań wycenianych w wartości godziwej	4
Pozostałe przychody operacyjne	26
Koszty z tytułu prowizji i opłat	(27)
Koszty odsetkowe	(12)
Koszty administracyjne	(111)
Pozostałe koszty operacyjne	(312) ¹⁾
Zysk (strata) z działalności operacyjnej	(302)
Zysk (strata) brutto	(302)
Podatek dochodowy	52
Zysk (strata) netto	(250)
- zysk (strata) przypisywany właścicielom jednostki dominującej	(73)
- zyski (straty) przypisywane właścicielom udziałów niekontrolujących	(177)

¹⁾ w tym poniesione do 31 grudnia 2016 roku koszty integracji w wysokości 37 mln zł oraz koszt rezerwy restrukturyzacyjnej w wysokości 268 mln zł.

2.4.1.6. Skonsolidowany rachunek zysków i strat uwzględniający przejęte jednostki

Poniższa tabela prezentuje kwoty przychodów oraz zysków Grupy PZU z uwzględnieniem danych finansowych nabytych jednostek zależnych wyliczone w taki sposób, jak gdyby datą przejęcia dla wszystkich połączeń przeprowadzonych w trakcie roku był początek roku.

Skonsolidowany rachunek zysków i strat	1 stycznia - 31 grudnia 2016
Składki ubezpieczeniowe przypisane brutto	20 219
Udział reasekuratorów w składce ubezpieczeniowej przypisanej brutto	(431)
Składki ubezpieczeniowe przypisane netto	19 788
Zmiana stanu rezerwy składki ubezpieczeniowej netto	(1 163)
Składki zarobione netto	18 625
Przychody z tytułu prowizji i opłat	1 033
Przychody netto z inwestycji	4 691
Wynik netto z realizacji i odpisy z tytułu utraty wartości inwestycji	(995)
Zmiana netto wartości godziwej aktywów i zobowiązań wycenianych w wartości godziwej	336
Pozostałe przychody operacyjne	1 518
Odszkodowania, świadczenia oraz zmiana stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych	(12 888)
Udział reasekuratorów w odszkodowaniach, świadczeniach oraz zmianie stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych	156
Odszkodowania i świadczenia ubezpieczeniowe netto	(12 732)
Koszty z tytułu prowizji i opłat	(420)
Koszty odsetkowe	(833)
Koszty akwizycji	(2 613)
Koszty administracyjne	(3 398)
Pozostałe koszty operacyjne	(2 163)
Zysk z działalności operacyjnej	3 049
Udział w wynikach finansowych netto jednostek wycenianych metodą praw własności	(3)
Zysk brutto	3 046
Podatek dochodowy	(589)
Zysk netto, w tym:	2 457
- zysk przypisywany właścicielom jednostki dominującej	1 959
- zyski (straty) przypisywane właścicielom udziałów niekontrolujących	498

2.4.2. Zmiany w zakresie konsolidacji funduszy inwestycyjnych

Założenia, które stosuje Grupa PZU przy włączeniu funduszy inwestycyjnych do konsolidacji zaprezentowano w punkcie 6.1.1.

Z uwagi na utratę kontroli nad funduszami PZU Akcji Rynków Wschodzących oraz PZU FIZ Akcji Focus od 1 lipca 2016 roku zaprzestano ich konsolidacji. W efekcie wykazano zmniejszenie stanu środków pieniężnych Grupy PZU o kwotę 7 mln zł (w linii „zmniejszenie stanu środków pieniężnych z tytułu zmiany zakresu konsolidacji” skonsolidowanego sprawozdania z przepływów pieniężnych).

Z uwagi na uzyskanie kontroli nad funduszem PZU FIZ Forte od 1 lipca 2016 roku fundusz został objęty konsolidacją. W efekcie wykazano zwiększenie stanu środków pieniężnych Grupy PZU o kwotę 32 mln zł (w linii „zwiększenie stanu środków pieniężnych z tytułu nabycia jednostek i zmiany zakresu konsolidacji” skonsolidowanego sprawozdania z przepływów pieniężnych).

Ponadto objęto konsolidacją nowo utworzone fundusze: PZU FIO Globalny Obligacji Korporacyjnych (od 30 maja 2016 roku), PZU Telekomunikacja Media Technologia (od 7 września 2016 roku), PZU Dłużny Aktywny (od 26 października 2016 roku), PZU FIZ Aktywów Niepublicznych Witelo Fund (od 30 listopada 2016 roku).

2.4.3. Wykup akcji Lietuvos Draudimas AB

27 września 2016 roku sąd okręgowy w Wilnie wydał zgodę na przymusowy wykup akcji Lietuvos Draudimas AB od akcjonariuszy mniejszościowych. Wyrok sądu uprawomocnił się 27 października 2016 roku. Od 14 listopada 2016 roku PZU został formalnym właścicielem 188 akcji Lietuvos Draudimas AB o wartości nominalnej 14,48 euro. Cena zakupu wyniosła 237,16 euro za akcję, czyli 45 tys. euro za wszystkie akcje.

2.4.4. Międzyzakładowe Pracownicze Towarzystwo Emerytalne SA

9 czerwca 2016 roku nastąpiło wykreślenie Międzyzakładowego Pracowniczego Towarzystwa Emerytalnego PZU SA w likwidacji z Krajowego Rejestru Sądowego.

2.4.5. Sprzedaż Armatury Tower sp. z o.o.

16 czerwca 2016 roku Armatura Kraków SA sprzedała całość udziałów w Armaturze Tower sp. o.o., stanowiącej wspólne przedsięwzięcie. Stratę ze sprzedaży Armatury Tower sp. z o.o. w kwocie 8 tys. zł ujęto w pozycji „Wynik netto z realizacji i odpisy z tytułu utraty wartości inwestycji” skonsolidowanego rachunku zysków i strat.

2.5 Podwyższenie kapitału zakładowego Alior Banku

24 czerwca 2016 roku w Krajowym Rejestrze Sądowym zarejestrowano podwyższenie kapitału Alior Banku o 56 550 249 akcji zwykłych na okaziciela serii I o wartości nominalnej 10 zł każda i cenie emisyjnej 38,90 zł.

Grupa PZU objęła 16 525 801 akcji, stanowiących 29,22% akcji nowej emisji (proporcjonalnie do dotychczas posiadanego udziału) za łączną cenę 643 mln zł. W efekcie transakcji udział Grupy PZU w kapitale zakładowym i głosach na walnym zgromadzeniu Alior Banku nie uległ zmianie.

3. Struktura akcjonariatu

Struktura akcjonariatu PZU z uwzględnieniem akcjonariuszy posiadających co najmniej 5% głosów na walnym zgromadzeniu PZU przedstawiała się następująco:

Stan na 31 grudnia 2016 roku

Lp.	Nazwa akcjonariusza	Liczba akcji oraz głosów na walnym zgromadzeniu	Procent udziału w kapitale podstawowym oraz w ogólnej liczbie głosów na walnym zgromadzeniu
1	Skarb Państwa	295 217 300 ¹⁾	34,1875%
2	Aviva Otwarty Fundusz Emerytalny Aviva BZ WBK	44 260 000 ¹⁾	5,1255%
3	Pozostali akcjonariusze	524 045 700	60,6870%
Razem		863 523 000	100,00%

¹⁾ Na podstawie raportu bieżącego nr 17/2017 dotyczącego wykazu akcjonariuszy posiadających co najmniej 5% liczby głosów na nadzwyczajnym walnym zgromadzeniu PZU rozpoczętym 18 stycznia, a zakończonym 8 lutego 2017 roku.

Stan na 31 grudnia 2015 roku

Lp.	Nazwa akcjonariusza	Liczba akcji oraz głosów na walnym zgromadzeniu	Procent udziału w kapitale podstawowym oraz w ogólnej liczbie głosów na walnym zgromadzeniu
1	Skarb Państwa	297 420 578 ¹⁾	34,4427%
2	Aviva Otwarty Fundusz Emerytalny Aviva BZ WBK	49 156 660 ¹⁾	5,6926%
3	Pozostali akcjonariusze	516 945 762	59,8647%
Razem		863 523 000	100,00%

¹⁾ Na podstawie raportu bieżącego nr 3/2016 dotyczącego wykazu akcjonariuszy posiadających co najmniej 5% liczby głosów na nadzwyczajnym walnym zgromadzeniu PZU w dniu 7 stycznia 2016 roku.

Informacje o liczbie akcji uwzględnionej w wyliczeniu zysku na akcję przedstawiono w punkcie 25.

Transakcje dotyczące znacznych pakietów akcji PZU

W okresie od 1 stycznia 2016 roku do dnia podpisania skonsolidowanego sprawozdania finansowego nie zaszły znaczące zmiany w strukturze własności znacznych pakietów akcji PZU.

4. Skład Zarządu, Rady Nadzorczej i Dyrektorzy Grupy

4.1 Skład Zarządu jednostki dominującej

Od 1 stycznia 2016 roku w skład Zarządu PZU wchodził:

- Dariusz Krzewina – p. o. Prezesa Zarządu PZU;
- Przemysław Dąbrowski – Członek Zarządu PZU;
- Rafał Grodzicki – Członek Zarządu PZU;
- Tomasz Tarkowski – Członek Zarządu PZU.

19 stycznia 2016 roku Tomasz Tarkowski oraz Rafał Grodzicki złożyli rezygnacje z pełnienia funkcji Członków Zarządu PZU z dniem 19 stycznia 2016 roku.

19 stycznia 2016 roku Rada Nadzorcza PZU powołała w skład Zarządu PZU Michała Krupińskiego, Rogera Hodgkiss, Beatę Kozłowską-Chyłę, Roberta Pietryszyna oraz z dniem 20 stycznia 2016 roku Pawła Surówkę.

18 marca 2016 roku Przemysław Dąbrowski złożył rezygnację z pełnienia funkcji Członka Zarządu PZU z dniem 18 marca 2016 roku.

19 marca 2016 roku Paweł Surówka złożył rezygnację z pełnienia funkcji Członka Zarządu PZU z dniem 19 marca 2016 roku.

19 marca 2016 roku Rada Nadzorcza PZU powołała z dniem 22 marca 2016 roku w skład Zarządu PZU Sebastiana Klimka i Macieja Rapkiewicza, powierzając im funkcję Członka Zarządu PZU.

13 maja 2016 roku Robert Pietryszyn złożył rezygnację z pełnienia funkcji Członka Zarządu PZU z dniem 13 maja 2016 roku.

13 maja 2016 roku Rada Nadzorcza PZU powołała z dniem 14 maja 2016 roku w skład Zarządu PZU Andrzeja Jaworskiego, powierzając mu funkcję Członka Zarządu PZU.

23 czerwca 2016 roku Dariusz Krzewina złożył rezygnację z pełnienia funkcji Członka Zarządu PZU z dniem 23 czerwca 2016 roku.

30 sierpnia 2016 roku Sebastian Klimek złożył rezygnację z pełnienia funkcji Członka Zarządu PZU z dniem 30 sierpnia 2016 roku.

14 października 2016 roku Beata Kozłowska-Chyła złożyła rezygnację z pełnienia funkcji Członka Zarządu PZU z dniem 17 października 2016 roku.

14 października 2016 roku Rada Nadzorcza PZU powołała z dniem 14 października 2016 roku w skład Zarządu PZU Tomasza Kulika, powierzając mu funkcję Członka Zarządu PZU.

Powołania następują na okres wspólnej kadencji, która rozpoczęła się 1 lipca 2015 roku i która obejmuje trzy kolejne pełne lata obrotowe. Pierwszym pełnym rokiem obrotowym kadencji jest rok 2016.

Od 18 października 2016 roku do dnia podpisania skonsolidowanego sprawozdania finansowego w skład Zarządu PZU wchodził:

- Michał Krupiński – Prezes Zarządu PZU;
- Roger Hodgkiss – Członek Zarządu PZU;
- Andrzej Jaworski – Członek Zarządu PZU;
- Tomasz Kulik – Członek Zarządu PZU;
- Maciej Rapkiewicz – Członek Zarządu PZU.

4.2 Skład Rady Nadzorczej jednostki dominującej

Od 1 stycznia 2016 roku w skład Rady Nadzorczej PZU wchodził:

- Zbigniew Cwiąkański – Przewodniczący Rady;
- Paweł Kaczmarek – Wiceprzewodniczący Rady;
- Dariusz Filar – Sekretarz Rady;
- Zbigniew Derdziuk – Członek Rady;
- Dariusz Kacprzyk – Członek Rady;
- Jakub Karnowski – Członek Rady;
- Aleksandra Magaczewska – Członek Rady;
- Alojzy Nowak – Członek Rady;
- Maciej Piotrowski – Członek Rady.

7 stycznia 2016 roku nadzwyczajne walne zgromadzenie PZU („NWZ PZU”) odwołało ze składu Rady Nadzorczej PZU Zbigniewa Cwiąkańskiego, Zbigniewa Derdziuka, Macieja Piotrowskiego, Dariusza Kacprzyka, Jakuba Karnowskiego, Aleksandrę Magaczewską oraz Dariusza Filara.

Jednocześnie 7 stycznia 2016 roku NWZ PZU powołało w skład Rady Nadzorczej PZU: Marcina Chludzińskiego, Marcina Gargasa, Eligiusza Krześniaka, Jerzego Paluchniaka, Piotra Paszkę, Radosława Potrzeszcza, Macieja Zaborowskiego.

19 stycznia 2016 roku Paweł Kaczmarek objął funkcję Przewodniczącego Rady, Marcin Gargas Wiceprzewodniczącego Rady, a Maciej Zaborowski Sekretarza Rady.

1 lipca 2016 roku Jerzy Paluchniak złożył rezygnację z członkostwa w Radzie Nadzorczej PZU. 1 lipca 2016 roku zwyczajne walne zgromadzenie PZU („ZWZ PZU”) powołało w skład Rady Nadzorczej Piotra Walkowiaka z dniem 2 lipca 2016 roku.

7 lipca 2016 roku Minister Skarbu Państwa Rzeczypospolitej Polskiej działając na podstawie §20 ust. 7 Statutu PZU powołał na Członka Rady Nadzorczej PZU Jerzego Paluchniaka.

4 sierpnia 2016 roku Piotr Walkowiak złożył rezygnację z pełnienia funkcji Członka Rady Nadzorczej PZU z dniem 4 sierpnia 2016 roku.

8 lutego 2017 roku Eligiusz Krześniak złożył rezygnację z pełnienia funkcji Członka Rady Nadzorczej PZU z dniem 8 lutego 2017 roku.

8 lutego 2017 roku NWZ PZU odwołało ze składu Rady Nadzorczej PZU Marcina Gargasa, Piotra Paszkę i Radosława Potrzeszcza. Tego samego dnia NWZ powołało w skład Rady Nadzorczej PZU Bogusława Banaszaka, Pawła Góreckiego, Agatę Górniczką i Łukasza Świerżewskiego.

14 marca 2017 roku Paweł Kaczmarek i Maciej Zaborowski złożyli rezygnację z funkcji pełnionych w prezydium Rady Nadzorczej PZU oraz, z tym samym dniem, Paweł Górecki objął funkcję Przewodniczącego Rady Nadzorczej PZU, Łukasz Świerżewski Wiceprzewodniczącego, a Alojzy Nowak Sekretarza.

Od 14 marca 2017 roku w skład Rady Nadzorczej PZU wchodził:

- Paweł Górecki – Przewodniczący Rady;
- Łukasz Świerżewski – Wiceprzewodniczący Rady;
- Alojzy Nowak – Sekretarz Rady;
- Bogusław Banaszak – Członek Rady;
- Marcin Chludziński – Członek Rady;
- Agata Górnicza – Członek Rady;
- Paweł Kaczmarek – Członek Rady;
- Jerzy Paluchniak – Członek Rady;
- Maciej Zaborowski – Członek Rady.

4.3 Dyrektorzy Grupy PZU

Oprócz Członków Zarządu kluczowym personelem kierowniczym w Grupie PZU są także Dyrektorzy Grupy PZU, którzy wchodzi także w skład Zarządu PZU Życie.

Od 1 stycznia 2016 roku Dyrektorami Grupy PZU byli:

- Tobiasz Bury;
- Przemysław Henschke;
- Sławomir Niemierka.

Z dniem 29 stycznia 2016 roku ze stanowiska Dyrektora Grupy PZU odwołano Tobiasza Burego oraz Przemysława Henschke a powołano Tomasza Karusewicza. Od 15 lutego 2016 roku na stanowisko Dyrektora Grupy PZU powołano Romana Pałaca, a od 25 marca 2016 roku Aleksandrę Agatowską.

2 września 2016 roku, z dniem 19 sierpnia 2016 roku, na stanowisko Dyrektora Grupy PZU powołano Bartłomieja Litwińczuka.

25 października 2016 roku, z dniem 1 listopada 2016 roku na stanowisko Dyrektora Grupy powołano Pawła Surówkę.

Od 1 listopada 2016 roku do dnia podpisania skonsolidowanego sprawozdania finansowego Dyrektorami Grupy PZU byli:

- Aleksandra Agatowska;
- Tomasz Karusewicz;

- Bartłomiej Litwińczuk;
- Sławomir Niemierka;
- Roman Pałac;
- Paweł Surówka.

5. Podstawowe zasady (polityka) rachunkowości

Skonsolidowane sprawozdanie finansowe sporządzono zgodnie z koncepcją kosztu historycznego, z wyjątkiem aktualizacji wyceny nieruchomości inwestycyjnych i niektórych instrumentów finansowych, które są wyceniane w wartości godziwej.

5.1 Zmiany zasad rachunkowości, szacunków, błędy lat poprzednich

Zmiany zasad rachunkowości dokonywane są tylko wówczas, gdy:

- wymagają tego postanowienia MSSF lub
- prowadzi to do tego, iż zawarte w sprawozdaniu finansowym informacje o wpływie transakcji, innych zdarzeń i warunków na sytuację finansową, wynik finansowy czy też przepływy pieniężne Grupy będą bardziej przydatne i wiarygodne.

Zmianę zasad (polityki) rachunkowości związaną z początkowym zastosowaniem MSSF rozlicza się zgodnie z określonymi przepisami przejściowymi zawartymi w tych MSSF. Jeśli zmiana zasad (polityki) rachunkowości dokonywana jest w związku z początkowym zastosowaniem MSSF, które nie zawierają określonych przepisów przejściowych dotyczących tej zmiany lub zmiany dokonuje się dobrowolnie, zmianę tę jednostka wprowadza retrospektywnie. Retrospektywne wprowadzenie zmiany zasad (polityki) rachunkowości dokonywane jest poprzez korektę w sprawozdaniu z sytuacji finansowej salda otwarcia każdej pozycji kapitału własnego, której ta zmiana dotyczy dla najwcześniejszego prezentowanego okresu oraz ujawnienie innych danych porównawczych dla każdego okresu, tak jak gdyby zmienione zasady (polityka) rachunkowości były stosowane od zawsze.

Pozycje sprawozdania finansowego ustalone na podstawie szacunku podlegają weryfikacji, jeśli zmienią się okoliczności będące podstawą dokonanych szacunków lub w wyniku pozyskania nowych informacji czy zdobycia większego doświadczenia.

Skutki zmiany wartości szacunkowej uwzględnia się prospektywnie, co oznacza, że koryguje się wartości dotyczące transakcji, innych zdarzeń i warunków od momentu, w którym nastąpiła zmiana (zmiana wpływa tylko na bieżące sprawozdanie z całkowitych dochodów, bądź na wyniki danego okresu i okresów przyszłych).

Przyjmuje się założenie, że błędy koryguje się już w okresie, w którym zostały popełnione (a nie odkryte), zatem istotne błędy poprzednich okresów koryguje się retrospektywnie, a różnice odnosi na kapitał własny.

5.1.1. Zmiany w stosowanych MSSF

5.1.1.1. Standardy i interpretacje oraz zmiany standardów wchodzące w życie od 1 stycznia 2016 roku

W skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym zastosowano następujące nowe standardy i interpretacje oraz zmiany standardów:

Nazwa standardu/interpretacji	Data wejścia w życie dla rocznych okresów rozpoczynających się od dnia	Rozporządzenie zatwierdzające standard lub interpretację	Komentarz
Zmiana do MSR 16 i MSR 41 – Rośliny produkcyjne	1 stycznia 2016	2113/2015	Zmiana wprowadza definicję aktywów produkcyjnych i usuwa je z zakresu stosowania MSR 41 przenosząc je do MSR 16, co skutkuje zmianą metody wyceny. Zmiana nie miała wpływu na skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy PZU.
Zmiana do MSSF 11 – Rozliczenie nabycia udziału we wspólnej działalności	1 stycznia 2016	2173/2015	Zmiana precyzuje, że nabywcy udziałów we wspólnych operacjach powinni stosować wszystkie zasady dotyczące rachunkowości przejęć wynikające z MSSF 3 i innych MSSF, które nie stoją w sprzeczności z MSSF 11 oraz ujawniać informacje wymagane w tych standardach. Zmiana nie miała wpływu na skonsolidowane sprawozdania finansowe Grupy PZU.
Zmiana do MSR 16 i MSR 38 – wyjaśnienie dopuszczalnych metod amortyzacji	1 stycznia 2016	2231/2015	Zmiana precyzuje, że przyjęcie metod amortyzacji opartych na przychodach generowanych przez aktywa nie jest właściwe. Zmiana nie miała wpływu na skonsolidowane sprawozdania finansowe Grupy PZU.
Zmiany do MSSF 2012-2014	1 stycznia 2016	2343/2015	Zmiana do MSSF 5 – dodanie wskazówek dotyczących reklasyfikacji aktywów z przeznaczonych do sprzedaży do przeznaczonych do dystrybucji do właścicieli i odwrotnie oraz przypadków zaprzestania klasyfikacji aktywów przeznaczonych do dystrybucji do właścicieli. Zmiana do MSSF 7 – dodanie wskazówek dotyczących ujawnień związanych z umowami obsługi aktywów oraz wyjaśnień zastosowania zmian do MSSF 7 dotyczących kompensat w skróconych śródrocznych sprawozdaniach finansowych. Zmiana do MSR 19 – wyjaśnienie, że obligacje korporacyjne wysokiej jakości wykorzystywane w szacowaniu stopy dyskontowej używanej w kalkulacji świadczeń po okresie zatrudnienia powinny być denominowane w tej samej walucie, w której będą wypłacane świadczenia (a zatem aktywność rynku na te obligacje powinna być oceniana na poziomie waluty). Zmiany do MSR 34 – uszczegółowienie pojęć. Zmiany nie miały wpływu na skonsolidowane sprawozdania finansowe Grupy PZU.
Zmiana do MSR 1 – Inicjatywa dotycząca ujawnień	1 stycznia 2016	2406/2015	Dodanie wymogów dotyczących uporządkowanego układu sprawozdania finansowego, wprowadzenie wymogu uzgadniania się sum pośrednich zawartych w rachunku zysków i strat i sprawozdaniu z całkowitych dochodów oraz w sprawozdaniu z sytuacji finansowej, dodatkowo dodanie wskazówek dotyczących istotności, szczegółowości prezentacji i zasad rachunkowości. Zmiana skutkowała niewielkimi modyfikacjami w układzie podstawowych tabel skonsolidowanego sprawozdania finansowego Grupy PZU.

Nazwa standardu/interpretacji	Data wejścia w życie dla rocznych okresów rozpoczynających się od dnia	Rozporządzenie zatwierdzające standard lub interpretację	Komentarz
Zmiana do MSR 27 – metoda praw własności w jednostkowym sprawozdaniu finansowym	1 stycznia 2016	2441/2015	Zmiana zezwala jednostkom na stosowanie metody praw własności do wyceny inwestycji w jednostki zależne, stowarzyszone i wspólne przedsięwzięcia w jednostkowych sprawozdaniach finansowych. Zmiana nie miała wpływu na skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy PZU.
Zmiany do MSSF 10, MSSF 12 i MSR 28 – Jednostki inwestycyjne: Zastosowanie zwolnienia z konsolidacji	1 stycznia 2016	1703/2016	MSSF 10 - Dodanie dodatkowych wskazówek nakazujących jednostkom inwestycyjnym obowiązkową konsolidację zależnych jednostek nieinwestycyjnych świadczących usługi związane z inwestycjami; dodanie wskazówek dotyczących braku obowiązku sporządzania sprawozdań skonsolidowanych przez jednostki dominujące niższego szczebla zależne od jednostek inwestycyjnych. MSR 28 – dodanie wskazówek dotyczących zastosowania wyceny metodą praw własności przez inwestora niebędącego jednostką inwestycyjną w odniesieniu do stowarzyszonej jednostki inwestycyjnej lub joint-venture. Zmiany nie miały wpływu na skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy PZU.

5.1.1.2. Standardy i interpretacje oraz zmiany standardów wydane, jeszcze nieobowiązujące

Następujące standardy i interpretacje oraz zmiany standardów wydano, ale jeszcze nie obowiązują:

- Zatwierdzone rozporządzeniem Komisji Europejskiej:

Nazwa standardu/interpretacji	Data wejścia w życie dla rocznych okresów rozpoczynających się od dnia	Rozporządzenie zatwierdzające standard lub interpretację	Komentarz
MSSF 15 – Przychody z tytułu umów z klientami	1 stycznia 2018	1905/2016	MSSF 15 określa, w jaki sposób i kiedy ujmuje się przychody, jak i wymaga dostarczenia bardziej szczegółowych ujawnień. Standard zastępuje MSR 18 „Przychody”, MSR 11 „Umowy o usługę budowlaną” oraz wiele interpretacji związanych z ujmowaniem przychodów. Standard ma zastosowanie do prawie wszystkich umów z klientami (główne wyjątki dotyczą umów leasingowych, instrumentów finansowych oraz umów ubezpieczeniowych). Fundamentalną zasadą nowego standardu jest ujmowanie przychodów w taki sposób, aby odzwierciedlić transfer towarów lub usług na rzecz klientów oraz w takiej kwocie, która odzwierciedla wysokość wynagrodzenia (tj. płatność), do którego spółka spodziewa się uzyskać prawo w zamian za towary lub usługi. Standard dostarcza również wytycznych ujmowania transakcji, które nie były szczegółowo regulowane przez dotychczasowe standardy (np. przychody z usług czy modyfikacja umów), jak i obszerniejsze wyjaśnienia na temat ujmowania umów wieloelementowych. Z uwagi na brak zastosowania w odniesieniu do ubezpieczeniowych podmiotów Grupy PZU nie oszacowano potencjalnego wpływu zastosowania nowego standardu na całkowite dochody i kapitały własne.

Nazwa standardu/interpretacji	Data wejścia w życie dla rocznych okresów rozpoczynających się od dnia	Rozporządzenie zatwierdzające standard lub interpretację	Komentarz
MSSF 9 - Instrumenty finansowe	1 stycznia 2018	2067/2016	<p>Standard zastąpi MSR 39 i określa wymogi w zakresie ujmowania i wyceny, utraty wartości, zaprzestania ujmowania instrumentów finansowych oraz rachunkowości zabezpieczeń.</p> <p>Standard wprowadza nowe podejście do klasyfikacji aktywów finansowych, która uzależniona jest od charakterystyki przepływów pieniężnych oraz modelu biznesowego związanych z danymi aktywami. Standard ujednotacza także model utraty wartości w stosunku do wszystkich instrumentów finansowych. Nowy model oczekiwanej straty z tytułu utraty wartości wymaga szybszego uznawania oczekiwanych strat kredytowych.</p> <p>Standard wprowadza zreformowany model rachunkowości zabezpieczeń z rozszerzonymi wymaganiami ujawnień o działalności związanej z zarządzaniem ryzykiem.</p> <p>Klasyfikacja i wycena Zgodnie z MSSF 9 aktywa finansowe klasyfikuje się do wyceny w:</p> <ul style="list-style-type: none"> • amortyzowanym koszcie; • wartości godziwej przez wynik finansowy; • wartości godziwej przez inne całkowite dochody. <p>Instrumenty klasyfikuje się na moment zastosowania MSSF 9 po raz pierwszy lub w momencie rozpoznania instrumentu. Zmiany klasyfikacji możliwe są wyłącznie w bardzo rzadkich przypadkach zmiany modelu biznesowego.</p> <p>Instrumenty dłużne Klasyfikacja aktywów wynika z modelu biznesowego i charakterystyki przepływów pieniężnych generowanych przez poszczególne aktywa. Model biznesowy określa cel utrzymywania instrumentu finansowego (pozyskanie umownych przepływów pieniężnych czy realizacja zmiany wartości godziwej). Charakterystyka przepływów pieniężnych określa czy są to wyłącznie płatności kapitału i odsetek rozumianych jako koszt pieniądza w czasie (ang. <i>solely principal and interest – SPPI</i>).</p> <p>Jeżeli instrument spełnia test SPPI, a model biznesowy zakłada utrzymanie instrumentu w celu pozyskania umownych przepływów pieniężnych to dłużny instrument kwalifikuje się do wyceny w zamortyzowanym koszcie. Jednostka ma możliwość wyboru wyceny w wartości godziwej przez wynik finansowy, jeżeli eliminuje to niespójności w metodach wyceny. Wycena w wartości godziwej przez inne całkowite dochody obejmuje instrumenty, dla których model biznesowy zakłada zarówno pozyskanie umownych przepływów pieniężnych, jak i realizację zysku poprzez sprzedaż instrumentu. Opcja możliwa jest wyłącznie dla instrumentów spełniających test SPPI. W przypadku wyboru tej opcji całość zmian wartości godziwej odnoszona jest do innych całkowitych dochodów, natomiast odpisy z tytułu utraty wartości, przychody odsetkowe i różnice kursowe prezentowane są w rachunku zysków i strat.</p> <p>Aktywa kapitałowe Aktywa kapitałowe mogą być wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy lub przez inne całkowite dochody. W przypadku wyboru drugiej opcji, zmiany wartości godziwej odnoszone są na inne całkowite dochody i nigdy nie podlegają</p>

Nazwa standardu/interpretacji	Data wejścia w życie dla rocznych okresów rozpoczynających się od dnia	Rozporządzenie zatwierdzające standard lub interpretację	Komentarz
			<p>przeniesieniu do rachunku zysków i strat. Dywidendy i odpisy z tytułu utraty wartości od takich aktywów ujmuje się w rachunku zysków i strat.</p> <p>Zobowiązania finansowe Wycena zobowiązań finansowych nie ulega istotnej zmianie za wyjątkiem konieczności ujęcia zmiany wartości godziwej wynikającej ze zmian własnego ryzyka kredytowego w innych całkowitych dochodach.</p> <p>Utrata wartości MSSF 9 wprowadza obowiązek rozpoznawania strat oczekiwanych, a nie tylko poniesionych, jak to ma miejsce zgodnie z MSR 39. Dla aktywów dłużnych wycenianych w zamortyzowanym koszcie oraz w wartości godziwej przez inne całkowite dochody utrata wartości będzie mierzona jako 12-miesięczne lub dożywotnie oczekiwane straty kredytowe. Zmiana podejścia będzie miała istotne konsekwencje w przypadku modelowania parametrów ryzyka kredytowego oraz ostatecznej wysokości utworzonych odpisów. Nie będzie dłużej stosowany obecnie okres identyfikacji straty i odpis IBNR. Odpis będzie wyznaczany w trzech kategoriach:</p> <ul style="list-style-type: none"> • koszyk 1 – koszyk z niskim ryzykiem kredytowym – rozpoznana zostanie 12-miesięczna oczekiwana strata kredytowa; • koszyk 2 – portfel, w którym nastąpił znaczny wzrost ryzyka kredytowego – rozpoznana zostanie dożywotnia oczekiwana strata kredytowa; • koszyk 3 – kredyty z utratą wartości – rozpoznana zostanie dożywotnia oczekiwana strata kredytowa. <p>Sposób kalkulacji odpisu z tytułu utraty wartości będzie miał także wpływ na sposób rozpoznania przychodu odsetkowego – dla koszyków 1 i 2 będzie wyznaczany na bazie ekspozycji brutto, natomiast w koszyku 3 na bazie netto.</p> <p>Rachunkowość zabezpieczeń W dniu wdrożenia MSSF 9 istnieje możliwość podjęcia decyzji w sprawie kontynuowania stosowania wymogów rachunkowości zabezpieczeń zgodnie z MSR 39. W takim wypadku należy zapewnić spójność stosownych powiązań zabezpieczających ze strategią zarządzania ryzykiem. Dodatkowo MSSF 9 zwiększa zakres pozycji, jakie można wyznaczyć jako pozycje zabezpieczane, umożliwia wyznaczenie jako instrumentu zabezpieczającego aktywów lub zobowiązań finansowych wycenianych w wartości godziwej przez wynik finansowy, znosi obowiązek retrospektywnego pomiaru efektywności zabezpieczenia, zwiększa zakres wymaganych ujawnień dotyczących strategii zarządzania ryzykiem przepływów pieniężnych wynikających z transakcji zabezpieczających oraz wpływu rachunkowości zabezpieczeń na sprawozdanie finansowe.</p> <p>Grupa PZU dokonuje przeglądu aktywów finansowych i przypisania ich do właściwego modelu biznesowego. Wdrożenie MSSF 9 może skutkować zmianami w zakresie klasyfikacji niektórych aktywów finansowych (w szczególności konieczność wyceny niektórych należności z tytułu kredytów w wartości godziwej, ze względu na niespełnienie testu SPPI). Wprowadzenie nowego modelu utraty wartości będzie miało wpływ na wysokość odpisów z tytułu utraty wartości w Grupie</p>

Nazwa standardu/interpretacji	Data wejścia w życie dla rocznych okresów rozpoczynających się od dnia	Rozporządzenie zatwierdzające standard lub interpretację	Komentarz
			<p>PZU, szczególnie w zakresie ekspozycji zaklasyfikowanych do koszyka 2. Na moment wdrożenia MSSF 9 jednorazowa zmiana wynikająca z przyjęcia nowych modeli zostanie ujęta w kapitale.</p> <p>Na obecnym etapie nie jest możliwe oszacowanie wpływu zastosowania MSSF 9 na całkowite dochody i kapitały własne Grupy PZU.</p>

- Niezatwierdzone przez Komisję Europejską:

Nazwa standardu/interpretacji	Data wydania przez Radę Międzynarodowych Standardów Rachunkowości	Data wejścia w życie dla rocznych okresów rozpoczynających się od dnia (wg Rady Międzynarodowych Standardów Rachunkowości)	Komentarz
Zmiana do MSSF 4 – Zastosowanie MSSF 9 Instrumenty Finansowe łącznie z MSSF 4 Kontrakty Ubezpieczeniowe	12 września 2016	1 stycznia 2018	Zgodnie ze zmianą do MSSF 4 wydaną przez Radę Międzynarodowych Standardów Rachunkowości 12 września 2016 roku zakłady ubezpieczeń mają możliwość odroczenia wdrożenia MSSF 9 do momentu wejścia w życie MSSF 4 Faza II, dotyczącego kontraktów ubezpieczeniowych, jednak nie później niż do 1 stycznia 2021 roku, jednakże Grupa PZU nie jest uprawniona do wykorzystania tego zwolnienia z uwagi na znaczący udział działalności bankowej.
MSSF 14 – Regulacyjne rozliczenia międzyokresowe	30 stycznia 2014	1 stycznia 2016 ¹⁾	<p>Umożliwienie podmiotom stosującym MSSF po raz pierwszy, a które obecnie ujmują odroczone salda z działalności regulowanej zgodnie z ich poprzednimi, ogólnie przyjętymi zasadami rachunkowości, kontynuację ujmowania tych sald po przejściu na MSSF.</p> <p>Standard nie dotyczy Grupy PZU.</p>

Nazwa standardu/interpretacji	Data wydania przez Radę Międzynarodowych Standardów Rachunkowości	Data wejścia w życie dla rocznych okresów rozpoczynających się od dnia (wg Rady Międzynarodowych Standardów Rachunkowości)	Komentarz
Wyjaśnienia do MSSF 15 – przychody z tytułu umów z klientami	12 kwietnia 2016	1 stycznia 2018	Wyjaśnienia dostarczają wytycznych dotyczących identyfikacji obowiązków spełnienia świadczeń (ustalenie, w jakich przypadkach zawarte w umowie przyrzeczenia to „odrębne” towary lub usługi, które należy rozliczać osobno), rachunkowości licencji dotyczących własności intelektualnej (ustalenie, w jakich sytuacjach przychody z tytułu licencji dotyczącej własności intelektualnej należy rozliczać „przez pewien okres”, a w jakich sytuacjach w „ danym punkcie w czasie”) oraz rozróżnienia pomiędzy mocodawcą a agentem (doprecyzowanie, że mocodawca w ramach danego ustalenia kontroluje towar lub usługę przed ich przekazaniem do klienta). Zmiany w standardzie obejmują również dodatkowe praktyczne rozwiązania ułatwiające wdrożenie nowego standardu.
MSSF 16 – Leasing	13 stycznia 2016	1 stycznia 2019	<p>MSSF 16 zastępuje MSR 17 <i>Leasing</i> oraz związane z tym standardem interpretacje. W odniesieniu do leasingobiorców nowy standard eliminuje rozróżnienie pomiędzy leasingiem finansowym oraz operacyjnym. Ujęcie obecnego leasingu operacyjnego w sprawozdaniu z sytuacji finansowej spowoduje rozpoznanie nowego składnika aktywów (prawa do użytkowania przedmiotu leasingu) oraz nowego zobowiązania (zobowiązania do dokonania płatności z tytułu leasingu). Prawa do użytkowania przedmiotu leasingu podlegać będą umorzeniu natomiast od zobowiązań naliczane będą odsetki. Spowoduje to powstanie większych kosztów w początkowej fazie leasingu, nawet w przypadku, gdy jego strony uzgodniły stałe opłaty roczne.</p> <p>Ujęcie umów leasingu u leasingodawcy w większości przypadków pozostanie niezmienione w związku z utrzymanym podziałem na umowy leasingu operacyjnego oraz finansowego.</p> <p>Z uwagi na odległy termin wejścia w życie nowego standardu nie oszacowano jeszcze wpływu jego zastosowania na całkowite dochody i kapitały własne.</p>
Zmiana do MSR 7 – Inicjatywa dotycząca ujawnień	29 stycznia 2016	1 stycznia 2017	<p>Zmiana przewiduje przedstawianie ujawnień umożliwiających ocenę zmian wartości zobowiązań powstałych w ramach działalności finansowej (zarówno wynikających z przepływów pieniężnych, jak i zmian o charakterze niepieniężnym).</p> <p>Zastosowanie wymogów będzie wymagało zamieszczenia dodatkowych ujawnień w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Grupy PZU.</p>
Zmiana do MSR 12 – Rozpoznanie aktywów z tytułu podatku odroczonego od niezrealizowanych strat	19 stycznia 2016	1 stycznia 2017	<p>Zmiana wyjaśnia m. in., że niezrealizowane straty powiązane z instrumentami dłużnymi wycenianymi w wartości godziwej, dla których wartością podatkową jest ich początkowy koszt, mogą powodować powstanie ujemnych różnic przejściowych.</p> <p>Zmiana nie będzie miała wpływu na skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy PZU.</p>

Nazwa standardu/interpretacji	Data wydania przez Radę Międzynarodowych Standardów Rachunkowości	Data wejścia w życie dla rocznych okresów rozpoczynających się od dnia (wg Rady Międzynarodowych Standardów Rachunkowości)	Komentarz
Zmiana do MSSF 2 – Klasyfikacja i wycena płatności w formie akcji	20 czerwca 2016	1 stycznia 2018	<p>Zmiana zawiera wskazówki ujednociające wymogi rachunkowości dla transakcji płatności w formie akcji rozliczanych w środkach pieniężnych, które przyjmują takie samo podejście jak w przypadku transakcji płatności w formie akcji rozliczanych w instrumentach kapitałowych, wyjątek w MSSF 2 oraz wyjaśnienia sytuacji, kiedy płatność w formie akcji rozliczanych w środkach pieniężnych zmienia się w płatności w formie akcji rozliczanych w instrumentach kapitałowych z powodu zmiany warunków umownych.</p> <p>Zmiana nie będzie miała wpływu na skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy PZU.</p>
Zmiany do MSSF 10 i MSR 28 – Sprzedaż lub przeniesienie aktywów pomiędzy inwestorem a jednostką stowarzyszoną lub wspólnym przedsięwzięciem	11 września 2014	Odroczony na nieokreślony czas	<p>Główną konsekwencją zmiany jest rozpoznanie całości zysku lub straty w sytuacji gdy transakcja dotyczy zorganizowanego biznesu (niezależnie od tego, czy jest on umiejscowiony w jednostce zależnej czy nie), natomiast częściowe zyski lub straty rozpoznaje się, gdy transakcja dotyczy poszczególnych aktywów, które nie tworzą zorganizowanego biznesu, nawet jeżeli znajdują się w jednostce zależnej.</p> <p>Zmiany nie będą miały wpływu na skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy PZU.</p>
Zmiana do MSR 40 – Przeniesienia nieruchomości inwestycyjnych	8 grudnia 2016	1 stycznia 2018	<p>Zmiana wyjaśnia kiedy jednostka powinna dokonywać przeniesienia nieruchomości w budowie do lub z kategorii nieruchomości inwestycyjnych, w przypadku zmiany charakteru użytkowania tej nieruchomości w sytuacjach innych niż specyficznie wymienione w MSR 40.</p> <p>Zmiana nie będzie miała wpływu na skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy PZU.</p>
Zmiany do MSSF 2014-2016	8 grudnia 2016	1 stycznia 2017/ 1 stycznia 2018	<p>Zmiany dotyczą:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. MSSF 1 – zniesienie zwolnień dla podmiotów stosujących MSSF po raz pierwszy w zakresie pewnych ujawnień; 2. MSSF 12 – ujawnień dotyczących aktywów klasyfikowanych jako przeznaczone do sprzedaży lub działalność zaniechana zgodnie z MSSF 5; 3. MSR 28 – w zakresie możliwości podejmowania przez określone jednostki indywidualnej decyzji dotyczącej wyceny udziałów w jednostkach stowarzyszonych i wspólnych przedsięwzięciach według wartości godziwej przez wynik finansowy zgodnie z MSSF 9. <p>Zmiany nie będą miały wpływu na skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy PZU.</p>

Nazwa standardu/interpretacji	Data wydania przez Radę Międzynarodowych Standardów Rachunkowości	Data wejścia w życie dla rocznych okresów rozpoczynających się od dnia (wg Rady Międzynarodowych Standardów Rachunkowości)	Komentarz
Interpretacja KIMSF 22 – Transakcje w walutach obcych i płatności zaliczkowe	8 grudnia 2016	1 stycznia 2018	Interpretacja wyjaśnia, jaki kurs walutowy powinien być stosowany przy ujęciu transakcji denominowanej w walucie obcej zgodnie z MSR 21 w przypadku, kiedy klient dokonuje bezzwrotnej płatności zaliczkowej za dostawę towarów lub usług. Interpretacja nie będzie miała wpływu na skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy PZU.

¹⁾ Komisja Europejska wstrzymała proces zatwierdzania do czasu opublikowania ostatecznej wersji standardu.

Podsumowując, Grupa PZU nie przewiduje, aby wprowadzenie powyższych standardów oraz interpretacji miało istotny wpływ na stosowane przez Grupę PZU zasady rachunkowości, z wyjątkiem MSSF 9 i MSSF 15, których wpływu na stosowane przez Grupę PZU zasady rachunkowości jeszcze nie oceniono.

5.1.2. Objaśnienie różnic między wcześniej publikowanym sprawozdaniem a niniejszym skonsolidowanym sprawozdaniem finansowym

5.1.2.1. Zmiana prezentacji kwot w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym

W celu poprawy czytelności skonsolidowanego sprawozdania finansowego wszystkie kwoty zaprezentowano w milionach złotych, zamiast, jak dotychczas, w tysiącach złotych. W efekcie przeliczenia z tysięcy na miliony złotych niektóre kwoty prezentowane w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym mogą różnić się od wartości zaprezentowanych w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym za rok zakończony 31 grudnia 2015 roku z uwagi na konieczność zaokrągleń.

5.1.2.2. Zmiana sposobu sporządzania skonsolidowanego sprawozdania z przepływów pieniężnych

Przepływy pieniężne z działalności operacyjnej zaprezentowano w skonsolidowanym sprawozdaniu z przepływów pieniężnych metodą pośrednią zamiast, jak dotychczas, metodą bezpośrednią. Zmiana jest efektem ujęcia działalności bankowej i ma na celu dostosowanie prezentacji sprawozdania z przepływów pieniężnych do praktyki rynkowej i ułatwienie porównania z innymi sprawozdaniami finansowymi.

5.1.2.3. Zmiana sposobu prezentacji sprawozdawczości dotyczącej segmentów i ryzyka

W celu zwiększenia przejrzystości dokonano zmiany prezentacji sprawozdawczości dotyczącej segmentów i not o ryzyku. Dane porównywalne przekształcono odpowiednio.

5.1.2.4. Rozliczenie nabycia akcji Alior Banku

W związku z zakończeniem procesu ostatecznego rozliczenia nabycia akcji Alior Banku dokonano retrospektywnego przekształcenia danych na 31 grudnia 2015 roku. Dodatkowe informacje związane z tym rozliczeniem przedstawiono w punkcie 2.4.1.2.

5.1.2.5. Usunięcie pozycji w skonsolidowanym sprawozdaniu z sytuacji finansowej

Ze względu na nieistotność kwot, w celu zwiększenia przejrzystości skonsolidowanego sprawozdania z sytuacji finansowej w aktywach usunięto pozycje „Szacowane regresy i odzyski” i „Należności z tytułu bieżącego podatku dochodowego”. Kwoty w nich prezentowane przesunięto odpowiednio do „Innych aktywów” i „Należności”. W zobowiązaniach usunięto pozycję „Zobowiązania z tytułu bieżącego podatku dochodowego”, a kwoty zaprezentowano w „Zobowiązaniach”.

5.1.2.6. Zmiana prezentacji zobowiązań z tytułu pożyczek papierów wartościowych

W celu zwiększenia przejrzystości skonsolidowanego sprawozdania z sytuacji finansowej zobowiązania z tytułu papierów wartościowych pożyczonych w celu dokonania krótkiej sprzedaży zaprezentowano w pozycji „Zobowiązania finansowe”, a nie jak do tej pory jako „Inne zobowiązania”.

5.1.2.7. Prezentacja odsetek otrzymanych w skonsolidowanym sprawozdaniu z przepływów pieniężnych

W celu zapewnienia bardziej adekwatnego ujęcia odsetek otrzymanych od instrumentów dłużnych w obrębie działalności inwestycyjnej skonsolidowanego sprawozdania z przepływów pieniężnych przeniesiono wpływy z tytułu tych odsetek z pozycji „Realizacja dłużnych papierów wartościowych” do pozycji „Odsetki otrzymane”.

5.1.2.8. Wpływ różnic na skonsolidowane sprawozdanie finansowe

W kolejnych tabelach zaprezentowano wpływ powyższych zmian na pozycje skonsolidowanego sprawozdania finansowego.

Aktywa	31 grudnia 2015 (zatwierdzone)	Korekta	31 grudnia 2015 (przekształcone)	1 stycznia 2015 (zatwierdzone)	Korekta	1 stycznia 2015 (przekształcone)
Wartość firmy	1 507	25 ¹⁾	1 532	769	-	769
Inne aktywa	699	114 ²⁾	813	235	128 ²⁾	363
Szacowane regresy i odzyski	114	(114) ²⁾	pozycja usunięta	128	(128) ²⁾	pozycja usunięta
Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego	349	20 ¹⁾	369	27	-	27
Aktywa finansowe - pożyczki	43 403	(77) ¹⁾	43 326	14 694	-	14 694
Należności	3 271	67 ²⁾	3 338	3 085	-	3 085
Należności z tytułu bieżącego podatku dochodowego	67	(67) ²⁾	pozycja usunięta	-	-	pozycja usunięta
Aktywa, razem	105 429	(32) ¹⁾	105 397	67 573	-	67 573

Kapitały i zobowiązania	31 grudnia 2015 (zatwierdzone)	Korekta	31 grudnia 2015 (przekształcone)	1 stycznia 2015 (zatwierdzone)	Korekta	1 stycznia 2015 (przekształcone)
Udziały niekontrolujące	2 255	(61) ¹⁾	2 194	1	-	1
Kapitały, razem	15 179	(61) ¹⁾	15 118	13 168	-	13 168
Zobowiązania finansowe	44 488	207 ³⁾	44 695	9 403	-	9 403
Inne zobowiązania	3 679	29 ¹⁾ (207) ³⁾ 69 ²⁾	3 570	3 820	54 ²⁾	3 874
Zobowiązania z tytułu bieżącego podatku dochodowego	69	(69) ²⁾	pozycja usunięta	54	(54) ²⁾	pozycja usunięta
Zobowiązania, razem	90 250	29 ¹⁾	90 279	54 405	-	54 405
Kapitały i zobowiązania, razem	105 429	(32) ¹⁾	105 397	67 573	-	67 573

¹⁾ Zmiana opisana w punkcie 5.1.2.4.

²⁾ Zmiana opisana w punkcie 5.1.2.5.

³⁾ Zmiana opisana w punkcie 5.1.2.6.

Skonsolidowane sprawozdanie z przepływów pieniężnych	31 grudnia 2015 (zatwierdzone)	Korekta	31 grudnia 2015 (przekształcone)
Realizacja dłużnych papierów wartościowych	45 542	(324) ¹⁾	45 218
Odsetki otrzymane	1 413	324 ¹⁾	1 737
Wpływy środków pieniężnych z działalności inwestycyjnej	645 441	-	645 441

¹⁾ Zmiana opisana w punkcie 5.1.2.7

5.2 Zasady konsolidacji

Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok obrotowy zakończony 31 grudnia 2016 roku obejmuje dane finansowe jednostki dominującej i wszystkich jednostek zależnych, po wyeliminowaniu wzajemnych transakcji.

Jednostka zależna to jednostka, nad którą inna jednostka sprawuje kontrolę, czyli jednocześnie: sprawuje władzę nad jednostką, podlega ekspozycji na zmienne wyniki finansowe lub posiada prawa do zmiennych wyników finansowych oraz posiada możliwość wykorzystania sprawowanej władzy do wywierania wpływu na wysokość swoich dochodów finansowych.

W przypadku utraty kontroli nad funduszem inwestycyjnym zaprzestaje się jego konsolidacji i wyłącza ze skonsolidowanego sprawozdania z sytuacji finansowej aktywa i zobowiązania tego funduszu, a także ewentualne zobowiązania wobec jego uczestników. W zamian prezentuje się jednostki uczestnictwa lub certyfikaty inwestycyjne odpowiadające wartości godziwej udziałów spółek Grupy PZU w aktywach netto takiego funduszu.

Konsolidacja polega na łączeniu podobnych pozycji aktywów, zobowiązań, kapitału własnego, przychodów, kosztów i przepływów pieniężnych jednostki dominującej oraz jej jednostek zależnych, a następnie wyłączeniu wartości bilansowej inwestycji jednostki dominującej w każdej z jednostek zależnych oraz tej części kapitału własnego każdej z jednostek zależnych, która odpowiada udziałowi jednostki dominującej. Wyłączeniu podlegają również aktywa i zobowiązania, przychody, koszty i przepływy pieniężne odnoszące się do transakcji między jednostkami Grupy PZU.

Sprawozdania finansowe jednostek zależnych sporządzane są za ten sam okres sprawozdawczy, co sprawozdanie jednostki dominującej.

Jednostki zależne konsoliduje się od dnia objęcia kontroli do dnia ustania kontroli.

Zasady przeliczania aktywów, zobowiązań oraz całkowitych dochodów zagranicznych jednostek zależnych wyrażonych w walutach obcych przedstawiono w punkcie 5.3.

5.3 Ujmowanie transakcji i sald wyrażonych w walutach obcych i zastosowane kursy walutowe

Transakcje przeprowadzane w walucie innej niż polski złoty ujmuje się po kursie obowiązującym w dniu dokonania transakcji, ustalonym przez NBP. Na koniec okresu sprawozdawczego, pozycje pieniężne denominowane w walutach obcych przelicza się według średniego kursu NBP obowiązującego na ten dzień. Pozycje niepieniężne wyceniane w wartości godziwej i denominowane w walutach obcych wycenia się według kursu średniego NBP obowiązującego w dniu ustalenia wartości godziwej. Zyski i straty wynikłe z przeliczenia walut odnosi się bezpośrednio do rachunku zysków i strat.

Dane finansowe zagranicznych jednostek zależnych przelicza się na polskie złote:

- aktywa i zobowiązania – po średnim kursie ustalonym przez NBP obowiązującym na koniec okresu sprawozdawczego;
- pozycje rachunku zysków i strat oraz innych całkowitych dochodów – po średniej arytmetycznej średnich kursów ustalanych przez NBP na daty kończące każdy miesiąc okresu sprawozdawczego.

Różnice z przeliczeń ujmuje się w pozycji „Różnice kursowe z przeliczenia” w kapitałach.

W skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym przyjęto następujące kursy walutowe:

Kursy walutowe przyjęte do przeliczenia danych finansowych zagranicznych jednostek podporządkowanych	1 stycznia – 31 grudnia 2016	1 stycznia – 31 grudnia 2015	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
euro	4,3757	4,1848	4,4240	4,2615
hrywna ukraińska	0,1542	0,1722	0,1542	0,1622

5.4 Metoda nabycia

Nabycia jednostek zależnych przez Grupę PZU rozlicza się metodą nabycia.

W przypadku każdej transakcji nabycia identyfikowana jest jednostka przejmująca oraz ustalany dzień przejęcia, którym jest dzień objęcia kontroli nad nabywaną jednostką. W dniu przejęcia ujmuje się, osobno od wartości firmy, możliwe do zidentyfikowania nabyte aktywa, przejęte zobowiązania oraz wszelkie niekontrolujące udziały w nabytej jednostce.

W dniu przejęcia, możliwe do zidentyfikowania nabyte aktywa i przejęte zobowiązania wycenia się w wartości godziwej.

W przypadku każdego nabycia, wszelkie niekontrolujące udziały w nabywanym podmiocie wycenia się w wartości proporcjonalnego udziału w wartości godziwej możliwych do zidentyfikowania aktywów netto nabywanego podmiotu.

Ustalenie wartości firmy lub zysku z okazjowego nabycia

Wartość firmy wycenia się i ujmuje się na dzień nabycia w kwocie nadwyżki sumy:

- przekazanej zapłaty wycenionej w wartości godziwej na dzień nabycia;
- wartości wszelkich niekontrolujących udziałów w nabywanej jednostce, wycenionych tak, jak opisano powyżej;
- wartości godziwej udziału w kapitale nabywanej jednostki należącego do Grupy PZU przed objęciem kontroli;

nad ustaloną na dzień nabycia kwotą netto wartości godziwych możliwych do zidentyfikowania nabytych aktywów i przejętych zobowiązań.

W przypadku gdy kwota netto wartości godziwych możliwych do zidentyfikowania nabytych aktywów i przejętych zobowiązań przewyższa wartość godziwą przekazanej zapłaty, w skonsolidowanym rachunku zysków i strat ujmuje się zysk z okazjowego nabycia. Przed ujęciem zysku z okazjowego nabycia dokonuje się ponownej oceny czy poprawnie zidentyfikowano wszystkie nabyte aktywa i wszystkie przejęte zobowiązania oraz ujęte wszystkie dodatkowe aktywa i zobowiązania.

W okresie maksymalnie jednego roku od dnia objęcia kontroli Grupa PZU może korygować retrospektywnie prowizoryczne wartości godziwe aktywów i zobowiązań ujęte na dzień nabycia, aby odzwierciedlić nowe informacje uzyskane o faktach i okolicznościach, które istniały na dzień przejęcia oraz, jeśli byłyby znane, wpłynęłyby na wycenę tych aktywów i zobowiązań. Korekty takie odnosi się w ciężar rozpoznanej wartości firmy lub zysku z okazjowego nabycia.

Wartości niematerialne

Wartości niematerialne nabyte w transakcji połączenia jednostek gospodarczych ujmuje się w wartości godziwej ustalonej na dzień przejęcia. Wartość godziwą składnika wartości niematerialnych odzwierciedla oczekiwania dotyczące prawdopodobieństwa osiągnięcia w przyszłości przez jednostkę korzyści ekonomicznych z tego składnika. Wartość godziwą wartości niematerialnych określa się w następujący sposób:

- znak towarowy – metodą zwolnienia z opłat licencyjnych (ang. *relief-from-royalty method*), bazującą na potencjalnych oszczędnościach z tytułu opłat licencyjnych, których jednostka nie poniesie, będąc właścicielem danego znaku towarowego (tj. bieżącej wartości przyszłych potencjalnych opłat licencyjnych). Ustalenie rynkowego poziomu opłaty licencyjnej polega na analizie stawek licencyjnych na użytkowanie znaków towarowych stosowanych

między niepowiązаныmi stronami w obrębie porównywalnego segmentu rynku. Następnie określa się hipotetyczne płatności licencyjne, które odpowiadają iloczynowi przyjętej stawki opłaty licencyjnej oraz wartości szacowanych przychodów ze sprzedaży. W celu obliczenia dochodu netto z licencji, płatności licencyjne należy zredukować o hipotetyczną wartość podatku dochodowego. Obliczone przepływy pieniężne netto powiększane są o potencjalną oszczędność podatkową z tytułu amortyzacji podatkowej znaku towarowego - TAB (ang. *tax amortisation benefit*). Na koniec, wyznaczone strumienie pieniężne podlegają dyskontowaniu za pomocą stopy dyskontowej, uwzględniającej m. in. ryzyko charakterystyczne dla danego znaku towarowego;

- relacje z brokerami oraz relacje z klientami – metodą wielookresowej nadwyżki dochodów – (MEEM, ang. *multiperiod excess earnings method*) bazującą na bieżącej wartości przyszłych zysków generowanych przez poszczególne relacje. Wartość godziwa określana jest na podstawie zdyskontowanych przyszłych strumieni pieniężnych wynikających z dodatkowego przychodu generowanego przez spółkę posiadającą daną wartość niematerialną ponad przychody generowane przez spółkę, która takiej wartości nie posiada. Relacje identyfikuje się, określa prognozowany okres ich dalszego trwania (poprzez odpowiedni wskaźnik odejść z zastosowaniem tzw. krzywej Weibulla) oraz prognozuje przychody i koszty związane z poszczególnymi relacjami. Zidentyfikowany i obliczony poziom obciążeń z tytułu aktywów kapitałowych (CAC, ang. *contributory asset charge*), takich jak utrzymanie wskaźników kapitałowych na poziomach wymaganych przez organy nadzorcze, środki trwałe, zorganizowana siła robocza, znak towarowy oraz pozostałe wartości niematerialne aplikowany jest do przepływów pieniężnych po opodatkowaniu. Jeżeli istnieją struktury podatkowe, umożliwiające przeciętnemu uczestnikowi rynku podatkową amortyzację relacji – w jej wycenie uwzględnia się TAB;
- przyszłe zyski z zakupionego portfela umów ubezpieczenia (VIF, ang. *value in force*) – jako potencjalną nadwyżkę wartości księgowej rezerw techniczno-ubezpieczeniowych nad ich wartością godziwą, z uwzględnieniem odroczonej kosztów akwizycji. Wartość godziwą rezerw techniczno-ubezpieczeniowych wyznacza się jako wartość oczekiwaną bieżących nominalnych przepływów pieniężnych prognozowanych przy zastosowaniu metod aktuarialnych właściwych dla poszczególnych rodzajów rezerw, z uwzględnieniem specyfiki danego portfela i trendów rynkowych. Wartość oczekiwaną bieżących przyszłych przepływów pieniężnych wyznacza się poprzez zdyskontowanie prognozowanych nominalnych przepływów pieniężnych przy zastosowaniu czynników dyskontowych wyznaczonych na bazie krzywej stóp procentowych wolnych od ryzyka. Prognozowane nominalne przepływy pieniężne uwzględniają prawdopodobieństwo wystąpienia i wielkość przyszłych odszkodowań, kosztów likwidacji szkód (bezpośrednich i pośrednich), a w przypadku rezerwy składek również koszty administracyjne związane z obsługą portfela ubezpieczeń. Oszacowanie uwzględnia udział reasekuratora wynikający z obowiązujących umów reasekuracyjnych. Odpowiednie prawdopodobieństwa zdarzenia są szacowane przy pomocy metod statystycznych i aktuarialnych, a wielkość przepływów wynika z odpowiednich zapisów umów ubezpieczenia i analiz aktuarialnych;
- systemy informatyczne - wartość brutto systemów zakupionych ustalono jako wysokość nakładów finansowych poniesionych na ich nabycie. W przypadku systemów wewnętrznie wytworzonych wartość brutto ustala się w wysokości skapitalizowanych nakładów poniesionych na ich wytworzenie. Tak określone wartości koryguje się o pozostały horyzont operacyjnego wykorzystania systemu, który określa się jako procentowy parametr długości cyklu ekonomicznego życia systemu w stosunku do zakładanego okresu operacyjnego wykorzystania. Wartość godziwą systemów w trakcie budowy koryguje się do wysokości nakładów poniesionych na funkcjonalności, dla których nie zakończono prac deweloperskich lub których nie przetestowano i które nie są gotowe do odbioru produkcyjnego;
- relacje z klientami posiadającymi rachunki oszczędnościowo-rozliczeniowe (CDI, ang. *core deposit intangible*) – jako bieżąca wartość różnicy pomiędzy kosztem finansowania rachunków oszczędnościowo-rozliczeniowych a alternatywnym kosztem finansowania (uwzględniającym koszty odsetkowe oraz koszty administracyjne), jaki musiałby ponieść bank, gdyby nie posiadał portfela takich rachunków. Wartość CDI określa się metodą *favourable source of funds*, będącą pochodną metod kosztowych i dochodowych. W metodzie tej prognozuje się poziom retencji rachunków oszczędnościowo-rozliczeniowych (z zastosowaniem tzw. krzywej Weibulla), szacuje średnie saldo początkowe i liczbę rachunków, które należy uwzględnić w wycenie, oblicza salda netto depozytów, skorygowane o wskaźnik retencji oraz niestabilną część bazy depozytowej. Na podstawie wymagań w zakresie rezerwy obowiązkowej, kosztów odsetkowych oraz administracyjnych, pomniejszonych o wynik prowizyjny z rachunków kalkuluje się koszt nabytych depozytów. Następnie, na bazie benchmarków stóp procentowych

szacowany jest alternatywny koszt finansowania. W kolejnym kroku wylicza się różnicę pomiędzy alternatywnym kosztem finansowania a kosztami nabytych rachunków, która podlega dyskontowaniu za pomocą wymaganej stopy zwrotu. W wycenie CDI nie uwzględniono korzyści podatkowej z tytułu amortyzacji (TAB).

Stopa dyskontowa wykorzystywana do wyceny wartości niematerialnych odzwierciedla wartość pieniądza w czasie oraz ryzyka związane z przewidywanymi przyszłymi przepływami pieniężnymi. Jest kalkulowana na podstawie oczekiwanego zwrotu z najlepszej inwestycji alternatywnej w stosunku do inwestycji wycenianej. Stopa ta wyznacza najmniejszy wymagany przez inwestora zwrot na wycenianym aktywie w ten sposób, aby uzyskać on z niego stopę zwrotu przynajmniej równą najlepszej dostępnej alternatywie inwestycyjnej. Zwrot z alternatywnej inwestycji musi być porównywalny pod względem wartości, czasu i pewności.

Koszt kapitału własnego (CE) szacuje się na dzień objęcia kontroli zgodnie z modelem CAPM (*ang. Capital Asset Pricing Model*): $CE = RF + ERP \times \beta + SP + SR$, gdzie RF to stopa wolna od ryzyka, ERP – premia za ryzyko rynkowe, β – to miernik ryzyka systematycznego ponoszonego przez właścicieli kapitału, uwzględniający ryzyko operacyjne oraz finansowe związane z daną działalnością, SP – premia za niską kapitalizację, SR – premie specyficzne.

Kredyty i pożyczki udzielone klientom

Wycenę portfela kredytowego do wartości godziwej przeprowadzono metodą dochodową polegającą na dyskontowaniu przyszłych przepływów pieniężnych z wycenianego składnika kredytów.

- Kredyty pracujące (klienci indywidualni) – wartość bieżącą przepływów pieniężnych określa się jako sumę kontraktowych rat kapitałowych i odsetkowych (zgodnie z kontraktowymi stopami marżowymi i niezapadłą częścią kapitału) skorygowaną o ryzyko kredytowe oraz przedpłaty tam, gdzie były one istotne. Do dyskontowania przepływów pieniężnych stosuje się:
 - uśrednioną bazową stopę referencyjną obliczoną na bazie dziennych notowań dla odpowiednich stóp bazowych (WIBOR, LIBOR) za okres poprzedzających trzech miesięcy, powiększoną o marżę efektywnej stopy procentowej. Jako referencyjne efektywne stopy procentowe przyjęto średnie wartości ważone niezapadłym kapitałem dla bieżącej sprzedaży. Efektywne stopy procentowe wyznaczone w podziale na walutę, grupę produktową i scoring klientów lub
 - rynkowe stopy procentowe pobrane z krzywej dochodowości zbudowanej w oparciu o stopy rynku pieniężnego, kontrakty FRA oraz stopy IRS dla każdej z walut, skorygowane o marżę płynnościową używaną w systemie funduszy transferowych (STF), marżę na koszt kapitału obliczoną przy zastosowaniu opisanego wyżej modelu CAPM oraz szacowanej przez jednostki biznesowe marży na koszt obsługi portfela kredytów;

W celu uwzględnienia w modelu przedpłat rat kredytowych dokonywanych przez klientów wykorzystano model ekonomicznych okresów życia. Wskaźnik przedpłat uwzględniano jedynie w przypadku pożyczek oraz kredytów hipotecznych, uznając że w pozostałych produktach jest to zjawisko nieistotne.
- Kredyty pracujące (klienci biznesowi) – do wyceny portfela klientów biznesowych przyjmuje się założenia analogiczne, jak dla klientów indywidualnych, z poniższymi wyjątkami:
 - przy wyznaczaniu referencyjnych efektywnych stóp procentowych zamiast *scoringu* klientów uwzględnia się wielkość przedsiębiorstwa;
 - nie uwzględnia się wskaźnika przedpłat, uznając to za nieistotne.

Dla największych klientów pod względem wartości całkowitej niezapadłego kapitału przeprowadza się indywidualną analizę warunków cenowych (z uwzględnieniem ewentualnej zmiany ratingu), które zostałyby zaoferowane tym samym klientom w dniu wyceny. Na jej podstawie stwierdzono, że dla kluczowych klientów biznesowych warunki cenowe oferowanych produktów nie różniłyby się istotnie od warunków cenowych ustalonych w zawartych umowach. Poza indywidualną oceną największych klientów przeprowadzono analizę efektywnych stóp procentowych dla całego portfela klientów biznesowych. Analiza wskazała, że marże stosowane dla tego portfela są stabilne i średnie marże całego portfela nie odbiegają od marż osiągniętych dla bieżącej sprzedaży.

- Kredyty bez określonych harmonogramów spłat – przyjęto, że wartość godziwa jest równa ich wartości bilansowej. Wynikało to z założenia o możliwej natychmiastowej spłacie tych zobowiązań (limitów kredytowych w rachunku

bieżącym (tzw. overdraftów), kart kredytowych klientów komercyjnych, odnawialnych kredytów komercyjnych, faktoringu);

- Kredyty niepracujące – wartość godziwą ustalono na podstawie spodziewanych odzyskiwalnych przepływów kapitałowych i odsetkowych ustalonych przy zastosowaniu parametrów PD – prawdopodobieństwo *defaultu* klienta do daty przepływu oraz LGD – straty w momencie *defaultu* na moment przepływu. Obliczone możliwe do odzyskania przepływy pieniężne zostały zdyskontowane podobnie jak kredyty pracujące.

Rzeczowe aktywa trwałe

Nieruchomości wycenia się metodą dochodową, a inne rzeczowe aktywa - metodą porównawczą lub odtworzeniową.

Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe

Wartość rezerw techniczno-ubezpieczeniowych wykazuje się w dotychczasowej wartości bilansowej. Różnicę pomiędzy wartością godziwą a wartością bilansową rezerw techniczno-ubezpieczeniowych wykazuje się jako wartości niematerialne (przyszłe zyski z zakupionego portfela umów ubezpieczenia).

Zobowiązania z tytułu niekorzystnych (rodzących obciążenia) umów najmu

W celu określenia wartości godziwej zobowiązania z tytułu niekorzystnych (rodzących obciążenia) umów najmu nieruchomości dokonano analizy standardowych stawek rynkowych najmu w poszczególnych lokalizacjach na moment ustalenia wartości godziwej. Następnie porównano te stawki z kwotami wynikającymi z zawartych umów najmu. Ze względu na dużą liczbę umów analizę przeprowadzono na próbie umów, zawartych w różnych latach. Różnice otrzymane na przebadanej próbie dla danego roku zawarcia ekstrapolowano następnie na cały portfel umów zawartych w danym roku. Przy ustaleniu wartości godziwej nie zakładano renegotjacji lub zerwania umów najmu przed określonym w umowie terminem (w szczególności dla umów, gdzie umowna stawka czynszu odbiegała od oszacowanej stawki rynkowej). Na podstawie najmowanej powierzchni, lokalizacji nieruchomości, okresu trwania najmu oraz różnicy między stawką rynkową a stawką faktycznie płaconą określono przepływy pieniężne wraz z momentem ich wystąpienia w okresie projekcji. Tak określone przepływy zdyskontowano na dzień wyceny stopą wolną od ryzyka. Wartość zdyskontowanych przepływów pieniężnych stanowi wartość godziwą zobowiązania na moment wyceny.

5.5 Wartość firmy

Wartość firmy, której wartość początkową ustalono w sposób opisany w punkcie 5.4 nie podlega amortyzacji, lecz na koniec każdego roku obrotowego oraz każdorazowo, gdy istnieją przesłanki, że mogło dojść do utraty wartości, poddaje się testom na utratę wartości. Test na utratę wartości firmy oparty jest na ocenie wartości odzyskiwalnej poszczególnych jednostek generujących przepływy pieniężne, do których została zaalokowana wartość firmy i porównaniu jej z ich wartością księgową (łącznie z przypisaną wartością firmy). W sytuacji, gdy wartość odzyskiwalna jest mniejsza, odpis z tytułu utraty wartości odnosi się w pierwszej kolejności na zaalokowaną do jednostki generującej przepływy pieniężne wartość firmy. Jednostka generująca przepływy pieniężne, dla której przeprowadza się test, nie może być większa niż segment operacyjny.

Wartość firmy jednostek zależnych wykazywana jest w pozycji „Wartość firmy”, natomiast wartość firmy jednostek stowarzyszonych w pozycji „Jednostki wyceniane metodą praw własności” w skonsolidowanym sprawozdaniu z sytuacji finansowej.

5.6 Wartości niematerialne

Składniki wartości niematerialnych rozpoznaje się, jeżeli są one możliwe do zidentyfikowania, sprawowana jest nad nimi kontrola, jest prawdopodobne, że osiągnięte zostaną przyszłe korzyści ekonomiczne, które można przyporządkować danemu składnikowi i można wiarygodnie ustalić cenę nabycia lub koszt wytworzenia danego składnika.

Wartości niematerialne wycenia się według cen nabycia lub kosztów wytworzenia pomniejszonych o odpisy amortyzacyjne, a także o odpisy z tytułu utraty wartości.

Sposób ustalenia wartości godziwej wartości niematerialnych nabywanych w transakcji połączenia jednostek gospodarczych zaprezentowano w punkcie 5.4.

Składniki wartości niematerialnych obejmują w szczególności: oprogramowanie komputerowe, autorskie prawa majątkowe, licencje oraz koncesje, a także składniki nabyte w transakcjach połączenia jednostek gospodarczych - znaki towarowe, relacje z klientami (w tym relacje z klientami posiadającymi rachunki oszczędnościowo-rozliczeniowe), relacje z brokerami, przyszłe zyski z zakupionego portfela umów ubezpieczenia itp.

Składniki wartości niematerialnych podlegają amortyzacji przez szacowany okres użyteczności:

- składniki inne niż składniki wartości niematerialnych nabyte w transakcjach połączenia jednostek gospodarczych – przy zastosowaniu metody liniowej przez okres od dwóch do pięciu lat. W uzasadnionych przypadkach, po indywidualnej analizie, dopuszcza się stosowanie innej stawki amortyzacji adekwatnej do przewidywanego okresu użytkowania danego składnika wartości niematerialnych. W związku z podjętą decyzją dotyczącą planowanego okresu użytkowania systemu produktowego w PZU przez okres dziesięciu lat, przyjęto dla niego roczną stawkę amortyzacji 10%;
- składniki wartości niematerialnych nabyte w transakcjach połączenia jednostek gospodarczych (z wyjątkiem nabytych znaków towarowych) – przez okres od jednego do piętnastu lat w oparciu o wartości generowanych zysków w poszczególnych latach;
- znaki towarowe nabyte w transakcjach połączenia jednostek gospodarczych, jako wartości niematerialne o okresie użytkowania ustalonym jako nieokreślony nie podlegają amortyzacji, lecz na koniec każdego roku obrotowego oraz każdorazowo, gdy istnieją przesłanki, że mogło dojść do utraty wartości, poddaje się je testom na utratę wartości.

Amortyzacja obciąża „Pozostałe koszty operacyjne” w skonsolidowanym rachunku zysków i strat.

5.7 Rzeczowe aktywa trwałe

Składniki rzeczowych aktywów trwałych wykazuje się według cen nabycia lub kosztów wytworzenia, pomniejszonych o dotychczasowe umorzenie oraz odpisy z tytułu utraty wartości.

Amortyzuje się wszystkie składniki rzeczowych aktywów trwałych oraz ich istotne komponenty, z wyjątkiem gruntów oraz rzeczowych aktywów trwałych w budowie. Składnik amortyzuje się od momentu, gdy jest on dostępny do użytkowania, to znaczy od momentu jego dostosowania do miejsca i warunków potrzebnych do rozpoczęcia funkcjonowania zgodnie z zamierzeniami.

Poniżej przedstawiono roczne stawki amortyzacji dla istotnych składników aktywów:

Kategoria aktywów	Stawka
Spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego oraz spółdzielcze prawo do lokalu użytkowego	2,5%
Budynki i budowle	1,5% - 10%
Maszyny i urządzenia techniczne	10% - 40%
Środki transportu	14% - 33%
Sprzęt informatyczny	20% - 40%
Pozostałe aktywa trwałe	7% - 20%

Aktywa utrzymywane na podstawie umowy leasingu finansowego amortyzuje się przez okres ich użyteczności, o ile występuje racjonalna pewność ich zakupu lub przeniesienia własności. W przeciwnym razie amortyzuje się je przez okres nie dłuższy niż przez okres trwania leasingu.

5.8 Utrata wartości rzeczowych aktywów trwałych oraz wartości niematerialnych

Na koniec okresu sprawozdawczego przeprowadzany jest przegląd składników aktywów w celu stwierdzenia, czy nie występują przesłanki wskazujące na możliwość utraty ich wartości.

Uznaje się, że utrata wartości składników wartości niematerialnych oraz rzeczowych aktywów trwałych wystąpiła, jeżeli w wyniku zmian technologicznych, przeznaczenia do likwidacji, wycofania z użytkowania lub wystąpienia innych przesłanek wskazujących na zmniejszenie przydatności danego składnika aktywów obniżyła się wartość przewidywanych korzyści ekonomicznych związanych ze składnikiem wartości niematerialnych lub rzeczowych aktywów trwałych.

W przypadku stwierdzenia takich przesłanek, przeprowadza się test na utratę wartości danego składnika aktywów mający na celu określenie jego wartości odzyskiwalnej. Test na utratę wartości przyszłych zysków z zakupionego portfela umów ubezpieczenia przeprowadza się łącznie z testem adekwatności rezerw opisanym w punkcie 5.17.3. W razie konieczności dokonuje się odpisu aktualizującego do wartości odzyskiwalnej. W sytuacji, gdy składnik aktywów nie generuje przepływów pieniężnych, które są w znacznym stopniu niezależne od przepływów generowanych przez inne aktywa, analizę przeprowadza się dla najmniejszej możliwej do zidentyfikowania grupy aktywów generujących niezależne wpływy pieniężne, do której należy dany składnik aktywów. Ewentualne odpisy z tytułu utraty wartości wykazywane są jako koszt w skonsolidowanym rachunku zysków i strat w pozycji „Pozostałe koszty operacyjne”.

Jeżeli występują przesłanki wskazujące na to, że odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości, który był ujęty w okresach ubiegłych przestał istnieć lub uległ zmniejszeniu, szacuje się wartość odzyskiwalną takiego składnika aktywów. Ujęty w ubiegłych okresach odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości odwraca się do wartości odzyskiwalnej, nieprzekraczającej wartości bilansowej, jaka została by ustalona (po odjęciu umorzenia), gdyby poprzednio w ogóle nie ujęto odpisu. Odwrócenie odpisu aktualizacyjnego z tytułu utraty wartości ujmuje się jako przychód w skonsolidowanym rachunku zysków i strat w pozycji „Pozostałe przychody operacyjne”.

5.9 Koszty akwizycji oraz odroczone koszty akwizycji

Koszty akwizycji obejmują koszty związane z zawieraniem i odnawianiem umów ubezpieczenia. Do bezpośrednich kosztów akwizycji zalicza się między innymi koszty prowizji pośredników ubezpieczeniowych, koszty wynagrodzeń pracowników związane z zawieraniem umów ubezpieczenia, koszty atestów, ekspertyz, badań związanych z ryzykiem przyjmowanym. Do pośrednich kosztów akwizycji zalicza się koszty związane z reklamą i promocją produktów ubezpieczeniowych oraz koszty związane z badaniem wniosków i wystawianiem polis.

Zgodnie z zasadą memoriału, część kosztów akwizycji rozlicza się w czasie, zgodnie z zasadami opisanymi w punktach 5.9.1 i 5.9.2.

Aktywowane w sprawozdaniu z sytuacji finansowej koszty akwizycji dotyczące zarówno ubezpieczeń majątkowych i osobowych, jak też ubezpieczeń na życie podlegają testom na utratę wartości poprzez ich uwzględnienie w teście adekwatności rezerw techniczno-ubezpieczeniowych.

5.9.1. Ubezpieczenia majątkowe i osobowe

Koszty akwizycji dotyczące ubezpieczeń majątkowych i osobowych odraczane są na zasadach stosowanych przy ustalaniu rezerwy składek i amortyzowane w ciężar rachunku zysków i strat przez okres ochrony ubezpieczeniowej (wykazywane w pozycji „Koszty akwizycji”).

Odraczaniu w czasie podlegają prowizje akwizycyjne oraz część pośrednich kosztów akwizycji związanych z zawieraniem i odnawianiem polis ubezpieczeniowych w szczególności koszty działań związane bezpośrednio z procesami sprzedażowymi, które nie mogą zostać zakwalifikowane jako bezpośrednie koszty akwizycji, przede wszystkim koszty działań związanych z: procesami zawierania umów i *underwritingu* w jednostkach sprzedażowych (wyodrębnianych na podstawie ankiet czasu pracy), automatycznym i manualnym wprowadzaniem polis do systemów produkcyjnych (ewidencja sprzedaży) oraz funkcjonowaniem contact center w zakresie sprzedaży polis.

5.9.2. Ubezpieczenia na życie

W ubezpieczeniach na życie do rozliczania kosztów akwizycji w czasie w przypadku tradycyjnych produktów z udziałem w zysku (ubezpieczenia na życie lub dożycie oraz zaopatrzenia dzieci) stosuje się metodę Zillmera.

5.10 Nieruchomości inwestycyjne

Nieruchomości inwestycyjne utrzymuje się w celu osiągnięcia przychodów z czynszów lub uzyskania korzyści wynikających ze wzrostu ich wartości, bądź obu tych pożytków równocześnie. Nieruchomości inwestycyjne nie są wykorzystywane w działalności operacyjnej.

Nieruchomości inwestycyjne ujmuje się początkowo według ceny nabycia lub kosztu wytworzenia, powiększonych o koszty transakcji. Po początkowym ujęciu, wycenia się je w wartości godziwej, zgodnie z zasadami opisanymi w punkcie 10.1.5. Zyski i straty wynikające ze zmiany wartości godziwej nieruchomości inwestycyjnych ujmuje się w skonsolidowanym rachunku zysków i strat w pozycji „Zmiana netto wartości godziwej aktywów i zobowiązań wycenianych w wartości godziwej” w okresie, w którym powstały.

W przypadku gdy nieruchomość wykorzystywana na własne potrzeby staje się nieruchomością inwestycyjną, do dnia reklasyfikacji naliczana jest amortyzacja i dokonywane są ewentualne odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości, a następnie:

- jeżeli ustalona na ten dzień wartość bilansowa jest wyższa niż wartość godziwa, to różnica ujmowana jest w skonsolidowanym rachunku zysków i strat w pozycji „Pozostałe koszty operacyjne”,
- jeżeli dotychczasowa wartość bilansowa jest niższa od wartości godziwej, to różnicę ujmuje się w pierwszej kolejności w skonsolidowanym rachunku zysków i strat w pozycji „Pozostałe przychody operacyjne” jako odwrócenie odpisu aktualizującego (do wysokości wcześniej dokonanego odpisu, przy czym kwota ujęta w skonsolidowanym rachunku zysków i strat nie może przekroczyć kwoty doprowadzającej wartość nieruchomości do takiej wartości, jaka zostałaby ustalona po odjęciu umorzenia, gdyby w ogóle nie dokonano odpisu), a pozostałą część różnicy - w innych całkowitych dochodach w pozycji „Reklasyfikacja nieruchomości z rzeczowych aktywów trwałych do inwestycyjnych”.

Przy późniejszym zbyciu nieruchomości inwestycyjnej kapitał z aktualizacji wyceny przenosi się do kapitału zapasowego.

5.11 Jednostki stowarzyszone i wspólne przedsięwzięcia

Jednostki stowarzyszone to jednostki, na które wywierany jest znaczący wpływ, czyli władza pozwalająca na uczestniczenie w podejmowaniu decyzji na temat polityki finansowej lub operacyjnej jednostki, w której dokonano inwestycji, niepolegająca jednak na sprawowaniu kontroli lub współkontroli.

Wspólne przedsięwzięcia to ustalenie umowne, w ramach którego strony sprawujące współkontrolę nad ustaleniem umownym mają prawa do aktywów netto tego ustalenia.

Jednostki stowarzyszone i wspólne przedsięwzięcia wycenia się metodą praw własności, zgodnie z którą w momencie początkowego ujęcia inwestycja ujmowana jest według kosztu, a następnie wartość bilansowa jest powiększana lub pomniejszana w celu ujęcia udziałów inwestora w zyskach lub stratach jednostki stowarzyszonej lub wspólnego przedsięwzięcia. Udział Grupy PZU w wyniku finansowym jednostek stowarzyszonych i wspólnych przedsięwzięć ujmuje się w skonsolidowanym rachunku zysków i strat w pozycji „Udział w zyskach netto jednostek wycenianych metodą praw własności”, natomiast udział w zmianach stanu innych całkowitych dochodów – w innych całkowitych dochodach.

Na koniec każdego roku obrotowego oraz każdorazowo, gdy istnieją przesłanki, że mogło dojść do utraty wartości, jednostki stowarzyszone i wspólne przedsięwzięcia poddaje się testom na utratę wartości. Test oparty jest na ocenie wartości odzyskiwalnej poszczególnych jednostek i porównaniu jej z wartością księgową (łącznie z wartością firmy). W sytuacji, gdy wartość odzyskiwalna jest mniejsza, odpis z tytułu utraty wartości odnosi się w pierwszej kolejności na wartość firmy.

5.12 Instrumenty finansowe

Ujęcie i klasyfikacja

Aktywa i zobowiązania finansowe ujmuje się w sprawozdaniu z sytuacji finansowej w momencie, gdy jednostka Grupy PZU staje się stroną wiążącego kontraktu, z którego wynika, iż ponosi ryzyko i staje się beneficjentem korzyści związanych z instrumentem finansowym. W przypadku transakcji zawieranych na zorganizowanym rynku, nabycie bądź sprzedaż aktywów i zobowiązań finansowych ujmuje się w księgach w dacie zawarcia transakcji.

Instrumenty finansowe kwalifikuje się w momencie nabycia do jednej z czterech kategorii: utrzymywanych do terminu wymagalności, dostępnych do sprzedaży, wycenianych w wartości godziwej przez wynik finansowy lub pożyczek. W momencie nabycia instrumenty finansowe ujmuje się w wartości godziwej skorygowanej o koszty transakcji, które mogą być bezpośrednio przypisane do nabycia lub wystawienia danego instrumentu finansowego. Wyjątkiem są instrumenty wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy, w przypadku których koszty transakcyjne pomniejszają jednorazowo pozycję „Przychody netto z inwestycji”. Wartością godziwą instrumentu finansowego w momencie jego początkowego ujęcia jest zwykle jego cena transakcyjna, o ile charakter instrumentu finansowego nie wskazuje, że jest inaczej.

Aktywa i zobowiązania finansowe klasyfikowane są do kategorii i wyceniane zgodnie z zasadami opisanymi w punktach 5.12.1 - 5.12.5.

W przypadku instrumentów finansowych przynoszących przychody odsetkowe, odsetki nalicza się począwszy od następnego dnia po dniu rozliczenia transakcji.

Wyłączenie ze sprawozdania z sytuacji finansowej

Składniki aktywów finansowych wyłącza się ze skonsolidowanego sprawozdania z sytuacji finansowej, gdy wygasają lub są przenoszone na inny podmiot umowne prawa do przepływów pieniężnych z danego składnika aktywów. Przeniesienie występuje także, gdy umowne prawa do otrzymania przepływów pieniężnych ze składnika aktywów zostają zatrzymane, ale przyjmowany jest umowny obowiązek przekazania tych przepływów jednostce spoza Grupy PZU.

Przenosząc składniki aktywów finansowych ocenia się, w jakim stopniu zachowane zostaje ryzyko i korzyści związane z posiadaniem składnika aktywów:

- jeżeli przenoszone jest zasadniczo całe ryzyko i wszystkie korzyści związane z posiadaniem składnika aktywów finansowych, to wyłącza się składnik aktywów finansowych ze skonsolidowanego sprawozdania z sytuacji finansowej;
- jeżeli zachowuje się zasadniczo całe ryzyko i wszystkie korzyści związane z posiadaniem składnika aktywów finansowych, to w dalszym ciągu ujmuje się składnik aktywów finansowych w skonsolidowanym sprawozdaniu z sytuacji finansowej;
- jeżeli nie przenosi się ani nie zachowuje zasadniczo całego ryzyka i wszystkich korzyści związanych z posiadaniem składnika aktywów finansowych, ustala się czy została zachowana kontrola nad tym składnikiem aktywów finansowych.

W przypadku zachowania kontroli składnik aktywów finansowych jest ujmowany w skonsolidowanym sprawozdaniu z sytuacji finansowej do wysokości wynikającej z trwałego zaangażowania, odpowiednio w przypadku braku kontroli składnik jest ze skonsolidowanego sprawozdania z sytuacji finansowej wyłączany.

Zobowiązanie finansowe (lub jego część) wyłączana jest ze skonsolidowanego sprawozdania z sytuacji finansowej, gdy obowiązek określony w umowie został wypełniony, umorzony lub wygaś.

5.12.1. Aktywa finansowe utrzymywane do terminu wymagalności

Do aktywów finansowych utrzymywanych do terminu wymagalności zalicza się aktywa finansowe niebędące instrumentami pochodnymi, z ustalonymi lub możliwymi do określenia płatnościami oraz o ustalonym terminie wymagalności, które nabyto z zamiarem utrzymania i Grupa PZU jest w stanie utrzymać je do terminu zapadalności.

Aktywa finansowe utrzymywane do terminu wymagalności wycenia się według zamortyzowanego kosztu, a wyniki wyceny ujmuje w pozycji „Przychody netto z inwestycji”.

5.12.2. Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży

Do instrumentów finansowych dostępnych do sprzedaży zalicza się instrumenty finansowe niezakwalifikowane do innych kategorii.

Instrumenty zaliczone do tej kategorii wycenia się w wartości godziwej, zgodnie z zasadami opisanymi w punkcie 10.1. Różnicę pomiędzy wartością godziwą na koniec okresu sprawozdawczego a ceną nabycia odnosi się bezpośrednio na kapitał z aktualizacji wyceny. W przypadku dłużnych papierów wartościowych odsetki naliczone przy wykorzystaniu efektywnej stopy procentowej ujmuje się w pozycji „Przychody netto z inwestycji”, a w kapitale z aktualizacji wyceny ujmuje się różnicę pomiędzy wartością godziwą a wartością według zamortyzowanego kosztu.

W przypadku sprzedaży instrumentów finansowych dostępnych do sprzedaży wartość kapitału z aktualizacji ich wyceny jest wyksięgowywana i ujmowana w pozycji „Wynik netto z realizacji i odpisy z tytułu utraty wartości aktywów finansowych”.

5.12.3. Instrumenty finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy

Instrumenty finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy obejmują:

- instrumenty finansowe przeznaczone do obrotu – aktywa nabyte w celu ich sprzedaży w bliskim terminie lub zobowiązania zaciągnięte w celu ich odkupienia w krótkim terminie oraz instrumenty pochodne, które nie są wyznaczone jako efektywne instrumenty zabezpieczające;
- instrumenty finansowe zaliczone w momencie nabycia do kategorii wycenianych w wartości godziwej przez wynik finansowy, o ile ich wartość godziwą można wiarygodnie oszacować. Do takich instrumentów finansowych zalicza się:
 - niektóre instrumenty, które są przeznaczone na pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych oraz kontraktów inwestycyjnych w ubezpieczeniach na życie. Przyjęta klasyfikacja tych instrumentów eliminuje lub znacząco ogranicza niedopasowanie w zakresie wyceny i rozpoznawania zobowiązań i aktywów stanowiących ich pokrycie;
 - instrumenty finansowe zarządzane i oceniane, zgodnie z udokumentowanymi zasadami zarządzania ryzykiem, w oparciu o wartość godziwą;
 - zobowiązania z tytułu kontraktów inwestycyjnych na rachunek i ryzyko klienta;
 - zobowiązania wobec uczestników konsolidowanych funduszy inwestycyjnych.

Zasady wyceny do wartości godziwej opisano w punkcie 10.1. Skutki zmiany wyceny instrumentów finansowych wycenianych w wartości godziwej, w tym odnoszące się do nich przychody z tytułu odsetek oraz zmiany wartości zobowiązań z tytułu kontraktów inwestycyjnych na rachunek i ryzyko klienta ujmuje się w pozycji „Zmiana netto wartości godziwej aktywów i zobowiązań wycenianych w wartości godziwej” w okresie, którego dotyczą.

Instrumenty pochodne

Instrumenty pochodne ujmuje się w księgach rachunkowych w wartości godziwej na dzień zawarcia transakcji i w późniejszych okresach wycenia się w wartości godziwej, zgodnie z zasadami opisanymi w punkcie 10.1.3.

Instrumenty pochodne wykazuje się jako aktywa finansowe, jeżeli ich wartości godziwa jest dodatnia lub jako zobowiązania finansowe, jeżeli jest ujemna.

Zmiany wartości godziwej instrumentów pochodnych niebędących instrumentami zabezpieczającymi ujmuje się w pozycji „Zmiana netto wartości godziwej aktywów i zobowiązań wycenianych w wartości godziwej”.

5.12.4. Kredyty, pożyczki i inne należności

Kredyty, pożyczki i inne należności są aktywami finansowymi niebędącymi instrumentami pochodnymi, z ustalonymi lub możliwymi do określenia płatnościami, które nie są notowane na aktywnym rynku, inne niż:

- aktywa finansowe, które jednostka zamierza sprzedać natychmiast lub w bliskim terminie, które kwalifikuje się jako przeznaczone do obrotu i te, które przy początkowym ujęciu zostały wyznaczone przez jednostkę jako wyceniane według wartości godziwej przez wynik finansowy;
- aktywa finansowe wyznaczone przez jednostkę przy początkowym ujęciu jako dostępne do sprzedaży;
- aktywa finansowe, których posiadacz może nie odzyskać zasadniczo pełnej kwoty inwestycji początkowej z innego powodu niż pogorszenie obsługi kredytu, które kwalifikuje się jako dostępne do sprzedaży.

Do kredytów, pożyczek i innych należności zalicza się w szczególności:

- dłużne papiery wartościowe nabyte w ramach kontraktu, z którego wynika, iż zbywający zachował niemalże wszystkie ryzyka i korzyści związane z tymi papierami (transakcje *buy-sell-back* i *reverse repo*);
- dłużne papiery wartościowe nienotowane na aktywnym rynku;
- lokaty terminowe w instytucjach kredytowych;
- udzielone pożyczki;
- należności od klientów z tytułu kredytów;
- należności z tytułu zawartych umów ubezpieczeniowych (w tym również reasekuracji);
- inne należności.

Kredyty, pożyczki i inne należności, z wyjątkiem należności z tytułu zawartych umów ubezpieczeniowych i innych należności krótkoterminowych wycenia się na koniec okresu sprawozdawczego według zamortyzowanego kosztu.

Ze względu na ich charakter, należności z tytułu zawartych umów ubezpieczeniowych i inne należności krótkoterminowe, wycenia się w wartości nominalnej z uwzględnieniem odpisów z tytułu utraty wartości należności wątpliwych (sposób oszacowania tych odpisów dla należności ubezpieczeniowych przedstawiono w punkcie 6.2.2.4).

Wynik wyceny kredytów, pożyczek i innych należności do wysokości wyceny według zamortyzowanego kosztu wykazuje się w pozycji „Przychody netto z inwestycji”.

5.12.5. Zobowiązania finansowe inne niż zobowiązania wyceniane w wartości godziwej

Do zobowiązań finansowych wycenianych według zamortyzowanego kosztu, których wyniki wyceny prezentuje się w pozycji „Koszty odsetkowe” zalicza się:

- zobowiązania wobec banków i wobec klientów z tytułu depozytów bieżących i terminowych;
- instrumenty dłużne wyemitowane przez Grupę PZU;
- kontrakty inwestycyjne o gwarantowanych i ustalonych warunkach;
- transakcje sprzedaży papierów wartościowych z jednoczesnym przyrzeczeniem ich odkupu w określonym terminie i po określonej cenie (transakcje *sell-buy-back* i *repo*).

Ze względu na krótkoterminowy charakter, zobowiązania z tytułu dostaw i usług wykazuje się w wartości wymaganej zapłaty.

5.12.6. Rachunkowość zabezpieczeń

Rachunkowość zabezpieczeń służy do symetrycznego ujmowania w rachunku zysków i strat kompensujących się zmian wartości godziwej instrumentu zabezpieczającego oraz pozycji zabezpieczanej. Rachunkowość zabezpieczeń stosowana jest, gdy spełnione są następujące warunki:

- w momencie ustanowienia zabezpieczenia formalnie wyznaczono i udokumentowano powiązanie zabezpieczające, jak również cel zarządzania ryzykiem oraz strategię ustanowienia zabezpieczenia. Dokumentacja zawiera identyfikację instrumentu zabezpieczającego, zabezpieczanej pozycji lub transakcji, charakter zabezpieczanego ryzyka, a także sposób, w jaki jednostka będzie oceniała efektywność instrumentu zabezpieczającego;
- oczekuje się, że zabezpieczenie będzie wysoce efektywne w kompensowaniu zmian przepływów pieniężnych wynikających z zabezpieczanego ryzyka, zgodnie z udokumentowaną pierwotnie strategią zarządzania ryzykiem, dotyczącą konkretnego powiązania zabezpieczającego;
- planowana transakcja będąca przedmiotem zabezpieczenia musi być wysoce prawdopodobna oraz musi podlegać zagrożeniu zmianami przepływów pieniężnych, które mogą wpływać na rachunek zysków i strat;
- efektywność zabezpieczenia można wiarygodnie ocenić, co oznacza możliwość wiarygodnej wyceny przepływów pieniężnych związanych z pozycją zabezpieczaną oraz instrumentu zabezpieczającego;
- zabezpieczenie jest na bieżąco oceniane i stwierdza się jego wysoką efektywność we wszystkich okresach sprawozdawczych, na które zabezpieczenie zostało ustanowione.

Niektóre spółki Grupy PZU stosują rachunkowość zabezpieczeń przepływów pieniężnych.

Zabezpieczenie przepływów pieniężnych to zabezpieczenie przed zagrożeniem zmiennością przepływów pieniężnych, które można przypisać konkretnemu rodzajowi ryzyka związanemu z ujętym składnikiem aktywów lub zobowiązaniem lub z wysoce prawdopodobną planowaną transakcją i które mogłyby wpływać na rachunek zysków i strat.

Strategia zabezpieczająca ma na celu zabezpieczenie ryzyka stóp procentowych, wynikającego ze zmienności przepływów pieniężnych z tytułu aktywów o zmiennym oprocentowaniu, przy wykorzystaniu transakcji złotowych typu IRS (ang. *interest rate swap*). Pozycją zabezpieczaną są przepływy pieniężne z tytułu portfela kredytów i pożyczek złotowych o zmiennej stopie procentowej. Pozycją zabezpieczającą są transakcje IRS, w ramach których otrzymywane są stałe odsetki oparte na stopie stałej, a płacone są odsetki oparte na stopie zmiennej. Pozycje zabezpieczane wyceniane są według zamortyzowanego kosztu, zaś pozycje zabezpieczające według wartości godziwej.

Wynik wyceny efektywnej części zabezpieczeń przepływów pieniężnych ujmuje się w innych całkowitych dochodach. Część nieefektywną zabezpieczenia ujmuje się w rachunku zysków i strat.

5.12.7. Utrata wartości aktywów finansowych

Ocenę, czy występują obiektywne dowody utraty wartości składnika aktywów finansowych lub grupy aktywów finansowych, przeprowadza się na koniec każdego okresu sprawozdawczego.

W przypadku wystąpienia obiektywnych dowodów utraty wartości wynikających ze zdarzeń zaistniałych po pierwotnym ujęciu składników aktywów finansowych i powodujących zmniejszenie oczekiwanych przyszłych przepływów pieniężnych dokonuje się stosownych odpisów w ciężar kosztów bieżącego okresu. Nie ujmuje się oczekiwanych strat z tytułu utraty wartości w wyniku przyszłych zdarzeń, bez względu na stopień prawdopodobieństwa ich zajścia.

Do obiektywnych dowodów utraty wartości zalicza się informacje dotyczące następujących zdarzeń:

- znaczące trudności finansowe emitenta lub dłużnika;
- niedotrzymanie warunków umowy, np. niespłacenie albo zaleganie ze spłaceniem odsetek lub nominału;

- przyznanie pożyczkobiorcy przez pożyczkodawcę (ze względów ekonomicznych lub prawnych, wynikających z trudności finansowych pożyczkobiorcy) udogodnienia, którego w innym przypadku pożyczkodawca by nie udzielił (*forbearance*);
- wysokie prawdopodobieństwo likwidacji, upadłości lub innej reorganizacji finansowej pożyczkobiorcy;
- zanik aktywnego rynku na dany składnik aktywów finansowych ze względu na trudności finansowe emitenta;
- obserwowane dane wskazujące na możliwy do zmierzenia spadek oszacowanych przyszłych przepływów pieniężnych związanych z grupą aktywów finansowych od momentu ich początkowego ujęcia, mimo że nie można jeszcze ustalić spadku dotyczącego pojedynczego składnika grupy aktywów finansowych, w tym:
 - negatywne zmiany dotyczące statusu płatności pożyczkobiorców w grupie (np. zwiększona ilość opóźnionych płatności) lub
 - niekorzystne zmiany sytuacji gospodarczej w danej branży, regionie itp., które wpływają na pogorszenie zdolności płatniczej dłużników;
- znaczący lub przedłużający się spadek wartości godziwej inwestycji w instrument kapitałowy poniżej kosztu nabycia (dodatkowe informacje przedstawiono w punkcie 6.2.2.3);
- niekorzystne zmiany środowiska technologicznego, rynkowego, gospodarczego, prawnego lub innego, w którym działa emitent instrumentów kapitałowych, które wskazują na możliwość nieodzyskania kosztów inwestycji w ten instrument kapitałowy.

Przesłanki utraty wartości dotyczące ekspozycji kredytowych można podzielić na przesłanki dotyczące:

- klienta, w tym:
 - klienta indywidualnego – upadłość konsumencka, zgon, brak informacji o miejscu pobytu klienta, utrata pracy, problemy finansowe klienta;
 - klienta biznesowego – postępowanie naprawcze, upadłość/likwidacja, znaczące pogorszenie wewnętrznej oceny scoringowej/ratingowej, znaczące pogorszenie sytuacji ekonomiczno-finansowej;
 - zarówno klienta indywidualnego, jak i biznesowego – znaczące opóźnienie w spłacie lub nieautoryzowany debet, nieujawniony majątek klienta.
- rachunku – wystawienie bankowego tytułu egzekucyjnego, wszczęcie postępowania egzekucyjnego, skuteczne wypowiedzenie umowy, restrukturyzacja, ekspozycja kwestionowana przez dłużnika na drodze postępowania sądowego, zidentyfikowane wyłudzenie.

Jeśli nie istnieją obiektywne dowody utraty wartości indywidualnie ocenianego składnika aktywów finansowych, niezależnie od tego, czy jest on znaczący czy nie, to ten składnik włącza się do grupy aktywów finansowych o podobnej charakterystyce ryzyka kredytowego i pod względem utraty wartości ocenia się je łącznie. Aktywa ocenione indywidualnie pod względem utraty wartości, w przypadku których dokonano odpisu aktualizującego z tytułu utraty wartości, nie są uwzględniane w łącznej ocenie utraty wartości.

Kwota odpisu z tytułu utraty wartości to różnica pomiędzy wartością bilansową składnika aktywów a wartością bieżącą oszacowanych przyszłych przepływów pieniężnych (z wyłączeniem przyszłych strat kredytowych, które nie zostały poniesione), zdyskontowanych z zastosowaniem pierwotnej efektywnej stopy procentowej instrumentu finansowego (tzn. efektywnej stopy procentowej ustalonej przy początkowym ujęciu). Przychody odsetkowe są ujmowane przy zastosowaniu stopy procentowej użytej do zdyskontowania przyszłych przepływów pieniężnych dla celów oszacowania straty z tytułu utraty wartości. Ekspozycje, dla których stwierdzono przesłanki utraty wartości, dzielone są na wyceniane indywidualnie i wyceniane grupowo (kolektywnie).

W przypadku wystąpienia dowodów utraty wartości instrumentów finansowych dostępnych do sprzedaży, straty rozpoznane uprzednio w kapitale z aktualizacji wyceny odnosi się w ciężar rachunku zysków i strat.

Odpisy z tytułu utraty wartości instrumentów finansowych dostępnych do sprzedaży odniesione w ciężar rachunku zysków i strat:

- w przypadku instrumentów kapitałowych nie podlegają odwróceniu;

- w przypadku instrumentów dłużnych mogą zostać odwrócone, o ile w następnych okresach wartość godziwa danego instrumentu dłużnego wzrośnie, a wzrost ten może być obiektywnie łączony ze zdarzeniem następującym po ujęciu straty z tytułu utraty wartości w rachunku zysków i strat.

Szacunki i osądy wykorzystywane do określenia odpisów z tytułu utraty wartości zaprezentowano w punkcie 6.2.2.

5.13 Środki pieniężne i ekwiwalenty środków pieniężnych

Środki pieniężne i ekwiwalenty środków pieniężnych obejmują między innymi środki pieniężne w kasie oraz na bieżących rachunkach bankowych, w tym na rachunku w NBP.

Środki pieniężne wykazuje się w wartości nominalnej.

5.14 Aktywa i zobowiązania przeznaczone do sprzedaży lub grupy do zbycia

Aktywa i zobowiązania lub grupy do zbycia klasyfikuje się jako przeznaczone do sprzedaży, gdy istnieje plan ich sprzedaży oraz trwa aktywny program znalezienia nabywcy.

Aktywa i zobowiązania przeznaczone do sprzedaży lub grupy do zbycia wyceniane są w kwocie niższej z dwóch wartości: dotychczasowej wartości bilansowej oraz wartości godziwej pomniejszonej o koszty doprowadzenia do sprzedaży.

5.15 Leasing

Podstawą klasyfikacji umów leasingowych jest zakres, w jakim ryzyko i korzyści z tytułu posiadania przedmiotu leasingu przypadają w udziale leasingodawcy, a w jakim leasingobiorcy. Spółki Grupy PZU są stroną umów leasingowych, zarówno jako leasingodawcy, jak i leasingobiorcy. Umowy te dotyczą przede wszystkim nieruchomości, dlatego klasyfikuje się je jako umowy leasingu operacyjnego.

Opłaty leasingowe z tytułu umów leasingu operacyjnego ujmuje się w rachunku zysków i strat jako przychody metodą liniową przez okres trwania leasingu.

5.16 Kapitały

5.16.1. Kapitał podstawowy

Kapitał podstawowy ujmuje się w wysokości określonej w statucie jednostki dominującej i zarejestrowanej w Krajowym Rejestrze Sądowym.

5.16.2. Akcje własne

Akcje własne nabyte i zatrzymane przez konsolidowane jednostki Grupy PZU wykazuje się w cenie nabycia.

5.16.3. Kapitał zapasowy

W pozycji „Kapitał zapasowy” ujmuje się:

- efekt dystrybucji zysku, zgodnie z regulacjami prawnymi kraju siedziby spółki (w Polsce zgodnie z postanowieniami Kodeksu spółek handlowych) oraz statutów spółek Grupy PZU;
- kapitał powstały przy sprzedaży nieruchomości inwestycyjnych, uprzednio przeniesionych z nieruchomości własnych, zgodnie z zasadami opisanymi w punkcie 5.10;

- różnicę pomiędzy zmniejszeniem wartości udziału niekontrolującego a wartością godziwą przekazanej zapłaty w transakcjach wykupu udziałów niekontrolujących w spółkach zależnych.

5.16.4. Kapitał z aktualizacji wyceny

W pozycji „Kapitał z aktualizacji wyceny” ujmowane są skutki:

- przeszacowania aktywów finansowych zaliczonych do kategorii aktywów dostępnych do sprzedaży;
 - przeszacowania wartości nieruchomości do ich wartości godziwej na dzień ich przekwalifikowania z nieruchomości wykorzystywanych na własne potrzeby do nieruchomości inwestycyjnych;
 - wyceny instrumentów zabezpieczających, w części stanowiącej efektywne zabezpieczenie;
- po uwzględnieniu korespondującej zmiany aktywów lub rezerwy z tytułu podatku odroczonego.

5.16.5. Zyski i straty aktuarialne dotyczące rezerw pracowniczych

Pozycja obejmuje zyski i straty aktuarialne wynikające ze wzrostu lub obniżenia wartości bieżącej zobowiązań z tytułu określonych świadczeń na skutek zmian założeń aktuarialnych i korekt założeń aktuarialnych ex post. W pozycji ujmuje się zyski i straty wynikające ze zmian przyjętych założeń demograficznych (np. umieralności, wskaźnika rotacji pracowników) oraz założeń finansowych (np. stopy dyskontowej czy prognozowanej stopy wzrostu wynagrodzeń).

5.16.6. Różnice kursowe z przeliczenia

Pozycja zawiera różnice powstałe na skutek przeliczeń danych finansowych podmiotów zagranicznych według kursów walutowych, zgodnie z zasadami opisanymi w punkcie 5.3.

5.16.7. Niepodzielony wynik

W pozycji „Niepodzielony wynik” wykazuje się:

- zysk netto lat ubiegłych, który nie został podzielony przez walne zgromadzenie / zgromadzenie wspólników;
- wynik finansowy netto bieżącego okresu;
- niepokrytą stratę netto.

Podział zysku (względnie pokrycie straty) netto jednostki dominującej oraz spółek Grupy PZU przeprowadzany jest wyłącznie w odniesieniu do zysków (strat) netto wykazanych w jednostkowych sprawozdaniach finansowych tych podmiotów sporządzonych zgodnie ze standardami rachunkowości przyjętymi w kraju siedziby danej spółki.

5.16.8. Udziały niekontrolujące

Udziały niekontrolujące stanowią tę część kapitałów w jednostce zależnej, której nie można bezpośrednio lub pośrednio przyporządkować do jednostki dominującej. Udziały niekontrolujące wycenia się w wartości proporcjonalnego udziału w wartości godziwej możliwych do zidentyfikowania aktywów netto jednostki zależnej.

5.17 Umowy ubezpieczeniowe

5.17.1. Składka przypisana, rezerwa składki i rezerwa na ryzyka niewygasłe

5.17.1.1. Ubezpieczenia majątkowe i osobowe

Przypis składek w umowach ubezpieczeniowych oraz w umowach reasekuracji czynnej rozpoznaje się w dniu zawarcia umowy ubezpieczenia.

Przypis składek rozpoznaje się jako przychód proporcjonalnie do okresu objętego ochroną ubezpieczeniową. Część składki przypisanej dotyczącej okresu ochrony ubezpieczeniowej przypadającego po końcu okresu sprawozdawczego ujmuje się w rezerwie składek. Rezerwę składek ustala się na koniec każdego okresu sprawozdawczego metodą indywidualną, z dokładnością do jednego dnia.

Rezerwę na ryzyka niewygasłe tworzy się jako uzupełnienie do rezerwy składek, na pokrycie przyszłych odszkodowań, świadczeń i kosztów, z uwzględnieniem odroczonej kosztów akwizycji, w odniesieniu do umów ubezpieczenia, które nie wygasają z ostatnim dniem okresu sprawozdawczego. Kalkulację rezerwy na ryzyka niewygasłe przeprowadza się dla grup ubezpieczeń na koniec każdego okresu sprawozdawczego.

Ogólną kwotę rezerwy na ryzyka niewygasłe ustala się dla tych grup, dla których wskaźnik szkodowości bieżącego roku jest większy niż 100%, jako różnicę pomiędzy iloczynem rezerwy składki i wskaźnika szkodowości bieżącego roku obrotowego a rezerwą składki – dotyczącymi tego samego okresu ubezpieczenia.

5.17.1.2. Ubezpieczenia na życie

Składki przypisane w ubezpieczeniach na życie obejmują kwoty należne w trakcie okresu sprawozdawczego z tytułu zawartych umów ubezpieczenia niezależnie od tego, czy kwoty te opłacono i bez względu na to, czy kwoty te odnoszą się do całości, czy części okresu sprawozdawczego. Składki te koryguje się o zmianę stanu rezerwy składki w ciągu okresu sprawozdawczego, a także pomniejsza o składki należne reasekuratorom. Rezerwę składki tworzy się jako tę część składki przypisanej, która przypada na przyszłe okresy sprawozdawcze proporcjonalnie do okresu, na który składka jest przypisana.

5.17.2. Koszty odszkodowań i świadczeń wypłaconych oraz rezerwy techniczne

5.17.2.1. Ubezpieczenia majątkowe i osobowe

W kosztach okresu sprawozdawczego ujmuje się wszelkie koszty wypłaconych odszkodowań i świadczeń z zawartych umów ubezpieczenia wraz z bezpośrednimi i pośrednimi kosztami likwidacji szkód i windykacji regresów oraz zmianę stanu rezerw na niewypłacone odszkodowania i świadczenia. Koszty odszkodowań i świadczeń pomniejsza się o wszelkie otrzymane regresy i odzyski, a także zmianę stanu oszacowanych regresów i odzysków.

Rezerwa na niewypłacone odszkodowania i świadczenia

Rezerwa na niewypłacone odszkodowania i świadczenia obejmuje:

- rezerwę na niewypłacone odszkodowania i świadczenia za szkody i wypadki zaistniałe i zgłoszone do końca okresu sprawozdawczego;
- rezerwę na szkody i wypadki zaistniałe do końca okresu sprawozdawczego i niezgłoszone;
- rezerwę na koszty likwidacji szkód.

RBNP ustala się w wysokości określonej metodą indywidualną przez komórki likwidacji szkód lub też, jeśli posiadane informacje nie pozwalają na ocenę wysokości rezerwy, w wysokości średniej szkody ustalonej metodą aktuarialną. Utworzona rezerwa uwzględnia udział własny ubezpieczonego, oczekiwany wzrost cen towarów i usług naprawczych i nie może przekraczać sumy ubezpieczenia lub sumy gwarancyjnej. Rezerwę aktualizuje się niezwłocznie po uzyskaniu informacji mających wpływ na jej wysokość, metodą indywidualnej oceny lub szacunku szkód i świadczeń.

IBNR tworzy się na szkody i świadczenia niezgłoszone do dnia bilansowego, na który tworzona jest rezerwa. IBNR wylicza się przy wykorzystaniu metod analizy trójkątów szkód: uogólnionej metody *Chain Ladder*, a w przypadku niewielkiej liczby lub wartości szkód - metody Bornhuettera-Fergusona w podziale na lata, w których powstały szkody. Podstawą do wyliczeń są roczne trójkąty zarówno szkód wypłaconych, jak i szkód zgłoszonych.

Rezerwę na bezpośrednie koszty likwidacji dla szkód zgłoszonych ustala się indywidualnie dla każdej szkody, zaś dla szkód zaistniałych i niezgłoszonych – przy wykorzystaniu uogólnionej metody *Chain Ladder* (na podstawie analizy trójkątów kosztów w podziale na lata, w których powstały szkody).

Rezerwę na pośrednie koszty likwidacji szkód tworzy się metodą aktuarialną jako iloczyn wskaźnika udziału pośrednich kosztów likwidacji w wypłaconych odszkodowaniach oraz bezpośrednich kosztach likwidacji szkód i sumy rezerwy na szkody zgłoszone i niewypłacone, rezerwy na szkody i wypadki zaistniałe i niezgłoszone oraz rezerwy na bezpośrednie koszty likwidacji szkód.

Rezerwy I i II oraz rezerwę na koszty likwidacji szkód ujmuje się w wartości nominalnej, tj. bez ich dyskontowania.

Rezerwa na skapitalizowaną wartość rent

Rezerwę na skapitalizowaną wartość rent wylicza się indywidualnie, jako wartość obecną renty (dożywotniej lub czasowej), płatnej z góry.

Na koniec każdego okresu sprawozdawczego metodami aktuarialnymi tworzy się również rezerwę na skapitalizowaną wartość rent ze szkód zaistniałych po 31 grudnia 1990 roku i do końca okresu sprawozdawczego nieujawnionych jako renty (IBNR rentowy). Na koniec każdego okresu sprawozdawczego ustala się wysokość dodatkowej rezerwy przeznaczonej na pokrycie zobowiązań wynikających z podwyższania świadczeń rentowych pochodzących z tzw. starego portfela. Doszacowania dokonuje się dla tych rentobiorców, dla których wyliczono analogiczną rezerwę na koniec 1997 roku a świadczenie na koniec okresu sprawozdawczego jest niższe niż określony procent obecnej wartości średnich wynagrodzeń w latach 1960-1990.

5.17.2.2. Ubezpieczenia na życie

W kosztach okresu sprawozdawczego ujmuje się wszelkie koszty wypłaconych odszkodowań i świadczeń z zawartych umów ubezpieczenia wraz z bezpośrednimi i pośrednimi kosztami likwidacji szkód oraz zmianę stanu rezerw na niewypłacone odszkodowania i świadczenia.

Koszty świadczeń wypłaconych

Świadczenia wypłacone obejmują wszelkie wypłaty i obciążenia dokonywane w okresie sprawozdawczym z tytułu świadczeń powstałych w okresie sprawozdawczym i w okresach ubiegłych (w tym również świadczenia rentowe i wykupy) oraz wszelkie bezpośrednie i pośrednie, zewnętrzne i wewnętrzne koszty likwidacji świadczeń. Koszty likwidacji zawierają także koszty postępowań spornych.

Wartość świadczeń ujmuje się w wysokości faktycznie wypłaconej, po potrąceniu zwrotów i refundacji (z wyjątkiem refundacji z tytułu reasekuracji biernej), powiększonej o zmianę stanu rezerwy na niewypłacone świadczenia oraz pomniejszonej o udział reasekuratorów w wypłaconych świadczeniach i rezerwach.

Rezerwa ubezpieczeń na życie

Rezerwy ubezpieczeń na życie określa się metodami aktuarialnymi prospektywnymi, indywidualnie dla każdej umowy ubezpieczenia i odpowiadają różnicy pomiędzy:

- oczekiwaną wartością bieżącą gwarantowanych świadczeń, jakie mogą wyniknąć w związku z udzieloną ochroną ubezpieczeniową;
- wartością bieżącą oczekiwanych składek, jakie do końca obowiązywania tych umów będą jeszcze opłacone.

W ubezpieczeniach związanych z ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi rezerwę ubezpieczeń na życie tworzy się w celu pokrycia bieżących świadczeń z tytułu udzielonej ochrony ubezpieczeniowej ponad wartość środków zgromadzonych w funduszu i odpowiada części pobranych opłat z tytułu udzielonej ochrony ubezpieczeniowej przypadającej na przyszłe okresy sprawozdawcze.

W kalkulacji rezerw ubezpieczeń na życie uwzględnia się również narzuty na koszty, zaś samych rezerw nie pomniejsza się o wartość odroczonego kosztów akwizycji.

Rezerwa dla ubezpieczeń na życie jeżeli ryzyko lokaty ponosi ubezpieczający

Rezerwy dla ubezpieczeń na życie jeżeli ryzyko lokaty ponosi ubezpieczający tworzy się w wysokości wartości lokaty dokonanej zgodnie z postanowieniami zawartej umowy.

Rezerwa na niewypłacone odszkodowania i świadczenia

Rezerwę na niewypłacone odszkodowania i świadczenia tworzy się niezależnie na:

- świadczenia zgłoszone niewypłacone – metodą indywidualną, a w przypadku braku możliwości oceny wysokości świadczenia (jeżeli występowanie świadczeń jest zjawiskiem masowym) metodą średniej wysokości świadczenia z ostatniego kwartału poprzedzającego kwartał sprawozdawczy;
- świadczenia zaistniałe niezgłoszone – metodą ryczałtową jako procent świadczeń wypłaconych za okres ostatnich dwunastu miesięcy.

Rezerwa na niewypłacone odszkodowania i świadczenia obejmuje również rezerwę na koszty likwidacji świadczeń.

Rezerwy na premie i rabaty dla ubezpieczonych

Rezerwa ta odpowiada części zarachowanych na koniec okresu sprawozdawczego zysków z ubezpieczeń, które zostaną przyznane i wypłacone ubezpieczonym po zakończeniu okresu rozliczeniowego (tzw. udział w zyskach) na warunkach określonych w umowach.

Pozostałe rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe

Pozostałe rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe w ubezpieczeniach na życie obejmują:

- rezerwę na rewaloryzację świadczeń z ubezpieczeń jednostkowych na życie i rent przejętych z Państwowego Zakładu Ubezpieczeń;
- rezerwę na prowadzone procesy sądowe oraz świadczenia w związku z orzeczeniami sądowymi (na podstawie art. 358 § 3 ustawy z 23 kwietnia 1964 roku Kodeks cywilny (t.j. Dz. U. z 1964 r. poz. 121 z późn. zm.) w sprawie zmiany wysokości lub sposobu spełnienia świadczenia pieniężnego;

wartość rezerwy wyznaczono w oparciu o wartość oczekiwanych przyszłych dodatkowych świadczeń wynikających ze spraw sądowych i ugód. Wartość tych świadczeń ustalono poprzez ekstrapolację historycznego trendu świadczeń, oszacowanego na bazie liczby zakończonych procesów sądowych i ugód oraz wartości zasądzonych kwot;

- rezerwę na wypadek wystąpienia niskich stóp procentowych - związaną z przewidywanym obniżeniem się rentowności aktywów stanowiących pokrycie rezerw ubezpieczeń na życie dla tradycyjnych indywidualnych ubezpieczeń na życie i zaopatrzenia dzieci oraz rent. Rezerwa tworzona jest metodą aktuarialną indywidualnie dla każdej umowy ubezpieczenia w wysokości odpowiadającej różnicy pomiędzy:
 - wysokością rezerw matematycznych ustalonych przy użyciu odpowiednich formuł matematycznych i zastosowaniu zmodyfikowanych stóp technicznych uwzględniających przewidywaną ich obniżkę w przyszłości oraz
 - wysokością rezerw matematycznych ustalonych zgodnie z obowiązującymi regulaminami tworzenia rezerw, przy oryginalnej stopie technicznej, jaka miała zastosowanie w taryfikacji tych produktów.

5.17.3. Testy adekwatności rezerw

Ubezpieczenia majątkowe i osobowe

W ubezpieczeniach majątkowych i osobowych test adekwatności rezerw nie jest wymagany, jednakże przy sporządzaniu skonsolidowanego sprawozdania finansowego, przeprowadzana jest procedura analogiczna do testu adekwatności rezerw w ubezpieczeniach na życie, mająca na celu weryfikację wystarczalności rezerw szkodowych w ramach poszczególnych produktów. Wykorzystuje się przy tym aktualnie obserwowane trendy dotyczące wypadkowości, tempa zgłaszania szkód i wypłat odszkodowań. Jeśli oszacowania uwzględniające aktualne trendy są wyższe od rezerw szkodowych, rezerwy podnoszone są do wysokości tych oszacowań. W przeciwnym przypadku rezerwy mogą zostać częściowo uwolnione.

Mechanizm tworzenia rezerwy na ryzyka niewygasłe w ubezpieczeniach majątkowych i osobowych opisany w punkcie 5.17.1.1 odpowiada minimalnym wymaganiom dla testu adekwatności rezerw.

Ubezpieczenia na życie

Na koniec każdego roku, dla poszczególnych produktów portfela ubezpieczeń na życie, dokonuje się porównania wysokości rezerw techniczno – ubezpieczeniowych ujętych w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym z wartością obecną przyszłych oczekiwanych przepływów pieniężnych tj. wartością ekonomiczną zobowiązań. Prognozy tych przepływów obejmują przychody z tytułu składek, wydatki z tytułu świadczeń, kosztów, prowizji i są wyznaczone w oparciu o szereg założeń dotyczących: śmiertelności, szkodowości, rezygnacji, kosztów obsługi, krzywych stóp zwrotu oraz innych specyficznych dla danego produktu założeń (np. indeksacji).

Wykorzystywane do prognoz przepływów pieniężnych założenia o przewidywanym przyszłym poziomie śmiertelności, szkodowości, rezygnacji oraz inne specyficzne dla danego produktu założenia są co roku weryfikowane i aktualizowane w oparciu o bieżące doświadczenia oraz obserwowane trendy. Wraz z oceną dotyczącą ich dalszego kształtowania stanowią najlepsze oczekiwanie (ang. *best estimate assumption*) w zakresie dalszego rozwoju śmiertelności, szkodowości, rezygnacji itd.

Przyszłe indeksacje sum ubezpieczeń i składek, wynikające z prawa do udziału w zyskach, określonego jako nadwyżka osiągniętych stóp zwrotu z lokat ponad stopę techniczną, oparte są na prognozie przyszłych stóp zwrotu z obecnego portfela aktywów na pokrycie rezerw dla tych produktów wraz z przewidywanymi w przyszłości ich reinwestycjami przy aktualnej strukturze terminowej stóp procentowych, tj. zgodnie z aktualnymi oczekiwaniami rynkowymi.

Prognozy przyszłych kosztów dokonuje się w oparciu o przewidywaną liczbę umów pozostających w portfelu w kolejnych okresach i średni jednostkowy koszt obsługi przypadający na umowę. Założenia dotyczące kosztów jednostkowych ustalane są w oparciu o przewidywane przyszłe koszty utrzymania i obsługi portfela wraz z kosztami zarządzania aktywami oraz kosztami likwidacji szkód. Przyjmuje się, że jednostkowe koszty obsługi podlegają zwiększeniu w kolejnych latach projekcji o wskaźnik wzrostu kosztów. Wysokość przyszłych prowizji ustalana jest w oparciu o umówione stawki prowizyjne dla poszczególnych umów w kolejnych latach ich obowiązywania.

Do określenia wartości obecnej przyszłych przepływów finansowych wykorzystywane są czynniki dyskonta ustalone w oparciu o nieskorygowaną rentowność polskich obligacji skarbowych zgodnie z ich aktualnymi notowaniami rynkowymi.

W ramach testu porównuje się obecną wartość prognozowanych przepływów pieniężnych z wysokością rezerw wykazywaną na koniec każdego roku. W przypadku stwierdzenia niewystarczalności rezerw w stosunku do wartości zdyskontowanych przepływów wprowadza się zmiany do dotychczasowych zasad wyznaczania rezerw, dokonując tym samym korekty ich wartości.

Celem testu adekwatności rezerw jest ocena wystarczalności wartości rezerw techniczno-ubezpieczeniowych ujętych w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym, a nie ocena adekwatności poszczególnych założeń. Test adekwatności rezerw nie prowadzi więc do bezpośredniej identyfikacji stopnia wystarczalności lub nieadekwatności poszczególnych założeń przyjętych w oszacowaniu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych.

5.17.4. Udział reasekuratorów

Udział reasekuratorów w składce, rezerwie składek, rezerwie na ryzyka niewygasłe, rezerwach na niewypłacone odszkodowania i świadczenia ustala się w wysokości zgodnej z warunkami odpowiednich umów reasekuracyjnych.

Udział reasekuratorów w odszkodowaniach i świadczeniach ustala się dla tych grup ubezpieczeń, dla których istnieje pokrycie reasekuracyjne, w takiej części, w jakiej reasekuratorzy uczestniczą w odszkodowaniach i świadczeniach, zgodnie z odpowiednimi umowami reasekuracyjnymi.

5.18 Rezerwy na świadczenia pracownicze

5.18.1. Programy określonych składek

Ponoszone przez pracodawcę koszty składek stanowiących ustawowe narzuty na wynagrodzenia pracownicze obciążają rachunek zysków i strat w okresie, którego dotyczą. W Polsce obejmują one części składek na ubezpieczenie emerytalne i rentowe oraz całość składek na ubezpieczenie wypadkowe, Fundusz Pracy, Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych i odpis na Zakładowy Fundusz Świadczeń Socjalnych.

5.18.2. Programy określonych świadczeń

Na mocy przepisów ustawy z 26 czerwca 1974 roku Kodeks pracy (t.j. Dz. U. z 2014 roku poz. 1502 z późn. zm.) pracownicy spółek Grupy PZU, mających siedziby w Polsce są uprawnieni do otrzymania odprawy emerytalnej (w wysokości jednomiesięcznego wynagrodzenia w momencie przejścia na emeryturę) oraz świadczeń pośmiertnych (w zależności od stażu pracy w spółkach Grupy PZU równowartość wynagrodzenia za okres od 1 do 6 miesięcy).

Koszty programów określonych świadczeń oszacowane metodami aktuarialnymi rozpoznaje się memoriałowo przy zastosowaniu metody prognozowanych uprawnień jednostkowych.

Zyski i straty aktuarialne rozpoznaje się w całości w okresie, w którym wystąpiły w pozycji „Zyski i straty aktuarialne dotyczące rezerw pracowniczych” w innych całkowitych dochodach. Dodatkowe informacje przedstawiono w punkcie 5.16.5.

5.18.3. Koszty urlopów pracowniczych

Pracownikom przysługuje prawo do urlopów na warunkach określonych w aktach prawnych z zakresu prawa pracy (w Polsce w Kodeksie pracy). Koszt urlopów pracowniczych uznaje się na bazie memoriałowej, stosując metodę zobowiązań. Zobowiązanie z tytułu urlopów pracowniczych ustala się w oparciu o różnicę pomiędzy faktycznym stanem

wykorzystania urlopów przez pracowników, a stanem jaki istniałby, gdyby urlopy były wykorzystywane proporcjonalnie do upływu czasu w okresie, za które te urlopy przysługują pracownikom.

5.19 Inne rezerwy

Rezerwy to zobowiązania, których kwota lub termin zapłaty są niepewne. Podstawą utworzenia rezerwy jest bieżący obowiązek, wynikający ze zdarzeń przeszłych, którego wypełnienie spowoduje wypływ środków zawierających w sobie korzyści ekonomiczne. Kwota rezerwy ustalana jest w oparciu o wiarygodny szacunek tego wypływu na dzień bilansowy.

Rezerwa na koszty restrukturyzacji jest tworzona tylko wówczas, gdy spełnione zostaną ogólne kryteria ujmowania rezerw, a dodatkowo kryteria szczegółowe dotyczące rezerw na koszty restrukturyzacji takie, jak posiadanie szczegółowego, formalnego planu restrukturyzacji i wzbudzenie uzasadnionego oczekiwania u stron, których plan dotyczy, że zostaną przeprowadzone działania restrukturyzacyjne (poprzez rozpoczęcie wdrażania planu lub ogłoszenie jego głównych elementów).

5.20 Rozpoznawanie przychodów

Rozpoznawanie przychodów z tytułu umów ubezpieczeniowych przedstawiono w punkcie 5.17.1.

Prowizje z działalności bankowej

Przychody z tytułu prowizji i opłat ujmuje się zasadniczo z chwilą wykonania usługi. Opłaty i prowizje bezpośrednio związane z powstaniem aktywów finansowych lub zobowiązań (zarówno przychody, jak i koszty), niestanowiące integralnej części efektywnej stopy procentowej rozlicza się liniowo i prezentuje odpowiednio w pozycjach „Przychody z tytułu prowizji i opłat” lub „Koszty z tytułu prowizji i opłat”. Pozostałe opłaty i prowizje (niestanowiące integralnej części efektywnej stopy procentowej oraz nie rozliczane liniowo) związane z usługami finansowymi (np. usługi zarządzania środkami pieniężnymi, usługi maklerskie, doradztwo inwestycyjne, planowanie finansowe, usługi bankowości inwestycyjnej oraz usługi zarządzania aktywami), rozpoznaje się w rachunku zysków i strat w momencie wykonania usługi.

Odsetki

Przychody z tytułu odsetek rozpoznaje się memoriałowo w oparciu o efektywną stopę procentową i ujmuje w rachunku zysków i strat, w pozycji „Przychody netto z inwestycji”.

Dywidendy

Dywidendy ujmuje się jako przychody w momencie nabycia prawa do dywidendy i wykazuje się w pozycji „Przychody netto z inwestycji”.

Przychody z tytułu usług zarządzania funduszem emerytalnym

Przychody z tytułu zarządzania OFE PZU rozpoznaje się memoriałowo i wykazuje w pozycji „Przychody z tytułu prowizji i opłat”. Przychody te obejmują w szczególności:

- opłaty od składek przekazanych przez ZUS do OFE PZU – w wysokości określonej w statucie OFE PZU, z uwzględnieniem limitów określonych w ustawie o funduszach emerytalnych;

- opłaty za zarządzanie aktywami OFE PZU – w wysokości ustalonej w statucie OFE PZU z uwzględnieniem limitów określonych w ustawie o funduszach emerytalnych;
- inne opłaty określone w statucie OFE PZU.

Przychody i opłaty od funduszy oraz towarzystw funduszy inwestycyjnych

Przychody i opłaty od funduszy oraz towarzystw funduszy inwestycyjnych rozpoznaje się memoriałowo na podstawie wartości aktywów ulokowanych w poszczególnych funduszach inwestycyjnych i wykazuje w pozycji „Przychody z tytułu prowizji i opłat”.

5.21 Podatki

Podatek dochodowy wykazany w rachunku zysków i strat obejmuje część bieżącą i odroczoną.

Bieżące zobowiązania z tytułu podatku dochodowego nalicza się zgodnie z przepisami podatkowymi obowiązującymi w kraju siedziby spółki.

Wykazywana w rachunku zysków i strat część odroczonego stanowi różnicę pomiędzy stanem rezerw i aktywów z tytułu podatku odroczonego na koniec i na początek okresu sprawozdawczego z zastrzeżeniem, że rezerwy i aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego dotyczące operacji rozliczanych z kapitałem własnym odnosi się na kapitał własny.

Wysokość rezerwy i aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego ustala się metodą bilansową przy uwzględnieniu stawek podatku dochodowego od osób prawnych, które zgodnie z oczekiwaniami będą obowiązywały w momencie realizacji aktywa lub rezerwy, zgodnie z przepisami prawa podatkowego w krajach siedzib poszczególnych spółek Grupy PZU, wydanymi do końca okresu sprawozdawczego.

5.22 Zysk na jedną akcję

Podstawowy zysk przypadający na jedną akcję oblicza się poprzez podzielenie wyniku finansowego, który przypada na zwykłych akcjonariuszy PZU, przez średnią ważoną liczby akcji zwykłych występujących w ciągu danego okresu.

Średnia ważona liczby akcji zwykłych występujących w ciągu okresu to liczba akcji zwykłych na początku danego okresu, skorygowana o liczbę akcji zwykłych odkupionych lub wyemitowanych w ciągu tego okresu ważona wskaźnikiem odzwierciedlającym okres występowania tych akcji. Wskaźnik odzwierciedlający okres występowania poszczególnych akcji jest to liczba dni, przez jaką określone akcje występują, do całkowitej liczby dni w danym okresie.

6. Kluczowe szacunki i osądy

Sporządzenie skonsolidowanego sprawozdania finansowego zgodnie z MSSF wymaga od Zarządu PZU dokonania profesjonalnych osądów oraz szacunków i założeń, które mają wpływ na przyjęte zasady rachunkowości oraz prezentowane wartości aktywów, pasywów, przychodów oraz kosztów.

Szacunki oraz związane z nimi założenia opierają się na doświadczeniu historycznym oraz innych czynnikach, które są uznawane za racjonalne w danych okolicznościach, a ich wyniki dają podstawę profesjonalnego osądu co do wartości księgowej aktywów i zobowiązań, która nie wynika bezpośrednio z innych źródeł.

Dokonując osądów, szacunków czy też przyjmując założenia Zarząd PZU może, w istotnych kwestiach, opierać się na opiniach niezależnych ekspertów.

Faktyczna wartość może różnić się od wartości szacowanej. Osądy, szacunki i związane z nimi założenia podlegają bieżącej weryfikacji. Ich zmiany są ujmowane w sposób opisany w punkcie 5.1.

6.1 Dokonane osądy

6.1.1. Zasady konsolidacji

6.1.1.1. Osądy w zakresie sprawowania kontroli

Grupa PZU przyjmuje, że sprawuje kontrolę wtedy i tylko wtedy, gdy jednocześnie sprawuje władzę nad jednostką, podlega ekspozycji na zmienne wyniki finansowe lub posiada prawa do zmiennych wyników finansowych oraz posiada możliwość wykorzystania sprawowanej władzy do wywierania wpływu na wysokość swoich wyników finansowych.

W celu stwierdzenia, czy Grupa PZU dysponuje prawami, które są wystarczające do zapewnienia władzy, czyli praktycznej możliwości kierowania istotnymi działaniami w sposób jednostronny Grupa PZU analizuje m. in.:

- jak dużą liczbą głosów dysponuje i czy posiada więcej praw głosów niż inni inwestorzy (uwzględniając przy tym potencjalne prawa głosu oraz prawa wynikające z innych ustaleń umownych);
- jak dużo podmiotów musiałoby podjąć wspólne działanie w celu przegłosowania Grupy PZU;
- rozkład głosów podczas poprzednich walnych zgromadzeń;
- ewentualne zobowiązania do zapewnienia nieprzerwanego funkcjonowania jednostki, w której dokonano inwestycji;
- czy kluczowy personel jednostki lub członkowie organu zarządzającego jednostką, w której dokonano inwestycji to osoby powiązane z Grupą PZU;
- zdolność powoływania członków organów zarządzających lub nadzorujących danej jednostki;
- możliwość zobligowania lub powstrzymania danej jednostki od dokonania istotnych transakcji;
- inne przesłanki.

W przypadku Alior Banku Grupa PZU dokonała analizy powyższych przesłanek stwierdzając, że:

- na 31 grudnia 2016 roku posiada łącznie 29,4488% akcji Alior Banku uprawniających do takiej samej liczby głosów na walnym zgromadzeniu Alior Banku;
- tylko trzech akcjonariuszy posiada pakiety akcji powyżej 5% a pozostały akcjonariat jest rozdrobniony i znaczna liczba podmiotów musiałaby podjąć wspólne działania w celu przegłosowania PZU na walnym zgromadzeniu;
- posiadany pakiet akcji uprawniałby do większości głosów na większości walnych zgromadzeń (w wyniku analizy frekwencji oraz rozkładu głosowań na walnych zgromadzeniach Alior Banku w latach 2013-2016);
- na wniosek Grupy PZU powołano członka zarządu Alior Banku, będącego wcześniej członkiem Zarządu PZU oraz trzech członków rady nadzorczej Alior Banku będących członkami kluczowego personelu kierowniczego PZU;
- Grupa PZU nie posiada wiedzy o ewentualnych porozumieniach zawartych pomiędzy innymi akcjonariuszami Alior Banku;
- Grupa PZU podjęła zobowiązania inwestorskie wobec Alior Banku, przez co jest bardziej narażona na zmienność wyników finansowych Alior Banku, niż wynikałoby to z udziału procentowego w kapitale Alior Banku.

W świetle powyższych przesłanek uznano, że zarówno na 31 grudnia 2016 roku, jak i na 31 grudnia 2015 roku Grupa PZU sprawuje kontrolę nad Alior Bankiem wraz z jego jednostkami zależnymi i objęto je konsolidacją.

6.1.1.2. Zasady konsolidacji funduszy inwestycyjnych

Grupa PZU przyjęła, że sprawuje kontrolę nad funduszem inwestycyjnym, jeżeli łącznie spełnione są przesłanki:

- spółki Grupy PZU posiadają łącznie zdolność użycia swojej władzy nad funduszem w celu oddziaływania na wartość zwrotu z inwestycji, przy czym przesłankami tej zdolności są m. in. kontrola nad towarzystwem funduszy inwestycyjnych i znaczny udział w łącznej liczbie głosów na zgromadzeniu inwestorów lub radzie inwestorów;
- łączna ekspozycja spółek Grupy PZU na zmienne zwroty z zaangażowania w fundusz inwestycyjny jest znaczna, co oznacza, że łączny udział spółek Grupy PZU w aktywach netto tego funduszu jest równy lub przekracza 20% (przy

czym do ustalenia tak rozumianego łącznego udziału nie wlicza się aktywów funduszu będących aktywami netto umów ubezpieczeniowych lub inwestycyjnych z funduszem kapitałowym (*unit-linked*). Przyjmuje się, że w przypadku zaangażowania niższego niż 20% aktywów netto funduszu ekspozycja na zmienność wyników finansowych funduszu, rozpatrywana łącznie z uprawnieniami decyzyjnymi stanowią przesłankę stwierdzenia niekontrolowania takiego funduszu.

Grupa PZU dopuszcza utrzymanie konsolidacji (lub odpowiednio nieobejmowanie konsolidacją) funduszu przez dwa kolejne kwartały następujące po kwartale, na koniec którego po raz pierwszy stwierdzono spadek (lub odpowiednio wzrost) udziału w aktywach netto funduszu poniżej (lub odpowiednio powyżej) 20% w sytuacji, gdy spadek ten (lub odpowiednio wzrost) wynika z wpłat (lub odpowiednio z wypłat) uczestników spoza Grupy PZU.

Fundusze inwestycyjne kontrolowane przez Grupę PZU są konsolidowane. Ich aktywa w całości prezentuje się w sprawozdaniu z sytuacji finansowej jako aktywa finansowe wg rodzaju i klasyfikuje do portfeli, a zobowiązanie dotyczące aktywów netto funduszu należących do inwestorów zewnętrznych – w pozycji „Zobowiązania finansowe”.

6.1.2. Klasyfikacja umów ubezpieczeniowych zgodnie z MSSF 4

Spółki Grupy PZU prowadzące działalność ubezpieczeniową stosują wytyczne zawarte w MSSF 4, dotyczące klasyfikacji swoich produktów jako umowy ubezpieczeniowe podlegające MSSF 4 bądź kontrakty inwestycyjne. Umowa spełnia definicję umowy ubezpieczeniowej jedynie wtedy, gdy zdarzenie objęte ubezpieczeniem może spowodować konieczność wypłacenia przez ubezpieczyciela znacznych świadczeń dodatkowych w każdym scenariuszu, wyłączając scenariusze, którym brakuje treści ekonomicznej (tzn. nie wywierają dostrzegalnego wpływu na ekonomikę transakcji), a więc gdy umowa przenosi znaczące ryzyko ubezpieczeniowe.

Ocena, czy dana umowa przenosi znaczące ryzyko ubezpieczeniowe wymaga analizy przepływów pieniężnych związanych z danym produktem w różnych scenariuszach oraz oszacowania prawdopodobieństwa ich wystąpienia. Ocena ta zawiera element subiektywnego osądu, mającego istotny wpływ na stosowane zasady rachunkowości. Zgodnie z założeniami przyjętymi przez Grupę PZU, z istotnym ryzykiem ubezpieczeniowym mamy do czynienia wtedy, gdy wystąpienie zdarzenia objętego ubezpieczeniem pociąga za sobą wypłatę świadczenia co najmniej o 10% wyższego od świadczenia, jakie byłoby wypłacone w przypadku gdyby zdarzenie nie wystąpiło. Na podstawie tego kryterium zawierane kontrakty ujmowane są albo zgodnie z MSSF 4 albo zgodnie z MSR 39.

6.1.3. Klasyfikacja umów w ubezpieczeniach majątkowych i osobowych

Na podstawie przeprowadzonej analizy stwierdzono, że wszystkie umowy ubezpieczeń majątkowych i osobowych przenoszą istotne ryzyko ubezpieczeniowe i w rezultacie podlegają wymogom MSSF 4.

Dodatkowo, mając na uwadze prowadzone przez Radę Międzynarodowych Standardów Rachunkowości prace nad MSSF 17 (II faza MSSF 4), nadal stosuje się rachunkowość umów ubezpieczeniowych w odniesieniu do gwarancji finansowych, spełniających definicję instrumentu finansowego.

6.1.4. Klasyfikacja umów w ubezpieczeniach na życie

Na podstawie przeprowadzonej analizy stwierdzono, że w ofercie Grupy PZU znajdują się produkty, które nie transferują istotnego ryzyka ubezpieczeniowego (są to niektóre produkty z gwarantowaną stopą zwrotu oraz niektóre produkty z funduszem kapitałowym – *unit-linked*), w związku z czym nie spełniają definicji umowy ubezpieczeniowej w myśl MSSF 4 i zostały zaklasyfikowane w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym jako kontrakty inwestycyjne, ujmowane zgodnie z wymogami MSR 39 (w zależności od konstrukcji danego produktu) według zamortyzowanego kosztu lub w wartości godziwej.

Do kontraktów inwestycyjnych zakwalifikowano m. in.: indywidualne ubezpieczenie na życie i dożycie Pewny Zysk (ujmowane wg zamortyzowanego kosztu), indywidualne ubezpieczenie na życie związane z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym PZU IKZE oraz Program Inwestycyjny Prestige (ujmowane w wartości godziwej).

Zarówno umowy ubezpieczeniowe, jak i kontrakty inwestycyjne mogą zawierać uznaniowe udziały w zyskach. Uprawniają one ubezpieczonego do otrzymania dodatkowego świadczenia lub premii jako dodatku do świadczenia gwarantowanego. Świadczenie takie jest znaczącą częścią całego kontraktowego/umownego świadczenia, jego kwota lub okres trwania są umowne i zależne od decyzji ubezpieczyciela, a wystąpienie zależy od:

- przebiegu określonego zbioru lub określonego typu umów;
- zrealizowania lub niezrealizowania zysków z określonych aktywów;
- osiągnięcia zysków lub strat przez ubezpieczyciela, fundusz lub inną jednostkę związaną z umową.

Wszystkie umowy zawierające uznaniowy udział w zyskach, który może być określany jednostronnie przez zakład ubezpieczeń są rozpoznawane zgodnie z MSSF 4.

Ponadto nie zidentyfikowano żadnych umów ubezpieczenia na życie, w przypadku których następuje równoczesny transfer ryzyka ubezpieczeniowego i finansowego, dla których wymagane byłoby wydzielenie części ubezpieczeniowej i inwestycyjnej (ang. *unbundling*). W odniesieniu do umów, w przypadku których wydzielenie wbudowanych opcji (takich, jak prawo do wykupu umowy, zamiany na umowę bezskładkową, gwarantowaną wysokość renty za umówioną z góry składkę, indeksację sum ubezpieczeń i składek) jest możliwe, ale zgodnie z MSSF 4 nieobowiązkowe, nie wydziela się elementu inwestycyjnego.

6.2 Dokonane szacunki i założenia

6.2.1. Wartość godziwa

Założenia stosowane przy określaniu wartości godziwej aktywów zaprezentowano w punkcie 10.

6.2.2. Utrata wartości

6.2.2.1. Wartość firmy

Kluczowe założenia zastosowane przy szacowaniu wartości odzyskiwalnej dla jednostek zależnych zaprezentowano w punkcie 27.

6.2.2.2. Instrumenty finansowe wyceniane wg zamortyzowanego kosztu

Dla wszystkich bilansowych ekspozycji kredytowych dokonuje się oceny (grup bilansowych ekspozycji kredytowych) w celu identyfikacji obiektywnych przesłanek utraty wartości, według najbardziej aktualnych danych w dniu dokonywania aktualizacji wartości. Przy określaniu kwoty odpisu z tytułu utraty wartości dokonuje się oceny szacunków kwot i terminów realizacji przyszłych przepływów pieniężnych. Szacunki oparte są na założeniach dotyczących wielu czynników, więc rzeczywiste wyniki mogą się od nich różnić. Skutkiem może być zmiana, w przyszłości, wysokości odpisu z tytułu utraty wartości.

Ocena indywidualna obowiązuje dla zagrożonych utratą wartości ekspozycji przekraczających przyjęte progi istotności (150 tys. zł dla klienta indywidualnego i 500 tys. zł dla klienta biznesowego) lub ekspozycji, dla których nie ma możliwości wyodrębnienia grupy aktywów o podobnych charakterystykach ryzyka kredytowego lub brak jest wystarczającej próby dla oszacowania parametrów grupowych.

Wycena indywidualna opiera się na analizie możliwych scenariuszy (klienci biznesowi) lub drzewa możliwych zdarzeń (klienci indywidualni). Każdemu scenariuszowi i gałęzi drzewa przypisano prawdopodobieństwo realizacji oraz oczekiwane odzyski. Dla klientów indywidualnych opracowano standardowe drzewa zdarzeń, które reprezentują różne strategie windykacyjne. Przyjęte założenia do wycen indywidualnych są szczegółowo opisywane. Wartości odzysków oczekiwanych w ramach wycen indywidualnych są porównywane ze zrealizowanymi odzyskami w cyklach kwartalnych.

Wycena grupowa oparta jest na czasie pozostawiania danej ekspozycji w stanie utraty wartości; uwzględnia specyfikę danej grupy po kątem oczekiwanych odzysków. Zabezpieczenia uwzględniane są na poziomie ekspozycji.

Ekspozycje kredytowe, dla których nie zidentyfikowano indywidualnych przesłanek utraty wartości, grupuje się z zachowaniem zasady homogeniczności względem profilu ryzyka i tworzy się rezerwę na grupę ekspozycji służącą pokryciu poniesionych a nie zaraportowanych strat (IBNR).

Odpisy z tytułu utraty wartości aktywów utrzymywanych do terminu wymagalności i pożyczek ustala się w wysokości różnicy pomiędzy wartością bilansową składnika aktywów, a wartością bieżącą oszacowanych przyszłych przepływów pieniężnych, zdyskontowanych przy zastosowaniu efektywnej stopy procentowej ustalonej przy początkowym ujęciu (pierwotnej efektywnej stopy procentowej).

Jeżeli w następnym okresie wysokość straty z tytułu utraty wartości zmniejszy się na skutek zdarzenia, które nastąpiło po wystąpieniu utraty wartości, wówczas uprzednio dokonany odpis jest odwracany poprzez korektę salda odpisów aktualizujących. Kwota dokonanego odwrócenia wykazywana jest w rachunku zysków i strat w pozycji „Wynik netto z realizacji i odpisy z tytułu utraty wartości inwestycji”.

6.2.2.3. Instrumenty kapitałowe notowane na rynkach regulowanych oraz jednostki uczestnictwa i certyfikaty inwestycyjne funduszy inwestycyjnych

Odpisy z tytułu utraty wartości instrumentów kapitałowych notowanych na rynkach regulowanych, jednostek uczestnictwa w funduszach inwestycyjnych otwartych i certyfikatów funduszy inwestycyjnych zamkniętych klasyfikowanych jako dostępne do sprzedaży dokonywane są jeżeli spełniony jest choć jeden z dwóch warunków:

- ujemna różnica pomiędzy wartością bieżącą a wartością nabycia stanowi co najmniej 30% wartości nabycia;
- wartość aktywa na koniec każdego z 12 kolejnych miesięcy była niższa od wartości nabycia.

Odpisu nie dokonuje się, jeżeli uznaje się, że zdarzenia, o których mowa powyżej są odwracalne w okresie 6 miesięcy od daty bilansowej lub istnieją inne przesłanki wskazujące na przejściowy charakter tych spadków.

6.2.2.4. Należności od ubezpieczających

Należności od ubezpieczających poddaje się przeglądowi w celu stwierdzenia, czy nie istnieją przesłanki wskazujące na możliwość utraty ich wartości.

W pierwszej kolejności szacowany jest odpis celowy. Odpis celowy tworzy się dla pojedynczej należności po dokonaniu oceny sytuacji gospodarczej i majątkowej dłużnika oraz prawdopodobieństwa spłaty należności. Należności te uwzględnia się przy tworzeniu odpisów grupowych.

W przypadku należności od dłużników postawionych w stan likwidacji lub w stan upadłości, odpis tworzy się do wysokości należności nieobjętej gwarancją lub innym zabezpieczeniem. Jeżeli w stosunku do dłużnika miało miejsce oddalenie wniosku o ogłoszenie upadłości, a majątek dłużnika nie wystarcza na zaspokojenie kosztów postępowania upadłościowego, odpis tworzy się w pełnej wysokości należności.

Odpis celowy jest zwiększany, gdy uzyskano informacje wskazujące, że szacunkowa kwota możliwa do uzyskania uległa zmniejszeniu lub kwota należności, dla której ustanowiono odpis celowy uległa podwyższeniu. Utworzony odpis celowy jest rozwiązywany, gdy oszacowano, że kwota jaką można uzyskać jest wyższa niż dotychczas oszacowana lub potwierdzono, że nastąpi częściowa albo całkowita zapłata należności. Odpis celowy wykorzystuje się w przypadku dokonania częściowego albo całkowitego umorzenia lub spisania należności.

W zakresie, w którym nie dokonano oszacowania w drodze oceny indywidualnej, przeprowadza się ocenę zbiorczą utraty wartości należności, w wyniku której zostaje oszacowany odpis grupowy.

Ubezpieczenia majątkowe i osobowe

Odpis grupowy jest szacowany na podstawie przyjętego modelu oceny utraty wartości należności indywidualnie nieznaczących. W modelu odpis ustala się w drodze łącznej oceny utraty wartości należności od ubezpieczających grupowanych według podobnych charakterystyk ryzyka kredytowego.

Dla należności zapadłych sporządzana jest struktura wiekowa, w zależności od czasu przeterminowania. Należności zapadłe obniża się o wartość należności objętych odpisem celowym. Odpis grupowy oblicza się w poszczególnych przedziałach przeterminowania na podstawie wskaźników nieściągalności należności zapadłych ustalonych na podstawie analizy historycznej.

Dla należności niewymagalnych ustalana jest wartość należności, która prawdopodobnie stanie się wymagalna na podstawie historycznej analizy udziału należności niespłacanych w terminie. Ustalona w ten sposób kwota należności obniżana jest o wartość należności objętych odpisem celowym. Od pozostałej kwoty należności tworzony jest odpis w wysokości wskaźnika nieściągalności należności zapadłych dla najkrótszego okresu przeterminowania.

Ubezpieczenia na życie

Odpis grupowy jest szacowany dla należności nieobjętych odpisami celowymi. Należności są grupowane według podobnych charakterystyk ryzyka kredytowego, wskazujących na zdolność dłużnika do spłaty całości zobowiązania. Dopuszcza się grupowanie należności według kryteriów innych niż stopień przeterminowania, o ile pozwala to na bardziej wiarygodne oszacowanie wartości odpisu grupowego. Wyliczenia przeprowadza się osobno dla produktów ubezpieczeniowych lub grup produktów ubezpieczeniowych.

Oszacowania wysokości odpisów grupowych dokonuje się przy wykorzystaniu modeli opracowanych i aktualizowanych na podstawie danych o ściągalności należności w poszczególnych grupach o podobnej charakterystyce, w oparciu o historyczne dane o nieściągalności w poszczególnych kategoriach przeterminowania.

6.2.3. Założenia przyjęte w procesie szacowania rezerw technicznych w ubezpieczeniach majątkowych i osobowych

Przy wyliczaniu rezerwy na skapitalizowaną wartość rent, przyszły wzrost średniej renty szacuje się na podstawie danych historycznych z uwzględnieniem innych informacji mogących mieć wpływ na przyszły wzrost rent (przykładowo wzrost świadomości ubezpieczeniowej, zmiany legislacyjne, itp.).

Zarówno na 31 grudnia 2016 roku, jak i na 31 grudnia 2015 roku dla wszystkich rent przyjęto stopę techniczną w wysokości 3,6% oraz stopę wzrostu rent w wysokości 3,9%, oszacowaną w oparciu o prognozy inflacji oraz wzrostu wynagrodzeń.

Dla rent dożywotnich okres, przez jaki renta będzie wypłacana ustala się na podstawie publicznie dostępnych statystyk, w Polsce przykładowo PTTŻ publikowanych przez Główny Urząd Statystyczny. Dodatkowo, przy ustalaniu rezerwy na skapitalizowaną wartość rent uwzględnia się koszt przyszłej ich obsługi w wysokości 3% wartości wypłacanych świadczeń.

Szacowaną wartość ostateczną wypłacanych odszkodowań i świadczeń w trójkątach rozwoju rezerw, a także analizę wrażliwości wyniku netto oraz kapitałów własnych na zmianę założeń wykorzystywanych przy wyliczaniu rezerwy na skapitalizowaną wartość rent zaprezentowano w punkcie 8.5.1.1. Techniki stosowane przy wyliczaniu rezerwy IBNR oraz metodologię szacowania rezerw na stary portfel przedstawiono w punkcie 5.17.2.1.

6.2.4. Założenia przyjęte w procesie szacowania rezerw technicznych w ubezpieczeniach na życie

Wysokość rezerw ubezpieczeń na życie odpowiada wartości zobowiązań wynikających z zawartych umów ubezpieczeń. Ustalana jest jako różnica pomiędzy wartością bieżącą oczekiwanych świadczeń, a wartością bieżącą oczekiwanych składek przy zastosowaniu tzw. metody składki netto. W kalkulacji rezerw uwzględnia się wszystkie świadczenia oraz składki przewidziane w umowach jako kontraktowe zobowiązania i należności, bez względu na fakt, czy umowa będzie przez ubezpieczającego realizowana do końca umówionego okresu, czy będzie przez niego wypowiedziana. Przyjęte założenia dotyczące częstotliwości występowania zdarzeń objętych ochroną ubezpieczeniową, tj. śmiertelność, zachorowalność i wypadkowość ustala się na podstawie publicznie dostępnych statystyk, w Polsce przykładowo PTTŻ lub w oparciu o statystyki własne opracowane na podstawie danych historycznych z poszczególnych grup produktów znajdujących się w portfelu.

Założenia stosowane w kalkulacji rezerw ubezpieczeń na życie określa się odrębnie dla poszczególnych produktów ubezpieczeniowych w momencie ustalania taryf składek i wprowadzenia danego produktu do sprzedaży. Co roku poszczególne przyjmowane założenia są weryfikowane pod względem adekwatności. W przypadku stwierdzenia niewystarczalności któregośkolwiek z pierwotnie określonych założeń wprowadza się zmiany w tym zakresie, natomiast w przypadku braku niedoboru, stosuje się początkowo ustalone założenia pierwotne (tzw. *lock-in-assumptions*).

Częstość występowania zdarzeń objętych ochroną ubezpieczeniową

Przy kalkulacji rezerw uwzględnia się dane o wysokości gwarantowanych sum ubezpieczeń i świadczeń oraz dane dotyczące wieku i płci poszczególnych ubezpieczonych, jak również, w przypadku grupowych ubezpieczeń pracowniczych w zakładach pracy oraz ubezpieczeniach indywidualnie kontynuowanych pracowniczych i rodzinnych, założenia o strukturze wiekowo-płciowej współubezpieczonych (członków rodzin ubezpieczonych).

Dla ubezpieczeń z udziałem w zysku oraz ubezpieczeń na stary portfel, rezerwa ubezpieczeń na życie obejmuje również dotychczas przyznane udziały w zyskach w formie zmian sum ubezpieczeń i składek oraz urealnienia gwarantowanych świadczeń, w tym dokonanych przez PZU Życie waloryzacji rent.

Analizę wrażliwości wyniku netto oraz kapitałów własnych na zmianę założeń wykorzystywanych przy wyliczaniu rezerw technicznych w ubezpieczeniach na życie zaprezentowano w punkcie 8.5.1.2.

6.2.5. Kalkulacja rezerw na świadczenia pracownicze

Rezerwy na odprawy emerytalne i świadczenia pośmiertne (zaprezentowane w punkcie 40) szacowane są metodami aktuarialnymi z zastosowaniem odpowiednich technik i założeń aktuarialnych:

- stóp dyskontowych, zgodnych z krzywą rentowności obligacji zerokuponowych Skarbu Państwa,
- wskaźnika śmiertelności przyjmowanego na poziomie określonym w PTTŻ,
- przewidywanej stopy wzrostu wynagrodzeń w poszczególnych jednostkach Grupy PZU,
- wskaźnika rotacji pracowników (różnicowanego ze względu m. in. na wiek, staż pracy i płeć pracownika) oraz
- wskaźnika inwalidztwa (odejść na rentę) przyjmowanego jako odpowiedni procent wartości wskaźnika śmiertelności.

6.2.6. Szacunki rezerw na sprawy sporne

Rezerwy na sprawy sporne ustala się metodą indywidualną, z uwzględnieniem prawdopodobieństwa wystąpienia wypływu środków zawierających w sobie korzyści ekonomiczne dla wypełnienia ciężącego obowiązku. Wpływ środków uznaje się za prawdopodobny, jeśli bardziej możliwe jest, że do zaistnienia zdarzenia dojdzie, niż to, że do niego nie dojdzie, czyli gdy prawdopodobieństwo zaistnienia zdarzenia jest większe od prawdopodobieństwa, że zdarzenie nie nastąpi.

Szczegółowe opisy i kwoty rezerw na sprawy sporne zaprezentowano w punktach 41 i 48.

6.2.7. Aktywa i zobowiązania z tytułu podatku odroczonego

Spółki Grupy PZU dokonały oszacowania przyszłego dochodu do opodatkowania pod kątem możliwości realizacji ujemnych różnic przejściowych z tytułu strat podatkowych poniesionych przez te spółki. W wyniku tych szacunków nie rozpoznano aktywów z tytułu podatku odroczonego dotyczącego części strat podatkowych. Kwoty nierozpoznanych aktywów wykazano w punkcie 42.

7. Sprawozdawczość dotycząca segmentów

7.1 Segmenty sprawozdawcze

7.1.1. Kryterium podstawowe podziału

Segmenty operacyjne to części składowe jednostki, dla których dostępne są odrębne informacje finansowe, podlegające regularnej ocenie przez GOOZPDO (w praktyce jest to Zarząd PZU), związanej z alokacją zasobów i oceną wyników działalności.

Podstawowy podział segmentacyjny Grupy PZU oparty jest na kryteriach charakteru działalności, linii produktowych, grup klientów oraz środowiska regulacyjnego. Charakterystykę poszczególnych segmentów zaprezentowano w poniższej tabeli.

Segment	Standardy rachunkowości	Opis segmentu	Kryteria agregacji
Ubezpieczenia korporacyjne (ubezpieczenia osobowe i majątkowe)	PSR	Szeroki zakres produktów ubezpieczeń majątkowych, odpowiedzialności cywilnej i komunikacyjnych, dostosowanych do potrzeb klienta i z indywidualną wyceną ryzyka, oferowanych dużym podmiotom gospodarczym przez PZU, Link4, TUW PZUW.	Agregacji dokonano ze względu na podobieństwo oferowanych produktów, podobnych grup klientów, dla których są oferowane, kanałów dystrybucji oraz funkcjonowania w tym samym środowisku regulacyjnym.
Ubezpieczenia masowe (ubezpieczenia osobowe i majątkowe)	PSR	Szeroki zakres produktów ubezpieczeń majątkowych, wypadkowych, odpowiedzialności cywilnej i komunikacyjnych, oferowanych klientom indywidualnym oraz podmiotom z sektora małych i średnich przedsiębiorstw przez PZU, Link4, TUW PZUW.	Jak wyżej.
Ubezpieczenia grupowe i indywidualnie kontynuowane (ubezpieczenia na życie)	PSR	Ubezpieczenia grupowe, kierowane przez PZU Życie do grup pracowników oraz innych grup formalnych (np. związki zawodowe), w ramach których do umowy ubezpieczenia przystępują osoby pozostające w stosunku prawnym z ubezpieczającym (np. pracodawcą, związkiem zawodowym) oraz ubezpieczenia indywidualnie kontynuowane, gdzie ubezpieczający nabył prawo do indywidualnej kontynuacji w fazie grupowej. Oferta PZU Życie obejmuje szeroki zakres ubezpieczeń ochronnych, inwestycyjnych (niebędących kontraktami inwestycyjnymi) i zdrowotnych.	Brak agregacji
Ubezpieczenia indywidualne (ubezpieczenia na życie)	PSR	Ubezpieczenia oferowane przez PZU Życie klientom indywidualnym, w ramach których umowa ubezpieczenia dotyczy konkretnego ubezpieczonego a ubezpieczony podlega indywidualnej ocenie ryzyka. Oferta PZU Życie obejmuje szeroki zakres ubezpieczeń ochronnych, inwestycyjnych (niebędących kontraktami inwestycyjnymi) i zdrowotnych.	Brak agregacji

Segment	Standardy rachunkowości	Opis segmentu	Kryteria agregacji
Inwestycje	PSR	Segment obejmuje: 1. działalność lokacyjną w zakresie środków własnych Grupy PZU rozumianych jako nadwyżka lokat nad rezerwami techniczno-ubezpieczeniowymi w PZU, Link4 i PZU Życie, powiększoną o nadwyżkę dochodów osiągniętą ponad stopę wolną od ryzyka z inwestycji odpowiadających wartości rezerw techniczno-ubezpieczeniowych w produktach ubezpieczeniowych, czyli nadwyżkę dochodów z lokat ponad dochody alokowane według cen transferowych do segmentów ubezpieczeniowych; 2. dochody z innych wolnych środków finansowych w Grupie PZU (w szczególności konsolidowane fundusze inwestycyjne).	
Działalność bankowa	MSSF	Szeroki zakres produktów bankowych oferowanych zarówno klientom korporacyjnym, jak i indywidualnym przez Alior Bank.	Brak agregacji
Ubezpieczenia emerytalne	PSR	Ubezpieczenia emerytalne II filaru.	Brak agregacji.
Kraje bałtyckie	MSSF	Produkty ubezpieczeń majątkowych i osobowych oraz na życie oferowane przez Lietuvos Draudimas AB wraz z oddziałem w Estonii, AAS Balta oraz UAB PZU Lieutuva Gyvybes Draudimas.	Agregacji dokonano ze względu na podobne produkty i usługi oferowane przez spółki oraz podobne środowisko regulacyjne działania.
Ukraina	MSSF	Produkty ubezpieczeń majątkowych, osobowych i na życie oferowanych przez PZU Ukraine i PZU Ukraine Life Insurance.	Agregacji dokonano ze względu na podobne środowisko regulacyjne działania.
Kontrakty inwestycyjne	PSR	Produkty PZU Życie nietransferujące istotnego ryzyka ubezpieczeniowego w rozumieniu MSSF 4 i niespełniające definicji umowy ubezpieczeniowej (tj. niektóre produkty z gwarantowaną stopą zwrotu oraz niektóre produkty z funduszem kapitałowym <i>unit-linked</i>).	Brak agregacji
Pozostałe	PSR/MSSF	Pozostałe produkty i usługi, niezakwalifikowane do żadnego z segmentów powyżej.	

7.1.2. Informacje dotyczące obszarów geograficznych

Grupa PZU stosuje uzupełniający podział segmentacyjny wg kryterium geograficznego, na podstawie którego wyodrębniono następujące obszary geograficzne:

- Polska;
- Kraje bałtyckie;
- Ukraina.

7.2 Rozliczenia pomiędzy segmentami

Wynik netto z inwestycji (różnica pomiędzy zrealizowanymi i niezrealizowanymi przychodami oraz kosztami) wykazywany w ubezpieczeniach korporacyjnych (ubezpieczenia osobowe i majątkowe), ubezpieczeniach masowych (ubezpieczenia osobowe i majątkowe), ubezpieczeniach grupowych i indywidualnie kontynuowanych (ubezpieczenia na życie), ubezpieczeniach indywidualnych (ubezpieczenia na życie) określany jest na podstawie cen transferowych opartych na stopach procentowych z krzywych rentowności skarbowych papierów wartościowych. W przypadku produktów ubezpieczeniowych typu *unit-linked*, z gwarantowaną stopą oraz strukturyzowanych wykazuje się wprost wynik netto z lokat stanowiących pokrycie odpowiadających im rezerw techniczno-ubezpieczeniowych.

7.3 Miara zysku segmentu

Podstawową miarą zysku segmentu w Grupie PZU jest:

- w przypadku segmentów ubezpieczeń korporacyjnych, masowych, grupowych i indywidualnie kontynuowanych oraz indywidualnych – wynik na ubezpieczeniach, będący wynikiem finansowym przed podatkiem oraz pozostałymi przychodami i kosztami operacyjnymi (w tym kosztami finansowania), uwzględniający jednak przychody z inwestycji (odpowiadające wartości rezerw techniczno-ubezpieczeniowych) określone wg stopy wolnej od ryzyka. Wynik na ubezpieczeniach jest miarą zbliżoną do zdefiniowanego w PSR wyniku technicznego, z uwzględnieniem różnicy w sposobie ujmowania wyniku netto z inwestycji opisanej w zdaniu poprzednim;
- w przypadku segmentu inwestycje – wynik z lokat spółek Grupy PZU pomniejszony o wynik alokowany do segmentów ubezpieczeniowych;
- w przypadku kontraktów inwestycyjnych – wynik z działalności operacyjnej, wyliczany w sposób zbliżony do wyniku technicznego zgodnie z PSR;
- w przypadku działalności bankowej oraz zagranicznej działalności ubezpieczeniowej – wynik z działalności operacyjnej według lokalnych standardów rachunkowości w kraju siedziby spółki lub według MSSF, będący wynikiem finansowym przed podatkiem.

7.4 Zastosowane zasady rachunkowości według PSR

7.4.1. PZU

PSR oraz różnice pomiędzy PSR i MSSF w zakresie dotyczącym jednostkowej sprawozdawczości finansowej PZU przedstawiono szczegółowo w jednostkowym sprawozdaniu finansowym PZU za 2016 rok.

Jednostkowe sprawozdanie finansowe PZU za 2016 rok dostępne jest na stronie internetowej PZU pod adresem www.pzu.pl w zakładce „Relacje inwestorskie”.

7.4.2. PZU Życie

Zasady rachunkowości według PSR dotyczące PZU Życie są zbieżne z PSR dotyczącymi PZU.

Specyficzną różnicą dla PZU Życie są zasady dotyczące rachunkowości umów ubezpieczeniowych i kontraktów inwestycyjnych PZU Życie według MSSF przedstawione w punktach 5.12.3, 5.12.5, 5.17.1.2, 5.17.2.2.

Podstawową różnicą pomiędzy PSR i MSSF w odniesieniu do rachunkowości umów ubezpieczeniowych i kontraktów inwestycyjnych PZU Życie jest klasyfikacja kontraktów. W PSR nie ma pojęcia kontraktu inwestycyjnego, w konsekwencji wszystkie umowy klasyfikowane są jako umowy ubezpieczeniowe. Wg MSSF klasyfikację umów przeprowadza się zgodnie z wytycznymi zawartymi w MSSF 4, dotyczącymi klasyfikacji produktów jako umowy ubezpieczeniowe (podlegające MSSF 4) bądź kontrakty inwestycyjne (ujmowane zgodnie z MSR 39). W przypadku tych ostatnich przypis składki nie jest rozpoznawany. Klasyfikację umów opisano w punkcie 6.1.2.

7.5 Uproszczenia w nocie segmentowej

W nocie segmentowej zastosowano pewne uproszczenia dopuszczalne przez MSSF 8. Poniżej przedstawiono ich uzasadnienie:

- odstępianie od prezentacji danych o alokacji wszystkich aktywów i zobowiązań do poszczególnych segmentów – wynika z niesporządzania i nieprezentowania Zarządowi PZU takich zestawień. Główną informacją dostarczaną Zarządowi PZU są dane o wynikach danych segmentów i na tej podstawie podejmowane są decyzje zarządcze,

w tym o alokacji zasobów. Analiza dotycząca alokowanych do segmentów aktywów i zobowiązań ograniczona jest w głównej mierze do monitoringu spełniania wymogów regulacyjnych;

- prezentacja wyniku netto z inwestycji jedną kwotą jako różnicy pomiędzy zrealizowanymi i niezrealizowanymi przychodami oraz kosztami z inwestycji – wynikające z wewnętrznej oceny wyników segmentów w oparciu o taką łączną miarę wyników inwestycyjnych;
- niealokowanie do segmentu „inwestycje” przychodów i kosztów innych niż dotyczących zrealizowanych i niezrealizowanych przychodów i kosztów z inwestycji – wynikająca ze sposobu analizy danych tego segmentu oraz niepraktyczność takiej alokacji.

7.6 Dane ilościowe

Ubezpieczenia korporacyjne (ubezpieczenia majątkowe i osobowe)	1 stycznia 2016 - 31 grudnia 2016	1 stycznia 2015 - 31 grudnia 2015
Składki przypisane brutto na zewnątrz	2 136	1 765
Składki przypisane brutto między segmentami	38	14
Składki ubezpieczeniowe przypisane brutto	2 174	1 779
Zmiany stanu rezerw składek oraz na ryzyko niewygasłe brutto	(263)	(88)
Składki ubezpieczeniowe zarobione brutto	1 911	1 691
Udział reasekuratorów w składce przypisanej brutto	(280)	(257)
Udział reasekuratora w zmianie stanu rezerw składek oraz na ryzyko niewygasłe brutto	10	43
Składki zarobione netto	1 641	1 477
Dochody z lokat, w tym:	115	121
operacje na zewnątrz	115	121
operacje między segmentami	-	-
Pozostałe przychody techniczne na udziale własnym	74	49
Przychody	1 830	1 647
Odszkodowania i świadczenia ubezpieczeniowe	(1 062)	(871)
Zmiana stanu innych rezerw techniczno-ubezpieczeniowych netto	(9)	(10)
Koszty akwizycji	(361)	(288)
Koszty administracyjne	(125)	(127)
Prowizje reasekuracyjne i udziały w zyskach reasekuratorów	21	16
Pozostałe	(65)	(57)
Wynik na ubezpieczeniach	229	310

Ubezpieczenia masowe (ubezpieczenia majątkowe i osobowe)	1 stycznia 2016 - 31 grudnia 2016	1 stycznia 2015 - 31 grudnia 2015
Składki przypisane brutto na zewnątrz	8 742	7 309
Składki przypisane brutto między segmentami	91	55
Składki ubezpieczeniowe przypisane brutto	8 833	7 364
Zmiany stanu rezerw składek oraz na ryzyko niewygasłe brutto	(918)	(514)
Składki ubezpieczeniowe zarobione brutto	7 915	6 850
Udział reasekuratorów w składce przypisanej brutto	(96)	(63)
Udział reasekuratora w zmianie stanu rezerw składek oraz na ryzyko niewygasłe brutto	17	6
Składki zarobione netto	7 836	6 793
Dochody z lokat, w tym:	517	518
operacje na zewnątrz	517	518
operacje między segmentami	-	-
Pozostałe przychody techniczne na udziale własnym	59	167
Przychody	8 412	7 478
Odszkodowania i świadczenia ubezpieczeniowe	(5 275)	(4 441)
Zmiana stanu innych rezerw techniczno-ubezpieczeniowych netto	(21)	(27)
Koszty akwizycji	(1 551)	(1 383)
Koszty administracyjne	(634)	(665)
Prowizje reasekuracyjne i udziały w zyskach reasekuratorów	(14)	(14)
Pozostałe	(258)	(290)
Wynik na ubezpieczeniach	659	658
Ubezpieczenia grupowe i indywidualnie kontynuowane (ubezpieczenia na życie)	1 stycznia 2016 - 31 grudnia 2016	1 stycznia 2015 - 31 grudnia 2015
Składki przypisane brutto na zewnątrz	6 775	6 689
Składki przypisane brutto między segmentami	-	-
Składki ubezpieczeniowe przypisane brutto	6 775	6 689
Zmiany stanu rezerw składek	2	1
Składki ubezpieczeniowe zarobione brutto	6 777	6 690
Udział reasekuratorów w składce przypisanej brutto	(1)	1
Udział reasekuratora w zmianie stanu rezerw składek oraz na ryzyko niewygasłe brutto	-	-
Składki zarobione netto	6 776	6 691
Dochody z lokat, w tym:	680	602
operacje na zewnątrz	680	602
operacje między segmentami	-	-
Pozostałe przychody techniczne na udziale własnym	1	1
Przychody	7 457	7 294
Odszkodowania i świadczenia ubezpieczeniowe oraz zmiana stanu innych rezerw techniczno-ubezpieczeniowych netto	(4 686)	(4 718)
Koszty akwizycji	(329)	(356)
Koszty administracyjne	(585)	(577)
Pozostałe	(72)	(68)
Wynik na ubezpieczeniach	1 785	1 575

Ubezpieczenia indywidualne (ubezpieczenia na życie)	1 stycznia 2016 - 31 grudnia 2016	1 stycznia 2015 - 31 grudnia 2015
Składki przypisane brutto na zewnątrz	1 174	1 234
Składki przypisane brutto między segmentami	-	-
Składki ubezpieczeniowe przypisane brutto	1 174	1 234
Zmiany stanu rezerw składek	-	-
Składki ubezpieczeniowe zarobione brutto	1 174	1 234
Udział reasekuratorów w składce przypisanej brutto	-	-
Udział reasekuratora w zmianie stanu rezerw składek oraz na ryzyko niewygasłe brutto	-	-
Składki zarobione netto	1 174	1 234
Dochody z lokat, w tym:	288	251
operacje na zewnątrz	288	251
operacje między segmentami	-	-
Pozostałe przychody techniczne na udziale własnym	-	-
Przychody	1 462	1 485
Odszkodowania i świadczenia ubezpieczeniowe oraz zmiana stanu innych rezerw techniczno-ubezpieczeniowych netto	(1 043)	(1 091)
Koszty akwizycji	(107)	(123)
Koszty administracyjne	(59)	(60)
Pozostałe	(9)	(5)
Wynik na ubezpieczeniach	244	206
Inwestycje	1 stycznia 2016 - 31 grudnia 2016	1 stycznia 2015 - 31 grudnia 2015
Dochody z lokat, w tym:	440	2 288
- operacje na zewnątrz	(570)	506
- operacje między segmentami	1 010	1 782
Wynik z działalności operacyjnej	440	2 288
Działalność bankowa	1 stycznia 2016 - 31 grudnia 2016	1 stycznia 2015 - 31 grudnia 2015
Przychody z tytułu prowizji i opłat	590	-
Dochody z lokat, w tym:	2 195	-
- operacje na zewnątrz	2 195	-
- operacje między segmentami	-	-
Przychody	2 785	-
Koszty z tytułu prowizji i opłat	(260)	-
Koszty odsetkowe	(681)	-
Koszty administracyjne	(1 210)	-
Pozostałe	57	-
Wynik z działalności operacyjnej	691	-

Ubezpieczenia emerytalne	1 stycznia 2016 - 31 grudnia 2016	1 stycznia 2015 - 31 grudnia 2015
Dochody z lokat, w tym:	5	7
operacje na zewnątrz	5	7
operacje między segmentami	-	-
Pozostałe przychody	110	119
Przychody	115	126
Koszty administracyjne	(41)	(40)
Pozostałe	-	(4)
Wynik z działalności operacyjnej	74	82
Ubezpieczenia - kraje bałtyckie	1 stycznia 2016 - 31 grudnia 2016	1 stycznia 2015 - 31 grudnia 2015
Składki przypisane brutto na zewnątrz	1 183	1 193
Składki przypisane brutto między segmentami	-	-
Składki ubezpieczeniowe przypisane brutto	1 183	1 193
Zmiany stanu rezerw składek oraz na ryzyko niewygasłe brutto	(48)	(47)
Składki ubezpieczeniowe zarobione brutto	1 135	1 146
Udział reasekuratorów w składce przypisanej brutto	(33)	(41)
Udział reasekuratora w zmianie stanu rezerw składek oraz na ryzyko niewygasłe brutto	2	4
Składki zarobione netto	1 104	1 109
Dochody z lokat, w tym:	23	22
operacje na zewnątrz	23	22
operacje między segmentami	-	-
Przychody	1 127	1 131
Odszkodowania i świadczenia ubezpieczeniowe netto	(694)	(687)
Koszty akwizycji	(251)	(253)
Koszty administracyjne	(110)	(147)
Pozostałe	-	-
Wynik na ubezpieczeniach	72	44

Ubezpieczenia - Ukraina	1 stycznia 2016 - 31 grudnia 2016	1 stycznia 2015 - 31 grudnia 2015
Składki przypisane brutto na zewnątrz	210	169
Składki przypisane brutto między segmentami	-	-
Składki ubezpieczeniowe przypisane brutto	210	169
Zmiany stanu rezerw składek oraz na ryzyko niewygasłe brutto	(16)	(16)
Składki ubezpieczeniowe zarobione brutto	194	153
Udział reasekuratorów w składce przypisanej brutto	(93)	(68)
Udział reasekuratora w zmianie stanu rezerw składek oraz na ryzyko niewygasłe brutto	8	18
Składki zarobione netto	109	103
Dochody z lokat, w tym:	23	41
operacje na zewnątrz	23	41
operacje między segmentami	-	-
Przychody	132	144
Odszkodowania i świadczenia ubezpieczeniowe netto	(54)	(74)
Koszty akwizycji	(60)	(47)
Koszty administracyjne	(24)	(21)
Pozostałe	21	10
Wynik na ubezpieczeniach	15	12

Kontrakty inwestycyjne	1 stycznia 2016 - 31 grudnia 2016	1 stycznia 2015 - 31 grudnia 2015
Składki przypisane brutto	86	141
Zmiany stanu rezerw składek	-	-
Składki ubezpieczeniowe zarobione brutto	86	141
Udział reasekuratorów w składce przypisanej brutto	-	-
Udział reasekuratora w zmianie stanu rezerw składek	-	-
Składki zarobione netto	86	141
Dochody z lokat, w tym:	18	16
operacje na zewnątrz	18	16
operacje między segmentami	-	-
Pozostałe przychody	-	-
Przychody	104	157
Odszkodowania i świadczenia ubezpieczeniowe oraz zmiana stanu innych rezerw techniczno-ubezpieczeniowych netto	(89)	(136)
Koszty akwizycji	(4)	(10)
Koszty administracyjne	(9)	(9)
Pozostałe	-	(1)
Wynik z działalności operacyjnej	2	1

Pozostałe segmenty	1 stycznia 2016 - 31 grudnia 2016	1 stycznia 2015 - 31 grudnia 2015
Dochody z lokat, w tym:	1	(13)
- operacje na zewnątrz	1	(13)
- operacje między segmentami	-	-
Pozostałe przychody	806	592
Przychody	807	579
Koszty	(843)	(613)
Pozostałe	17	17
Wynik z działalności operacyjnej	(19)	(17)

Uzgodnienia 1 stycznia 2016 - 31 grudnia 2016	Składki zarobione netto	Dochody z lokat	Odszkodowania i świadczenia ubezpieczeniowe netto	Koszty akwizycji	Koszty admini- stracyjne	Wynik z działalności operacyjnej
Ubezpieczenia korporacyjne	1 641	115	(1 062)	(361)	(125)	229
Ubezpieczenia masowe	7 836	517	(5 275)	(1 551)	(634)	659
Ubezpieczenia grupowe i indywidualnie kontynuowane	6 776	680	(4 686)	(329)	(585)	1 785
Ubezpieczenia indywidualne	1 174	288	(1 043)	(107)	(59)	244
Inwestycje	-	440	-	-	-	440
Działalność bankowa	-	2 195	-	-	(1 210)	691
Ubezpieczenia emerytalne	-	5	-	(4)	(41)	74
Ubezpieczenia - kraje bałtyckie	1 104	23	(694)	(251)	(110)	72
Ubezpieczenia - Ukraina	109	23	(54)	(60)	(24)	15
Kontrakty inwestycyjne	86	18	(89)	(4)	(9)	2
Pozostałe segmenty	-	1	-	-	-	(19)
Segmenty razem	18 726	4 305	(12 903)	(2 667)	(2 797)	4 192
Prezentacja kontraktów inwestycyjnych	(86)	(7)	89	-	-	-
Oszacowane regresy i odzyski	-	-	30	-	-	30
Wycena instrumentów kapitałowych	-	55	-	-	-	55
Wycena nieruchomości	-	22	-	-	1	(19)
Eliminacja rezerwy na wyrównanie szkodowości i funduszu prewencyjnego	-	-	-	-	-	27
Odpisy na ZFŚS i koszty aktuarialne	-	-	-	-	(24)	(24)
Korekty konsolidacyjne ¹⁾	(15)	(788)	52	54	(23)	(1 227)
Dane skonsolidowane	18 625	3 587 ²⁾	(12 732)	(2 613)	(2 843)	3 034

¹⁾ Korekty konsolidacyjne wynikają przede wszystkim z dywidend wypłacanych pomiędzy poszczególnymi segmentami oraz z różnych standardów rachunkowości, w jakich raportowane są poszczególne segmenty sprawozdawcze (PSR i MSSF) oraz dane skonsolidowane (MSSF).

²⁾ Suma następujących pozycji skonsolidowanego rachunku zysków i strat: „Przychody netto z inwestycji”, „Wynik netto z realizacji i odpisy z tytułu utraty wartości inwestycji”, „Zmiana netto wartości godziwej aktywów i zobowiązań wycenianych w wartości godziwej”.

Uzgodnienia 1 stycznia 2015 - 31 grudnia 2015	Składki zarobione netto	Dochody z lokat	Odszkodowania i świadczenia ubezpieczeniowe netto	Koszty akwizycji	Koszty admini- stracyjne	Wynik z działalności operacyjnej
Ubezpieczenia korporacyjne	1 477	121	(871)	(288)	(127)	310
Ubezpieczenia masowe	6 793	518	(4 441)	(1 383)	(665)	658
Ubezpieczenia grupowe i indywidualnie kontynuowane	6 691	602	(4 718)	(356)	(577)	1 575
Ubezpieczenia indywidualne	1 234	251	(1 091)	(123)	(60)	206
Inwestycje	-	2 288	-	-	-	2 288
Działalność bankowa	-	-	-	-	-	-
Ubezpieczenia emerytalne	-	7	-	(3)	(40)	82
Ubezpieczenia - kraje bałtyckie	1 109	22	(687)	(253)	(147)	44
Ubezpieczenia - Ukraina	103	41	(74)	(47)	(21)	12
Kontrakty inwestycyjne	141	16	(136)	(10)	(9)	1
Pozostałe segmenty	-	(13)	-	-	-	(17)
Segmenty razem	17 548	3 853	(12 018)	(2 463)	(1 646)	5 159
Prezentacja kontraktów inwestycyjnych	(141)	3	136	-	-	-
Wycena instrumentów kapitałowych	-	(10)	-	-	-	(10)
Wycena nieruchomości	-	(35)	-	-	2	(30)
Eliminacja rezerwy na wyrównanie szkodowości i funduszu prewencyjnego	-	-	-	-	-	25
Odpisy na ZFŚS i koszty aktuarialne	-	-	-	-	(18)	(18)
Korekty konsolidacyjne ¹⁾	(22)	(2 072)	25	87	4	(2 186)
Dane skonsolidowane	17 385	1 739 ²⁾	(11 857)	(2 376)	(1 658)	2 940

¹⁾ Korekty konsolidacyjne wynikają przede wszystkim z dywidend wypłacanych pomiędzy poszczególnymi segmentami oraz z różnych standardów rachunkowości, w jakich raportowane są poszczególne segmenty sprawozdawcze (PSR i MSSF) oraz dane skonsolidowane (MSSF).

²⁾ Suma następujących pozycji skonsolidowanego rachunku zysków i strat: „Przychody netto z inwestycji”, „Wynik netto z realizacji i odpisy z tytułu utraty wartości inwestycji”, „Zmiana netto wartości godziwej aktywów i zobowiązań wycenianych w wartości godziwej”.

Podział geograficzny Rok 2016	Polska	Kraje bałtyckie	Ukraina	Niealokowane (wyłączenia konsolidacyjne i inne)	Wartość skonsolidowana
Składki ubezpieczeniowe przypisane brutto na zewnątrz	18 826	1 183	210	-	20 219
Składki ubezpieczeniowe przypisane brutto między segmentami	105	-	-	(105)	-
Przychody z tytułu prowizji i opłat	808	-	-	-	808
Przychody netto z inwestycji	4 130	13	22	-	4 165
Wynik netto z realizacji i odpisy z tytułu utraty wartości inwestycji	(934)	(1)	-	-	(935)
Zmiana netto wartości godziwej aktywów i zobowiązań wycenianych w wartości godziwej	345	11	1	-	357
Aktywa trwałe inne niż aktywa finansowe ¹⁾	2 650	276	4	-	2 930
Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego	622	-	2	-	624
Aktywa	124 510	2 021	262	(1 448)	125 345

¹⁾ Dotyczy wartości niematerialnych oraz rzeczowych aktywów trwałych.

Podział geograficzny Rok 2015 (dane przekształcone)	Polska	Kraje bałtyckie	Ukraina	Niealokowane (wyłączenia konsolidacyjne i inne)	Wartość skonsolidowana
Składki ubezpieczeniowe przypisane brutto na zewnątrz	16 998	1 193	169	(1)	18 359
Składki ubezpieczeniowe przypisane brutto między segmentami	65	-	-	(65)	-
Przychody z tytułu prowizji i opłat	243	-	-	-	243
Przychody netto z inwestycji	1 512	17	42	-	1 571
Wynik netto z realizacji i odpisy z tytułu utraty wartości inwestycji	(390)	4	(2)	165	(223)
Zmiana netto wartości godziwej aktywów i zobowiązań wycenianych w wartości godziwej	389	1	1	-	391
Aktywa trwałe inne niż aktywa finansowe ¹⁾	2 388	302	3	-	2 693
Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego	366	-	1	2	369
Aktywa	104 706	1 826	217	(1 352)	105 397

¹⁾ Dotyczy wartości niematerialnych oraz rzeczowych aktywów trwałych.

7.7 Informacje dotyczące głównych klientów

Ze względu na charakter działalności spółek Grupy PZU nie występują kontrahenci, od których przychody stanowiłyby 10% lub więcej łącznych przychodów Grupy PZU (rozumianych jako składka przypisana brutto). W nocie 49.3 zaprezentowano przychody osiągnięte od największych kontrahentów Grupy PZU będących jednostkami zależnymi od Skarbu Państwa.

8. Zarządzanie ryzykiem

8.1 Wprowadzenie

Zarządzanie ryzykiem ma na celu:

- podniesienie wartości Grupy PZU poprzez aktywne i świadome zarządzanie wielkością przyjmowanego ryzyka;
- zapobieganie przyjmowania ryzyka na poziomie, który mógłby zagrozić stabilności finansowej Grupy PZU.

Zarządzanie ryzykiem w Grupie PZU jest oparte o analizę ryzyka we wszystkich procesach i jednostkach. Zarządzanie ryzykiem jest integralną częścią systemu zarządzania.

Główne elementy zarządzania ryzykiem są spójne dla wszystkich spółek Grupy PZU i wdrożone tak, by zapewnić realizację planów strategicznych poszczególnych spółek, jak i celów biznesowych całej Grupy PZU. Należą do nich m. in.:

- systemy limitów i ograniczeń akceptowalnego poziomu ryzyka, w tym poziom apetytu na ryzyko;
- procesy obejmujące identyfikację, pomiar i ocenę, monitorowanie i kontrolę, raportowanie oraz działania zarządcze dotyczące poszczególnych ryzyk;
- struktura organizacyjna zarządzania ryzykiem, w której kluczową rolę odgrywają Zarządy i Rady Nadzorcze spółek oraz dedykowane Komitety.

System zarządzania ryzykiem w Grupie PZU oparty jest na:

- strukturze organizacyjnej – obejmującej podział kompetencji i zadań realizowanych w procesie zarządzania ryzykiem przez organy statutowe, komitety oraz jednostki i komórki organizacyjne;
- procesie zarządzania ryzykiem – w tym metodach identyfikacji, pomiaru i oceny, monitorowania, kontrolowania i raportowania ryzyka oraz podejmowania działań zarządczych.

Strategia zarządzania ryzykiem w Grupie PZU i w poszczególnych spółkach Grupy PZU określa ramy zarządzania ryzykiem poprzez określenie granicznych parametrów ryzyka (zdefiniowanie apetytu na ryzyko i opis profilu ryzyka), wskazanie ról i odpowiedzialności uczestników procesu zarządzania ryzykiem oraz przebiegu tego procesu. Służy ona również usprawnieniu planowania działalności oraz utrzymywaniu ryzyka na akceptowalnym poziomie.

Celem strategii oraz powiązanych z nią polityk zarządzania poszczególnymi kategoriami ryzyka jest:

- wprowadzenie jednolitych definicji dotyczących zarządzania ryzykiem;
- wprowadzenie zasad identyfikacji, pomiaru i oceny, monitorowania i kontrolowania, raportowania ryzyka oraz podejmowania decyzji o wielkości ryzyka;
- ustalenie apetytu na ryzyko oraz profilu ryzyka.

W ramach przygotowania do wejścia w życie systemu Wyplacalność II, spójnym, zintegrowanym systemem zarządzania ryzykiem Grupy PZU objęto przede wszystkim podmioty ubezpieczeniowe Grupy PZU. Wdrożone w 2015 roku podejście zapewnia zgodność z wymogami ustawy z 11 września 2015 roku o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Dz. U. z 2015 roku, poz. 1844), która weszła w życie od 1 stycznia 2016 roku. Podmioty z pozostałych sektorów rynku finansowego są zobowiązane do stosowania standardów właściwych dla danego sektora. Przyjęte regulacje wewnętrzne określają:

- procesy, metody i procedury umożliwiające pomiar i zarządzanie ryzykiem;
- podział obowiązków w procesie zarządzania ryzykiem;
- zakres oraz warunki i częstotliwość sporządzania sprawozdań dotyczących zarządzania ryzykiem.

PZU sprawuje nadzór nad systemem zarządzania ryzykiem Grupy PZU na podstawie porozumień o współpracy zawartych z podmiotami Grupy PZU. Na podstawie przekazywanych informacji PZU zarządza ryzykiem Grupy PZU w ujęciu zagregowanym. Zawarte porozumienia oraz zakres przekazywanych informacji uwzględniają specyfikę prawną poszczególnych podmiotów, w tym ograniczenia związane z tajemnicą bankową.

W celu zapewnienia efektywności zarządzania ryzykiem na poziomie Grupy PZU, wprowadzono zasady zarządzania ryzykiem w jednostkach zależnych, które zawierają rekomendację PZU w zakresie organizacji systemu zarządzania ryzykiem (zarówno w sektorze ubezpieczeniowym, jak i bankowym).

Zarządy jednostek Grupy PZU są odpowiedzialne za realizowanie swoich obowiązków, zgodnie z powszechnie obowiązującymi przepisami prawa krajowego, europejskiego i międzynarodowego, w szczególności za wdrożenie adekwatnego i efektywnego systemu zarządzania ryzykiem.

Nadzór nad systemami zarządzania ryzykiem w poszczególnych jednostkach regulowanych sprawują Rady Nadzorcze, do których PZU powołuje swoich przedstawicieli.

8.2 Struktura organizacyjna

Struktura organizacyjna systemu zarządzania ryzykiem jest spójna w Grupie PZU i w poszczególnych spółkach ubezpieczeniowych Grupy PZU obejmuje cztery poziomy kompetencyjne.

Trzy pierwsze to:

- Rada Nadzorcza, która sprawuje nadzór nad procesem zarządzania ryzykiem oraz ocenia adekwatność i skuteczność tego procesu w ramach decyzji określonych w statucie danej spółki i regulaminie Rady Nadzorczej;
- Zarząd, który organizuje i zapewnia działanie systemu zarządzania ryzykiem poprzez uchwalanie strategii, polityk, wyznaczanie apetytu na ryzyko, określenie profilu ryzyka i określenie tolerancji na poszczególne kategorie ryzyk;
- komitety, które podejmują decyzje dotyczące ograniczania poziomu poszczególnych ryzyk do ram wyznaczonych przez apetyt na ryzyko. Komitety przyjmują procedury i metodyki związane z ograniczaniem poszczególnych ryzyk, a także akceptują limity ograniczające poszczególne rodzaje ryzyk. Utworzony w 2016 roku Komitet Ryzyka Grupy PZU stanowi wsparcie (zarówno rad nadzorczych, jak i zarządów jednostek zależnych) we wdrażaniu efektywnego systemu zarządzania ryzykiem, spójnego dla całej Grupy PZU. Celem działania Komitetu Ryzyka Grupy PZU jest koordynacja działań oraz nadzór nad systemem i procesami zarządzania ryzykami występującymi w Grupie PZU.

Czwarty poziom kompetencyjny dotyczy działań operacyjnych i podzielony jest pomiędzy trzy linie obrony:

- pierwsza linia obrony – obejmuje bieżące zarządzanie ryzykiem na poziomie jednostek i komórek organizacyjnych spółek oraz podejmowanie decyzji w ramach procesu zarządzania ryzykiem;
- druga linia obrony – obejmuje zarządzanie ryzykiem poprzez wyspecjalizowane komórki zajmujące się identyfikacją, pomiarem, oceną, monitorowaniem i raportowaniem ryzyka oraz kontrolą limitów;
- trzecia linia obrony – obejmuje audyt wewnętrzny, który przeprowadza niezależne audyty elementów systemu zarządzania ryzykiem oraz czynności kontrolnych wbudowanych w działalność Grupy.

W procesie zarządzania ryzykiem w Alior Banku aktywną rolę odgrywają Zarząd i Rada Nadzorcza Alior Banku oraz Komitet Zarządzania Aktywami i Pasywami.

Rada Nadzorcza Alior Banku sprawuje nadzór nad procesem zarządzania ryzykiem corocznie określając strategię w tym zakresie. Zarząd Alior Banku odpowiada m. in. za akceptację polityk i instrukcji regulujących zarządzanie ryzykiem oraz wyznaczanie szczegółowych limitów dla ograniczenia ryzyka Alior Banku oraz zapewnienie odpowiedniego mechanizmu ich kontroli.

Komitet Zarządzania Aktywami i Pasywami sprawuje bieżącą kontrolę nad zarządzaniem ryzykiem rynkowym, w tym ryzykiem płynności, akceptuje limity operacji na rynkach pieniężnych i kapitałowych. Podejmuje wszelkie decyzje, jeśli nie zostały one przypisane do wyłącznych kompetencji Zarządu lub Rady Nadzorczej Alior Banku.

8.3 Apetyt na ryzyko, profil ryzyka oraz tolerancja na ryzyko

W ubezpieczeniowych spółkach Grupy PZU wdrożono proces ustalania apetytu na ryzyko oraz limitów na poszczególne kategorie ryzyka zgodny z procesem grupowym. Zarząd każdej z tych spółek wyznacza apetyt na ryzyko, profil ryzyka oraz limity tolerancji odzwierciedlające jej plany strategiczne oraz cele całej Grupy PZU.

Apetyt na ryzyko definiuje się jako ryzyko, które spółka jest gotowa podjąć w trakcie realizacji swoich celów biznesowych. Miarą apetytu na ryzyko jest poziom potencjalnych strat finansowych, spadku wartości aktywów lub wzrostu wartości zobowiązań w okresie jednego roku. Poziom apetytu na ryzyko określa się jako minimalny poziom wskaźnika pokrycia wymagań kapitałowych. Apetyt na ryzyko określa maksymalny poziom dopuszczalnego ryzyka przy wyznaczaniu limitów i ograniczeń na poszczególne ryzyka cząstkowe oraz poziom, po przekroczeniu którego podejmowane są określone działania zarządcze niezbędne do ograniczenia dalszego wzrostu ryzyka.

Profil ryzyka to limity ilościowe uszczegóławiające apetyt na ryzyko.

Limity tolerancji to dodatkowe limity wprowadzone na poszczególne rodzaje ryzyka ograniczające potencjalne ryzyko.

Takie podejście zapewnia adekwatność i efektywność systemu zarządzania ryzykiem w Grupie PZU oraz zapobiega akceptacji ryzyka na poziomie, który mógłby zagrozić stabilności finansowej zarówno spółek, jak i całej Grupy PZU.

Za ustalenie odpowiedniego poziomu ryzyka w spółce odpowiedzialny jest jej Zarząd. Jednostka ds. ryzyka raz w roku dokonuje przeglądu wielkości apetytu na ryzyko. Wszystkie działania koordynowane są z poziomem Grupy PZU.

Podstawowe założenia strategii zarządzania ryzykiem rynkowym i płynności w Alior Banku zawarte są w polityce zarządzania aktywami i pasywami, opracowywanej w cyklu rocznym i przedstawianej przez Zarząd Alior Banku do akceptacji Radzie Nadzorczej Alior Banku w ramach budżetu rocznego. Ekspozycja na ryzyko rynkowe i płynności w działalności bankowej jest formalnie ograniczana przez system okresowo aktualizowanych limitów, obejmujących wszystkie miary tych ryzyk.

8.4 Metody identyfikacji, pomiaru, oceny, monitorowania i raportowania ryzyka

Identyfikacja, pomiar, ocena, monitorowanie i raportowanie ryzyka oraz podejmowane działania zarządcze zapewniają bieżącą adekwatność i efektywność systemu zarządzania ryzykiem. W Grupie PZU proces zarządzania ryzykiem składa się z:

- identyfikacji – rozpoczynającej się wraz z propozycją rozpoczęcia tworzenia produktu ubezpieczeniowego, nabycia instrumentu finansowego, zmiany procesu operacyjnego, a także z chwilą wystąpienia każdego innego zdarzenia, potencjalnie wpływającego na powstanie ryzyka. Proces identyfikacji występuje do momentu wygaśnięcia zobowiązań, należności lub działań związanych z danym ryzykiem. Identyfikacja ryzyka polega na rozpoznaniu rzeczywistych i potencjalnych źródeł ryzyka, następnie analizowanych pod względem istotności;
- pomiaru i oceny ryzyka – przeprowadzanych w zależności od charakterystyki danego typu ryzyka oraz poziomu jego istotności. Pomiar ryzyka przeprowadzają wyspecjalizowane jednostki. Jednostka ds. ryzyka w każdej spółce odpowiada za rozwój narzędzi oraz pomiar ryzyka w zakresie określającym apetyt na ryzyko, profil ryzyka i limity tolerancji;
- monitorowania i kontroli ryzyka – polegających na bieżącym przeglądzie odchyień realizacji od założonych punktów odniesienia (limitów, wartości progowych, planów, wartości z poprzedniego okresu, wydanych rekomendacji i zaleceń);
- raportowania – umożliwiającego efektywną komunikację o ryzyku i wspierającego zarządzanie ryzykiem na różnych poziomach decyzyjnych;
- działań zarządczych, obejmujących m. in.: unikanie ryzyka, transfer ryzyka, ograniczanie ryzyka, określanie apetytu na ryzyko, akceptację poziomu ryzyka oraz narzędzia wspierające te działania, takie jak limity, programy reasekuracyjne czy przeglądy polityki *underwritingowej*.

W procesie zarządzania ryzykiem wyróżnione są dwa poziomy:

- poziom Grupy PZU – zapewniający, że Grupa PZU realizuje swoje cele biznesowe w sposób bezpieczny i dopasowany do skali ponoszonego ryzyka. Na tym poziomie monitorowane są limity oraz ryzyka specyficzne dla Grupy PZU, takie jak: ryzyko katastroficzne, ryzyko finansowe, ryzyko kontrahenta oraz koncentracja ryzyka. Grupa PZU zapewnia wsparcie we wdrażaniu zintegrowanego systemu zarządzania ryzykiem, obejmującego wprowadzenie spójnych mechanizmów, standardów i organizacji funkcjonowania efektywnego systemu kontroli wewnętrznej (ze szczególnym uwzględnieniem funkcji zgodności), systemu zarządzania ryzykiem (w szczególności w obszarze reasekuracji) oraz systemu zarządzania bezpieczeństwem w Grupie PZU oraz monitoruje ich bieżące stosowanie. Realizując swoje zadania w ramach zintegrowanego systemu zarządzania ryzykiem upoważnione osoby z Grupy PZU współpracują z zarządami podmiotów zależnych oraz z kierownictwem takich obszarów jak finanse, ryzyko, aktuariat, reasekuracja, inwestycje oraz compliance, na podstawie właściwych porozumień o współpracy;
- poziom podmiotu – zapewniający, że realizuje on swoje cele biznesowe w sposób bezpieczny i dopasowany do skali ponoszonego przez niego ryzyka. Na tym poziomie monitorowane są limity oraz specyficzne kategorie ryzyka występujące w danym podmiocie oraz w ramach zintegrowanego systemu zarządzania ryzykiem, wdrażane są mechanizmy, standardy i organizacja funkcjonowania efektywnego systemu kontroli wewnętrznej (ze szczególnym uwzględnieniem funkcji zgodności), systemu zarządzania ryzykiem (w szczególności w obszarze reasekuracji) oraz systemu zarządzania bezpieczeństwem.

8.5 Profil ryzyka

Do głównych typów ryzyka, na które narażona jest Grupa PZU należą: aktuarialne, rynkowe (w szczególności ryzyko stopy procentowej), kredytowe (w szczególności związane z portfelem kredytowym banku), koncentracji, operacyjne i braku zgodności.

Do głównych rodzajów ryzyka związanych z działalnością bankową należą następujące ryzyka: kredytowe, operacyjne i rynkowe (obejmujące ryzyka stopy procentowej, walutowe oraz cen towarów).

8.5.1. Ryzyko aktuarialne (ubezpieczenia majątkowe i osobowe oraz ubezpieczenia na życie)

Ryzyko aktuarialne to możliwość poniesienia straty lub niekorzystnej zmiany wartości zobowiązań, jakie mogą wynikać z zawartych umów ubezpieczenia i umów gwarancji ubezpieczeniowych, w związku z niewłaściwymi założeniami dotyczącymi wyceny składek i tworzenia rezerw techniczno-ubezpieczeniowych.

Ryzyko aktuarialne obejmuje:

	Ubezpieczenia majątkowe	Ubezpieczenia na życie
Ryzyko długowieczności - możliwość straty lub niekorzystnej zmiany wartości zobowiązań ubezpieczeniowych, wynikające ze zmian w poziomie współczynnika umieralności, tendencji współczynnika umieralności lub jego zmienności, w przypadku gdy spadek współczynnika umieralności prowadzi do zwiększenia wartości zobowiązań ubezpieczeniowych.	X	X
Ryzyko związane z wysokością ponoszonych kosztów – możliwość straty lub niekorzystnej zmiany wartości zobowiązań ubezpieczeniowych, wynikające ze zmian w poziomie wydatków ponoszonych na obsługę umów ubezpieczenia lub umów reasekuracji, tendencji tych wydatków lub ich zmienności.	X	X
Ryzyko związane z rezygnacjami z umów - ryzyko straty lub niekorzystnej zmiany wartości zobowiązań ubezpieczeniowych, wynikające ze zmian w poziomie współczynników rezygnacji z umów, zamykania, odnawiania i wykupów polis lub zmienności tych współczynników.	X	X
Ryzyko katastroficzne - możliwość straty lub niekorzystnej zmiany wartości zobowiązań ubezpieczeniowych, wynikające ze znacznej niepewności założeń dotyczących wyceny i tworzenia rezerw techniczno-ubezpieczeniowych, związanych z ekstremalnymi lub wyjątkowymi zdarzeniami.	X	X
Ryzyko składki - możliwość nieodpowiedniego oszacowania stawek taryfowych i możliwości odchylenia przypisu składek od oczekiwanego poziomu, wynikające ze zmienności w zakresie występowania, częstości i skali ubezpieczanych zdarzeń.	X	ND
Ryzyko rezerw - możliwość nieodpowiedniego oszacowania poziomu rezerw techniczno – ubezpieczeniowych, jak również możliwości fluktuacji faktycznych szkód wokół ich średniej statystycznej ze względu na stochastyczną naturę przyszłych wypłat odszkodowań.	X	ND
Ryzyko rewizji wysokości rent - możliwość straty lub niekorzystnej zmiany wartości zobowiązań ubezpieczeniowych, wynikające ze zmian w poziomie współczynników korygujących stosowanych do rent, tendencji tych współczynników lub ich zmienności, w związku ze zmianami otoczenia prawnego lub stanu zdrowia ubezpieczonej osoby.	X	ND
Ryzyko śmiertelności - możliwość straty lub niekorzystnej zmiany wartości zobowiązań ubezpieczeniowych, wynikające ze zmian poziomu, współczynnika umieralności, tendencji współczynnika umieralności lub jego zmienności, w przypadku gdy wzrost współczynnika umieralności prowadzi do zwiększenia wartości zobowiązań ubezpieczeniowych.	ND	X
Ryzyko zachorowalności (niezdolności do pracy) - możliwość straty lub niekorzystnej zmiany wartości zobowiązań ubezpieczeniowych, wynikające ze zmian w poziomie współczynników niezdolności do pracy, chorobowości i zachorowalności, tendencji tych współczynników lub ich zmienności.	ND	X

Grupa PZU zarządza ryzykiem aktuarialnym między innymi poprzez:

- kalkulację i monitorowanie adekwatności rezerw techniczno-ubezpieczeniowych;
- strategię taryfową oraz monitorowanie obecnych szacunków i ocenę adekwatności składki;
- *underwriting*;
- reasekurację.

Kalkulacja i monitoring adekwatności rezerw techniczno-ubezpieczeniowych

Grupa PZU zarządza ryzykiem adekwatności rezerw techniczno-ubezpieczeniowych poprzez stosowanie odpowiedniej metodyki ich obliczania i kontrolę procesów związanych z ustalaniem rezerw. Polityka tworzenia rezerw opiera się na:

- ostrożnościowym podejściu do określania wielkości rezerw techniczno-ubezpieczeniowych;
- zasadzie ciągłości, polegającej na niezmienności metodyki tworzenia rezerw techniczno-ubezpieczeniowych o ile tylko nie wystąpią istotne okoliczności uzasadniające dokonanie zmian.

W przypadku ubezpieczeń majątkowych i osobowych poziom rezerw techniczno-ubezpieczeniowych oceniany jest raz w miesiącu i w określonych okolicznościach (dokonanie wypłaty, pozyskanie nowych informacji od likwidatorów lub prawników) aktualizuje się ich wysokość. Do analizy rezerw techniczno-ubezpieczeniowych wykorzystuje się zestawienia ich rozwoju oraz wypłat w kolejnych latach. Wynikiem tej analizy jest ocena dokładności stosowanych metod aktuarialnych.

W przypadku ubezpieczeń na życie głównymi źródłami danych przy szacowaniu oczekiwanej częstości występowania świadczeń są statystyki publiczne (tablice trwania życia) publikowane przez wyspecjalizowane jednostki statystyczne oraz analizy danych historycznych z portfeli ubezpieczeniowych. Okresowych analiz statystycznych częstości występowania świadczeń dokonuje się na poziomie grup produktów, poszczególnych portfeli ubezpieczeniowych oraz odpowiednio zdefiniowanych homogenicznych grup ryzyka. Przeprowadzane analizy dają możliwość określenia względnych częstości występowania zdarzeń w stosunku do statystyk publicznych. Stosowanie odpowiednich metod statystycznych pozwala na określenie istotności wyznaczanych statystyk. W miarę potrzeb, stosowane są odpowiednie narzuty bezpieczeństwa przy tworzeniu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych i wycenie ryzyka.

W Grupie PZU oszacowanie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych przeprowadza się pod nadzorem głównych aktuariuszy.

Strategia taryfowa oraz monitoring obecnych szacunków i ocena adekwatności składki

Celem polityki taryfowej jest zagwarantowanie adekwatnego poziomu składki (tj. wystarczającego na pokrycie obecnych i przyszłych zobowiązań, wynikających z zawartych polis oraz wydatków). Równoległe z opracowywaniem taryfy składek wykonuje się symulacje dotyczące prognozowanego wyniku ubezpieczeń w kolejnych latach. Ponadto regularnie analizuje się adekwatność składek oraz rentowności portfeli dla poszczególnych ubezpieczeń na podstawie m.in. oceny wyniku technicznego produktu za dany okres sprawozdawczy. Częstość analiz zależy od materialności produktu i możliwej fluktuacji wyniku. W przypadku niekorzystnego przebiegu ubezpieczenia podejmuje się działania dla przywrócenia określonego poziomu rentowności, polegające na dostosowaniu taryfy składek lub na zmianie profilu ubezpieczanego ryzyka poprzez modyfikację ogólnych warunków ubezpieczenia.

Underwriting

W przypadku klientów korporacyjnych oraz małych i średnich przedsiębiorstw (SME, ang. *small and medium enterprises*) proces *underwritingu* funkcjonuje niezależnie od sprzedaży. Proces sprzedaży ubezpieczeń dla klientów korporacyjnych jest poprzedzony analizą i oceną ryzyka realizowaną przez dedykowane do tego celu zespoły. Z kolei proces *underwritingu* obejmuje system akceptacji ryzyka w zależności od przyznanych zakresów kompetencyjnych i limitów.

Reasekuracja

Program reasekuracyjny Grupy PZU w ubezpieczeniach majątkowych i pozostałych osobowych pełni funkcję zabezpieczającą jego podstawową działalność, ograniczając ryzyko wystąpienia zjawisk o charakterze katastroficznym, mogących w negatywny sposób wpłynąć na pozycję finansową Grupy PZU. Zadanie to jest realizowane poprzez umowy obligatoryjne wraz z uzupełniającą je reasekuracją fakultatywną.

Grupa PZU ogranicza swoje ryzyko m.in. poprzez:

- nieproporcjonalną umowę nadwyżki szkód chroniącą portfele przed szkodami o charakterze katastroficznym (np. powódź, huragan);
- nieproporcjonalne umowy nadwyżki szkód chroniące między innymi portfele ubezpieczeń majątkowych, technicznych, morskich, transportowych i lotniczych, OC (w tym OC z ubezpieczeń komunikacyjnych) przed skutkami dużych pojedynczych szkód;
- proporcjonalną umowę chroniącą portfel ubezpieczeń finansowych.

Optymalizacja programu reasekuracyjnego w zakresie ochrony przed szkodami o charakterze katastroficznym bazuje na wynikach wewnętrznych analiz oraz wykorzystuje modele firm zewnętrznych.

8.5.1.1. Stopień narażenia na ryzyko aktuarialne - ubezpieczenia majątkowe i osobowe

Podstawowe wskaźniki kosztów w ubezpieczeniach majątkowych i osobowych	1 stycznia – 31 grudnia 2016	1 stycznia – 31 grudnia 2015
Wskaźnik wydatków	28,70%	29,96%
Wskaźnik szkodowości na udziale własnym	65,66%	63,82%
Wskaźnik zatrzymania składki przez reasekuratora	3,53%	3,54%
Wskaźnik mieszany	94,36%	93,78%

Wskaźnik wydatków to stosunek sumy kosztów akwizycji, kosztów administracyjnych oraz prowizji reasekuracyjnych i udziału w zyskach reasekuratorów do składek zarobionych netto.

Wskaźnik szkodowości na udziale własnym to stosunek odszkodowań oraz zmiany stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych netto do składek zarobionych netto.

Wskaźnik zatrzymania składki przez reasekuratora to procentowy udział reasekuratora w składkach ubezpieczeniowych przypisanych brutto.

Wskaźnik mieszany to stosunek sumy kosztów akwizycji, kosztów administracyjnych, prowizji reasekuracyjnych i udziału w zyskach reasekuratorów, odszkodowań oraz zmiany stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych netto do składek zarobionych netto.

Poniższe tabele prezentują rozwój rezerw techniczno-ubezpieczeniowych oraz wypłaty w kolejnych okresach sprawozdawczych.

Rozwój szkód w ubezpieczeniach bezpośrednich majątkowych i osobowych brutto (wg okresu sprawozdawczego)	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Rezerwa na koniec okresu sprawozdawczego	7 898	8 293	8 699	9 381	9 870	10 989	11 783	13 312	13 163	13 181
Rezerwa oraz łączne wypłaty odszkodowań (od zakończenia pierwszego okresu sprawozdawczego do końca bieżącego okresu sprawozdawczego z pominięciem wypłat dokonanych przed końcem pierwszego okresu sprawozdawczego):										
- wyliczone 1 rok później	7 698	8 382	8 561	9 681	10 298	11 286	12 241	13 032	12 908	
- wyliczone 2 lata później	7 833	8 410	8 856	10 192	10 753	11 958	12 180	12 719		
- wyliczone 3 lata później	7 852	8 758	9 346	10 719	11 590	11 973	12 080			
- wyliczone 4 lata później	8 141	9 215	9 874	11 574	11 738	11 910				
- wyliczone 5 lat później	8 600	9 724	10 712	11 735	11 702					
- wyliczone 6 lat później	9 077	10 558	10 875	11 795						
- wyliczone 7 lat później	9 842	10 747	10 971							
- wyliczone 8 lat później	10 028	10 907								
- wyliczone 9 lat później	10 303									
Suma rezerwy oraz łącznych wypłat odszkodowań (od zakończenia pierwszego okresu sprawozdawczego do końca bieżącego okresu sprawozdawczego z pominięciem wypłat dokonanych przed końcem pierwszego okresu sprawozdawczego)	10 303	10 907	10 971	11 795	11 702	11 910	12 080	12 719	12 908	
Łączne wypłaty odszkodowań (od zakończenia pierwszego okresu sprawozdawczego do końca bieżącego okresu sprawozdawczego z pominięciem wypłat dokonanych przed końcem pierwszego okresu sprawozdawczego)	5 554	5 777	5 460	5 824	5 173	4 786	4 198	3 728	2 532	
Rezerwa wykazana w sprawozdaniu z sytuacji finansowej	4 749	5 130	5 511	5 971	6 529	7 124	7 882	8 991	10 376	
Różnica pomiędzy rezerwą na koniec pierwszego roku a rezerwą oszacowaną na koniec okresu sprawozdawczego (ang. <i>run-off result</i>)	(2 405)	(2 614)	(2 272)	(2 414)	(1 832)	(921)	(297)	593	255	
Powyższa różnica jako procent rezerwy na koniec pierwszego roku	-30%	-32%	-26%	-26%	-19%	-8%	-3%	4%	2%	

Rozwój szkód w ubezpieczeniach bezpośrednich majątkowych i osobowych na udziale własnym (wg okresu sprawozdawczego)	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Rezerwa na koniec okresu sprawozdawczego	6 916	7 433	7 973	8 639	9 305	10 413	11 453	12 814	12 653	12 559
Rezerwa oraz łączne wypłaty odszkodowań (od zakończenia pierwszego okresu sprawozdawczego do końca bieżącego okresu sprawozdawczego z pominięciem wypłat dokonanych przed końcem pierwszego okresu sprawozdawczego):										
- wyliczone 1 rok później	6 791	7 568	7 844	8 838	9 731	10 722	11 787	12 525	12 355	
- wyliczone 2 lata później	6 969	7 598	8 092	9 345	10 185	11 282	11 704	12 071		
- wyliczone 3 lata później	6 991	7 910	8 558	9 873	10 947	11 278	11 599			
- wyliczone 4 lata później	7 246	8 344	9 106	10 672	11 071	11 215				
- wyliczone 5 lat później	7 683	8 875	9 892	10 818	11 047					
- wyliczone 6 lat później	8 189	9 657	10 037	10 884						
- wyliczone 7 lat później	8 904	9 827	10 145							
- wyliczone 8 lat później	9 070	10 000								
- wyliczone 9 lat później	9 336									
Suma rezerwy oraz łącznych wypłat odszkodowań (od zakończenia pierwszego okresu sprawozdawczego do końca bieżącego okresu sprawozdawczego z pominięciem wypłat dokonanych przed końcem pierwszego okresu sprawozdawczego)	9 336	10 000	10 145	10 884	11 047	11 215	11 599	12 071	12 355	
Łączne wypłaty odszkodowań (od zakończenia pierwszego okresu sprawozdawczego do końca bieżącego okresu sprawozdawczego z pominięciem wypłat dokonanych przed końcem pierwszego okresu sprawozdawczego)	4 759	5 027	4 793	5 091	4 722	4 376	4 053	3 604	2 468	
Rezerwa wykazana w sprawozdaniu z sytuacji finansowej	4 577	4 973	5 352	5 793	6 325	6 839	7 546	8 467	9 887	
Różnica pomiędzy rezerwą na koniec pierwszego roku a rezerwą oszacowaną na koniec okresu sprawozdawczego (ang. <i>run-off result</i>)	(2 420)	(2 567)	(2 172)	(2 245)	(1 742)	(802)	(146)	743	298	
Powyższa różnica jako procent rezerwy na koniec pierwszego roku	-35%	-35%	-27%	-26%	-19%	-8%	-1%	6%	2%	

Główną część portfela Grupy PZU stanowią ubezpieczenia komunikacyjne – autocasco oraz OC posiadaczy pojazdów mechanicznych. Oba rodzaje ubezpieczeń zawierane są na ogół na rok, w trakcie którego szkoda musi zaistnieć, aby została wypłacona. W przypadku ubezpieczenia autocasco czas na zgłoszenie szkody jest krótki i nie jest źródłem niepewności. Inaczej jest w przypadku ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych, gdzie czas na zgłoszenie szkody może wynosić aż 30 lat. Wysokość szkód majątkowych jest w szczególności wrażliwa na ilość zgłaszanych roszczeń sądowych oraz zapadające w poszczególnych sprawach wyroki sądowe. W przypadku umów ubezpieczeń OC pojawiają się nowe typy szkód oraz dodatkowe roszczenia ujawniane ze znacznym opóźnieniem, co istotnie komplikuje proces szacowania rezerw techniczno-ubezpieczeniowych.

Koncentracja ryzyka w ubezpieczeniach majątkowych i osobowych

Ze względu na uwarunkowania klimatyczne regionu, w którym działalność prowadzi Grupa PZU, ryzyko koncentracji może wystąpić w przypadku szkód o charakterze katastroficznym, jak np. powódzie czy huragany. W związku z tym poniżej zaprezentowano narażenie Grupy PZU na szkody o tym charakterze w podziale na poszczególne województwa (dla działalności na terenie Polski) oraz kraje (dla działalności zagranicznej).

Koncentracja ryzyka w ubezpieczeniach majątkowych i osobowych – narażenie na szkody powodziowe i huraganowe na 31 grudnia 2016		Suma ubezpieczenia						Razem
		0-0,2	0,2 - 0,5	0,5 - 2	2 - 10	10 - 50	pow. 50	
		mln zł	mln zł	mln zł	mln zł	mln zł	mln zł	
dolnośląskie	Suma ubezpieczenia	1,1%	1,6%	1,2%	1,9%	1,2%	2,1%	9,1%
	Liczba polis	5,6%	1,2%	0,3%	0,1%	0,0%	0,0%	7,2%
kujawsko - pomorskie	Suma ubezpieczenia	0,7%	0,9%	0,6%	0,4%	0,5%	1,2%	4,3%
	Liczba polis	3,7%	0,7%	0,2%	0,0%	0,0%	0,0%	4,6%
lubelskie	Suma ubezpieczenia	0,8%	0,7%	0,3%	0,2%	0,2%	1,2%	3,4%
	Liczba polis	3,5%	0,6%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	4,2%
lubuskie	Suma ubezpieczenia	0,3%	0,3%	0,3%	0,4%	0,3%	0,3%	1,9%
	Liczba polis	1,5%	0,3%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	1,9%
łódzkie	Suma ubezpieczenia	0,7%	1,2%	0,7%	0,3%	0,4%	2,9%	6,2%
	Liczba polis	3,9%	0,9%	0,2%	0,0%	0,0%	0,0%	5,0%
małopolskie	Suma ubezpieczenia	0,9%	1,9%	0,8%	0,5%	0,5%	1,4%	6,0%
	Liczba polis	4,4%	1,4%	0,3%	0,0%	0,0%	0,0%	6,1%
mazowieckie	Suma ubezpieczenia	1,9%	4,0%	2,6%	1,1%	1,5%	8,6%	19,7%
	Liczba polis	10,1%	2,8%	0,8%	0,1%	0,0%	0,0%	13,8%
opolskie	Suma ubezpieczenia	0,3%	0,6%	0,4%	0,3%	0,3%	0,7%	2,6%
	Liczba polis	1,7%	0,4%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	2,2%
podkarpackie	Suma ubezpieczenia	0,8%	1,0%	0,3%	0,3%	0,3%	0,4%	3,1%
	Liczba polis	3,3%	0,8%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	4,2%
podlaskie	Suma ubezpieczenia	0,4%	0,5%	0,4%	0,2%	0,2%	0,1%	1,8%
	Liczba polis	1,8%	0,4%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	2,3%
pomorskie	Suma ubezpieczenia	0,7%	1,2%	0,9%	0,6%	0,9%	1,9%	6,2%
	Liczba polis	3,9%	0,9%	0,3%	0,0%	0,0%	0,0%	5,1%
śląskie	Suma ubezpieczenia	1,1%	1,7%	0,9%	0,5%	0,5%	1,5%	6,2%
	Liczba polis	5,7%	1,3%	0,3%	0,0%	0,0%	0,0%	7,3%
świętokrzyskie	Suma ubezpieczenia	0,4%	0,5%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	1,3%
	Liczba polis	1,5%	0,4%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	1,9%
warmińsko-mazurskie	Suma ubezpieczenia	0,4%	0,5%	0,4%	0,3%	0,2%	0,6%	2,4%
	Liczba polis	2,0%	0,4%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	2,5%
wielkopolskie	Suma ubezpieczenia	1,1%	1,9%	1,4%	0,8%	0,6%	1,5%	7,3%
	Liczba polis	6,0%	1,4%	0,4%	0,0%	0,0%	0,0%	7,8%
zachodniopomorskie	Suma ubezpieczenia	0,3%	0,4%	0,4%	0,5%	0,6%	1,7%	3,9%
	Liczba polis	2,1%	0,3%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	2,5%
Litwa i Estonia	Suma ubezpieczenia	0,7%	1,6%	2,9%	1,5%	1,3%	2,0%	10,0%
	Liczba polis	1,8%	14,0%	3,5%	0,5%	0,1%	0,0%	19,9%
Łotwa	Suma ubezpieczenia	0,2%	0,8%	0,9%	0,6%	0,7%	1,4%	4,6%
	Liczba polis	0,5%	0,6%	0,2%	0,0%	0,0%	0,0%	1,3%

Koncentracja ryzyka w ubezpieczeniach majątkowych i osobowych – narażenie na szkody powodziowe i huraganowe na 31 grudnia 2016		Suma ubezpieczenia						Razem
		0-0,2	0,2 - 0,5	0,5 - 2	2 - 10	10 - 50	pow. 50	
		mln zł	mln zł	mln zł	mln zł	mln zł	mln zł	
Ukraina	Suma ubezpieczenia	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
	Liczba polis	0,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,2%
Razem	Suma ubezpieczenia	12,8%	21,3%	15,5%	10,5%	10,3%	29,6%	100,0%
	Liczba polis	63,2%	28,8%	7,2%	0,7%	0,1%	0,0%	100,0%

Koncentracja ryzyka w ubezpieczeniach majątkowych i osobowych – narażenie na szkody powodziowe i huraganowe na 31 grudnia 2015		Suma ubezpieczenia						Razem
		0-0,2	0,2 - 0,5	0,5 - 2	2 - 10	10 - 50	pow. 50	
		mln zł	mln zł	mln zł	mln zł	mln zł	mln zł	
dolnośląskie	Suma ubezpieczenia	1,1%	1,6%	1,2%	1,9%	1,3%	1,6%	8,7%
	Liczba polis	5,6%	1,1%	0,3%	0,1%	0,0%	0,0%	7,1%
kujawsko - pomorskie	Suma ubezpieczenia	0,7%	0,9%	0,5%	0,5%	0,6%	0,8%	4,0%
	Liczba polis	3,8%	0,6%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	4,5%
lubelskie	Suma ubezpieczenia	0,9%	0,7%	0,2%	0,2%	0,3%	0,8%	3,1%
	Liczba polis	3,7%	0,5%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	4,3%
lubuskie	Suma ubezpieczenia	0,3%	0,4%	0,2%	0,4%	0,3%	0,3%	1,9%
	Liczba polis	1,5%	0,3%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	1,9%
łódzkie	Suma ubezpieczenia	0,8%	1,3%	0,7%	0,3%	0,5%	1,7%	5,3%
	Liczba polis	4,1%	0,9%	0,2%	0,0%	0,0%	0,0%	5,2%
małopolskie	Suma ubezpieczenia	1,0%	1,9%	0,8%	0,5%	0,7%	1,4%	6,3%
	Liczba polis	4,5%	1,4%	0,2%	0,0%	0,0%	0,0%	6,1%
mazowieckie	Suma ubezpieczenia	2,0%	3,9%	2,6%	1,1%	1,6%	8,3%	19,5%
	Liczba polis	10,3%	2,7%	0,7%	0,1%	0,0%	0,0%	13,8%
opolskie	Suma ubezpieczenia	0,4%	0,6%	0,4%	0,4%	0,5%	0,7%	3,0%
	Liczba polis	1,7%	0,4%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	2,2%
podkarpackie	Suma ubezpieczenia	0,9%	1,0%	0,3%	0,3%	0,4%	0,6%	3,5%
	Liczba polis	3,8%	0,7%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	4,6%
podlaskie	Suma ubezpieczenia	0,4%	0,6%	0,3%	0,2%	0,2%	0,1%	1,8%
	Liczba polis	1,9%	0,4%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	2,4%
pomorskie	Suma ubezpieczenia	0,7%	1,2%	0,9%	0,7%	1,1%	2,0%	6,6%
	Liczba polis	3,9%	0,9%	0,2%	0,0%	0,0%	0,0%	5,0%
śląskie	Suma ubezpieczenia	1,1%	1,7%	0,9%	0,6%	0,8%	1,8%	6,9%
	Liczba polis	5,8%	1,2%	0,3%	0,0%	0,0%	0,0%	7,3%
świętokrzyskie	Suma ubezpieczenia	0,4%	0,4%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	1,2%
	Liczba polis	1,6%	0,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	1,9%
warmińsko-mazurskie	Suma ubezpieczenia	0,4%	0,5%	0,4%	0,4%	0,4%	0,7%	2,8%
	Liczba polis	2,0%	0,4%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	2,5%
wielkopolskie	Suma ubezpieczenia	1,2%	2,0%	1,4%	0,9%	0,8%	1,7%	8,0%
	Liczba polis	6,1%	1,4%	0,4%	0,0%	0,0%	0,0%	7,9%
zachodniopomorskie	Suma ubezpieczenia	0,4%	0,5%	0,4%	0,6%	0,8%	1,3%	4,0%
	Liczba polis	2,1%	0,3%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	2,5%
Litwa i Estonia	Suma ubezpieczenia	0,7%	1,4%	2,7%	1,5%	1,3%	1,7%	9,3%
	Liczba polis	1,7%	13,7%	3,2%	0,5%	0,1%	0,0%	19,2%
Łotwa	Suma ubezpieczenia	0,3%	0,8%	0,9%	0,5%	0,6%	1,0%	4,1%
	Liczba polis	0,6%	0,6%	0,2%	0,0%	0,0%	0,0%	1,4%
Ukraina	Suma ubezpieczenia	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
	Liczba polis	0,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,2%
Razem	Suma ubezpieczenia	13,7%	21,4%	14,9%	11,1%	12,3%	26,6%	100,0%
	Liczba polis	64,9%	27,8%	6,5%	0,7%	0,1%	0,0%	100,0%

Koncentracja ryzyka w ubezpieczeniach majątkowych i osobowych – ubezpieczenia OC inne niż komunikacyjne

Koncentrację ryzyka w ubezpieczeniach majątkowych i osobowych z tytułu ubezpieczeń OC innych niż komunikacyjne, mierzoną wysokością składki przypisanej brutto, przedstawiono według sum gwarancyjnych i rodzajów ochrony ubezpieczeniowej.

Składka przypisana brutto w ubezpieczeniach majątkowych i osobowych – ubezpieczenia OC na 31 grudnia 2016	Suma ubezpieczenia					Razem
	0-0,2 mln zł	0,2-0,5 mln zł	0,5-1 mln zł	1-2 mln zł	pow. 2 mln zł	
OC ogólne, w życiu prywatnym oraz inne pozostałe	20,0%	3,3%	2,3%	2,8%	15,1%	43,5%
OC personelu medycznego oraz ZOZ	0,6%	1,1%	1,1%	6,0%	21,1%	29,9%
OC podmiotów z tytułu wykonywanej działalności gospodarczej poza medyczną i rolniczą (usługi prawne, doradcze i inne)	8,6%	4,1%	2,0%	2,4%	4,6%	21,7%
OC rolników oraz dotyczące ich majątku ruchomego	0,0%	0,0%	0,0%	4,8%	0,0%	4,8%
OC za produkt	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,1%	0,1%
Razem	29,2%	8,5%	5,4%	16,0%	40,9%	100,0%

Składka przypisana brutto w ubezpieczeniach majątkowych i osobowych – ubezpieczenia OC na 31 grudnia 2015	Suma ubezpieczenia					Razem
	0-0,2 mln zł	0,2-0,5 mln zł	0,5-1 mln zł	1-2 mln zł	pow. 2 mln zł	
OC ogólne, w życiu prywatnym oraz inne pozostałe	18,4%	3,4%	2,3%	2,9%	12,7%	39,7%
OC personelu medycznego oraz ZOZ	0,5%	1,2%	1,1%	6,0%	26,3%	35,1%
OC podmiotów z tytułu wykonywanej działalności gospodarczej poza medyczną i rolniczą (usługi prawne, doradcze i inne)	8,0%	3,6%	1,7%	2,1%	4,4%	19,8%
OC rolników oraz dotyczące ich majątku ruchomego	0,0%	0,0%	0,0%	5,3%	0,0%	5,3%
OC za produkt	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,1%	0,1%
Razem	26,9%	8,2%	5,1%	16,3%	43,5%	100,0%

Skapitalizowana wartość rent

Poniższe wyniki nie uwzględniają wpływu zmian wyceny lokat uwzględnianych przy wyliczaniu wartości rezerwy.

Wpływ zmiany założeń dla rezerwy na skapitalizowaną wartość rent brutto w ubezpieczeniach majątkowych i osobowych na wynik finansowy netto i kapitały własne	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Stopa techniczna – podwyższenie o 0,5 p.p.	414	427
Stopa techniczna – obniżenie o 1,0 p.p.	(1 071)	(1 104)
Śmiertelność 110% obecnie założonej	128	132
Śmiertelność 90% obecnie założonej	(143)	(147)

Zmiana założeń dla rezerwy na skapitalizowaną wartość rent na udziale własnym w ubezpieczeniach majątkowych i osobowych na wynik finansowy netto i kapitały własne	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Stopa techniczna – podwyższenie o 0,5 p.p.	398	412
Stopa techniczna – obniżenie o 1,0 p.p.	(1 030)	(1 064)
Śmiertelność 110% obecnie założonej	124	127
Śmiertelność 90% obecnie założonej	(138)	(142)

8.5.1.2. Stopień narażenia na ryzyko ubezpieczeniowe - ubezpieczenia na życie

Grupa PZU nie zaprezentowała informacji dotyczących rozwoju szkód w ubezpieczeniach na życie, ze względu na fakt, że niepewność kwot i okresu wypłaty odszkodowań zwykle ustępuje w ciągu jednego roku.

Koncentracja ryzyka związana jest z koncentracją umów lub sum ubezpieczenia. W przypadku tradycyjnych ubezpieczeń indywidualnych, gdzie ryzyko koncentracji związane jest z możliwością wystąpienia zdarzenia ubezpieczeniowego lub z potencjalną wysokością wypłat z tytułu pojedynczego zdarzenia, ryzyko ocenia się w sposób indywidualny. Ocena obejmuje zarówno ryzyko medyczne, jak też – w uzasadnionych przypadkach – finansowe. Dzięki temu dokonywana jest selekcja ryzyk (ocena osoby przystępującej do umowy ubezpieczenia) oraz określenie maksymalnego poziomu akceptowalnego ryzyka.

W ubezpieczeniach grupowych wystąpienie ryzyka koncentracji jest ograniczone poprzez wielkość portfela umów. Pozwala to zmniejszyć poziom zaburzeń wynikających z losowości przebiegów ubezpieczeń. Ponadto istotnym czynnikiem zmniejszającym ryzyko związane z koncentracją jest forma umowy zbiorowej, w ramach której wszyscy członkowie grupy mają tę samą sumę ubezpieczenia oraz zakres gwarantowanej ochrony. Tym samym zjawisko koncentracji niektórych ryzyk w ramach portfela umów nie występuje.

W przypadku umów ubezpieczeń grupowych, gdzie dopuszcza się możliwość kształtowania zakresu ochrony ubezpieczeniowej na poziomie poszczególnych umów grupowych, stosowana jest uproszczona ocena ryzyka. Prowadzi się ją na podstawie informacji o branży zawodowej danego zakładu pracy przy założeniu odpowiednich limitów uczestnictwa osób ubezpieczonych w stosunku do osób zatrudnionych w zakładzie pracy. Stosowane w tych przypadkach składki ubezpieczeniowe i odpowiednie narzuty wynikają z prowadzonych analiz statystycznych częstości występowania świadczeń na poziomie zdefiniowanych homogenicznych grup ryzyka, z uwzględnieniem względnych częstości występowania zdarzeń w stosunku do statystyk publicznych.

Należy również zaznaczyć, że dla większości umów wielkość świadczenia jest ściśle zdefiniowana w umowie ubezpieczenia. W porównaniu do typowych umów ubezpieczeń majątkowych i osobowych zmniejsza się ryzyko koncentracji polegające na stosunkowo rzadkim występowaniu pojedynczych zdarzeń o znacznej wysokości wypłat.

Ubezpieczenia rentowe w ubezpieczeniach na życie

Zmiana założeń dla ubezpieczeń rentowych w ubezpieczeniach na życie	Wpływ zmiany założeń na wynik finansowy netto		Wpływ zmiany założeń na kapitały własne	
	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Stopa techniczna - obniżenie o 1,0 p.p.	(29)	(32)	(29)	(32)
Śmiertelność 90% obecnie założonej	(11)	(12)	(11)	(12)

Ubezpieczenia na życie z DPF z wyłączeniem ubezpieczeń rentowych

Zmiana założeń dla rezerw dotyczących umów ubezpieczeń na życie z DPF z wyłączeniem ubezpieczeń rentowych	Wpływ zmiany założeń na wynik finansowy netto		Wpływ zmiany założeń na kapitały własne	
	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Stopa techniczna - obniżenie o 1,0 p.p.	(2 112)	(2 157)	(2 112)	(2 157)
Śmiertelność 110% obecnie założonej	(891)	(902)	(891)	(902)
110% zachorowalności i wypadkowości	(153)	(179)	(153)	(179)

Wpływ rezygnacji klientów w ubezpieczeniach na życie

W wyliczeniach rezerw techniczno-ubezpieczeniowych w ubezpieczeniach na życie nie uwzględnia się ryzyka rezygnacji ubezpieczonych. Poniżej zaprezentowano wpływ hipotetycznej rezygnacji 10% wszystkich klientów w ubezpieczeniach na życie.

Pozycja sprawozdania finansowego	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Zmiana stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych	2 098	2 117
Odszkodowania i świadczenia wypłacone	(791)	(803)
Zmiana stanu odroczonej kosztów akwizycji	(7)	(7)
Wynik finansowy brutto	1 299	1 306
Wynik finansowy netto	1 052	1 058
Kapitały własne	1 052	1 058

8.5.2. Ryzyko rynkowe

Ryzyko rynkowe to ryzyko straty lub niekorzystnej zmiany sytuacji finansowej wynikające bezpośrednio lub pośrednio z wahań poziomu i wahań zmienności rynkowych cen aktywów, spreadu kredytowego, wartości zobowiązań i instrumentów finansowych.

Ryzyko rynkowe w Grupie PZU obejmuje:

- **ryzyko cen akcji** – możliwość poniesienia straty na skutek zmiany wartości aktywów, zobowiązań i instrumentów finansowych w wyniku zmian rynkowych cen akcji lub wahań zmienności rynkowych cen akcji;
- **ryzyko cen udziałów i akcji nienotowanych** – możliwość poniesienia straty na skutek zmian wycen akcji nienotowanych i udziałów;
- **ryzyko cen nieruchomości** – możliwość poniesienia straty na skutek zmian wartości aktywów, zobowiązań i instrumentów finansowych w wyniku zmian rynkowych cen nieruchomości lub wahań zmienności rynkowych cen nieruchomości;
- **ryzyko cen towarów** – możliwość poniesienia straty na skutek zmiany wartości aktywów, zobowiązań i instrumentów finansowych w wyniku zmian rynkowych cen towarów lub wahań zmienności rynkowych cen towarów;
- **ryzyko inflacji** – możliwość poniesienia straty związana z poziomem realizowanej inflacji, w szczególności inflacji cen towarów i usług, a także oczekiwań dotyczących przyszłego poziomu inflacji, mających wpływ na wycenę aktywów i zobowiązań;
- **ryzyko płynności** – ryzyko niemożności zrealizowania lokat i innych aktywów bez wpływu na ich rynkowe ceny w celu uregulowania swoich zobowiązań finansowych w momencie, gdy stają się one wymagalne;
- **ryzyko stopy procentowej** – możliwość poniesienia straty na skutek zmiany wartości instrumentów finansowych lub aktywów oraz zmiany wartości bieżącej prognozowanych przepływów ze zobowiązań w wyniku zmian w strukturze terminowej rynkowych stóp procentowych lub wahań zmienności rynkowych stóp procentowych wolnych od ryzyka;
- **ryzyko bazowe** – możliwość poniesienia straty na skutek zmiany wartości instrumentów finansowych lub aktywów oraz zmiany wartości bieżącej prognozowanych przepływów ze zobowiązań, w wyniku zmian w strukturze terminowej *spreadów* rynkowych stóp procentowych względem stóp wolnych od ryzyka lub wahań zmienności tych *spreadów* – z wyłączeniem *spreadów* kredytowych;
- **ryzyko walutowe** – możliwość poniesienia straty na skutek zmian wartości aktywów, zobowiązań i instrumentów finansowych w wyniku zmian kursów wymiany walut lub wahań zmienności kursów wymiany walut;
- **ryzyko spreadu kredytowego** – możliwość poniesienia straty z tytułu zmiany wartości aktywów, zobowiązań i instrumentów finansowych spowodowanych zmianą poziomu *spreadów* kredytowych w odniesieniu do struktury terminowej stóp procentowych dłużnych papierów wartościowych emitowanych przez Skarb Państwa lub wahania ich zmienności;

- ryzyko koncentracji – możliwość poniesienia straty wynikającej z braku dywersyfikacji portfela aktywów lub z dużej ekspozycji na ryzyko niewykonania zobowiązania przez pojedynczego emitenta papierów wartościowych lub grupę powiązanych emitentów.

Ryzyko koncentracji aktywów oraz ryzyko *spreadu* kredytowego jest traktowane jako integralna część ryzyka rynkowego przy pomiarze ryzyka na potrzeby profilu ryzyka, tolerancji na ryzyko i raportowaniu wskaźników ryzyka rynkowego. Jednak proces zarządzania tymi ryzykami ma odmienną specyfikę niż proces zarządzania pozostałymi podkategoriami ryzyka rynkowego i został opisany w punkcie 8.5.3 wraz z procesem zarządzania ryzykiem niewypłacalności kontrahenta.

Ryzyko rynkowe w Grupie PZU pochodzi z trzech głównych źródeł:

- działalności związanej z dopasowaniem aktywów do zobowiązań (portfel ALM);
- działalności związanej z aktywną alokacją, tj. wyznaczaniem optymalnej średnioterminowej struktury aktywów (portfele AA);
- działalności bankowej w Alior Banku – w jej efekcie Grupa PZU istotnie zwiększyła narażenie na ryzyko stopy procentowej oraz ryzyko kredytowe.

Działalność inwestycyjną w spółkach Grupy PZU reguluje szereg dokumentów zatwierdzonych przez Rady Nadzorcze, Zarządy i dedykowane Komitety.

Jednostki ds. ryzyka współuczestniczą w identyfikacji ryzyk, dokonują ich pomiaru oraz monitorują i raportują o tych ryzykach. Ryzyko rynkowe mierzy się na podstawie metody wartości zagrożonej (VaR, ang. *Value at Risk*). Całkowitą wartość ryzyka rynkowego wyznacza się poprzez agregację wielkości poszczególnych ryzyk na podstawie zdefiniowanej macierzy korelacji. W celu efektywnego zarządzania ryzykiem rynkowym ustala się limity w postaci kwoty kapitału alokowanego na dane ryzyko rynkowe, jak również limity na poszczególne czynniki ryzyka rynkowego.

W Alior Banku ekspozycja na ryzyko rynkowe i płynności jest ograniczana przez system limitów, okresowo aktualizowanych, wprowadzanych uchwałą rady nadzorczej lub zarządu, obejmujących wszystkie miary ryzyka. W Alior Banku funkcjonują trzy rodzaje limitów, różniące się zakresem oraz sposobem funkcjonowania – limity podstawowe, uzupełniające, limity stress-test. Zarządzanie ryzykiem rynkowym skupia się na potencjalnych zmianach wyniku ekonomicznego.

Ekspozycja na ryzyko rynkowe

Wartość bilansowa na 31 grudnia 2016	Nota	Aktywa na ryzyko Grupy	Aktywa na ryzyko klienta	Razem
Aktywa finansowe i środki pieniężne narażone na ryzyko stopy procentowej		99 125	1 463	100 588
Dłużne papiery wartościowe o stałym oprocentowaniu	34.1, 34.2, 34.3, 34.4	35 688	1 140	36 828
Dłużne papiery wartościowe o zmiennym oprocentowaniu	34.1, 34.2, 34.3, 34.4	8 078	105	8 183
Należności od klientów z tytułu kredytów	34.4	45 029	-	45 029
Lokaty terminowe w instytucjach kredytowych	34.4	2 068	217	2 285
Pożyczki	34.4	1 708	-	1 708
Środki pieniężne	36	2 972	1	2 973
Transakcje z przyrzeczeniem odsprzedaży	34.4	2 880	-	2 880
Instrumenty pochodne	34.3	702	-	702
Aktywa finansowe narażone na inne ryzyko cenowe		3 912	3 773	7 685
Instrumenty kapitałowe	34.2, 34.3	3 661	3 773	7 434
Instrumenty pochodne	34.3	251	-	251
Razem		103 037	5 236	108 273

Wartość bilansowa na 31 grudnia 2015	Nota	Aktywa na ryzyko Grupy	Aktywa na ryzyko klienta	Razem
Aktywa finansowe i środki pieniężne narażone na ryzyko stopy procentowej		82 761	1 625	84 386
Dłużne papiery wartościowe o stałym oprocentowaniu	34.1, 34.2, 34.3, 34.4	30 962	1 430	32 392
Dłużne papiery wartościowe o zmiennym oprocentowaniu	34.1, 34.2, 34.3, 34.4	7 963	104	8 067
Należności od klientów z tytułu kredytów	34.4	30 254	-	30 254
Lokaty terminowe w instytucjach kredytowych	34.4	5 188	91	5 279
Pożyczki	34.4	1 929	-	1 929
Środki pieniężne	36	2 440	-	2 440
Transakcje z przyrzeczeniem odsprzedaży	34.4	3 133	-	3 133
Instrumenty pochodne		892	-	892
Aktywa finansowe narażone na inne ryzyko cenowe		3 742	3 541	7 283
Instrumenty kapitałowe	34.2, 34.3	3 520	3 541	7 061
Instrumenty pochodne	34.3	222	-	222
Razem		86 503	5 166	91 669

W tabeli poniżej zaprezentowano aktywa finansowe na ryzyko klienta wg klasyfikacji do portfeli, w których zostały ujęte:

Aktywa finansowe na ryzyko klienta	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Aktywa zakwalifikowane jako wyceniane w wartości godziwej w momencie pierwszego rozpoznania	61	-
Instrumenty kapitałowe	56	-
Notowane na rynku regulowanym	53	-
Nienotowane na rynku regulowanym	3	-
Instrumenty dłużne – rządowe – zagraniczne – oprocentowanie stałe	5	-
Aktywa przeznaczone do obrotu	4 957	5 075
Instrumenty kapitałowe	3 717	3 541
Notowane na rynku regulowanym	398	519
Nienotowane na rynku regulowanym	3 319	3 022
Instrumenty dłużne	1 240	1 534
Rządowe	1 167	1 460
Krajowe	1 167	1 460
Oprocentowanie stałe	1 135	1 430
Oprocentowanie zmienne	32	30
Pozostałe - Nienotowane na rynku regulowanym – Oprocentowanie zmienne	73	74
Pożyczki	217	91
Lokaty terminowe w instytucjach kredytowych	217	91
Środki pieniężne	1	-
Aktywa finansowe na ryzyko klienta, razem	5 236	5 166

W ramach swojej działalności lokacyjnej Grupa PZU wykorzystuje pochodne instrumenty finansowe jako narzędzia zarządzania ryzykiem inwestycyjnym. Większość instrumentów służy do zmniejszenia ekspozycji na poszczególne typy ryzyka.

W tabelach przedstawiono zaangażowanie Grupy PZU w instrumenty pochodne na 31 grudnia 2016 roku oraz 31 grudnia 2015 roku.

Instrumenty pochodne związane ze stopą procentową	Kwota bazowa wg terminów wymagalności na 31 grudnia 2016					Aktywa na 31 grudnia 2016	Zobowiązania na 31 grudnia 2016
	Do 3 mies.	Powyżej 3 mies. do 1 roku	Powyżej 1 roku do 5 lat	Powyżej 5 lat	Razem		
Instrumenty wykazywane jako zabezpieczenie przepływów pieniężnych – instrumenty nienotowane, w tym:	1 100	2 225	3 394	250	6 969	72	6
- transakcje <i>SWAP</i>	1 100	2 225	3 394	250	6 969	72	6
Instrumenty wykazywane jako przeznaczone do obrotu, w tym:	5 561	22 338	125 079	9 561	162 539	630	633
Instrumenty notowane na rynku regulowanym, w tym:	1 355	-	361	-	1 716	7	19
- kontrakty terminowe	1 355	-	361	-	1 716	7	19
Instrumenty nienotowane (<i>OTC</i>), w tym:	4 206	22 338	124 718	9 561	160 823	623	614
- transakcje <i>SWAP</i>	3 475	21 277	123 136	9 452	157 340	597	586
- opcje call (zakup)	-	43	539	-	582	4	-
- opcje put (sprzedaż)	132	933	1 007	109	2 181	-	6
- pozostałe	599	85	36	-	720	22	22
Instrumenty pochodne związane ze stopą procentową, razem	6 661	24 563	128 473	9 811	169 508	702	639

Instrumenty pochodne związane ze stopą procentową	Kwota bazowa wg terminów wymagalności na 31 grudnia 2015					Aktywa na 31 grudnia 2015	Zobowiązania na 31 grudnia 2015
	Do 3 mies.	Powyżej 3 mies. do 1 roku	Powyżej 1 roku do 5 lat	Powyżej 5 lat	Razem		
Instrumenty wykazywane jako zabezpieczenie przepływów pieniężnych – instrumenty nienotowane, w tym:	100	6 060	4 635	-	10 795	140	-
- transakcje <i>SWAP</i>	100	6 060	4 635	-	10 795	140	-
Instrumenty wykazywane jako przeznaczone do obrotu, w tym:	4 540	9 151	41 304	8 480	63 475	751	846
Instrumenty notowane na rynku regulowanym, w tym:	413	1 236	412	-	2 061	-	20
- kontrakty terminowe	413	1 236	412	-	2 061	-	20
Instrumenty nienotowane (<i>OTC</i>), w tym:	4 127	7 915	40 892	8 480	61 414	751	826
- kontrakty terminowe	2 449	162	7	-	2 618	22	20
- transakcje <i>SWAP</i>	1 300	6 873	40 067	8 360	56 600	725	802
- opcje call (zakup)	189	440	409	60	1 098	4	-
- opcje put (sprzedaż)	189	440	409	60	1 098	-	4
Instrumenty pochodne związane ze stopą procentową, razem	4 640	15 211	45 939	8 480	74 270	891	846

Instrumenty pochodne związane z kursami walut	Kwota bazowa wg terminów wymagalności na 31 grudnia 2016					Aktywa na 31 grudnia 2016	Zobowiązania na 31 grudnia 2016
	Do 3 mies.	Powyżej 3 mies. do 1 roku	Powyżej 1 roku do 5 lat	Powyżej 5 lat	Razem		
Instrumenty notowane na rynku regulowanym, w tym:	-	-	361	-	361	3	-
- kontrakty terminowe	-	-	361	-	361	3	-
Instrumenty nienotowane (OTC), w tym:	11 428	3 091	1 300	76	15 895	199	125
- kontakty terminowe	1 863	980	311	-	3 154	62	25
- transakcje SWAP	8 608	1 006	867	76	10 557	115	77
- opcje call (zakup)	490	547	61	-	1 098	22	-
- opcje put (sprzedaż)	467	558	61	-	1 086	-	23
Instrumenty pochodne związane z kursami walut, razem	11 428	3 091	1 661	76	16 256	202	125

Instrumenty pochodne związane z kursami walut	Kwota bazowa wg terminów wymagalności na 31 grudnia 2015					Aktywa na 31 grudnia 2015	Zobowiązania na 31 grudnia 2015
	Do 3 mies.	Powyżej 3 mies. do 1 roku	Powyżej 1 roku do 5 lat	Powyżej 5 lat	Razem		
Instrumenty nienotowane (OTC), w tym:	6 661	2 620	1 654	68	11 003	170	63
- kontakty terminowe	1 449	573	295	-	2 317	55	8
- transakcje SWAP	4 892	1 623	1 235	68	7 818	106	46
- opcje call (zakup)	160	212	62	-	434	9	-
- opcje put (sprzedaż)	160	212	62	-	434	-	9
Instrumenty pochodne związane z kursami walut, razem	6 661	2 620	1 654	68	11 003	170	63

Instrumenty pochodne związane z cenami papierów wartościowych	Kwota bazowa wg terminów wymagalności na 31 grudnia 2016					Aktywa na 31 grudnia 2016	Zobowiązania na 31 grudnia 2016
	Do 3 mies.	Powyżej 3 mies. do 1 roku	Powyżej 1 roku do 5 lat	Powyżej 5 lat	Razem		
Instrumenty notowane na rynku regulowanym, w tym:	26	-	-	-	26	-	-
- opcje put (sprzedaż)	26	-	-	-	26	-	-
Instrumenty nienotowane (OTC), w tym:	695	609	3 712	-	5 016	49	23
- opcje call (zakup)	351	370	2 083	-	2 804	48	1
- opcje put (sprzedaż)	344	239	1 629	-	2 212	1	22
Instrumenty pochodne związane z cenami papierów wartościowych, razem	721	609	3 712	-	5 042	49	23

Instrumenty pochodne związane z cenami papierów wartościowych	Kwota bazowa wg terminów wymagalności na 31 grudnia 2015					Aktywa na 31 grudnia 2015	Zobowiązania na 31 grudnia 2015
	Do 3 mies.	Powyżej 3 mies. do 1 roku	Powyżej 1 roku do 5 lat	Powyżej 5 lat	Razem		
Instrumenty notowane na rynku regulowanym, w tym:	1	29	-	-	30	-	-
- kontrakty terminowe	1	-	-	-	1	-	-
- opcje put (sprzedaż)	-	29	-	-	29	-	-
Instrumenty nienotowane (OTC), w tym:	120	736	384	3 178	4 418	52	31
- opcje call (zakup)	120	385	384	1 589	2 478	52	-
- opcje put (sprzedaż)	-	351	-	1 589	1 940	-	31
Instrumenty pochodne związane z cenami papierów wartościowych, razem	121	765	384	3 178	4 448	52	31

Koncentracja ryzyka

	31 grudnia 2016	31 grudnia 2016 (% wartości aktywów finansowych)	31 grudnia 2015	31 grudnia 2015 (% wartości aktywów finansowych)
Zaangażowanie w skarbowe papiery wartościowe wyemitowane i gwarantowane przez Skarb Państwa Rzeczypospolitej Polskiej oraz w transakcje z przyrzeczeniem odsprzedaży na tych papierach	38 315	36,4%	32 997	37,0%
Zaangażowanie Grupy PZU w akcje notowane na GPW	3 340	3,2%	4 896	5,5%
Zaangażowanie w aktywa związane z jednym bankiem (PKO Bank Polski SA - depozyty bankowe i depozyty zabezpieczające, środki pieniężne na rachunkach bankowych, dłużne papiery wartościowe i akcje tego banku)	1 287	1,2%	2 231	2,5%
Ogólne zaangażowanie aktywa bankowe - depozyty bankowe i depozyty zabezpieczające, środki pieniężne, dłużne papiery wartościowe wyemitowane przez banki, akcje banków oraz transakcje w instrumenty pochodne z nimi zawarte	10 814	10,3%	14 432	16,2%
Zaangażowanie w aktywa finansowe denominowane w polskim złotym	92 815	88,1%	79 907	89,6%

Zaangażowanie w dłużne papiery emitowane przez rządy inne niż RP

Stan na 31 grudnia 2016 roku

Kraj	Waluta	Cena nabycia	Wycena bilansowa	Wycena w wartości godziwej	Odpis z tytułu utraty wartości
Argentyna	USD	70	80	80	-
Brazylia	USD	69	79	79	-
Bułgaria	EUR	235	259	261	-
Chorwacja	EUR/USD	53	57	58	-
Cypr	EUR	24	25	25	-
Czechy	CZK	337	345	345	-
Hiszpania	EUR	40	39	39	-
Indonezja	EUR/USD	40	44	44	-
Litwa	EUR/USD	459	485	491	-
Łotwa	EUR/USD	91	110	110	-
Meksyk	EUR/USD	33	33	33	-

Kraj	Waluta	Cena nabycia	Wycena bilansowa	Wycena w wartości godziwej	Odpis z tytułu utraty wartości
Portugalia	EUR	58	60	60	-
RPA	EUR/ZAR	68	73	73	-
Rumunia	EUR/USD/RON	397	422	423	-
Słowacja	EUR	164	162	162	-
Słowenia	EUR	132	138	138	-
Sri Lanka	USD	42	45	45	-
Stany Zjednoczone	USD	148	149	149	-
Turcja	EUR/USD/TRY	324	345	345	-
Ukraina	EUR/USD/UAH	69 ¹⁾	68 ¹⁾	68 ¹⁾	-
Węgry	EUR/USD/HUF	399	423	424	-
pozostałe	EUR/USD/GBP	43	44	44	-
Razem		3 295	3 485	3 496	-

¹⁾ W przypadku części obligacji co pół roku następuje spłata nominalu obligacji w stałej kwocie 100 UAH (tj. 10% wartości nominalnej obligacji). Cena nabycia pokazuje rzeczywistą cenę, zapłaconą przez spółkę i nie uwzględnia dokonywanych spłat nominalu.

Stan na 31 grudnia 2015 roku

Kraj	Waluta	Cena nabycia	Wycena bilansowa	Wycena w wartości godziwej	Odpis z tytułu utraty wartości
Bułgaria	EUR	40	41	41	-
Chorwacja	EUR/USD	23	25	25	-
Czechy	CZK	106	106	106	-
Hiszpania	EUR	79	76	76	-
Irlandia	EUR	14	14	15	-
Islandia	USD	7	10	10	-
Litwa	EUR/USD	516	549	550	-
Łotwa	EUR/USD	106	120	119	-
Niemcy	EUR	850	841	841	-
Portugalia	EUR	80	78	78	-
Rumunia	EUR/USD/RON	212	229	229	-
Sri Lanka	USD	25	23	23	-
Turcja	USD	99	103	103	-
Ukraina	USD/UAH	31 ¹⁾	27 ¹⁾	27 ¹⁾	-
Węgry	EUR/USD/HUF	289	296	296	-
Stany Zjednoczone	USD	160	156	156	-
pozostałe	EUR/USD	71	72	72	-
Razem		2 708	2 766	2 767	-

¹⁾ W przypadku części obligacji co pół roku następuje spłata nominalu obligacji w stałej kwocie 100 UAH (tj. 10% wartości nominalnej obligacji). Cena nabycia pokazuje rzeczywistą cenę, zapłaconą przez spółkę i nie uwzględnia dokonywanych spłat nominalu.

Zaangażowanie w dłużne papiery emitowane przez korporacje oraz jednostki samorządu terytorialnego

Stan na 31 grudnia 2016 roku

Emitent	Cena nabycia	Wycena bilansowa	Wycena w wartości godziwej	Odpis z tytułu utraty wartości
Spółki Indeksu WIG - Banki	1 299	1 320	1 327	-
Spółki indeksu WIG - Paliwa	995	1 007	1 009	-
Spółki Indeksu WIG - Chemia	9	9	9	-
Spółki Indeksu WIG - Energia	315	316	316	-
Banki krajowe nienotowane	20	20	21	-
Banki zagraniczne	74	78	81	1
Samorządy krajowe	96	102	105	-
Spółki Indeksu WIG - Surowce	293	254	250	61
Narodowy Bank Polski	2 600	2 600	2 600	-
Pozostałe	425	385	385	17
Razem	6 126	6 091	6 103	79

Stan na 31 grudnia 2015 roku

Emitent	Cena nabycia	Wycena bilansowa	Wycena w wartości godziwej	Odpis z tytułu utraty wartości
Spółki Indeksu WIG - Banki	1 844	1 861	1 891	-
Spółki indeksu WIG - Paliwa	1 004	1 009	1 019	-
Spółki Indeksu WIG - Chemia	6	6	6	-
Spółki Indeksu WIG - Energia	315	316	313	-
Banki krajowe nienotowane	20	20	22	-
Banki hipoteczne	42	43	43	-
Banki zagraniczne	76	78	81	1
Samorządy krajowe	96	110	116	-
Spółki Indeksu WIG - Surowce	246	202	202	43
Pozostałe - objęte odpisami	453	430	429	12
Razem	4 102	4 075	4 122	56

8.5.2.1. Ryzyko stopy procentowej

W tabeli poniżej zaprezentowano test wrażliwości portfela aktywów finansowych Grupy PZU (z wyjątkiem aktywów finansowych z działalności bankowej), w odniesieniu do aktywów finansowych, dla których ryzyko ponosi Grupa PZU.

Zmiana wartości portfela	31 grudnia 2016		31 grudnia 2015	
	Wpływ na wynik finansowy netto	Wpływ na kapitał z aktualizacji wyceny	Wpływ na wynik finansowy netto	Wpływ na kapitał z aktualizacji wyceny
spadek rynkowych stóp proc. o 100 pb.	334	36	601	149
wzrost rynkowych stóp proc. o 100 pb.	(316)	(34)	(548)	(142)

Powyższe testy wrażliwości nie zawierają wpływu zmian stóp procentowych dla prezentowanych w zobowiązaniach rezerw techniczno-ubezpieczeniowych, kontraktów inwestycyjnych, ani aktywów i zobowiązań Alior Banku. Analizę wpływu zmiany stopy technicznej na wycenę umów ubezpieczeniowych zaprezentowano w punkcie 8.5.1.

Ryzyko stopy procentowej związane z otwartymi pozycjami Alior Banku wiąże się przede wszystkim z:

- ryzykiem niedopasowania terminów przeszacowania;
- ryzykiem bazowym, czyli wpływem nierównomiernej zmiany indeksów referencyjnych o zbliżonym terminie przeszacowania na wynik finansowy;
- modelowaniem rachunków o nieokreślonym terminie zapadalności/wymagalności oraz wysokości oprocentowania ustalanego np. dla depozytów bieżących;
- wpływem pozycji pozaodsetkowych (np. kapitał, majątek trwały).

Jedną z metod szacowania ekspozycji na ryzyko stopy procentowej jest wyznaczanie wielkości BPV, która określa szacowaną zmianę wyceny danej transakcji/pozycji w wyniku przesunięcia krzywej dochodowości równoległe o 1 p.b. W poniższych tabelach zaprezentowano oszacowanie BPV dla Alior Banku.

Stan na 31 grudnia 2016 roku (dane w tys. zł)

Waluta	Do 6 miesięcy	6 miesięcy – 1 rok	1 rok- 3 lata	3 - 5 lat	5 - 10 lat	Razem
PLN	(19)	305	605	111	(433)	569
EUR	(16)	-	(28)	(44)	(35)	(123)
USD	13	11	(13)	-	(1)	10
CHF	(1)	-	(2)	-	-	(3)
GBP	-	3	-	-	-	3
Inne	(2)	(5)	3	-	-	(4)
Razem	(25)	314	565	67	(469)	452

Stan na 31 grudnia 2015 roku (dane w tys. zł)

Waluta	Do 6 miesięcy	6 miesięcy – 1 rok	1 rok- 3 lata	3 - 5 lat	5 - 10 lat	Razem
PLN	(192)	17	370	(140)	30	85
EUR	(19)	(16)	(20)	(14)	(6)	(75)
USD	6	11	(6)	(7)	-	4
CHF	-	-	(1)	-	-	(1)
GBP	1	2	-	-	-	3
Inne	(1)	(2)	-	-	-	(3)
Razem	(205)	12	343	(161)	24	13

Do celów zarządzania ryzykiem stopy procentowej Alior Bank wyróżnia działalność handlową, obejmującą papiery wartościowe i instrumenty pochodne, zawarte w celach handlowych oraz działalność bankową, obejmującą pozostałe papiery wartościowe, emisje własne, pożyczki, depozyty, kredyty oraz transakcje pochodne służące zabezpieczeniu ryzyka księgi bankowej. W celu szacowania poziomu ryzyka stopy procentowej Alior Bank stosuje model wartości zagrożonej (VaR). Mierzony tą metodą kapitał ekonomiczny na pokrycie ryzyka stopy procentowej na koniec lat 2016 i 2015 prezentuje poniższa tabela (99% VaR o horyzoncie 10 dni).

Księga	za okres styczeń - grudzień 2016			za okres styczeń - grudzień 2015		
	Minimalny	Średni	Maksymalny	Minimalny	Średni	Maksymalny
Księga bankowa	3	11	33	2	7	13
Księga handlowa	1	1	5	1	2	2
Razem	4	12	38	3	9	15

Alior Bank przeprowadza analizę scenariuszy obejmującą m. in. wpływ zmian stóp procentowych na przyszły wynik odsetkowy oraz wartość ekonomiczną kapitału. W ramach tych scenariuszy utrzymywane są wewnętrzne limity, których użycie mierzona jest codziennie. Wykorzystanie limitu zmiany wartości ekonomicznej kapitału przy przesunięciu równoległym krzywych procentowych o +/- 200 p.b. oraz przesunięciach nierównoległych przy scenariuszach +/- 100/400 p.b. (w tenorach 1M/10Y, pomiędzy nimi interpolacja liniowa przesunięcia), przedstawia tabela:

Scenariusz (1M/10Y)	Zmiana wartości ekonomicznej kapitału	
	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
+400 / +100	234	(170)
+100 / +400	31	(76)
+200 / +200	106	(99)
- 200 / - 200	(109)	79
- 100 / - 400	(45)	65
- 400 / - 100	(108)	78

8.5.2.2. Ryzyko walutowe

Ekspozycja na ryzyko walutowe

Aktywa wg walut	31 grudnia 2016								
	PLN	EUR	USD	CZK	GBP	HUF	RON	Pozostałe	Razem
Aktywa utrzymywane do terminu wymagalności	16 790	507	17	-	-	-	-	32	17 346
Rządowe	16 687	381	17	-	-	-	-	32	17 117
Pozostałe	103	126	-	-	-	-	-	-	229
Aktywa dostępne do sprzedaży	10 832	618	176	-	6	-	-	3	11 635
Instrumenty kapitałowe	275	142	-	-	-	-	-	-	417
Dłużne papiery wartościowe	10 557	476	176	-	6	-	-	3	11 218
Rządowe	7 344	452	176	-	6	-	-	3	7 981
Pozostałe	3 213	24	-	-	-	-	-	-	3 237
Aktywa wyceniane w wartości godziwej zakwalifikowane do tej kategorii w momencie pierwszego rozpoznania	12 282	807	780	175	-	178	153	104	14 479
Instrumenty kapitałowe	2 639	229	35	17	-	10	-	21	2 951
Dłużne papiery wartościowe	9 643	578	745	158	-	168	153	83	11 528
Rządowe	9 618	532	742	158	-	168	153	66	11 437
Pozostałe	25	46	3	-	-	-	-	17	91
Aktywa przeznaczone do obrotu	5 301	987	540	212	9	94	84	176	7 403
Instrumenty kapitałowe	3 724	211	94	-	-	13	24	-	4 066
Dłużne papiery wartościowe	1 241	582	349	188	-	14	58	24	2 456
Rządowe	1 168	582	349	188	-	14	58	24	2 383
Pozostałe	73	-	-	-	-	-	-	-	73
Instrumenty pochodne	336	194	97	24	9	67	2	152	881
Pochodne instrumenty zabezpieczające	72	-	-	-	-	-	-	-	72

Aktywa wg walut	31 grudnia 2016								
	PLN	EUR	USD	CZK	GBP	HUF	RON	Pozostałe	Razem
Pożyczki	47 610	5 192	578	491	202	-	-	292	54 365
Dłużne papiery wartościowe	2 421	-	40	-	-	-	-	2	2 463
Rządowe	-	-	-	-	-	-	-	2	2
Pozostałe	2 421	-	40	-	-	-	-	-	2 461
Pozostałe, w tym:	45 189	5 192	538	491	202	-	-	290	51 902
- należności od klientów z tytułu kredytów	39 531	4 823	232	-	202	-	-	241 ¹⁾	45 029
- transakcje z przyrzeczeniem odsprzedaży	2 880	-	-	-	-	-	-	-	2 880
- lokaty terminowe w instytucjach kredytowych	1 238	231	276	491	-	-	-	49	2 285
- pożyczki	1 540	138	30	-	-	-	-	-	1 708
Należności	4 454	828	377	-	-	-	-	44	5 703
Środki pieniężne i ekwiwalenty środków pieniężnych	725	1 616	230	131	97	12	1	161 ²⁾	2 973
Aktywa, razem	98 066	10 555	2 698	1 009	314	284	238	812	113 976

¹⁾ w tym 228 mln zł denominowane we frankach szwajcarskich.

²⁾ w tym m. in. 30 mln zł denominowane we frankach szwajcarskich, 29 mln zł denominowane w koronie szwedzkiej, 23 mln zł denominowane w dolarze kanadyjskim, 22 mln zł denominowane w koronie norweskiej.

Aktywa wg walut (przekształcone)	31 grudnia 2015							
	PLN	EUR	USD	CZK	HUF	RON	Pozostałe	Razem
Aktywa utrzymywane do terminu wymagalności	16 965	399	-	-	-	-	6	17 370
Rządowe	16 863	282	-	-	-	-	6	17 151
Pozostałe	102	117	-	-	-	-	-	219
Aktywa dostępne do sprzedaży	6 195	1 495	47	-	-	-	8	7 745
Instrumenty kapitałowe	494	105	-	-	-	-	-	599
Dłużne papiery wartościowe	5 701	1 390	47	-	-	-	8	7 146
Rządowe	5 091	1 172	47	-	-	-	8	6 318
Pozostałe	610	218	-	-	-	-	-	828
Aktywa wyceniane w wartości godziwej zakwalifikowane do tej kategorii w momencie pierwszego rozpoznania	12 128	506	303	122	76	79	31	13 245
Instrumenty kapitałowe	2 190	127	49	17	1	-	-	2 384
Dłużne papiery wartościowe	9 938	379	254	105	75	79	31	10 861
Rządowe	9 910	198	253	105	75	79	11	10 631
Pozostałe	28	181	1	-	-	-	20	230

Aktywa wg walut (przekształcone)	31 grudnia 2015							Razem
	PLN	EUR	USD	CZK	HUF	RON	Pozostałe	
Aktywa przeznaczone do obrotu	5 806	813	347	47	162	16	212	7 403
Instrumenty kapitałowe	3 764	153	117	2	28	14	-	4 078
Dłużne papiery wartościowe	1 536	574	160	-	82	-	-	2 352
Rządowe	1 462	574	160	-	82	-	-	2 278
Pozostałe	74	-	-	-	-	-	-	74
Instrumenty pochodne	506	86	70	45	52	2	212 ¹⁾	973
Pochodne instrumenty zabezpieczające	140	-	-	-	-	-	-	140
Pożyczki	38 101	4 468	221	103	-	-	433	43 326
Dłużne papiery wartościowe	2 724	-	2	-	-	-	5	2 731
Rządowe	-	-	2	-	-	-	5	7
Pozostałe	2 724	-	-	-	-	-	-	2 724
Pozostałe, w tym:	35 377	4 468	219	103	-	-	428	40 595
- należności od klientów z tytułu kredytów	26 431	3 424	79	-	-	-	320 ²⁾	30 254
- transakcje z przyrzeczeniem odsprzedaży	3 133	-	-	-	-	-	-	3 133
- lokaty terminowe w instytucjach kredytowych	4 035	897	136	103	-	-	108 ³⁾	5 279
- pożyczki	1 778	147	4	-	-	-	-	1 929
Należności	2 664	412	228	-	-	-	34	3 338
Środki pieniężne i ekwiwalenty środków pieniężnych	1 799	229	118	-	1	1	292	2 440
Aktywa, razem	83 798	8 322	1 264	272	239	96	1 016	95 007

¹⁾ w tym 156 mln zł denominowane w realach brazylijskich.

²⁾ w tym 196 mln zł denominowane we frankach szwajcarskich oraz 127 mln zł denominowane w funtach brytyjskich.

³⁾ w tym m. in. hrywna ukraińska, korona norweska.

Grupa Kapitałowa Powszechnego Zakładu Ubezpieczeń Spółki Akcyjnej
Skonsolidowane sprawozdanie finansowe wg MSSF za rok zakończony 31 grudnia 2016 roku
(w milionach złotych)

Zobowiązania wg walut na 31 grudnia 2016 roku	PLN	EUR	USD	GBP	HUF	CZK	Pozostałe	Razem
Zobowiązania finansowe wyceniane w wartości godziwej	2 760	146	192	8	46	25	137	3 314
Instrumenty pochodne przeznaczone do obrotu	314	120	131	8	46	25	137	781
Instrumenty pochodne stanowiące zabezpieczenie przepływów pieniężnych	-	6	-	-	-	-	-	6
Zobowiązania z tytułu pożyczek papierów wartościowych (krótka sprzedaż)	573	20	61	-	-	-	-	654
Kontrakty inwestycyjne na rachunek i ryzyko klienta (unit-linked)	329	-	-	-	-	-	-	329
Zobowiązania wobec uczestników konsolidowanych funduszy inwestycyjnych	1 544	-	-	-	-	-	-	1 544
Zobowiązania finansowe wyceniane wg zamortyzowanego kosztu	45 220	8 154	2 376	547	-	-	419	56 716
Zobowiązania wobec banków	435	48	40	-	-	-	-	523
Zobowiązania wobec klientów	43 603	4 336	2 336	547	-	-	419	51 241
Zobowiązania z tytułu własnych dłużnych papierów wartościowych (PZU)	-	3 680	-	-	-	-	-	3 680
Zobowiązania podporządkowane (Alior Bank)	937	90	-	-	-	-	-	1 027
Zobowiązania z tytułu transakcji z przyrzeczeniem odkupu	178	-	-	-	-	-	-	178
Kontrakty inwestycyjne o gwarantowanych i ustalonych warunkach	67	-	-	-	-	-	-	67
Inne zobowiązania	4 454	340	149	8	-	-	46	4 997
Zobowiązania wg walut, razem	52 434	8 640	2 717	563	46	25	602	65 027

Zobowiązania wg walut na 31 grudnia 2015 roku	PLN	EUR	USD	GBP	HUF	Pozostałe	Razem
Zobowiązania finansowe wyceniane w wartości godziwej	1 713	55	114	-	39	275	2 196
Instrumenty pochodne przeznaczone do obrotu	509	34	83	-	39	275	940
Zobowiązania z tytułu pożyczek papierów wartościowych (krótka sprzedaż)	155	21	31	-	-	-	207
Kontrakty inwestycyjne na rachunek i ryzyko klienta (unit-linked)	393	-	-	-	-	-	393
Zobowiązania wobec uczestników konsolidowanych funduszy inwestycyjnych	656	-	-	-	-	-	656
Zobowiązania finansowe wyceniane wg zamortyzowanego kosztu	34 599	5 939	1 457	289	-	215	42 499
Zobowiązania wobec banków	363	36	191	10	-	-	600
Zobowiązania wobec klientów	29 573	2 323	1 266	279	-	215	33 656
Zobowiązania z tytułu własnych dłużnych papierów wartościowych (PZU)	-	3 537	-	-	-	-	3 537
Zobowiązania podporządkowane (Alior Bank)	716	43	-	-	-	-	759
Zobowiązania z tytułu transakcji z przyrzeczeniem odkupu	3 794	-	-	-	-	-	3 794
Kontrakty inwestycyjne o gwarantowanych i ustalonych warunkach	153	-	-	-	-	-	153
Inne zobowiązania	3 245	195	73	3	20	34	3 570
Zobowiązania wg walut, razem	39 557	6 189	1 644	292	59	524	48 265

W celu zarządzania ryzykiem walutowym Grupa PZU wykorzystuje także instrumenty pochodne, co pozwala m. in. na zajęcie wybranej ekspozycji rynkowej w sposób bardziej efektywny niż instrumenty kasowe.

Tabela poniżej prezentuje test wrażliwości portfela aktywów finansowych Grupy PZU (z wyjątkiem aktywów finansowych z działalności bankowej), w odniesieniu do aktywów finansowych, dla których ryzyko ponosi Grupa PZU.

Zmiana wartości portfela	31 grudnia 2016		31 grudnia 2015	
	Wpływ na wynik finansowy netto	Wpływ na kapitał z aktualizacji wyceny	Wpływ na wynik finansowy netto	Wpływ na kapitał z aktualizacji wyceny
wzrost kursów walut obcych wobec PLN o 20%	143	103	89	15
spadek kursów walut obcych wobec PLN o 20%	(143)	(103)	(89)	(15)

W skład aktywów finansowych narażonych na ryzyko kursów walutowych wchodziły transakcje depozytowe oraz dłużne papiery wartościowe, stanowiące zabezpieczenie realizacji wydatków z tytułu rezerw techniczno - ubezpieczeniowych denominowanych w walutach obcych, zaangażowania w instrumenty kapitałowe notowane na giełdach innych niż GPW, jednostki i certyfikaty funduszy inwestycyjnych, zaangażowania w instrumenty pochodne denominowane w walutach obcych oraz aktywa finansowe konsolidowanych zagranicznych spółek ubezpieczeniowych.

Alior Bank w celu pomiaru ryzyka walutowego stosuje model wartości zagrożonej (VaR – *Value at Risk*), który oznacza potencjalną wartość straty na utrzymywanych pozycjach walutowych związanych ze zmianami kursów walutowych, przy zachowaniu założonego poziomu ufności oraz okresu utrzymania pozycji. Do wyznaczenia VaR Alior Bank stosuje metodę wariancji–kowariancji przy zachowaniu poziomu ufności równego 99%. Wielkość jest ustalana codziennie dla poszczególnych obszarów odpowiedzialnych za podejmowanie i zarządzanie ryzykiem, indywidualnie oraz łącznie. Na 31 grudnia 2016 roku maksymalna strata na posiadanym przez Bank portfelu walutowym (zarządzanym w ramach księgi handlowej), wyznaczona w oparciu o VaR w horyzoncie czasowym 10 dni, mogła wynieść 280 tys. zł (na 31 grudnia 2015 roku: 106 tys. zł), przy zakładanym poziomie ufności 99%.

8.5.2.3. Ryzyko cen akcji

Stopień narażenia na ryzyko

Wartość portfela instrumentów finansowych dostępnych do sprzedaży oraz wycenianych w wartości godziwej przez wynik finansowy zaprezentowano odpowiednio w punktach 34.2 oraz 34.3.

Analiza wrażliwości

W tabeli poniżej przedstawiono test wrażliwości portfela aktywów finansowych Grupy PZU (z wyjątkiem aktywów finansowych z działalności bankowej), dla których ryzyko ponosi Grupa PZU.

Zmiana wartości portfela	31 grudnia 2016		31 grudnia 2015	
	Wpływ na wynik finansowy netto	Wpływ na kapitał z aktualizacji wyceny	Wpływ na wynik finansowy netto	Wpływ na kapitał z aktualizacji wyceny
wzrost wyceny notowanych instrumentów kapitałowych o 20%	595	308	545	207
spadek wyceny notowanych instrumentów kapitałowych o 20%	(595)	(308)	(545)	(207)

8.5.2.4. Ryzyko płynności

Źródłem ryzyka płynności finansowej w Grupie PZU jest możliwość wystąpienia trzech rodzajów zdarzeń:

- niedobór środków płynnych w stosunku do bieżących potrzeb;
- brak płynności posiadanych instrumentów finansowych;
- strukturalne niedopasowanie zapadalności aktywów do wymagalności zobowiązań.

Zarządzanie ryzykiem płynności odbywa się w wymiarze krótkoterminowym, średnioterminowym oraz długoterminowym, tj.:

- płynność krótkoterminowa – utrzymuje się środki w portfelu płynnościowym w wysokości nie większej niż wyznaczony dla nich limit. Ponadto do zarządzania płynnością wykorzystuje się transakcje warunkowe z przyrzeczeniem odkupu;
- płynność średnioterminowa – utrzymuje się portfele lokat o odpowiedniej płynności finansowej;
- płynność długoterminowa oraz ryzyko strukturalnego niedopasowania zapadalności aktywów do wymagalności zobowiązań – zarządza się dopasowaniem aktywów do zobowiązań (ALM, ang. *Asset Liability Management*), czyli dopasowaniem struktury lokat finansowych na pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych do charakteru tych rezerw.

Proces ALM obejmuje również możliwie najlepsze zagwarantowanie zdolności do wypłaty świadczeń i odszkodowań, także w niesprzyjających scenariuszach ekonomicznych. Ryzyko płynności mierzy się poprzez oszacowanie niedoborów środków pieniężnych dla regulowania zobowiązań. Podstawą oszacowania jest zestaw analiz obejmujących m.in. lukę płynności (niedopasowania przepływów netto) oraz analizę rozkładu wydatków z działalności operacyjnej.

Polityka zarządzania ryzykiem płynności w Alior Banku polega na utrzymaniu pozycji płynnościowych tak, aby w każdym momencie możliwe było wypełnienie zobowiązań płatniczych za pomocą dostępnych środków w kasie, wpływów z transakcji o danej dacie zapadalności lub za pomocą sprzedaży zbywalnych aktywów, przy jednoczesnej minimalizacji kosztów utrzymania płynności.

Do zarządzania płynnością Alior Banku wykorzystuje się współczynniki i powiązane z nimi limity następujących rodzajów płynności:

- płynność płatnicza – zdolność do finansowania aktywów i terminowego wykonania zobowiązań w toku normalnej działalności lub w innych warunkach, które można przewidzieć, bez konieczności poniesienia straty. W ramach zarządzania płynnością płatniczą szczególny nacisk kładzie się na analizę płynności natychmiastowej oraz bieżącej (do 7 dni);
- płynność krótkoterminowa – zdolność wykonania wszystkich zobowiązań pieniężnych w terminie płatności przypadającym w okresie 30 kolejnych dni;
- płynność średnioterminowa – zdolność wykonania wszystkich zobowiązań w terminie zapadalności od 1 do 12 miesięcy;
- płynność długoterminowa – monitorowanie możliwości wykonania wszystkich zobowiązań pieniężnych w terminie płatności przypadającym w okresie dłuższym niż 12 miesięcy.

W ramach zarządzania ryzykiem płynności dokonuje się również analizy profilu zapadalności/wymagalności w dłuższym terminie, zależnej w dużym stopniu od przyjętych założeń w zakresie kształtowania się przyszłych przepływów gotówkowych związanych z pozycjami aktywów i pasywów. Założenia uwzględniają:

- stabilność pasywów o nieokreślonych terminach wymagalności (np. rachunki bieżące, zerwania i odnowienia depozytów, poziom ich koncentracji);
- możliwość skrócenia terminu zapadalności określonych pozycji aktywów (np. kredyty hipoteczne z możliwością wcześniejszej spłaty);
- możliwość zbycia pozycji aktywów (portfel płynnościowy).

Ekspozycja na ryzyko

Wartość bilansowa instrumentów dłużnych wg daty wykupu na 31 grudnia 2016	do 1 roku	1 – 2 lat	2 – 3 lat	3 – 4 lat	4 – 5 lat	powyżej 5 lat	Razem
Instrumenty dłużne utrzymywane do terminu wymagalności	2 796	186	1 150	398	464	12 352	17 346
Rządowe	2 771	127	1 069	391	418	12 341	17 117
Pozostałe	25	59	81	7	46	11	229
Instrumenty dłużne dostępne do sprzedaży	4 051	1 708	1 233	1 485	1 644	1 097	11 218
Rządowe	1 434	1 696	897	1 320	1 639	995	7 981
Pozostałe	2 617	12	336	165	5	102	3 237
Instrumenty wyceniane w wartości godziwej zakwalifikowane do tej kategorii w momencie pierwszego rozpoznania	1 305	1 574	855	1 437	2 157	4 200	11 528
Rządowe	1 304	1 554	855	1 436	2 115	4 173	11 437
Pozostałe	1	20	-	1	42	27	91
Instrumenty przeznaczone do obrotu	55	330	326	301	295	1 149	2 456
Rządowe	5	307	326	301	295	1 149	2 383
Pozostałe	50	23	-	-	-	-	73
Pożyczki	21 012	5 039	3 633	4 498	3 307	16 876	54 365
Dłużne papiery wartościowe	714	177	346	27	27	1 172	2 463
Rządowe	1	-	1	-	-	-	2
Pozostałe	713	177	345	27	27	1 172	2 461
Pozostałe, w tym:	20 298	4 862	3 287	4 471	3 280	15 704	51 902
- należności od klientów z tytułu kredytów	15 306	4 732	3 215	3 221	3 226	15 329	45 029
- transakcje z przyrzeczeniem odsprzedaży	2 880	-	-	-	-	-	2 880
- lokaty terminowe w instytucjach kredytowych	2 082	-	22	129	32	20	2 285
- pożyczki	30	130	50	1 121	22	355	1 708
Razem	29 219	8 837	7 197	8 119	7 867	35 674	96 913

Wartość bilansowa instrumentów dłużnych wg daty wykupu na 31 grudnia 2015 (przekształcone)	do 1 roku	1 – 2 lat	2 – 3 lat	3 – 4 lat	4 – 5 lat	powyżej 5 lat	Razem
Instrumenty dłużne utrzymywane do terminu wymagalności	868	2 780	124	1 132	395	12 071	17 370
Rządowe	864	2 756	66	1 052	389	12 024	17 151
Pozostałe	4	24	58	80	6	47	219
Instrumenty dłużne dostępne do sprzedaży	1 023	1 474	1 474	767	864	1 544	7 146
Rządowe	972	1 439	1 396	346	693	1 472	6 318
Pozostałe	51	35	78	421	171	72	828
Instrumenty zakwalifikowane do tej kategorii w momencie pierwszego rozpoznania	2 003	1 167	1 033	1 769	1 330	3 559	10 861
Rządowe	1 884	1 164	1 015	1 763	1 312	3 493	10 631
Pozostałe	119	3	18	6	18	66	230
Instrumenty przeznaczone do obrotu	23	405	430	444	337	713	2 352
Rządowe	23	354	407	444	337	713	2 278
Pozostałe	-	51	23	-	-	-	74
Pożyczki	19 741	3 630	2 422	2 456	2 978	12 099	43 326
Dłużne papiery wartościowe	302	718	208	365	50	1 088	2 731
Rządowe	4	1	-	2	-	-	7
Pozostałe	298	717	208	363	50	1 088	2 724
Pozostałe, w tym:	19 439	2 912	2 214	2 091	2 928	11 011	40 595
- należności od klientów z tytułu kredytów	11 129	2 771	2 048	1 976	1 594	10 736	30 254
- transakcje z przyrzeczeniem odsprzedaży	3 133	-	-	-	-	-	3 133
- lokaty terminowe w instytucjach kredytowych	5 081	-	-	21	126	51	5 279
- pożyczki	96	141	166	94	1 208	224	1 929
Razem	23 658	9 456	5 483	6 568	5 904	29 986	81 055

W poniższej tabeli zaprezentowano przyszłe niezdykontowane przepływy pieniężne z aktywów i zobowiązań.

Ryzyko płynności	Do 1 roku	1 – 2 lat	2 – 3 lat	3 – 4 lat	4 – 5 lat	5 – 10 lat	Powyżej 10 lat	Razem
Aktywa	39 376	10 532	9 537	9 065	8 332	25 312	16 876	119 030
Środki pieniężne i ekwiwalenty środków pieniężnych	2 973	-	-	-	-	-	-	2 973
Należności	5 429	263	2	1	1	8	-	5 704
Dłużne papiery wartościowe	10 185	5 111	4 998	4 534	4 802	15 893	9 118	54 641
Pożyczki	20 789	5 158	4 537	4 530	3 529	9 411	7 758	53 764
Należności od klientów z tytułu kredytów	15 579	4 877	4 279	3 351	3 386	9 350	7 617	48 439
Transakcje z przyrzeczeniem odsprzedaży	2 881	-	-	-	-	-	-	2 881
Lokaty terminowe w instytucjach kredytowych	2 115	-	24	140	141	24	-	2 444
Pożyczki	214	281	234	1 039	2	37	141	1 948
Zobowiązania	(55 457)	(5 732)	(5 948)	(1 138)	(1 483)	(3 958)	(20 300)	(94 016)
Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe	(3 703)	(2 392)	(1 363)	(1 116)	(903)	(3 123)	(20 292)	(32 892)
Zobowiązania finansowe	(48 492)	(3 335)	(4 582)	(19)	(563)	(833)	(8)	(57 832)
Pozostałe zobowiązania	(3 262)	(5)	(3)	(3)	(17)	(2)	-	(3 292)
Luka	(16 081)	4 800	3 589	7 927	6 849	21 354	(3 424)	25 014

8.5.3. Ryzyko kredytowe i koncentracji

Ryzyko kredytowe to ryzyko straty lub niekorzystnej zmiany sytuacji finansowej wynikające z wahań zdolności kredytowej emitentów papierów wartościowych, kontrahentów i wszelkich dłużników.

Ryzyko kredytowe w Grupie PZU obejmuje:

- **ryzyko spreadu kredytowego** – możliwość poniesienia straty z tytułu zmiany wartości aktywów, zobowiązań i instrumentów finansowych spowodowanych zmianą poziomu spreadów kredytowych w odniesieniu do struktury terminowej stóp procentowych papierów wartościowych emitowanych przez Skarb Państwa lub wahania ich zmienności;
- **ryzyko niewykonania zobowiązania przez kontrahenta** – ryzyko poniesienia straty w związku z niewykonaniem zobowiązań przez kontrahentów i dłużników;
- **ryzyko kredytowe w działalności bankowej** – ryzyko kredytowe wynikające z działalności w sektorze bankowym, związane przede wszystkim z niebezpieczeństwem nie wywiązania się dłużnika lub kredytobiorcy ze swoich zobowiązań;
- **ryzyko kredytowe w ubezpieczeniach finansowych** – ryzyko kredytowe wynikające z działalności w sektorze ubezpieczeń finansowych, związane przede wszystkim z niebezpieczeństwem nie wywiązania się klienta spółki, dłużnika lub kredytobiorcy z zobowiązań wobec osoby trzeciej; zagrożenie to może wynikać z niepowodzenia w realizacji przedsięwzięcia lub z niekorzystnego wpływu otoczenia gospodarczego.

Ryzyko koncentracji to ryzyko wynikające z braku dywersyfikacji portfela aktywów lub z dużej ekspozycji na ryzyko niewykonania zobowiązania przez pojedynczego emitenta papierów wartościowych lub grupę powiązanych emitentów.

Ekspozycja na ryzyko kredytowe w Grupie PZU wynika bezpośrednio z działalności lokacyjnej, działalności bankowej, działalności w segmencie ubezpieczeń finansowych i gwarancji, a także umów reasekuracji oraz działalności *bancassurance*. W Grupie PZU wyróżnia się następujące rodzaje ekspozycji na ryzyko kredytowe:

- ryzyko bankructwa emitenta instrumentów finansowych, w które Grupa PZU inwestuje lub którymi obraca, np. obligacje korporacyjne;
- ryzyko niewykonania zobowiązania przez kontrahenta np. reasekuracja lub pozagiełdowe instrumenty pochodne oraz działalność *bancassurance*;
- ryzyko niewykonania zobowiązania klienta Grupy PZU wobec osoby trzeciej, np. ubezpieczenia wierzycelności pieniężnych, gwarancje ubezpieczeniowe;

- ryzyko niewykonania zobowiązania klienta wobec Grupy PZU z tytułu zaciągniętych kredytów lub pożyczek (w działalności bankowej).

Działalność bankowa

Ryzyko koncentracji

W cyklach miesięcznych Alior Bank przeprowadza analizę koncentracji bazy depozytowej, która ma na celu wskazanie potencjalnego ryzyka nadmiernego uzależnienia od źródeł finansowania cechujących się zbyt niskim stopniem dywersyfikacji. W celu oszacowania poziomu koncentracji wyznacza się wskaźnik wysokiej koncentracji liczony jako stosunek wartości środków zgromadzonych przez największych depozytariuszy do wartości bazy depozytowej. Na 31 grudnia 2016 roku wskaźnik ten wyniósł 1,70 % (na 31 grudnia 2015 roku: 2,02%), co wskazuje na brak koncentracji.

W celu ograniczenia ryzyka koncentracji Alior Bank dywersyfikuje strukturę bazy depozytowej w podziale na klientów detalicznych, biznesowych, finansowych, instytucji rządowych i samorządowych, monitorując miesięcznie udział poszczególnych grup w całości bazy depozytowej.

Zarządzanie ryzykiem koncentracji z tytułu działalności kredytowej dotyczy ryzyk wynikających między innymi z:

- zaangażowań wobec pojedynczych podmiotów lub podmiotów powiązanych kapitałowo lub organizacyjnie;
- zaangażowań wobec podmiotów z tej samej branży, sektora gospodarczego, prowadzących taką samą działalność lub prowadzących obrót podobnymi towarami;
- zaangażowań wobec podmiotów z tego samego województwa oraz poszczególnych krajów bądź ich grup;
- zaangażowań zabezpieczonych tym samym rodzajem zabezpieczenia lub zabezpieczonych przez tego samego dostawcę zabezpieczenia (w tym ryzyka wynikającego z zabezpieczenia na papierach wartościowych o podobnej charakterystyce);
- zaangażowań w tej samej walucie;
- zaangażowań wobec podmiotów, o których mowa w art. 71 Prawa bankowego;
- metryki produktu;
- segmentu klienta;
- kanału dystrybucji;
- ofert specjalnych i promocji;
- koncentracji wewnętrznej.

W celu zapobiegania niekorzystnym zdarzeniom wynikającym z nadmiernej koncentracji ryzyko koncentracji ogranicza się, ustanawiając limity i stosując normy koncentracji wynikające zarówno z przepisów zewnętrznych, jak i przyjętych wewnętrznie. Należą do nich m. in.:

- zasady identyfikacji obszarów wystąpienia ryzyka koncentracji z tytułu działalności kredytowej;
- proces ustalania i aktualizowania wysokości limitów;
- proces zarządzania limitami wraz z ustaleniem sposobu postępowania w przypadku przekroczenia dozwolonego poziomu limitu;
- proces monitorowania ryzyka koncentracji;
- kontrolę procesu zarządzania ryzykiem koncentracji.

Poniższa tabela prezentuje koncentrację branżową zaangażowań bilansowych i pozabilansowych Alior Banku według sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) uwzględniającą:

- kwotę kredytu (zaangażowanie bilansowe oraz pozabilansowe bez odsetek i opłat oraz uwzględniania odpisów) pomniejszoną o wniesione kaucje pieniężne;
- nieautoryzowane debety na rachunkach bieżących;

- limity skarbowe pomniejszone o wniesione kaucje, z uwzględnieniem papierów dłużnych, których emitentem jest podmiot z danej sekcji.

Nazwa sekcji według PKD	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Przetwórstwo przemysłowe	6 877	4 276
Handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, w tym motocykli	5 932	3 433
Budownictwo	5 223	3 708
Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	4 730	3 380
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	2 115	1 890
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	1 865	1 179
Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	1 697	1 568
Pozostałe	5 724	3 696
Razem	34 163	23 130

W procesie ustalenia i aktualizacji limitów koncentracji bierze się pod uwagę:

- informacje o poziomie ryzyka kredytowego limitowanych segmentów portfela i ich wpływie na realizację założeń apetytu na ryzyko w zakresie jakości portfela kredytowego i pozycji kapitałowej;
- wrażliwość limitowanych segmentów portfela na zmiany w otoczeniu makroekonomicznym ocenianą w ramach cyklicznie przeprowadzanych testów warunków skrajnych;
- wiarygodne informacje ekonomiczne i rynkowe dotyczące każdego z obszarów koncentracji zaangażowań, w szczególności wskaźniki makroekonomiczne, branżowe, informacje dotyczące trendów gospodarczych, z uwzględnieniem projekcji wysokości stóp procentowych, kursów wymiany, analizy ryzyka politycznego, ratingi rządów oraz instytucji finansowych;
- wiarygodne informacje na temat sytuacji ekonomicznej podmiotów, branż, gałęzi, sektorów gospodarki, informacji ogólnogospodarczych, w tym o sytuacji gospodarczej i politycznej krajów, oraz inne informacje potrzebne do oceny występującego w Banku ryzyka koncentracji;
- interakcje między różnymi rodzajami ryzyka, tj.: ryzykiem kredytowym, rynkowym, płynności i operacyjnym.

Analizy ryzyka dokonuje się w ujęciu indywidualnym i portfelowym. Podejmowane działania prowadzą do:

- minimalizacji poziomu ryzyka kredytowego pojedynczego kredytu przy założonym poziomie zwrotu;
- redukcji łącznego ryzyka kredytowego wynikającego z posiadania określonego portfela kredytowego.

W ramach minimalizacji poziomu ryzyka pojedynczego zaangażowania każdorazowo przy udzielaniu kredytu lub innego produktu kredytowego ocenia się:

- wiarygodność oraz zdolność kredytową z uwzględnieniem m.in. szczegółowej analizy źródła spłaty ekspozycji;
- zabezpieczenia, w tym weryfikuje się ich stan formalno-prawny oraz ekonomiczny, z uwzględnieniem m. in. adekwatności LTV (ang. *loan to value*).

W celu wzmocnienia kontroli ryzyka indywidualnych ekspozycji, cyklicznie monitoruje się klientów, podejmując stosowne działania w przypadku zidentyfikowania czynników podwyższonego ryzyka.

W zakresie minimalizacji poziomu ryzyka kredytowego wynikającego z posiadania określonego portfela:

- wyznacza i kontroluje limity koncentracji;
- monitoruje sygnały wczesnego ostrzegania;
- regularnie monitoruje portfel kredytowy kontrolując istotne parametry ryzyka kredytowego;
- przeprowadza regularne testy warunków skrajnych.

Ocena ryzyka w procesie kredytowym

Udzielanie produktów kredytowych realizowane jest zgodnie z metodykami kredytowania właściwymi dla segmentu klienta i rodzaju produktu. Ocena zdolności kredytowej klienta poprzedzająca wydanie decyzji o udzieleniu produktu kredytowego przeprowadzana jest z wykorzystaniem systemu wspierającego proces kredytowy, narzędzi: scoringowego

lub ratingowego; zewnętrznych informacji (np. bazy CBD DZ, CBD BR, BIK, BIG) i wewnętrznych baz Alior Banku. Udzielanie produktów kredytowych przebiega zgodnie z obowiązującymi procedurami operacyjnymi wskazującymi właściwe czynności wykonywane w procesie kredytowym, odpowiedzialne za nie jednostki oraz wykorzystywane narzędzia.

Decyzje kredytowe zapadają zgodnie z obowiązującym systemem podejmowania decyzji kredytowych (szczegółowe kompetencyjne dopasowane do poziomu ryzyka związanego z klientem oraz transakcją).

W celu regularnej oceny podejmowanego ryzyka kredytowego oraz mitygowania ewentualnych strat na ekspozycjach kredytowych, w okresie kredytowania monitoruje się sytuację Klienta poprzez identyfikację sygnałów wczesnego ostrzegania oraz okresowe, indywidualne przeglądy ekspozycji kredytowych.

Proces monitoringu kończy się wydaniem rekomendacji dotyczącej strategii dalszej współpracy z klientem.

W celu minimalizacji ryzyka kredytowego ustanawia się zabezpieczenia odpowiednie do ponoszonego ryzyka kredytowego i elastyczne wobec możliwości klienta. Ustanowienie zabezpieczenia nie zwalnia z obowiązku badania zdolności kredytowej klienta.

Zabezpieczenie kredytu ma na celu zapewnienie zwrotu udzielonego kredytu wraz z należnymi odsetkami i kosztami, jeśli kredytobiorca nie ureguluje należności w terminach ustalonych umową kredytu, a działania restrukturyzacyjne nie przyniosą oczekiwanych efektów. Do akceptowanych zabezpieczeń należą m. in.: gwarancje, poręczenia, blokady, zastawy rejestrowe, przewłaszczenia, ubezpieczenia kredytu, weksle i hipoteki. Przedmioty zabezpieczeń są weryfikowane w procesie kredytowym pod kątem prawnej możliwości skutecznego zabezpieczenia oraz ocenia się ich wartość rynkową, jak również wartość możliwą do odzyskania w ewentualnym procesie egzekucji. Zabezpieczenia umożliwiają pomniejszenie wysokości odpisów z tytułu utraty wartości oraz rezerw, a także stosowanie korzystniejszych wag ryzyka na potrzeby obliczania wymogu kapitałowego.

Wartość zabezpieczeń uwzględniania przy ustalaniu odpisów z tytułu utraty wartości dla kredytów detalicznych i biznesowych w 2016 roku wynosiła 1 277 mln zł (w 2015 roku: 994 mln zł). Dla kredytów, dla których nie stwierdzono utraty wartości w 2016 roku wynosiła 15 456 mln zł (w 2015 roku: 13 600 mln zł). Wpływ braku uwzględnienia wartości zabezpieczeń na poziom odpisów z tytułu utraty wartości na 31 grudnia 2016 roku wyniósłby odpowiednio 183 mln zł (na 31 grudnia 2015 roku: 124 mln zł) w przypadku odpisów z tytułu utraty wartości oraz 78 mln zł (na 31 grudnia 2015 roku: 97 mln zł) w przypadku odpisów IBNR.

Scoring i rating kredytowy

Scoring kredytowy jest narzędziem wspierającym decyzje kredytowe dla klientów indywidualnych i mikroprzedsiębiorstw, a rating kredytowy w segmencie małych, średnich i dużych przedsiębiorstw.

Proces monitorowania poprawności funkcjonowania modeli scoringowych i ratingowych prowadzi się regularnie. Jego celem jest stwierdzenie, czy stosowane modele właściwie różnicują ryzyko, a oszacowania parametrów ryzyka właściwie odzwierciedlają odpowiednie aspekty ryzyka. Ponadto, podczas kontroli funkcjonalnych weryfikuje się poprawność zastosowania modeli w procesie kredytowym.

Aktywa finansowe nieprzeterminowane	Klasa ryzyka	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Należności nieprzeterminowane i bez utraty wartości			
Segment detaliczny			
Kredyty hipoteczne, pożyczki gotówkowe, Karty kredytowe, Debet w ROR			
(1 – klasa najlepsza, 6 – klasa najgorsza)	1	602	700
	2	604	691
	3	737	808
	4	828	887
	5	48	52
	6	6	7
Pożyczki, Karty kredytowe, Debet w ROR - proces standardowy			
(K1 - klasa najlepsza, K10 - klasa najgorsza)	K1-K2	1 304	769
	K3-K4	2 638	1 880
	K5-K6	3 026	2 262
	K7-K8	895	764
	K9-K10	36	45
Kredyty hipoteczne			
(M1 - klasa najlepsza, M10 - klasa najgorsza)	M1-M2	32	25
	M3-M4	648	486
	M5-M6	3 008	2 190
	M7-M8	2 188	1 553
	M9-M10	429	288
Brak scoringu		1 943	2 152
Razem segment detaliczny		18 972	15 559
Segment biznesowy			
Produkty długoterminowe, Kredyty samochodowe, Limit w Rachunku Bieżącym			
(1 – klasa najlepsza, 5 – klasa najgorsza)	1	1	8
	2	7	12
	3	3	16
	4	3	6
	5	-	-
Modele dla mikroprzedsiębiorstw na niepełnej księgowości i Modele dla podmiotów na księgach handlowych, dealerów samochodowych oraz deweloperów			
(Q01 - klasa najlepsza, Q25 - klasa najgorsza)	Q01-Q05	345	416
	Q06-Q10	3 099	2 887
	Q11-Q15	6 554	3 872
	Q16-Q20	2 938	2 447
	Q21-Q25	661	261
Brak ratingu		1 104	687
Razem klienci biznesowi		14 715	10 612
Należności nieprzeterminowane i bez utraty wartości		33 687	26 171
Należności nieprzeterminowane z rozpoznaną utratą wartości		322	153
Segment detaliczny		60	37
Segment biznesowy		262	116
Razem należności od klientów nieprzeterminowane		34 009	26 324

Monitorowanie ryzyka kredytowego klientów indywidualnych i biznesowych

Stałą ochronę jakości portfela kredytowego zapewnia bieżące monitorowanie terminowej obsługi kredytów oraz okresowe przeglądy sytuacji finansowo-ekonomicznej klientów i wartości przyjętych zabezpieczeń, któremu podlegają wszystkie ekspozycje kredytowe klientów indywidualnych i biznesowych.

Stosowanie praktyk typu forbearance

W procesie restrukturyzacji klienta wykorzystuje się następujące narzędzia:

- wydłużenie okresu kredytowania, które skutkuje zmniejszeniem wysokości miesięcznych rat kapitałowo-odsetkowych (maksymalnie do 120 miesięcy dla produktów niezabezpieczonych);
- udzielenie karencji w spłacie (pełnej raty lub części raty);
- konsolidacja kilku zobowiązań w Alior Banku, w tym zamiana limitu w rachunku na kredyt spłacany w ratach.

W szczególnie uzasadnionych sytuacjach istnieje możliwość zastosowania innych narzędzi.

W procesie restrukturyzacji klienta biznesowego nie wprowadzono ograniczeń dotyczących form stosowanych praktyk typu *forbearance*. Z uwagi na specyfikę klientów, najczęściej stosowanymi narzędziami są:

- porozumienie poprzez zmianę harmonogramu zapadłych ekspozycji;
- aneks zmniejszający limit w kredytach odnawialnych;
- aneks zmieniający warunki w zakresie terminu spłaty/wysokości raty lub karencji na kapitał/odsetki.

Monitoring ryzyka związanego z praktykami typu forbearance

W zakresie stosowania narzędzi typu *forbearance* identyfikuje się następujące ryzyka:

- ryzyko braku/ustania spłaty;
- ryzyko utraty zabezpieczeń (w szczególności ruchomości) lub znacznego obniżenia wartości;
- ryzyko upadłości.

Ryzyka te mityguje się m. in. poprzez analizę klienta, zarówno pod kątem możliwości finansowych, jak i historii współpracy z tym klientem, informacji z wizyt terenowych i innych źródeł. Możliwa jest realizacja zabezpieczeń i istotna w jej wyniku redukcja zaangażowania przed zastosowaniem narzędzi *forbearance*. Przy zastosowaniu narzędzi *forbearance* celem jest maksymalne zabezpieczenie ekspozycji (poprzez hipoteki, poręczenia, zastawy).

Ocena utraty wartości dla ekspozycji podlegających praktykom forbearance

Dla ekspozycji podlegających praktykom *forbearance* przyjmuje się zaostrzone kryteria identyfikacji przesłanek utraty wartości. Poza standardowym katalogiem przesłanek, w odniesieniu do tych ekspozycji stosowane są dodatkowe kryteria, zdefiniowane jako wystąpienie na moment decyzji o udzieleniu klientowi udogodnienia jednej z poniższych sytuacji:

- opóźnienie powyżej 30 dni;
- inna przesłanka utraty wartości;
- ocena analityka o zagrożeniu terminowości obsługi (w przypadku klientów indywidualnych);
- ocena sytuacji ekonomiczno-finansowej jako poniżej standardu lub gorszej (w przypadku klientów biznesowych).

Utrata wartości dla tych ekspozycji wyznaczana jest poprzez indywidualną analizę scenariuszową opartą na historycznych zachowaniach podobnych klientów oraz cechach specyficznych danego klienta.

Na dzień objęcia konsolidacją Grupy Alior Banku należności Alior Banku od klientów z tytułu kredytów zostały wycenione do wartości godziwej. Analiza zaangażowań podlegających *forbearance* przedstawiona w tabeli poniżej została sporządzona w oparciu o wycenę kredytów wg zamortyzowanego kosztu, wynikającą ze skonsolidowanego sprawozdania finansowego Grupy Alior Banku.

Kredyty udzielone klientom podlegające <i>forbearance</i>	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Segment detaliczny	184	100
bez rozpoznanej utraty wartości	66	50
z rozpoznaną utratą wartości	294	80
IBNR ¹⁾	(1)	-
odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości	(175)	(30)
oceniane metodą indywidualną	-	(17)
oceniane metodą portfelową	(175)	(13)
Segment biznesowy	616	256
bez rozpoznanej utraty wartości	189	132
z rozpoznaną utratą wartości	636	230
IBNR ¹⁾	(2)	-
odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości	(207)	(106)
oceniane metodą indywidualną	(157)	(90)
oceniane metodą portfelową	(50)	(16)
Razem należności netto	800	356

¹⁾ Odpis z tytułu utraty wartości utworzony na grupę ekspozycji, służąca pokryciu poniesionych a nie zaraportowanych strat. Tworzona jest dla ekspozycji, dla których nie zidentyfikowano przesłanek utraty wartości, pogrupowanych z zachowaniem zasady homogeniczności względem profilu ryzyka.

Kredyty udzielone klientom podlegające <i>forbearance</i>	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Z rozpoznaną utratą wartości	547	174
w tym wartość zabezpieczenia	340	125
Bez rozpoznanej utraty wartości	253	182
w tym wartość zabezpieczenia	143	98
nieprzeterminowane	109	85
przeterminowane	144	97
Razem należności netto	800	356

Wzrost wartości kredytów podlegających *forbearance* w 2016 roku w znacznej mierze związany jest z przejęciem portfela kredytowego Banku BPH w kwocie 308 mln zł.

Działalność inwestycyjna

Zasady zarządzania ryzykiem kredytowym w Grupie PZU wynikającym z działalności inwestycyjnej reguluje szereg dokumentów zatwierdzonych przez Rady Nadzorcze, Zarządy i dedykowane Komitety.

Limity w zakresie ryzyka kredytowego i ryzyka koncentracji ustalają dedykowane Komitety.

Limity dla banków i pozostałych emitentów papierów dłużnych ustala się w odniesieniu do wielkości zaangażowania. Limity mają charakter limitów zaangażowania wobec pojedynczego podmiotu lub grupy kapitałowej (zarówno limity kredytowe, jak i limity koncentracji). Wykorzystanie limitów w zakresie ryzyka kredytowego i ryzyka koncentracji jest monitorowane. Przekroczenie przyznanego limitu oznacza zobowiązanie do przygotowania i przedstawienia planu obniżenia zaangażowania.

W zakresie oceny ryzyka kredytowego danego podmiotu wyznacza się wewnętrzne ratingi kredytowe (podejście do wyznaczania ratingu różni się w zależności od typu podmiotu). Ratingi są oparte na analizie ilościowej oraz jakościowej i stanowią podstawę do wyznaczania limitów. W celu monitorowania jakości kredytowej danych podmiotów ratingi są aktualizowane.

Ekspozycja na ryzyko kredytowe

W tabeli poniżej zaprezentowano ekspozycję na ryzyko kredytowe aktywów obciążonych ryzykiem kredytowym w poszczególnych kategoriach ratingów Fitch (w przypadku braku ratingu agencji Fitch zastosowano rating agencji Standard&Poor`s lub Moody`s). Ekspozycję na ryzyko kredytowe wynikające z transakcji warunkowych przedstawiono jako ekspozycję wobec emitenta papierów przyjętych jako zabezpieczenie.

W zestawieniu nie uwzględniono należności od klientów z tytułu kredytów oraz należności z tytułu umów ubezpieczeniowych. Wynikało to ze znacznego rozproszenia tego portfela aktywów, skutkującego m.in. znacznym udziałem należności od małych podmiotów i osób fizycznych, nie posiadających ratingów.

Grupa Kapitałowa Powszechnego Zakładu Ubezpieczeń Spółki Akcyjnej
Skonsolidowane sprawozdanie finansowe wg MSSF za rok zakończony 31 grudnia 2016 roku
(w milionach złotych)

Aktywa obciążone ryzykiem kredytowym na 31 grudnia 2016	Nota	AAA	AA	A	BBB	BB	Brak ratingu	Aktywa na ryzyko klienta	Razem
Dłużne papiery wartościowe		149	5	39 100	2 930	583	1 005	1 239	45 011
- utrzymywane do terminu wymagalności	34.1	-	-	16 991	206	49	100	-	17 346
- dostępne do sprzedaży	34.2	-	5	10 552	297	11	353	-	11 218
- wyceniane w wartości godziwej	34.3	149	-	10 728	1 207	523	138	1 239	13 984
- pożyczki	34.4	-	-	829	1 220	-	414	-	2 463
Lokaty terminowe w instytucjach kredytowych i transakcje z przyrzeczeniem odsprzedaży	34.4	-	-	4 330	519	-	99	217	5 165
Pozostałe pożyczki	34.4	-	-	33	-	76	1 599	-	1 708
Instrumenty pochodne	34.3 8.5.2	-	10	505	62	-	354	22	953 ¹⁾
Udział reasekuratorów w rezerwach szkodowych	39	-	304	231	1	-	77	-	613
Należności z tytułu reasekuracji	35	-	25	31	-	-	20	-	76
Razem		149	344	44 230	3 512	659	3 154	1 478	53 526

¹⁾ w tym 72 mln zł instrumentów pochodnych wykazywanych jako zabezpieczenie przepływów pieniężnych.

Aktywa obciążone ryzykiem kredytowym na 31 grudnia 2015	Nota	AAA	AA	A	BBB	BB	Brak ratingu	Aktywa na ryzyko klienta	Razem
Dłużne papiery wartościowe		997	8	33 389	2 930	1 006	596	1 534	40 460
- utrzymywane do terminu wymagalności	34.1	-	-	17 147	138	79	6	-	17 370
- dostępne do sprzedaży	34.2	519	-	5 830	385	94	318	-	7 146
- wyceniane w wartości godziwej	34.3	478	8	10 208	421	531	33	1 534	13 213
- pożyczki	34.4	-	-	204	1 986	302	239	-	2 731
Lokaty terminowe w instytucjach kredytowych i transakcje z przyrzeczeniem odsprzedaży	34.4	-	-	4 901	2 914	7	499	91	8 412
Pozostałe pożyczki	34.4	-	-	68	-	159	1 702	-	1 929
Instrumenty pochodne	34.3 8.5.2	-	67	763	47	-	236	-	1 113 ¹⁾
Udział reasekuratorów w rezerwach szkodowych	39	-	353	310	2	-	93	-	758
Należności z tytułu reasekuracji	35	-	8	22	1	-	18	-	49
Razem		997	436	39 453	5 894	1 172	3 144	1 625	52 721

¹⁾ w tym 140 mln zł instrumentów pochodnych wykazywanych jako zabezpieczenie przepływów pieniężnych.

W tabeli poniżej przedstawiono współczynniki ryzyka kredytowego wykorzystywane przez Grupę PZU do pomiaru ryzyka kredytowego.

Ratingi Standard&Poor's	AAA	AA	A	BBB	BB	Brak ratingu ¹⁾
Współczynnik rok 2016	0,72%	0,79%	1,48%	3,89%	13,45%	25,37%
Współczynnik rok 2015	0,74%	0,82%	1,51%	4,06%	13,74%	25,91%

¹⁾ W przypadku zaangażowania w pożyczki hipoteczne bez ratingu przyjęto współczynnik w wysokości 2%, co odpowiada współczynnikowi dla najniższego ratingu inwestycyjnego BBB+.

Wielkość ryzyka kredytowego dla aktywów, dla których ryzyko ponosi Grupa PZU na 31 grudnia 2016 roku wynosiła 1 684 mln zł (na 31 grudnia 2015 roku: 1 822 mln zł; a przy zastosowaniu współczynników z 31 grudnia 2016 roku wartość ta wyniosłaby 1 722 mln zł).

Ryzyko związane z ubezpieczeniami o charakterze finansowym (m. in. ubezpieczenia kredytów, ubezpieczenia poręczeń, gwarancje)

Ryzyko kredytowe wynikające z działalności w sektorze ubezpieczeń o charakterze finansowym (głównie kontraktowych, zabezpieczających właściwe wykonanie zobowiązań wynikających z zawartego kontraktu oraz gwarancji celnych) związane jest przede wszystkim z możliwością niewywiązania się klienta ze zobowiązań wobec osoby trzeciej.

W zakresie podejmowanego ryzyka apetyt na ryzyko określa właściwy komitet, zatwierdzając graniczne wartości zaangażowania kredytowego w podziale na ekspozycję, portfel, linie produktowe, jednostki terenowe oraz pojedyncze ryzyko i grupę kapitałową.

Niezależna od funkcji sprzedaży funkcja kontrolna w zakresie monitorowania ryzyka jest ustanowiona na trzech poziomach:

- poziom I – poziom indywidualny – ocena ryzyka ubezpieczeń finansowych (ang. *underwriting*);
- poziom II – poziom portfelowy – analiza zmian wartości ekspozycji, szkodowości portfela oraz analiza koncentracji i zaangażowania w jeden podmiot i grupę kapitałową. Informacje o poziomie ryzyka w portfelu jest przekazywana i agregowana w celu monitorowania całościowej ekspozycji w Grupie PZU;
- poziom III – właściwy komitet.

Stopień narażenia na ryzyko

Maksymalne narażenie na ryzyko kredytowe wynikające z gwarancji ubezpieczeniowych wyrażone kwotą czynnej odpowiedzialności na 31 grudnia 2016 roku wyniosło 2 957 mln zł (na 31 grudnia 2015 roku: 3 005 mln zł).

Reasekuracja (z perspektywy ryzyka kredytowego reasekuratora) w działalności ubezpieczeniowej

Grupa PZU zawiera umowy reasekuracyjne o charakterze nieproporcjonalnym oraz proporcjonalnym w celu ograniczenia zobowiązań wynikających z podstawowej działalności. Reasekuracja jest obciążona ryzykiem kredytowym związanym z ryzykiem niewykonania zobowiązania przez reasekuratora.

Jakość kredytową reasekuratorów ocenia się na podstawie danych rynkowych, danych pozyskanych ze źródeł zewnętrznych np. ze Standard&Poor's, a także na podstawie modelu wewnętrznego. Model dzieli reasekuratorów na kilka klas, w zależności od poziomu szacowanego ryzyka. Akceptuje się tylko podmioty o ryzyku niższym niż ustalony punkt odcięcia. Akceptacja nie jest automatyczna, a analizę uzupełnia się o ocenę dokonaną przez brokerów reasekuracyjnych. W ramach monitoringu ryzyka kredytowego ww. ocenę danego podmiotu aktualizuje się raz na kwartał. Dodatkowo wykonuje się testy warunków skrajnych (*stress-test*).

W poniższych tabelach przedstawiono ryzyko kredytowe reasekuratorów, z którymi współpracowały spółki Grupy PZU.

Reasekurator	Udział reasekuratorów w rezerwach techniczno-ubezpieczeniowych (netto) na 31 grudnia 2016	Rating Standard&Poor's wg stanu na 31 grudnia 2016
Reasekurator 1	69	AA-
Reasekurator 2	65	AA-
Reasekurator 3	56	A+
Reasekurator 4	55	A+
Reasekurator 5	53	brak ratingu
Reasekurator 6	39	AA-
Reasekurator 7	38	AA-
Reasekurator 8	37	AA-
Reasekurator 9	30	AA-
Reasekurator 10	25	A+
Pozostali, w tym: ¹⁾	523	
Posiadający rating inwestycyjny	445	BBB- lub wyższy
Posiadający rating poniżej inwestycyjnego lub bez ratingu	78	BB+ lub niższy, lub brak ratingu
Razem	990	

¹⁾ W pozycji „Pozostale” wykazano udziały reasekuratorów w rezerwach techniczno-ubezpieczeniowych o mniejszej wartości bilansowej niż dla wymienionych powyżej.

Reasekurator	Udział reasekuratorów w rezerwach techniczno-ubezpieczeniowych (netto) na 31 grudnia 2015	Rating Standard&Poor's wg stanu na 31 grudnia 2015
Reasekurator 4	98	A+
Reasekurator 1	71	AA-
Reasekurator 2	65	AA-
Reasekurator 8	58	AA-
Reasekurator 5	48	brak ratingu
Reasekurator 6	47	AA-
Reasekurator 7	40	AA-
Reasekurator 9	32	AA-
Reasekurator 11	27	AA
Reasekurator 10	23	A+
Pozostali, w tym: ¹⁾	588	
Posiadający rating inwestycyjny	521	BBB- lub wyższy
Posiadający rating poniżej inwestycyjnego lub bez ratingu	67	BB+ lub niższy, lub brak ratingu
Razem	1 097	

¹⁾ W pozycji „Pozostale” wykazano udziały reasekuratorów w rezerwach techniczno-ubezpieczeniowych o mniejszej wartości bilansowej niż dla wymienionych powyżej.

Ryzyko kontrahenta związane z reasekuracją jest ograniczane poprzez współpracę Grupy PZU z wieloma reasekuratorami o wiarygodnym ratingu kredytowym.

8.5.4. Ryzyko operacyjne

Ryzyko operacyjne to możliwość poniesienia straty wynikającej z niewłaściwych lub błędnych procesów wewnętrznych, działań ludzi, funkcjonowania systemów lub ze zdarzeń zewnętrznych.

Celem zarządzania ryzykiem operacyjnym jest optymalizacja jego poziomu i efektywności operacyjnej w działalności Grupy PZU, prowadząca do ograniczenia strat i kosztów spowodowanych materializacją tego ryzyka oraz zapewnienie adekwatnych i efektywnych mechanizmów kontrolnych. Zarządzanie ryzykiem operacyjnym odbywa się zgodnie ze zdefiniowanymi wytycznymi uwzględniającymi uwarunkowania, a informacje na temat poziomu ryzyka operacyjnego są okresowo przedkładane właściwym organom wewnętrznym.

8.5.5. Ryzyko braku zgodności

Ryzyko braku zgodności (ang. *compliance*) to ryzyko poniesienia sankcji prawnych, powstania strat finansowych bądź utraty reputacji lub wiarygodności wskutek niezastosowania się przez spółki Grupy PZU, ich pracowników lub podmioty działające w ich imieniu do przepisów prawa, regulacji wewnętrznych oraz przyjętych standardów postępowania, w tym norm etycznych.

Na podstawie regulacji wewnętrznych wprowadzono podział kompetencji w ramach systemowego i bieżącego zarządzania ryzykiem braku zgodności.

Zarządzanie systemowe polega w szczególności na formułowaniu rozwiązań dotyczących realizacji zasad zarządzania ryzykiem braku zgodności, monitorowaniu procesu zarządzania tym ryzykiem oraz promowaniu i monitorowaniu przestrzegania regulacji wewnętrznych oraz przyjętych standardów postępowania w zakresie zgodności.

Bieżące zarządzanie ryzykiem braku zgodności to identyfikacja, ocena i pomiar oraz dostosowanie do wymogów regulacyjnych.

9. Zarządzanie kapitałem własnym

3 października 2016 roku Rada Nadzorcza PZU podjęła uchwałę w sprawie zatwierdzenia polityki kapitałowej i dywidendowej Grupy PZU na lata 2016 – 2020 („Polityka”).

Wprowadzenie Polityki wynika z wdrożenia od 1 stycznia 2016 roku Ustawy o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej implementującej Dyrektywę 2009/138/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 25 listopada 2009 roku w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej („Wypłacalność II”), z późniejszymi zmianami oraz wygaśnięcia Polityki kapitałowej i dywidendowej Grupy PZU na lata 2013 – 2015 zaktualizowanej w maju 2014 roku.

Zgodnie z Polityką Grupa PZU dąży do:

- efektywnego zarządzania kapitałem poprzez optymalizację wykorzystania kapitału z perspektywy Grupy PZU;
- maksymalizacji stopy zwrotu z kapitału dla akcjonariuszy podmiotu dominującego w szczególności przy zachowaniu poziomu bezpieczeństwa i utrzymaniu zasobów kapitałowych na cele strategicznego rozwoju poprzez akwizycje;
- zapewnienia wystarczających środków finansowych na pokrycie zobowiązań Grupy PZU wobec klientów.

Polityka zarządzania kapitałem opiera się na następujących zasadach:

- zarządzanie kapitałem (w tym kapitałem nadwyżkowym) Grupy PZU na poziomie PZU jako podmiotu dominującego;
- utrzymanie docelowych współczynników wypłacalności na poziomie 200% dla Grupy PZU, PZU oraz PZU Życie (wg. Wypłacalność II);
- utrzymanie wskaźnika dźwigni finansowej Grupy PZU na poziomie nie wyższym niż 0,35;
- zapewnienie środków na rozwój i akwizycje w najbliższych latach;
- brak emisji akcji przez PZU w okresie obowiązywania Polityki.

Polityka dywidendowa Grupy PZU i PZU zakłada, że:

- wysokość dywidendy proponowanej przez Zarząd PZU za dany rok obrotowy, ustalana jest w oparciu o skonsolidowany wynik finansowy Grupy PZU przypisany jednostce dominującej, przy czym:
 - nie więcej niż 20% powiększy zyski zatrzymane (kapitał zapasowy) na cele związane z rozwojem organicznym i innowacjami oraz realizacją inicjatyw wzrostowych;
 - nie mniej niż 50% podlega wypłacie w ramach rocznej dywidendy;
 - pozostała część zostanie wypłacona w ramach rocznej dywidendy lub powiększy zyski zatrzymane (kapitał zapasowy) w przypadku realizacji w danym roku istotnych nakładów związanych z realizacją założeń Strategii Grupy PZU, w tym w szczególności w ramach transakcji fuzji i przejęć;

z zastrzeżeniem punktów poniżej;

- zgodnie z planami Zarządu PZU oraz własną oceną ryzyk i wypłacalności podmiotu dominującego środki własne podmiotu dominującego oraz Grupy PZU po deklaracji lub wypłacie dywidendy, pozostają na poziomie, który zapewnia spełnienie warunków określonych w polityce kapitałowej;
- przy określeniu dywidendy uwzględniane są rekomendacje organu nadzoru w zakresie dywidendy.

Zewnętrzne wymogi kapitałowe

1 stycznia 2016 roku weszła w życie nowa ustawa o działalności ubezpieczeniowej, wdrażająca do polskiego systemu prawnego Wypłacalność II. Zgodnie z nowymi przepisami, kalkulację wymogu kapitałowego oparto o ryzyka rynkowe, aktuarialne (ubezpieczeniowe), niewypłacalności kontrahenta, katastroficzne i operacyjne. Aktywa, zobowiązania, a w konsekwencji środki własne, stanowiące pokrycie wymogu kapitałowego wycenia się w wartości godziwej.

Na podstawie art. 412 ust. 1 oraz art. 489. ust. 3 pkt. 1 ustawy o działalności ubezpieczeniowej Grupa PZU zobowiązana jest sporządzać i publikować roczne sprawozdanie na temat wypłacalności i kondycji finansowej na poziomie grupy, zgodnie z zasadami Wypłacalność II. Dla sprawozdania za rok 2016 termin publikacji przypada nie później niż 26 tygodni od końca roku, tj. do 1 lipca 2017 roku. Zgodnie z art. 290 ust. 1 ustawy o działalności ubezpieczeniowej sprawozdanie o wypłacalności i kondycji finansowej zakładu ubezpieczeń podlega badaniu przez podmiot uprawniony do badania sprawozdań finansowych.

Niezależnie od powyższego niektóre jednostki Grupy PZU zobowiązane są do przestrzegania własnych wymogów kapitałowych, nałożonych właściwymi regulacjami prawnymi.

10. Wartość godziwa

10.1 Opis technik wyceny

10.1.1. Dłużne papiery wartościowe i pożyczki

Wartości godziwe dłużnych papierów wartościowych określa się na podstawie dostępnych publicznie kwotowań na aktywnym rynku lub wycen publikowanych przez autoryzowany serwis informacyjny, a w przypadku ich braku – przy wykorzystaniu modeli wyceny odnoszonych do publikowanych notowań instrumentów finansowych, stóp procentowych i indeksów giełdowych.

Grupa PZU dokonuje wewnętrznej weryfikacji wycen publikowanych przez autoryzowany serwis informacyjny, porównując je z dostępnymi wycenami z innych źródeł, opierających się na danych obserwowalnych na rynku.

Wartość godziwą dłużnych papierów wartościowych, dla których nie istnieje aktywny rynek i pożyczek wyznacza się metodą zdyskontowanych przepływów pieniężnych. Współczynniki dyskontowe określa się w oparciu o krzywą rentowności papierów rządowych przesuniętą o *spread* kredytowy. Jest on wyliczany na dzień najnowszej emisji w stosunku do ceny emisyjnej i powoduje równoległe przesunięcie krzywej rentowności papierów rządowych o stałą wartość na całej jej długości lub jako różnica pomiędzy rentownościami notowanych dłużnych papierów wartościowych emitentów o podobnym ratingu i działających w podobnych branżach a rentownością obligacji rządowych (w przypadku papierów denominowanych w euro są to obligacje rządu Niemiec) przemnożona przez współczynnik ustalany na dzień emisji, uwzględniający w krzywej dyskontowej ryzyko specyficzne danego emitenta.

10.1.2. Kapitałowe aktywa finansowe

Wartości godziwe kapitałowych aktywów finansowych określa się na podstawie dostępnych publicznie kwotowań na aktywnym rynku.

Wartości godziwe jednostek uczestnictwa i certyfikatów inwestycyjnych funduszy inwestycyjnych określa się według wartości jednostki uczestnictwa i certyfikatów inwestycyjnych publikowanych przez towarzystwa funduszy inwestycyjnych. Wycena ta odzwierciedla udział Grupy PZU w aktywach netto tych funduszy.

10.1.3. Instrumenty pochodne

Dla instrumentów pochodnych notowanych na aktywnym rynku za wartość godziwą przyjmuje się cenę zamknięcia notowań na dzień bilansowy.

Wartość godziwa instrumentów pochodnych nienotowanych na aktywnym rynku, w tym kontraktów terminowych (ang. *forward*) oraz kontraktów zamiany oprocentowania typu IRS (ang. *interest rate swap*) określana jest metodą zdyskontowanych przyszłych przepływów pieniężnych. Do zdyskontowania przepływów pieniężnych używane są stopy procentowe z krzywych dochodowości przypisanych do danego typu instrumentu finansowego i waluty, konstruowanych na podstawie dostępnych danych rynkowych.

Wartość godziwa opcji związanych z lokatami strukturyzowanymi określana jest na podstawie wycen podawanych przez wystawców tych opcji, z uwzględnieniem weryfikacji tych wycen przeprowadzanej przez Grupę PZU, w oparciu o posiadane własne modele wyceny.

10.1.4. Należności od klientów z tytułu kredytów

W celu ustalenia zmiany wartości godziwej należności od klientów (z pominięciem kredytów w rachunku bieżącym) marże osiągnęte na nowo udzielonych kredytach (w miesiącu poprzedzającym datę, na którą sporządza się skonsolidowane sprawozdanie finansowe) porównuje się z marżami na całym portfelu kredytowym. Jeśli marże na nowo przyznawanych kredytach są wyższe niż marże na dotychczasowym portfelu, wartość godziwa portfela kredytów jest niższa od jego wartości bilansowej.

Należności od klientów z tytułu kredytów zostały zaklasyfikowane w całości do poziomu 3 hierarchii wartości godziwej ze względu na fakt zastosowania modelu wyceny z istotnymi nieobserwowanymi danymi wejściowymi, czyli bieżącymi marżami osiąganymi na nowo udzielanych kredytach.

10.1.5. Nieruchomości wyceniane w wartości godziwej

W zależności od charakteru danej nieruchomości, wartość godziwą określa się za pomocą metody porównawczej, dochodowej lub pozostałościowej.

Metodą porównawczą wycenia się wolne grunty pod zabudowę i niektóre mniejsze i mniej wartościowe budynki (takie jak lokale mieszkalne, garaże itp.). Metoda porównawcza zakłada ustalenie wartości godziwej poprzez odniesienie do obserwowalnych cen rynkowych, z uwzględnieniem współczynników korygujących. Współczynniki korygujące uwzględniają przykładowo takie czynniki jak upływ czasu i trend zmian cen rynkowych, lokalizacja, ekspozycja, przeznaczenie w planie zagospodarowania przestrzennego, dostępność komunikacyjna i dojazd, powierzchnia, sąsiedztwo (w tym położenie względem atrakcyjnych obiektów), możliwości inwestycyjne, warunki fizyczne, forma władania itp.

Metoda dochodowa zakłada oszacowanie wartości godziwej nieruchomości na podstawie zdyskontowanej wartości przepływów pieniężnych. W kalkulacji uwzględnia się takie zmienne jak stopa kapitalizacji, poziom czynszów, poziom kosztów eksploatacyjnych, rezerwa z tytułu pustostanów, straty z tytułu zwolnień w płatnościach czynszu i zaległości czynszowych itp. Poziom zmiennych opisanych powyżej różni się w zależności od charakteru i przeznaczenia wycenianej nieruchomości (powierzchnia biurowa, powierzchnia handlowa, powierzchnia logistyczno-magazynowa), jej nowoczesności oraz lokalizacji (dojazd, odległość od centrum, dostępność, ekspozycja itp.), a także parametrów właściwych dla danego rynku lokalnego (m.in. stopy kapitalizacji, stawki czynszu, koszty eksploatacji).

Metodę pozostałościową stosuje się do określenia wartości rynkowej jeżeli nieruchomość ma być objęta pracami budowlanymi. Wartość godziwą nieruchomości określa się jako różnicę wartości nieruchomości po wykonaniu robót

budowlanych oraz przeciętnych wartości kosztów tych robót, z uwzględnieniem zysków uzyskiwanych na rynku podobnych nieruchomości.

Nieruchomości wykazywane w wartości godziwej wyceniają licencjonowani rzeczoznawcy majątkowi. Akceptacja każdej z takich wycen jest dodatkowo poprzedzona przeglądem przez pracowników jednostek Grupy PZU w celu eliminacji potencjalnych omyłek i niespójności. Powstające ewentualne wątpliwości wyjaśniane są na bieżąco.

Nieruchomości inwestycyjne wycenia się zgodnie z poniższymi zasadami:

- nieruchomości posiadane przez fundusze inwestycyjne zależne od PZU – wyceniane co 6 miesięcy – na dni kończące każde półrocze i rok obrotowy;
- nieruchomości inwestycyjne posiadane przez spółki Grupy PZU – najbardziej wartościowe pozycje wyceniane są w przypadku stwierdzenia przesłanek o możliwej istotnej zmianie wartości (przeważnie z częstotliwością roczną). Bez względu na wartość, każda nieruchomość inwestycyjna jest wyceniana nie rzadziej niż raz na 5 lat;
- nieruchomości przeznaczone do sprzedaży – wyceniane przed rozpoczęciem ich aktywnej ekspozycji na rynku.

10.1.6. Zobowiązania finansowe

10.1.6.1. Zobowiązania z tytułu depozytów

Ze względu na fakt, że depozyty przyjmuje się w ramach bieżącej działalności na bazie dziennej, a więc ich warunki są zbliżone do aktualnych warunków rynkowych identycznych transakcji, a czas do zapadalności tych pozycji jest krótki, uznaje się, że dla zobowiązań wobec klientów o zapadalności do 1 roku wartość godziwa nie odbiega istotnie od wartości bilansowej.

10.1.6.2. Zobowiązania z tytułu emisji własnych dłużnych papierów wartościowych oraz zobowiązania podporządkowane.

Wartość godziwą zobowiązań z tytułu emisji własnych dłużnych papierów wartościowych, w tym zobowiązań podporządkowanych, wyznacza się jako wartość bieżącą oczekiwanych płatności w oparciu o bieżące krzywe procentowe oraz bieżący *spread* kredytowy.

10.1.6.3. Zobowiązania z tytułu kontraktów inwestycyjnych na rachunek i ryzyko klienta

Zobowiązania z tytułu kontraktów inwestycyjnych na rachunek i ryzyko klienta wyceniane są zgodnie z wartością godziwą aktywów stanowiących pokrycie zobowiązań funduszu kapitałowego powiązanego z danym kontraktem inwestycyjnym.

10.1.6.4. Zobowiązania wobec uczestników konsolidowanych funduszy inwestycyjnych

Zobowiązania wobec uczestników konsolidowanych funduszy inwestycyjnych wyceniane są zgodnie z wartością godziwą składników majątku funduszu inwestycyjnego (wg udziału w aktywach netto funduszu inwestycyjnego).

10.1.6.5. Zobowiązania z tytułu pożyczek papierów wartościowych

Zobowiązania z tytułu papierów wartościowych pożyczonych w celu dokonania krótkiej sprzedaży wyceniane są w wartości godziwej pożyczonych papierów.

10.2 Hierarchia wartości godziwej

W oparciu o dane wejściowe wykorzystywane przy ustalaniu wartości godziwej, poszczególne składniki aktywów i zobowiązań, dla których zaprezentowano wartość godziwą, klasyfikowane są do następujących poziomów:

- Poziom I – aktywa i zobowiązania wyceniane na bazie cen notowanych (nieskorygowanych) z aktywnych rynków dla identycznych aktywów i zobowiązań. Do tego poziomu zaklasyfikowano:
 - płynne notowane dłużne papiery wartościowe;
 - akcje i certyfikaty inwestycyjne notowane na giełdach;
 - instrumenty pochodne notowane na giełdach.
- Poziom II – aktywa i zobowiązania, których wycena opiera się na danych wejściowych innych niż ceny notowane zaliczane do Poziomu I, które są obserwowalne na rynku w sposób bezpośredni (jako ceny) lub pośredni (bazujący na cenach). Do tego poziomu zaklasyfikowano:
 - notowane dłużne papiery wartościowe wyceniane na podstawie wycen publikowanych przez autoryzowany serwis informacyjny;
 - instrumenty pochodne – m. in. FX Swap, FX Forward, IRS, CIRS, FRA;
 - jednostki uczestnictwa w funduszach inwestycyjnych;
 - nieruchomości inwestycyjne lub nieruchomości przeznaczone do sprzedaży, wycenione przy zastosowaniu metody porównawczej, obejmujące wolne grunty pod zabudowę i niektóre mniejsze i mniej wartościowe budynki (w tym lokale mieszkalne, garaże itp.);
 - zobowiązania wobec uczestników konsolidowanych funduszy inwestycyjnych;
 - kontrakty inwestycyjne na rachunek i ryzyko klienta.
- Poziom III – aktywa, których wycena opiera się na danych wejściowych niemożliwych do zaobserwowania na rynkach (dane wejściowe nieobserwowalne). Do tego poziomu zaklasyfikowano:
 - nienotowane dłużne papiery wartościowe oraz niepłynne notowane dłużne papiery wartościowe (w tym nieskarbowe papiery dłużne emitowane przez inne podmioty finansowe, jednostki samorządu terytorialnego, podmioty niefinansowe), wyceniane modelami opartymi na zdyskontowanych przepływach pieniężnych;
 - nieruchomości inwestycyjne lub nieruchomości przeznaczone do sprzedaży, wycenione przy zastosowaniu metody dochodowej lub metody pozostałościowej;
 - należności od klientów z tytułu kredytów oraz zobowiązania wobec klientów z tytułu depozytów;
 - opcje wbudowane w certyfikaty depozytowe wyemitowane przez spółki Grupy PZU oraz opcje zawarte na rynku międzybankowym w celu zabezpieczenia pozycji z tytułu opcji wbudowanych.

W sytuacji gdy do wyceny składnika aktywów lub zobowiązań używane są dane wejściowe klasyfikowane do różnych poziomów hierarchii wartości godziwej, wyceniany składnik przypisuje się do najniższego poziomu, z którego pochodzą dane wejściowe, mające istotny wpływ na całość wyceny.

Na wartość wyceny zakwalifikowanych do poziomu III składników aktywów lub zobowiązań istotny wpływ mają dane wejściowe nieobserwowalne.

Wyceniane aktywa	Dane nieobserwowalne	Charakterystyka	Wpływ na wycenę
Niepłynne obligacje i pożyczki	Spready kredytowe	Spready obserwuje się na wszystkich obligacjach (ich seriach) lub pożyczkach tego samego emitenta lub emitenta o podobnej charakterystyce. Te <i>spready</i> obserwowane są w dniach emisji nowych serii obligacji, dniach zawierania nowych umów pożyczek oraz w dniach transakcji rynkowych, których przedmiotem są wierzycelności wynikające z tych obligacji i pożyczek.	Korelacja ujemna.
Nieruchomości inwestycyjne	Stopa kapitalizacji	Stopę kapitalizacji ustala się na podstawie analizy stóp zwrotu osiąganych w transakcjach dla podobnych nieruchomości.	Korelacja ujemna.
	Koszty budowy	Wartość kosztów budowy określa się na podstawie rynkowych kosztów budowy pomniejszych o koszty poniesione na dzień wyceny.	Korelacja dodatnia.
	Miesięczna stawka czynszu za 1m ² odpowiedniego rodzaju powierzchni lub za jedno miejsce parkingowe	Stawki czynszu obserwuje się dla podobnych nieruchomości, podobnej jakości, w podobnych lokalizacjach, oraz zbliżonej wielkości wynajmowanej powierzchni.	Korelacja dodatnia.

Aktywa i zobowiązania wyceniane w wartości godziwej	31 grudnia 2016				31 grudnia 2015 (przekształcone)			
	Poziom I	Poziom II	Poziom III	Razem	Poziom I	Poziom II	Poziom III	Razem
Aktywa								
Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży	8 113	2 887	635	11 635	6 689	386	670	7 745
Instrumenty kapitałowe	132	264	21	417	196	386	17	599
Dłużne papiery wartościowe	7 981	2 623	614	11 218	6 493	-	653	7 146
Instrumenty finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy - zakwalifikowane do tej kategorii w momencie pierwszego rozpoznania	12 555	1 882	42	14 479	13 107	84	54	13 245
Instrumenty kapitałowe	2 837	97	17	2 951	2 274	84	26	2 384
Dłużne papiery wartościowe	9 718	1 785	25	11 528	10 833	-	28	10 861
Instrumenty finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy - przeznaczone do obrotu	1 882	5 333	188	7 403	3 341	3 933	129	7 403
Instrumenty kapitałowe	745	3 321	-	4 066	1 053	3 025	-	4 078
Dłużne papiery wartościowe	1 119	1 202	135	2 456	2 278	-	74	2 352
Instrumenty pochodne	18	810	53	881	10	908	55	973
Pochodne instrumenty zabezpieczające	-	72	-	72	-	140	-	140
Nieruchomości inwestycyjne	-	149	1 589	1 738	-	117	1 055	1 172
Aktywa przeznaczone do sprzedaży	-	49	1 081	1 130	-	90	1 413	1 503
Zobowiązania								
Instrumenty pochodne	31	730	26	787	36	869	35	940
Zobowiązania wobec uczestników konsolidowanych funduszy inwestycyjnych	-	1 544	-	1 544	-	656	-	656
Kontrakty inwestycyjne na rachunek i ryzyko klienta (<i>unit-linked</i>)	-	329	-	329	-	393	-	393
Zobowiązania z tytułu pożyczek papierów wartościowych (krótka sprzedaż)	654	-	-	654	207	-	-	207

Nieruchomości inwestycyjne zaklasyfikowane do poziomu III	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Nieruchomości biurowe	902	551
Nieruchomości magazynowe	681	487
Pozostałe	6	17
Nieruchomości inwestycyjne zaklasyfikowane do poziomu III, razem	1 589	1 055

Wartość godziwa aktywów i zobowiązań, dla których jest ona tylko ujawniana	31 grudnia 2016				31 grudnia 2015 (przekształcone)			
	Poziom I	Poziom II	Poziom III	Razem	Poziom I	Poziom II	Poziom III	Razem
Aktywa								
Jednostki wyceniane metodą praw własności - EMC	-	37	-	37	-	55	-	55
Aktywa finansowe utrzymywane do terminu wymagalności	15 531	15	3 520	19 066	17 069	-	2 751	19 820
Pożyczki								
Dłużne papiery wartościowe	1	1	2 467	2 469	-	7	2 761	2 768
Należności od klientów z tytułu kredytów	-	-	44 897	44 897	-	-	30 254	30 254
Pożyczki	-	-	1 705	1 705	-	-	1 927	1 927
Zobowiązania								
Zobowiązania wobec banków	-	399	124	523	-	476	125	601
Zobowiązania wobec klientów	-	-	51 364	51 364	-	-	33 665	33 665
Zobowiązania z tytułu emisji bankowych papierów wartościowych	-	-	2 784	2 784	-	-	2 301	2 301
Zobowiązania z tytułu emisji własnych dłużnych papierów wartościowych	-	-	3 761	3 761	-	-	3 573	3 573
Zobowiązania podporządkowane	-	-	1 027	1 027	-	-	759	759
Kontrakty inwestycyjne o gwarantowanych i ustalonych warunkach	-	67	-	67	-	153	-	153

Nieruchomości zakwalifikowane do Poziomu III wartości godziwej

Lp.	Nazwa nieruchomości	Wartość godziwa na 31 grudnia 2016	Wartość godziwa na 31 grudnia 2015	Rodzaj powierzchni	Zakres danych niemożliwych do zaobserwowania Na 31 grudnia 2016	Zakres danych niemożliwych do zaobserwowania Na 31 grudnia 2015
Nieruchomości wycenione podejściem dochodowym przy zastosowaniu metody inwestycyjnej i techniki dyskontowania strumieni dochodów						
1.	Kompleks biurowy, Wrocław	282	274	Biurowa	11,25 - 14,50 euro	14,25 - 15,50 euro
2.	Park magazynowy, Bielany Wrocławskie	233	215	Biurowa Magazynowa Koszty budowy	7,00 - 9,00 euro 3,00 - 3,60 euro ¹⁾	7,50 - 9,00 euro 2,50 - 4,20 euro ¹⁾
3.	Budynek biurowy, Warszawa	165	155	Biurowa Parking	12,00 - 25,00 euro 50,00 - 200,00 euro	11,70 - 14,10 euro 70,00 - 150,00 euro
4.	Kompleks biurowy, Gdańsk	165	2)	Biurowa	13,00 - 15,00 euro	12,00 - 16,00 euro
5.	Kompleks biurowy, Warszawa	130	2)	Biurowa Parking	6,33 - 15,00 euro 65,00 - 90,00 euro	12,00 - 34,00 euro 65,00 - 150,00 euro
6.	Park magazynowy w trakcie realizacji, Komorniki	116	119	Biurowa Magazynowa Koszty budowy	7,00 - 9,00 euro 3,00 - 3,50 euro ¹⁾	7,50 - 9,00 euro 2,50 - 4,00 euro ¹⁾
7.	Budynek biurowy, Warszawa	111	114	Biurowa Parking	8,00 - 16,50 euro 50,00 - 80,00 euro	10,09 - 12,91 euro 35,20 - 84,48 euro
8.	Budynek biurowy w trakcie realizacji, Wrocław	34	7	Biurowa Koszty budowy	11,00 - 14,50 euro ¹⁾	11,00 - 15,50 euro ¹⁾

Lp.	Nazwa nieruchomości	Wartość godziwa na 31 grudnia 2016	Wartość godziwa na 31 grudnia 2015	Rodzaj powierzchni	Zakres danych niemożliwych do zaobserwowania Na 31 grudnia 2016	Zakres danych niemożliwych do zaobserwowania Na 31 grudnia 2015
Nieruchomości wycenione podejściem mieszanym przy zastosowaniu metody pozostałościowej						
9.	Park magazynowy w trakcie realizacji, Sosnowiec Pieńki	217	116	Biurowa Magazynowa Koszty budowy	7,00 - 9,00 euro 2,89 - 3,60 euro ¹⁾	7,50 - 9,00 euro 2,50 - 4,00 euro ¹⁾
10.	Park magazynowy w trakcie realizacji, Sosnowiec	116	37	Biurowa Magazynowa Koszty budowy	7,00 - 9,00 euro 2,89 - 3,60 euro ¹⁾	7,50 - 9,00 euro 2,90 - 4,30 euro ¹⁾
11.	Pozostałe	20	18	nd.	nd.	nd.
RAZEM		1 589	1 055			

¹⁾ Wartość pozostałych do poniesienia kosztów budowy została określona na podstawie rynkowych kosztów budowy.

²⁾ Na 31 grudnia 2015 roku nieruchomości były klasyfikowane jako aktywa przeznaczone do sprzedaży. Ich wartość na ten dzień wynosiła odpowiednio 165 mln zł (Gdańsk) i 134 mln zł (Warszawa).

10.3 Przesunięcia pomiędzy poziomami hierarchii wartości godziwej

W przypadku zmiany sposobu wyceny aktywów lub zobowiązań, wynikających np. z utraty (lub uzyskania) dostępności notowań obserwowanych na aktywnym rynku przenosi się takie aktywa lub zobowiązania pomiędzy Poziomami I i II.

Składniki aktywów lub zobowiązań są przenoszone pomiędzy poziomami II i III (odpowiednio między poziomami III i II) gdy:

- następuje zmiana modelu wyceny będąca efektem zastosowania nowych czynników nieobserwowalnych (odpowiednio obserwowalnych) lub
- dotychczas stosowane czynniki, których wpływ na wycenę jest istotny przestają być (odpowiednio stają się) obserwowalne na aktywnym rynku.

Przeniesienia pomiędzy poziomami hierarchii wartości godziwej dokonywane są na koniec każdego kwartału wg wartości na ten dzień.

W 2016 roku dokonano następujących reklasyfikacji aktywów pomiędzy poziomami wartości godziwej:

- 30 czerwca 2016 roku przeniesiono z poziomu I do II część aktywów finansowych, których wartość godziwa na dzień przeniesienia wyniosła 2 600 mln zł. Informacje o powodach przeniesienia przedstawiono w punkcie 10.5.
- 30 września 2016 roku przeniesiono jedną obligację klasyfikowaną do portfela aktywów dostępnych do sprzedaży, o wartości bilansowej 46 mln zł z poziomu III do poziomu I w związku z pojawieniem się kwotowań na aktywnym rynku.

W 2015 roku nie wystąpiły istotne przeniesienia pomiędzy poziomami I i II (odpowiednio między poziomami II i I).

10.4 Zmiana stanu aktywów powtarzalnie wycenianych w wartości godziwej, zakwalifikowanych do Poziomu III

Zmiana stanu aktywów i zobowiązań zaklasyfikowanych do Poziomu III hierarchii wartości godziwej w roku zakończonym 31 grudnia 2016	Dłużne aktywa finansowe dostępne do sprzedaży		Aktywa finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy - zakwalifikowane do tej kategorii w momencie pierwszego rozpoznania		Aktywa finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy - przeznaczone do obrotu		Nieruchomości inwestycyjne	Zobowiązania finansowe – Instrumenty pochodne
	Kapitałowe	Dłużne	Kapitałowe	Dłużne	Dłużne	Instrumenty pochodne		
Stan na początek okresu	17	653	26	28	74	55	1 055	35
Nabycie / otwarcie pozycji	4	37	27	-	64	19	139	10
Reklasyfikacje z nieruchomości własnych i przeznaczonych do sprzedaży	-	-	-	-	-	-	300	-
Zyski lub straty ujęte w rachunku zysków i strat w pozycji:	-	(14)	(36)	(3)	2	3	98	-
- przychody netto z inwestycji	-	-	-	-	-	-	-	-
- wynik netto z realizacji i odpisy z tytułu utraty wartości inwestycji	-	(8)	-	-	-	-	-	-
- zmiana netto wartości godziwej aktywów i zobowiązań wycenianych do wartości godziwej	-	(6)	(36)	(3)	2	3	98	-
Zyski lub straty ujęte w innych całkowitych dochodach	-	-	-	-	-	-	-	2
Sprzedaż i rozliczenia	-	(62)	-	-	(5)	(24)	(3)	(21)
Stan na koniec okresu	21	614	17	25	135	53	1 589	26

Zmiana stanu aktywów i zobowiązań zaklasyfikowanych do Poziomu III hierarchii wartości godziwej w roku zakończonym 31 grudnia 2015	Dłużne aktywa finansowe dostępne do sprzedaży		Aktywa finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy - zakwalifikowane do tej kategorii w momencie pierwszego rozpoznania		Aktywa finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy - przeznaczone do obrotu		Nierucho- -mości inwesty- cyjne	Zobowią- -nia finansowe – Instrumenty pochodne
	Kapitałowe	Dłużne	Kapitałowe	Dłużne	Dłużne	Instrumenty pochodne		
Stan na początek okresu	3	269	-	29	100	24	2 075	-
Nabycie / otwarcie pozycji	-	42	25	-	-	10	269	-
Reklasyfikacje z nieruchomości własnych	-	-	-	-	-	-	3	-
Zyski lub straty ujęte w rachunku zysków i strat w pozycji:	-	-	1	(1)	2	(5)	86	-
- wynik netto z realizacji i odpisy z tytułu utraty wartości inwestycji	-	-	-	-	-	2	-	-
- zmiana netto wartości godziwej aktywów i zobowiązań wycenianych do wartości godziwej	-	-	1	(1)	2	(7)	86	-
Zyski lub straty ujęte w innych całkowitych dochodach	-	(7)	-	-	-	-	-	-
Reklasyfikacje do nieruchomości własnych	-	-	-	-	-	-	(30)	-
Reklasyfikacje do aktywów przeznaczonych do sprzedaży	-	-	-	-	-	-	(1 348)	-
Sprzedaż i rozliczenia	-	-	-	-	(28)	(8)	-	-
Zmiana składu grupy	14	349	-	-	-	34	-	35
Stan na koniec okresu	17	653	26	28	74	55	1 055	35

10.5 Zmiany sposobu (metody) ustalania wartości godziwej instrumentów finansowych wycenianych w wartości godziwej

W celu dokładniejszego określenia wartości godziwej, począwszy od 30 czerwca 2016 roku dla części aktywów finansowych (przede wszystkim dłużnych instrumentów finansowych notowanych na rynkach zagranicznych) wartość godziwą określa się na podstawie wycen publikowanych przez autoryzowany serwis informacyjny, a nie jak do tej pory – kwotowań z rynku międzybankowego. Grupa PZU uznała, że ze względu na niską aktywność rynku międzybankowego, zmiana źródła wyceny pozwala na uwzględnienie przy szacowaniu wartości godziwej szerszego zakresu informacji o transakcjach i ofertach z wielu rynków, na których dany instrument finansowy jest kwotowany. Aktywa, dla których zmieniono źródło wyceny zostały przeklasyfikowane z I do II poziomu wartości godziwej.

W wyniku ponownej oceny modeli stosowanych do określania wartości godziwej za pomocą zdyskontowanych przepływów pieniężnych, Grupa PZU zdecydowała o zakwalifikowaniu instrumentów wycenianych za pomocą tych modeli do poziomu III wartości godziwej, a nie jak miało to miejsce do tej pory, do poziomu II. Dane za okresy porównawcze przekształcono odpowiednio.

W 2015 roku nie dokonywano zmian sposobu (metody) ustalania wartości godziwej instrumentów finansowych wycenianych w wartości godziwej, których wartość byłaby istotna z punktu widzenia skróconego śródrocznego skonsolidowanego sprawozdania finansowego.

11. Składki ubezpieczeniowe przypisane brutto

Składki ubezpieczeniowe przypisane brutto	1 stycznia - 31 grudnia 2016	1 stycznia - 31 grudnia 2015
Składki ubezpieczeniowe przypisane brutto w ubezpieczeniach majątkowych i osobowych	12 182	10 362
W ubezpieczeniach bezpośrednich	11 981	10 036
W ubezpieczeniach pośrednich	201	326
Składki ubezpieczeniowe przypisane brutto w ubezpieczeniach na życie	8 037	7 997
Składki ubezpieczeń indywidualnych	1 260	1 307
Składki ubezpieczeń indywidualnie kontynuowanych	1 946	1 935
Składki ubezpieczeń grupowych	4 831	4 755
Składki przypisane brutto, razem	20 219	18 359

W 2016 i w 2015 roku spółki Grupy PZU nie zawierały umów reasekuracji czynnej w zakresie ubezpieczeń na życie.

Składki przypisane brutto w ubezpieczeniach majątkowych i osobowych (wg klas rachunkowych określonych w dziale II załącznika do ustawy o działalności ubezpieczeniowej)	1 stycznia - 31 grudnia 2016	1 stycznia - 31 grudnia 2015
Następstwa wypadków i choroba (grupa 1 i 2)	577	615
Komunikacyjne - odpowiedzialność cywilna (grupa 10)	4 467	3 278
Komunikacyjne pozostałe (grupa 3)	3 272	2 627
Morskie, lotnicze i transportowe (grupy 4, 5, 6, 7)	85	61
Od ognia i innych szkód majątkowych (grupy 8 i 9)	2 380	2 318
Odpowiedzialność cywilna (grupy 11,12,13)	753	751
Kredyt i gwarancje (grupy 14,15)	66	91
Świadczenie pomocy (grupa 18)	381	314
Ochrona prawna (grupa 17)	7	4
Pozostałe (grupa 16)	194	303
Razem	12 182	10 362

12. Przychody z tytułu prowizji i opłat

Przychody z tytułu prowizji i opłat	1 stycznia - 31 grudnia 2016	1 stycznia - 31 grudnia 2015
Działalność bankowa	590	-
Prowizje maklerskie	75	-
Obsługa kart płatniczych, kredytowych	114	-
Wynagrodzenia z tytułu pośrednictwa sprzedaży ubezpieczeń	75	-
Kredyty i pożyczki	64	-
Obsługa rachunków bankowych	114	-
Przelewy	42	-
Operacje kasowe	27	-
Skupione wierzytelności	9	-
Gwarancje, akredytywy, inkaso, promesy	14	-
Pozostałe prowizje	56	-
Ubezpieczenia emerytalne	110	119
Prowizje z tytułu opłat manipulacyjnych	5	5
Prowizje z tytułu zarządzania aktywami otwartego funduszu emerytalnego	93	101
Pozostałe	12	13
Przychody z tytułu opłat dotyczących kontraktów inwestycyjnych na rachunek i ryzyko klienta	6	9
Przychody i opłaty od funduszy oraz towarzystw funduszy inwestycyjnych	102	115
Przychody z tytułu prowizji i opłat, razem	808	243

13. Przychody netto z inwestycji

Przychody netto z inwestycji	1 stycznia - 31 grudnia 2016	1 stycznia - 31 grudnia 2015
Przychody odsetkowe, w tym:	3 869	1 350
Kredyty bankowe	2 416	-
Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży	182	50
Aktywa finansowe utrzymywane do terminu wymagalności	811	932
Pożyczki	300	364
Skupione wierzytelności	12	-
Pochodne instrumenty zabezpieczające	105	-
Należności	21	1
Środki pieniężne i ekwiwalenty środków pieniężnych	22	3
Przychody z dywidend, w tym:	66	58
Aktywa finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy - zakwalifikowane do tej kategorii w momencie pierwszego rozpoznania	44	35
Aktywa finansowe przeznaczone do obrotu	19	22
Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży	3	1
Przychody z tytułu nieruchomości inwestycyjnych	241	212
Różnice kursowe	98	78
Pozostałe, w tym:	(109)	(127)
Koszty działalności inwestycyjnej	(29)	(31)
Koszty utrzymania nieruchomości inwestycyjnych	(93)	(123)
Pozostałe	13	27
Przychody netto z inwestycji, razem	4 165	1 571

14. Wynik netto z realizacji i odpisy z tytułu utraty wartości inwestycji

Wynik netto z realizacji i odpisy z tytułu utraty wartości inwestycji	1 stycznia - 31 grudnia 2016	1 stycznia - 31 grudnia 2015
Wynik netto z realizacji inwestycji	(93)	(155)
Aktywa finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy - zakwalifikowane do tej kategorii w momencie pierwszego rozpoznania, w tym:	(21)	87
Instrumenty kapitałowe	90	13
Dłużne papiery wartościowe	(111)	74
Aktywa finansowe przeznaczone do obrotu, w tym:	(131)	(143)
Instrumenty kapitałowe	88	(71)
Dłużne papiery wartościowe	(8)	(30)
Instrumenty pochodne	(211)	(42)
Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży, w tym:	76	10
Instrumenty kapitałowe	6	(26)
Dłużne papiery wartościowe	70	36
Aktywa finansowe utrzymywane do terminu wymagalności, w tym:	-	(2)
Dłużne papiery wartościowe utrzymywane do terminu wymagalności	-	(2)
Pożyczki	24	8
Należności łącznie z należnościami z tytułu umów ubezpieczeniowych	(55)	(51)
Nieruchomości inwestycyjne	13	7
Wynik na sprzedaży UAB DK PZU Lietuva	-	165
Efekt objęcia konsolidacją Alior Banku	-	(236)
Pozostałe	1	-
Odpisy z tytułu utraty wartości	(842)	(68)
Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży, w tym:	(8)	-
Instrumenty kapitałowe	(1)	-
Dłużne papiery wartościowe	(7)	-
Pożyczki, w tym:	(801)	(52)
Dłużne papiery wartościowe	(33)	(33)
Należności od klientów z tytułu kredytów	(768)	-
Lokaty terminowe w instytucjach kredytowych	-	(1)
Pożyczki	-	(18)
Należności	(9)	1
Środki pieniężne i ekwiwalenty środków pieniężnych	-	(1)
Jednostki wyceniane metodą praw własności - EMC	(14) ¹⁾	(16) ¹⁾
Wartość firmy przejętych SKOK	(10)	-
Wynik netto z realizacji i odpisy z tytułu utraty wartości inwestycji, razem	(935)	(223)

¹⁾ Dodatkowe informacje na temat wyceny EMC oraz testu na utratę wartości zaprezentowano w punkcie 33.

15. Zmiana netto wartości godziwej aktywów i zobowiązań wycenianych w wartości godziwej

Zmiana netto wartości godziwej aktywów i zobowiązań wycenianych w wartości godziwej	1 stycznia - 31 grudnia 2016	1 stycznia - 31 grudnia 2015
Instrumenty finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy - zakwalifikowane do tej kategorii w momencie pierwszego rozpoznania, w tym:	94	299
Instrumenty kapitałowe	(123)	203
Dłużne papiery wartościowe	250	101
Wycena zobowiązań wobec uczestników konsolidowanych funduszy inwestycyjnych	(26)	(8)
Kontrakty inwestycyjne na rachunek i ryzyko klienta (<i>unit-linked</i>)	(7)	3
Instrumenty finansowe przeznaczone do obrotu, w tym:	165	16
Instrumenty kapitałowe	(47)	(25)
Dłużne papiery wartościowe	69	47
Instrumenty pochodne	143	(6)
Nieruchomości inwestycyjne	84	76
Pozostałe	14	-
Zmiana netto wartości godziwej aktywów i zobowiązań wycenianych w wartości godziwej, razem	357	391

16. Pozostałe przychody operacyjne

Pozostałe przychody operacyjne	1 stycznia - 31 grudnia 2016	1 stycznia - 31 grudnia 2015
Zysk z tytułu okazijnego nabycia Banku BPH	508	-
Przychody za zarządzanie majątkiem osób trzecich	16	-
Zwrot kosztów dochodzenia roszczeń	21	-
Prowizje z tytułu pełnienia czynności komisarza awaryjnego	7	6
Rozwiązanie rezerw	25	24
Rozwiązanie odpisów z tytułu utraty wartości aktywów niefinansowych	7	-
Rozwiązanie rezerw na świadczenia pracownicze	-	33
Prowizje reasekuracyjne i udziały w zyskach reasekuratorów	19	14
Przychody ze sprzedaży wyrobów, towarów i usług przez spółki nieubezpieczeniowe	419	410
Przychody z tytułu likwidacji bezpośredniej w imieniu innych zakładów ubezpieczeń	215	189
Odsetki za nieterminowe uregulowanie należności z ubezpieczeń bezpośrednich i reasekuracji biernej	13	45
Pozostałe	138	82
Pozostałe przychody operacyjne, razem	1 388	803

17. Odszkodowania, świadczenia oraz zmiana stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych

Odszkodowania, świadczenia oraz zmiana stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych	1 stycznia - 31 grudnia 2016	1 stycznia - 31 grudnia 2015
Odszkodowania, świadczenia oraz zmiana stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych	12 888	12 283
W ubezpieczeniach majątkowych i osobowych	7 108	6 417
- odszkodowania i świadczenia w ubezpieczeniach majątkowych i osobowych	6 574	5 468
- zmiana stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych w ubezpieczeniach majątkowych i osobowych	(165)	304
- koszty likwidacji szkód w ubezpieczeniach majątkowych i osobowych	699	645
W ubezpieczeniach na życie	5 780	5 866
- odszkodowania i świadczenia w ubezpieczeniach na życie	5 843	5 455
- zmiana stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych w ubezpieczeniach na życie	(195)	272
- koszty obsługi świadczeń w ubezpieczeniach na życie	132	139
Udział reasekuratorów w odszkodowaniach, świadczeniach oraz zmianie stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych	(156)	(426)
W ubezpieczeniach majątkowych i osobowych	(156)	(426)
Odszkodowania, świadczenia ubezpieczeniowe netto, razem	12 732	11 857

Koszty likwidacji szkód i obsługi świadczeń według rodzaju	1 stycznia - 31 grudnia 2016	1 stycznia - 31 grudnia 2015
Zużycie materiałów i energii	12	14
Usługi obce	223	233
Podatki i opłaty	23	27
Koszty pracownicze	343	319
Amortyzacja rzeczowych aktywów trwałych	14	13
Amortyzacja wartości niematerialnych	24	19
Inne, w tym:	192	159
- zasądzone koszty, odsetki i kary w sprawach od odszkodowania	169	147
- pozostałe	23	12
Koszty likwidacji szkód i obsługi świadczeń, razem	831	784

18. Koszty z tytułu prowizji i opłat

Koszty z tytułu prowizji i opłat	1 stycznia - 31 grudnia 2016	1 stycznia - 31 grudnia 2015
Prowizje maklerskie	4	-
Koszty transakcji kartowych i bankomatowych, w tym koszty wydanych kart	84	-
Ubezpieczenia produktów bankowych	22	-
Prowizje za udostępnianie bankomatów	22	-
Prowizje z tytułu umów na wykonywanie określonych czynności	12	-
Koszty rekompensat, nagród dla klientów bankowych	24	-
Prowizje wypłacane agentom w działalności bankowej	29	-
Usługi assistance dla klientów bankowych	4	-
Koszty pozyskania klientów bankowych	6	-
Pozostałe prowizje	78	-
Koszty z tytułu prowizji i opłat, razem	285	-

19. Koszty odsetkowe

Koszty odsetkowe	1 stycznia - 31 grudnia 2016	1 stycznia - 31 grudnia 2015
Depozyty terminowe	398	-
Depozyty bieżące	48	-
Pochodne instrumenty zabezpieczające	88	-
Transakcje z przyrzeczeniem odkupu	48	68
Wyemitowane własne dłużne papiery wartościowe	176	38
Zaciągnięte kredyty bankowe	4	4
Kontrakty inwestycyjne o gwarantowanych i ustalonych warunkach	2	6
Pozostałe	9	1
Koszty odsetkowe, razem	773	117

20. Koszty akwizycji

Koszty akwizycji według rodzaju	1 stycznia - 31 grudnia 2016	1 stycznia - 31 grudnia 2015
Zużycie materiałów i energii	27	29
Usługi obce	95	121
Podatki i opłaty	6	6
Koszty pracownicze	509	511
Amortyzacja rzeczowych aktywów trwałych	23	18
Amortyzacja wartości niematerialnych	34	30
Inne, w tym:	2 167	2 103
- prowizje z działalności bezpośredniej	2 000	1 821
- reklama	68	90
- prowizje z działalności pośredniej	92	185
- pozostałe	7	7
Zmiana stanu odroczonej kosztów akwizycji	(248)	(442)
Koszty akwizycji, razem	2 613	2 376

21. Koszty administracyjne

Koszty administracyjne według rodzaju	1 stycznia - 31 grudnia 2016	1 stycznia - 31 grudnia 2015
Zużycie materiałów i energii	171	56
Usługi obce	414	316
Podatki i opłaty	37	30
Koszty pracownicze	1 501	805
Amortyzacja rzeczowych aktywów trwałych	116	53
Amortyzacja wartości niematerialnych	88	46
Wynagrodzenia osób obsługujących ubezpieczenia grupowe w zakładach pracy	210	212
Inne, w tym:	306	140
- reklama	121	79
- pozostałe	185	61
Koszty administracyjne, razem	2 843	1 658

W działalności ubezpieczeniowej koszty administracyjne obejmują m. in. koszty działalności ubezpieczeniowej niezaliczone do kosztów akwizycji, związane z inkasem składek, koszty związane z zarządzaniem portfelem umów

ubezpieczenia, portfelem umów reasekuracyjnych i innych wynikających ze statutowej działalności spółek ubezpieczeniowych Grupy PZU.

22. Koszty pracownicze

Koszty pracownicze	1 stycznia - 31 grudnia 2016	1 stycznia - 31 grudnia 2015
Wynagrodzenia	2 117	1 398
Programy określonych składek, w tym:	407	304
- narzuty na wynagrodzenia	342	237
- ubezpieczenia emerytalne III filaru, w tym koszty składek na PPE poniesione w okresie	65	67
Pozostałe	131	70
Koszty pracownicze, razem	2 655	1 772

Na 31 grudnia 2016 roku spółki PZU, PZU Życie i PZU CO posiadały programy emerytalne III filaru dla swoich pracowników, będące programami określonych składek. W ramach tych programów, pracodawca dodatkowo wpłacał 7% wynagrodzenia za pracę brutto.

Koszty pracownicze znajdują się w pozycjach „Odszkodowania, świadczenia oraz zmiana stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych”, „Koszty akwizycji”, „Koszty administracyjne” i „Pozostałe koszty operacyjne” skonsolidowanego rachunku zysków i strat.

23. Pozostałe koszty operacyjne

Pozostałe koszty operacyjne	1 stycznia - 31 grudnia 2016	1 stycznia - 31 grudnia 2015
Koszty podstawowej działalności spółek nie prowadzących działalność ubezpieczeniowej, ani bankowej	506	432
Amortyzacja wartości niematerialnych nabytych w transakcjach przejęcia spółek	90	161
Koszty z tytułu likwidacji bezpośredniej w imieniu innych zakładów ubezpieczeń	223	193
Wydatki z tytułu działalności prewencyjnej	77	92
Utworzenie odpisów na aktywa niefinansowe	84	2
Obowiązkowe opłaty na rzecz instytucji rynku ubezpieczeniowego i bankowego	77	68
Koszty usług informatycznych	69	-
Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny	60	42
Bankowy Fundusz Gwarancyjny	87	-
Utworzenie rezerw	229 ¹⁾	21
Darowizny	46	2
Opłata na rzecz Komendy Głównej Straży Pożarnej oraz Związku Ochotniczych Straży Pożarnych	30	32
Podatek od instytucji finansowych	395	-
Pozostałe	155	177
Pozostałe koszty operacyjne, razem	2 128	1 222

¹⁾ w tym 200 mln zł z tytułu utworzenia rezerwy restrukturyzacyjnej w Alior Banku

24. Podatek dochodowy

Podatek dochodowy	1 stycznia - 31 grudnia 2016	1 stycznia - 31 grudnia 2015
Zysk brutto (skonsolidowany)	3 031	2 944
Stawka CIT (lub zakres stawek CIT) właściwa dla kraju siedziby jednostki dominującej (w %)	19%	19%
Podatek dochodowy jaki zostałby skalkulowany jako iloczyn zysku księgowego brutto jednostek i stawki CIT właściwej dla kraju siedziby jednostki dominującej	576	559
Różnice pomiędzy podatkiem dochodowym skalkulowanym powyżej a podatkiem dochodowym wykazany w rachunku zysków i strat:	38	42
- podatek od instytucji finansowych	75	-
- zysk z tytułu okazynego nabycia Podstawowej Działalności Banku BPH	(96)	-
- rezerwy na należności kredytowe w części nie pokrytej podatkiem odroczonym	26	-
- wycena aktywów finansowych	(66)	8
- wycena nieruchomości inwestycyjnych	1	3
- utworzenie/rozwiązanie odpisów na należności niezaliczone do kosztów uzyskania przychodów	37	12
- utworzenie / rozwiązanie pozostałych rezerw i odpisów na aktywa, niezaliczonych do kosztów uzyskania przychodów	19	45
- opłata ostrożnościowa na rzecz BFG	5	-
- różnice wynikające z odmiennych stawek podatkowych	(3)	(3)
- opodatkowanie działalności ubezpieczeniowej na Ukrainie	4	4
- amortyzacja	1	2
- pozostałe zwiększenia, zaniechania, zwolnienia, odliczenia i obniżki podatku	35	(29)
Podatek dochodowy wykazany w rachunku zysków i strat	614	601

Łączna kwota podatku bieżącego i odroczonego	1 stycznia - 31 grudnia 2016	1 stycznia - 31 grudnia 2015
1. Ujętego w rachunku zysków i strat, w tym:	614	601
- podatek bieżący	787	483
- podatek odroczony	(173)	118
2. Ujętego w innych całkowitych dochodach, w tym:	(39)	3
- podatek bieżący	-	-
- podatek odroczony	(39)	3

Przepisy dotyczące podatku od towarów i usług, podatku dochodowego od osób prawnych, fizycznych czy składek na ubezpieczenia społeczne podlegają stosunkowo częstym zmianom. Obowiązujące przepisy zawierają również niejasności, które powodują różnice w opiniach co do interpretacji prawnej przepisów podatkowych zarówno między organami państwowymi, jak i między organami państwowymi i przedsiębiorstwami. Rozliczenia podatkowe oraz inne (na przykład celne czy dewizowe) mogą być przedmiotem kontroli organów, które uprawnione są do nakładania wysokich kar, a ustalone w wyniku kontroli dodatkowe kwoty zobowiązań muszą zostać wpłacone wraz z wysokimi odsetkami. Zjawiska te powodują, że ryzyko podatkowe w Polsce, krajach bałtyckich i Ukrainie jest wyższe, niż istniejące w krajach o bardziej rozwiniętym systemie podatkowym. W Polsce rozliczenia podatkowe mogą zostać poddane kontroli przez okres pięciu lat. W efekcie kwoty wykazane w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym mogą ulec zmianie w późniejszym terminie po ostatecznym ustaleniu ich wysokości przez organy skarbowe.

25. Zysk na jedną akcję

Zysk na jedną akcję	1 stycznia - 31 grudnia 2016	1 stycznia - 31 grudnia 2015
Zysk netto przypisywany właścicielom jednostki dominującej	1 947	2 343
Podstawowa i rozwodniona średnia ważona liczba akcji zwykłych	863 510 930	863 523 000
Liczba akcji wyemitowanych	863 523 000	863 523 000
Średnia ważona liczba akcji własnych (w posiadaniu jednostek objętych konsolidacją)	12 070	-
Podstawowy i rozwodniony zysk (strata) na jedną akcję zwykłą (w złotych)	2,25	2,71

W 2016 i w 2015 roku nie wystąpiły transakcje ani zdarzenia powodujące rozwodnienie zysku przypadającego na jedną akcję.

26. Podatek dochodowy w innych całkowitych dochodach

Podatek dochodowy dotyczący składników innych całkowitych dochodów	1 stycznia - 31 grudnia 2016	1 stycznia - 31 grudnia 2015
Inne całkowite dochody brutto	(164)	8
Podatek dochodowy	39	(3)
Wycena instrumentów finansowych dostępnych do sprzedaży	41	(1)
Reklasyfikacja nieruchomości z rzeczowych aktywów trwałych do inwestycyjnych	(2)	(2)
Inne całkowite dochody netto	(125)	5

27. Wartość firmy

Wartość firmy	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015 (przekształcone)
Alior Bank	746	746
Lietuvos Draudimas AB	489 ¹⁾	359
Segment ubezpieczeń masowych w ubezpieczeniach majątkowych i osobowych (Link4)	221	221
Oddział Lietuvos Draudimas AB w Estonii	nd. ¹⁾	112
AAS Balta	40	39
Spółki medyczne	82	50
Pozostałe	5	5
Wartość firmy, razem	1 583	1 532

¹⁾ Obejmuje wartość firmy z tytułu nabycia oddziału Lietuvos Draudimas w Estonii.

Zmiana stanu wartości firmy	1 stycznia - 31 grudnia 2016	1 stycznia - 31 grudnia 2015 (przekształcone)
Wartość firmy brutto na początek okresu	1 537	776
Zmiany w okresie:	61	761
- nabycie Alior Banku	-	746 ¹⁾
- nabycie pozostałych jednostek	42	20
- sprzedaż PZU Lietuva	-	(3)
- różnice kursowe	19	(2)
Wartość firmy brutto na koniec okresu	1 598	1 537
Odpisy z tytułu utraty wartości na początek okresu	(5)	(7)
Zmiany w okresie: odpisów z tytułu utraty wartości z tytułu różnic kursowych	(10)	2
- odpisy z tytułu utraty wartości SKOK	(10)	-
- różnice kursowe	-	2
Odpisy z tytułu utraty wartości na koniec okresu	(15)	(5)
Wartość firmy netto na koniec okresu	1 583	1 532

¹⁾ Informacje o nabyciu Alior Banku zaprezentowano w punkcie 2.4.1.2.

Test na utratę wartości

Test na utratę wartości polega na porównaniu wartości księgowych (łącznie z przypisaną wartością firmy) i wartości odzyskiwalnych CGU, do których zaalokowano wartość firmy. W przypadku spółek zagranicznych oraz polskich spółek nieubezpieczeniowych za CGU uważa się poszczególne spółki. W trakcie ostatecznego rozliczenia ceny nabycia, wartość firmy z tytułu nabycia Link4 została w całości alokowana do segmentu ubezpieczeń masowych w ubezpieczeniach majątkowych i osobowych, który ze względu na skalę integracji działalności Link4 z PZU w ramach realizacji strategii dwóch marek, zakładającej osiągnięcie synergii z tytułu zarządzania portfelem klientów masowych oraz sprzedaży dodatkowych produktów ubezpieczeniowych jest najmniejszym CGU, do której wartość firmy może być przypisana. Test na utratę wartości firmy sporządzono na 31 grudnia 2016 roku. Począwszy od 2016 roku oddział w Estonii podlega testom na utratę wartości łącznie z Lietuvos Draudimas AB w związku z integracją działalności obu jednostek w zakresie zarządzania lokatami, ryzykiem i funkcjami pomocniczymi oraz brakiem monitorowania jednostkowej pozycji kapitałowej oddziału.

Na potrzeby testu wartość bilansowa netto segmentu ubezpieczeń masowych została ustalona w oparciu o alokację aktywów netto Grupy PZU. Alokacji dokonano w proporcji, w jakiej hipotetyczny kapitałowy wymóg wypłacalności, który można przypisać do segmentu ubezpieczeń masowych, pozostaje do całkowitego kapitałowego wymogu wypłacalności.

Wartość odzyskiwalną poszczególnych CGU ustalono w oparciu o wartość użytkową jednostek, metodą zdyskontowanych przepływów pieniężnych w oparciu o najbardziej aktualne zatwierdzone przez Grupę PZU projekcje finansowe, których okres, nieprzekraczający 5 lat, przedstawiono w tabeli poniżej. Stopy dyskontowe użyte na potrzeby testu jednostek ubezpieczeniowych oraz Alior Banku ustalono na poziomie kosztu kapitału własnego. W przypadku spółek medycznych użyto średniego ważonego kosztu kapitału (ang. *Weighted average cost of capital, WACC*). Koszt kapitału własnego został ustalony zgodnie z modelem CAPM. Ponadto w uzasadnionych przypadkach dokonano poprawek z tytułu wielkości firmy (ang. *size premium*). Stopy wolne od ryzyka ustalono w oparciu o uśrednioną rentowność 10-letnich obligacji rządowych kraju siedziby CGU, współczynniki beta oparto o współczynniki podobnych podmiotów notowanych. Premie rynkowe wyniosły 5,5% (w 2015 roku: 5,5%). W przypadku podmiotów ubezpieczeniowych oraz Alior Banku prognozowane przepływy pieniężne uwzględniają konieczność utrzymania odpowiedniego poziomu środków lub funduszy własnych. Wskaźniki wzrostu po okresie prognozy ustalono uwzględniając długoterminowe perspektywy rozwoju rynku, na którym działa dana jednostka. W przypadku podmiotów ubezpieczeniowych działających w krajach bałtyckich uwzględniono poprawkę z tytułu oczekiwanego wzrostu wskaźnika penetracji ubezpieczeń (udział składek ubezpieczeniowych w PKB) na poziomie 0,2-0,3 pp. W pozostałych przypadkach wskaźniki wzrostu nie przekraczają długoterminowych prognoz rozwoju PKB danego kraju w ujęciu nominalnym.

Jednostka generująca przepływy pieniężne	31 grudnia 2016			31 grudnia 2015		
	Stopa dyskontowa	Stopa wzrostu po okresie prognoz	Horyzont projekcji finansowych	Stopa dyskontowa	Stopa wzrostu po okresie prognoz	Horyzont projekcji finansowych
Lietuvos Draudimas AB	5,3% ¹⁾	3,7% ¹⁾	5 lat ¹⁾	5,6%	3,7%	4 lata
Oddział Lietuvos Draudimas w Estonii	nd	nd	nd	5,8%	3,5%	4 lata
AAS Balta	5,7%	3,8%	5 lat	5,8%	3,8%	4 lata
Segment ubezpieczeń masowych ²⁾	7,8%	2,5%	4 lata	7,5%	2,5%	5 lat
Alior Bank	9,6%	3,5%	4 lata	8,9%	3,0%	5 lat
Spółki medyczne	6,6%	2,0-3,0%	4 lata	6,6-9,1%	2,0-3,0%	4-5 lat

¹⁾ Obejmuje wartość firmy z tytułu nabycia oddziału Lietuvos Draudimas w Estonii.

²⁾ Obejmuje wartość firmy z tytułu nabycia Link4.

W wyniku przeprowadzonego testu nie stwierdzono konieczności dokonywania odpisów z tytułu utraty wartości. W tabeli poniżej podano nadwyżkę wartości odzyskiwalnych ponad wartości księgowe oraz maksymalne stopy dyskontowe i minimalne krańcowe stopy wzrostu po okresie prognoz, wykorzystanie których powoduje zrównanie wartości bilansowych i odzyskiwalnych poszczególnych CGU.

Jednostka generująca przepływy pieniężne	31 grudnia 2016			31 grudnia 2015		
	Nadwyżka (w mln zł)	Wartość krańcowa stopy dyskontowej	Wartość krańcowa stopy wzrostu po okresie prognoz	Nadwyżka (w mln zł)	Wartość krańcowa stopy dyskontowej	Wartość krańcowa stopy wzrostu po okresie prognoz
Lietuvos Draudimas AB	2 044 ¹⁾	8,6% ¹⁾	(4,0%) ¹⁾	693	7,5%	0,6%
Oddział Lietuvos Draudimas w Estonii	nd.	nd.	nd.	109	8,3%	(13,9%)
AAS Balta	978	16,2%	(62,5%)	728	14,4%	(23,4%)
Segment ubezpieczeń masowych	1 895 ²⁾	11,3%	(42,8%)	6 265 ²⁾	28,2%	nd. ³⁾
Alior Bank	2 210 ⁴⁾	11,1%	1,6%	1 383 ⁴⁾	10,4%	1,5%
Spółki medyczne	87	6,9-12,5%	(5,2%)-2,7%	53	8,2-13,9%	(5,6%)-2,3%

¹⁾ Obejmuje wartość firmy z tytułu nabycia oddziału Lietuvos Draudimas AB w Estonii. Dane na 31 grudnia 2015 roku przekształcono odpowiednio. Wzrost nadwyżki wartości odzyskiwalnej ponad wartość księgową wynika głównie ze wzrostu prognoz finansowych ujętych w planach finansowych Grupy PZU, wydłużenia okresu szybkiego wzrostu przepływów pieniężnych jednostki do 5 lat oraz spadku stopy dyskontowej.

²⁾ Nadwyżka wartości odzyskiwalnej segmentu ubezpieczeń masowych nad jego wartością bilansową wraz z zaalokowaną do tego segmentu wartością firmy z tytułu nabycia Link4. Spadek nadwyżki wynika głównie z obniżenia prognoz rentowności segmentu masowego ujętych w planach finansowych Grupy PZU oraz wzrostu stopy dyskontowej.

³⁾ Wartość zdyskontowanych przepływów pieniężnych w okresie prognozy jest wyższa niż wartość bilansowa przypisana do segmentu ubezpieczeń masowych, w związku z czym nie zaprezentowano wartości krańcowej stopy wzrostu po okresie prognozy.

⁴⁾ Nadwyżka wartości odzyskiwalnej CGU ponad wartość bilansową (100% konsolidowanych aktywów netto Alior Banku wraz z Podstawową Działalnością Banku BPH) wraz z zaalokowaną do CGU wartością firmy dotyczącą wyłącznie Alior Banku.

28. Wartości niematerialne

Zmiana stanu wartości niematerialnych (wg grup rodzajowych) w roku zakończonym 31 grudnia 2016

	Oprogramowanie, licencje i podobne wartości	Znaki towarowe	Relacje z klientami	Wartości niematerialne w toku wytwarzania	Inne wartości niematerialne	Wartości niematerialne, razem
Wartość brutto na początek okresu	1 269	269	573	175	60	2 346
Zmiany (z tytułu):	240	5	50	2	8	305
- zakupy i wytworzone we własnym zakresie	38	-	-	215	2	255
- zmiana składu grupy	46	-	42	2	-	90
- przeniesienia	177	-	-	(179)	2	-
- sprzedaż i likwidacja	(22)	-	-	(19)	-	(41)
- różnice kursowe i pozostałe	1	5	8	(17)	4	1
Wartość brutto na koniec okresu	1 509	274	623	177	68	2 651
Skumulowana amortyzacja (umorzenie) na początek okresu	(656)	-	(248)	-	(38)	(942)
Zmiany (z tytułu):	(116)	-	(97)	-	(11)	(224)
- amortyzacja za okres	(137)	-	(90)	-	(9)	(236)
- sprzedaż i likwidacja	22	-	-	-	-	22
- różnice kursowe i pozostałe	(1)	-	(7)	-	(2)	(10)
Skumulowana amortyzacja (umorzenie) na koniec okresu	(772)	-	(345)	-	(49)	(1 166)
Odpisy z tytułu utraty wartości na początek okresu	(8)	-	-	(3)	-	(11)
Zmiany odniesione w pozostałe koszty operacyjne	(9)	-	-	-	(6)	(15)
Inne zmiany	1	-	-	3	-	4
Odpisy z tytułu utraty wartości na koniec okresu	(16)	-	-	-	(6)	(22)
Wartość netto wartości niematerialnych na koniec okresu	721	274	278	177	13	1 463

Zmiana stanu wartości niematerialnych (wg grup rodzajowych) w roku zakończonym 31 grudnia 2015

	Oprogramo- wanie, licencje i podobne wartości	Znaki towarowe	Relacje z klientami	Wartości niematerial- ne w toku wytwarza- nia	Inne wartości niema- terialne	Wartości niematerial- ne, razem
Wartość brutto na początek okresu	943	169	373	188	57	1 730
Zmiany (z tytułu):	326	100	200	(13)	3	616
- zakupy i wytworzone we własnym zakresie	7	-	-	191	2	200
- zmiana składu grupy	220	100	200	59	3	582
- przeniesienia	144	-	-	(146)	2	-
- sprzedaż i likwidacja	(45)	-	-	(117)	(11)	(173)
- różnice kursowe i pozostałe	-	-	-	-	7	7
Wartość brutto na koniec okresu	1 269	269	573	175	60	2 346
Skumulowana amortyzacja (umorzenie) na początek okresu	(576)	-	(89)	-	(34)	(699)
Zmiany (z tytułu):	(80)	-	(159)	-	(4)	(243)
- amortyzacja za okres	(89)	-	(159)	-	(10)	(258)
- sprzedaż i likwidacja	9	-	-	-	8	17
- różnice kursowe i pozostałe	-	-	-	-	(2)	(2)
Skumulowana amortyzacja (umorzenie) na koniec okresu	(656)	-	(248)	-	(38)	(942)
Odpisy z tytułu utraty wartości na początek okresu	(42)	-	-	(119)	-	(161)
Spisanie aktywów w ciężar odpisów	34 ¹⁾	-	-	116 ¹⁾	-	150
Odpisy z tytułu utraty wartości na koniec okresu	(8)	-	-	(3)	-	(11)
Wartość netto wartości niematerialnych na koniec okresu	605	269	325	172	22	1 393

¹⁾ W pozycjach wykazano m. in. usunięcie z ksiąg całości poniesionych nakładów na system GraphTalk w wysokości 116 mln zł oraz na moduł do obsługi ubezpieczeń z funduszem kapitałowym oraz licencji bazowej GraphTalk w wysokości 34 mln zł w ciężar odpisów z tytułu utraty wartości dokonanych w poprzednich okresach.

Znaki towarowe, jako wartości niematerialne o nieokreślonym czasie użytkowania poddano testowi na utratę wartości, które nie wykazały konieczności dokonywania odpisów z tytułu utraty wartości.

Amortyzacja wartości niematerialnych według miejsca wykazania w skonsolidowanym rachunku zysków i strat

	1 stycznia - 31 grudnia 2016	1 stycznia - 31 grudnia 2015
Odszkodowania, świadczenia oraz zmiana stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych	24	19
Koszty akwizycji	34	30
Koszty administracyjne	88	46
Pozostałe koszty operacyjne ¹⁾	90	163
Amortyzacja, razem	236	258

¹⁾ W tym amortyzacja wartości niematerialnych nabytych w transakcjach przejęcia spółek w kwocie 90 mln zł (w 2015 roku: 159 mln zł).

29. Inne aktywa

Inne aktywa	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Rozliczenia z tytułu reasekuracji	403	339
Szacowane regresy i odzyski	161	115
Odroczone koszty informatyczne	41	31
Zarachowane należności z bezpośredniej likwidacji szkód	49	42
Zapasy	114	125
Pozostałe składniki aktywów	103	161
Inne aktywa, razem	871	813

Inne aktywa	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Krótkoterminowe	789	732
Długoterminowe	82	81
Inne aktywa, razem	871	813

30. Odroczone koszty akwizycji

Odroczone koszty akwizycji	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Krótkoterminowe	1 320	1 065
Długoterminowe	87	89
Odroczone koszty akwizycji, razem	1 407	1 154

Zmiana stanu odroczonego kosztów akwizycji	1 stycznia – 31 grudnia 2016	1 stycznia – 31 grudnia 2015
Wartość netto na początek okresu	1 154	712
Ubezpieczenia majątkowe	1 078	644
Ubezpieczenia na życie	76	68
Koszty akwizycji dotyczące przyszłych okresów	1 455	1 170
Amortyzacja za okres odniesiona na wynik finansowy	(1 206)	(726)
Różnice kursowe	4	(2)
Wartość netto na koniec okresu	1 407	1 154
Ubezpieczenia majątkowe	1 323	1 078
Ubezpieczenia na życie	84	76

31. Rzeczowe aktywa trwałe

Zmiana stanu rzeczowych aktywów trwałych (wg grup rodzajowych) w roku zakończonym 31 grudnia 2016

	Urządzenia techniczne i maszyny	Środki transportu	Rzeczowe aktywa trwałe w budowie	Nieruchomości	Inne rzeczowe aktywa trwałe	Rzeczowe aktywa trwałe, razem
Wartość brutto na początek okresu	583	156	61	1 167	311	2 278
Zmiany (z tytułu):	105	(3)	4	128	68	302
- zakupy i wytworzone we własnym zakresie	34	5	65	2	29	135
- zmiana składu grupy	117	-	3	117	37	274
- sprzedaż i likwidacja	(85)	(18)	-	(1)	(6)	(110)
- przeniesienie do kategorii przeznaczonych do sprzedaży wg MSSF 5	-	-	-	4	-	4
- przeniesienie do i z nieruchomości inwestycyjnych	-	-	-	(11)	-	(11)
- przeniesienia	36	10	(65)	14	5	-
- różnice kursowe i pozostałe	3	-	1	3	3	10
Wartość brutto na koniec okresu	688	153	65	1 295	379	2 580
Skumulowana amortyzacja (umorzenie) na początek okresu	(385)	(56)	-	(369)	(117)	(927)
Zmiany (z tytułu):	7	(9)	-	(30)	(52)	(84)
- amortyzacja za okres	(68)	(22)	-	(31)	(55)	(176)
- sprzedaż i likwidacja	79	15	-	-	-	94
- przeniesienie do i z nieruchomości inwestycyjnych	-	-	-	4	-	4
- różnice kursowe i pozostałe	(4)	(2)	-	(3)	3	(6)
Skumulowana amortyzacja (umorzenie) na koniec okresu	(378)	(65)	-	(399)	(169)	(1 011)
Odpisy z tytułu utraty wartości na początek okresu	(3)	-	-	(44)	(4)	(51)
Zmiany odniesione na:	2	-	(5)	(50)	2	(51)
- pozostałe koszty operacyjne	1	-	(5)	(52)	2	(54)
- pozostałe przychody operacyjne	1	-	-	2	-	3
Inne zmiany:	-	-	-	(1)	1	-
- przeniesienie do nieruchomości inwestycyjnych	-	-	-	(1)	-	(1)
- pozostałe	-	-	-	-	1	1
Odpisy z tytułu utraty wartości na koniec okresu	(1)	-	(5)	(95)	(1)	(102)
Wartość netto rzeczowych aktywów trwałych na koniec okresu	309	88	60	801	209	1 467

Zmiana stanu rzeczowych aktywów trwałych (wg grup rodzajowych) w roku zakończonym 31 grudnia 2015

	Urządzenia techniczne i maszyny	Środki transportu	Rzeczowe aktywa trwałe w budowie	Nieruchomości	Inne rzeczowe aktywa trwałe	Rzeczowe aktywa trwałe, razem
Wartość brutto na początek okresu	537	144	43	1 130	175	2 029
Zmiany (z tytułu):	46	12	18	37	136	249
- zakupy i wytworzone we własnym zakresie	28	4	94	2	14	142
- zmiana składu grupy	81	1	13	22	123	240
- przeniesienie z nieruchomości inwestycyjnych	-	-	-	75	-	75
- sprzedaż i likwidacja	(93)	(24)	-	(1)	(12)	(130)
- przeniesienie do kategorii przeznaczonych do sprzedaży wg MSSF 5	-	-	-	(8)	-	(8)
- przeniesienie do nieruchomości inwestycyjnych	-	-	(3)	(63)	-	(66)
- przeniesienia	25	31	(78)	12	10	-
- różnice kursowe i pozostałe	5	-	(8)	(2)	1	(4)
Wartość brutto na koniec okresu	583	156	61	1 167	311	2 278
Skumulowana amortyzacja (umorzenie) na początek okresu	(438)	(55)	-	(368)	(107)	(968)
Zmiany (z tytułu):	53	(1)	-	(1)	(10)	41
- amortyzacja za okres	(34)	(20)	-	(28)	(19)	(101)
- sprzedaż i likwidacja	93	19	-	-	11	123
- przeniesienie do nieruchomości inwestycyjnych	-	-	-	24	-	24
- różnice kursowe i pozostałe	(6)	-	-	3	(2)	(5)
Skumulowana amortyzacja (umorzenie) na koniec okresu	(385)	(56)	-	(369)	(117)	(927)
Odpisy z tytułu utraty wartości na początek okresu	(3)	-	-	(50)	(4)	(57)
Przeniesienie do nieruchomości inwestycyjnych	-	-	-	6	-	6
Odpisy z tytułu utraty wartości na koniec okresu	(3)	-	-	(44)	(4)	(51)
Wartość netto rzeczowych aktywów trwałych na koniec okresu	195	100	61	754	190	1 300

W pozycjach „przeniesienia do nieruchomości inwestycyjnych” przedstawiono wartości analogiczne do wyjaśnionych w punkcie 32.

32. Nieruchomości inwestycyjne

Nieruchomości inwestycyjne	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Grunty własne	145	117
Prawo wieczystego użytkowania gruntu	27	24
Budynki i budowle	1 565	1 030
Spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu	1	1
Nieruchomości inwestycyjne, razem	1 738	1 172

Zmiana stanu nieruchomości inwestycyjnych	1 stycznia - 31 grudnia 2016	1 stycznia - 31 grudnia 2015
Wartość księgowa netto na początek okresu	1 172	2 236
Zwiększenia (z tytułu):	446	308
- zakup	138	270
- przeniesienia z nieruchomości przeznaczonych na potrzeby własne	13	36
- przeniesienie z kategorii przeznaczonych do sprzedaży wg MSSF 5	295	2
Zmniejszenia (z tytułu):	(13)	(1 460)
- sprzedaż i likwidacja	(4)	(3)
- przeniesienia do nieruchomości przeznaczonych na potrzeby własne	(5)	(75)
- przeniesienie do kategorii przeznaczonych do sprzedaży wg MSSF 5	(4)	(1 382)
Zysk (strata) z tytułu aktualizacji wyceny do wartości godziwej	133	89
- odniesiony na wynik finansowy	126	80
- odniesiony na inne całkowite dochody	7	9
Różnice kursowe	-	(1)
Wartość księgowa netto na koniec okresu	1 738	1 172

Pozycja „Prawo wieczystego użytkowania gruntu” zawiera prawo do odpłatnego wykorzystywania gruntu przez okres do 99 lat. Prawo takie może być przedmiotem obrotu handlowego.

W pozycji „przeniesienia z nieruchomości przeznaczonych na potrzeby własne” przedstawiono wartości wyceny nieruchomości wg wartości bilansowej (koszt historyczny pomniejszony o skumulowane umorzenie oraz odpisy z tytułu utraty wartości) na dzień przeniesienia, czyli zmiany sposobu użytkowania.

Wartość godziwa nieruchomości inwestycyjnych wynika z wycen przeprowadzonych głównie w 2016 roku przez niezależnych rzeczoznawców.

33. Jednostki wyceniane metodą praw własności

Jednostki stowarzyszone	31 grudnia 2016		31 grudnia 2015	
Nazwa jednostki	EMC Instytut Medyczny SA		GSU Pomoc Górniczy Klub Ubezpieczonych SA	
Charakter relacji PZU z jednostką	Jednostka stowarzyszona - niestrategiczna		Jednostka stowarzyszona - niestrategiczna	
Siedziba jednostki	Wrocław	Wrocław	Tychy	Tychy
Udział w kapitale jednostki	28,31%	28,31%	30,00%	30,00%
Udział w głosach jednostki	25,44%	25,44%	30,00%	30,00%
Metoda wyceny w sprawozdaniu skonsolidowanym	Metoda praw własności		Metoda praw własności	
Standard rachunkowości stosowany przez jednostkę	MSSF		PSR	
Wartość bilansowa zaangażowania w jednostce	37	53	-	1
Wartość godziwa zaangażowania w jednostce	37	55	Brak – jednostka nienotowana	Brak – jednostka nienotowana
Wartość dywidend otrzymanych od jednostki	-	-	-	-
Podstawowe informacje finansowe				
Aktywa, w tym:	285	252	4	3
Aktywa krótkoterminowe, w tym:	46	54	3	2
Środki pieniężne i ekwiwalenty środków pieniężnych	11	16	3	2
Aktywa długoterminowe	239	198	1	1
Kapitały własne	142	153	2	2
Zobowiązania, w tym:	143	99	2	1
Zobowiązania krótkoterminowe, w tym:	76	56	2	1
Krótkoterminowe zobowiązania finansowe	28	21	-	-
Zobowiązania długoterminowe, w tym:	67	43	-	-

Jednostki stowarzyszone	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Długoterminowe zobowiązania finansowe	50	20	-	-
Przychody z działalności podstawowej	278	258	2	2
Amortyzacja	14	13	-	-
Przychody odsetkowe	-	-	-	-
Koszty odsetkowe	3	2	-	-
Podatek dochodowy	2	1	-	-
Całkowite dochody, w tym:	(11)	(4)	-	-
Wynik finansowy netto, w tym:	(11)	(4)	-	-
Wynik finansowy netto z działalności kontynuowanej	(11)	(4)	-	-
Wynik finansowy netto z działalności zaniechanej	-	-	-	-
Inne całkowite dochody	-	-	-	-

Nie istnieją ograniczenia (np. wynikające z ustaleń w zakresie pożyczek, wymogów regulacyjnych lub umów) możliwości transferu środków przez jednostki stowarzyszone w postaci dywidend pieniężnych.

Uzgodnienie wyceny EMC	1 stycznia - 31 grudnia 2016	1 stycznia - 31 grudnia 2015
Aktywa netto EMC	142	153
Udziały niekontrolujące w sprawozdaniu EMC	(8)	(8)
Wartość firmy w sprawozdaniu EMC na moment uzyskania znaczącego wpływu	(1)	(1)
Aktywa netto EMC przyjęte do wyceny metodą praw własności	133	144
Udział Grupy PZU w kapitałach EMC	38	40
Wartość firmy	29	29
Odpis z tytułu utraty wartości	(30)	(16)
Wartość bilansowa	37	53

Test na utratę wartości

Test na utratę wartości przeprowadzony na 31 grudnia 2016 roku wykazał konieczność dokonania odpisu z tytułu utraty wartości akcji EMC na kwotę 14 mln zł. Wartość odzyskiwalną ustalono w oparciu o wartość godziwą.

34. Aktywa finansowe

Ze względu na zmianę celu wykorzystania aktywów od 1 stycznia 2015 roku dokonano przeklasyfikowania części aktywów wykazywanych do tej pory jako aktywa dostępne do sprzedaży do aktywów utrzymywanych do terminu wymagalności. Wartość bilansowa aktywów na moment reklasyfikacji wynosiła 84 mln zł. Wartość bilansowa na 31 grudnia 2016 roku wynosi 80 mln zł.

Opisane powyżej przeniesienie było jedynym przeklasyfikowaniem instrumentów finansowych z grup wykazywanych w wartości godziwej do grup wykazywanych wg kosztu lub zamortyzowanego kosztu dokonany w latach 2015 - 2016.

34.1 Aktywa finansowe utrzymywane do terminu wymagalności

Aktywa finansowe utrzymywane do terminu wymagalności	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Dłużne papiery wartościowe	17 346	17 370
Rządowe	17 117	17 151
Krajowe	16 741	16 897
Oprocentowanie stałe	15 793	15 666
Oprocentowanie zmienne	948	1 231
Zagraniczne	376	254
Oprocentowanie stałe	376	254
Pozostałe	229	219
Notowane na rynku regulowanym	103	96
Oprocentowanie stałe	103	96
Nienotowane na rynku regulowanym	126	123
Oprocentowanie zmienne	126	123
Aktywa finansowe utrzymywane do terminu wymagalności, razem	17 346	17 370

34.2 Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży

Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Instrumenty kapitałowe	417	599
Notowane na rynku regulowanym	132	196
Nienotowane na rynku regulowanym ¹⁾	285	403
Dłużne papiery wartościowe	11 218	7 146
Rządowe	7 981	6 318
Krajowe	7 592	5 341
Oprocentowanie stałe	5 144	3 683
Oprocentowanie zmienne	2 448	1 658
Zagraniczne	389	977
Oprocentowanie stałe	389	977
Pozostałe	3 237	828
Notowane na rynku regulowanym	37	246
Oprocentowanie stałe	37	203
Oprocentowanie zmienne	-	43
Nienotowane na rynku regulowanym	3 200	582
Oprocentowanie stałe	2 611 ²⁾	-
Oprocentowanie zmienne	589	582
Instrumenty finansowe dostępne do sprzedaży, razem	11 635	7 745

¹⁾ Ze względu na niskie jednostkowe wartości zaangażowań instrumenty kapitałowe nienotowane na rynkach regulowanych o łącznej wartości bilansowej 21 mln zł (na 31 grudnia 2015 roku: 17 mln zł) zostały wycenione wg kosztu historycznego z uwzględnieniem ewentualnych odpisów z tytułu utraty wartości.

²⁾ w tym bony pieniężne NBP w kwocie 2 600 mln zł.

34.3 Aktywa finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy

Na 31 grudnia 2016 roku i na 31 grudnia 2015 roku spółki Grupy PZU nie były stronami umów zawierających wbudowane instrumenty pochodne, których charakter i związane z nimi ryzyka nie byłyby ściśle powiązane z umową zasadniczą.

Aktywa finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Aktywa zakwalifikowane do tej kategorii w momencie pierwszego rozpoznania	14 479	13 245
Instrumenty kapitałowe	2 951	2 384
Notowane na rynku regulowanym	2 830	2 274
Nienotowane na rynku regulowanym	121	110
Instrumenty dłużne	11 528	10 861
Rządowe	11 437	10 631
Krajowe	9 686	9 918
Oprocentowanie stałe	8 257	8 514
Oprocentowanie zmienne	1 429	1 404
Zagraniczne	1 751	713
Oprocentowanie stałe	1 674	533
Oprocentowanie zmienne	77	180
Pozostałe	91	230
Notowane na rynku regulowanym	91	230
Oprocentowanie stałe	91	230
Aktywa przeznaczone do obrotu	7 403	7 403
Instrumenty kapitałowe	4 066	4 078
Notowane na rynku regulowanym	744	1 053
Nienotowane na rynku regulowanym	3 322	3 025
Instrumenty dłużne	2 456	2 352
Rządowe	2 383	2 278
Krajowe	1 416	1 463
Oprocentowanie stałe	1 384	1 414
Oprocentowanie zmienne	32	49
Zagraniczne	967	815
Oprocentowanie stałe	967	815
Pozostałe	73	74
Nienotowane na rynku regulowanym	73	74
Oprocentowanie zmienne	73	74
Instrumenty pochodne	881	973
Aktywa finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy, razem	21 882	20 648

Dodatkowe informacje o zaangażowaniu w instrumenty pochodne i ryzyka z nimi związane zostały zaprezentowane w punkcie 8.5.2

34.4 Pożyczki

Pożyczki	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Dłużne papiery wartościowe	2 463	2 731
Rządowe	2	7
Zagraniczne	2	7
Oprocentowanie stałe	2	7
Pozostałe	2 461	2 724
Nienotowane na rynku regulowanym	2 461	2 724
Oprocentowanie zmienne	2 461	2 724
Pozostałe, w tym:	51 902	40 595
Należności od klientów z tytułu kredytów	45 029	30 254
Transakcje z przyrzeczeniem odsprzedaży	2 880	3 133
Lokaty terminowe w instytucjach kredytowych	2 285 ¹⁾	5 279
Pożyczki ²⁾	1 708	1 929
Pożyczki, razem	54 365	43 326

¹⁾ Dla ponad 86% lokat terminowych w instytucjach kredytowych termin zapadalności przypadał przed końcem marca 2017 roku.

²⁾ 100% pożyczek stanowiły pożyczki zabezpieczone zastawami na akcjach, portfelach wierzytelności, a także na rachunkach bankowych, innych pożyczkach lub w inny sposób.

Należności od klientów z tytułu kredytów	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Segment detaliczny	25 309	16 924
Kredyty operacyjne	294	168
Kredyty konsumpcyjne	13 865	8 571
Kredyty consumer finance	1 222	710
Kredyty na zakup papierów wartościowych	125	117
Kredyty w rachunku karty kredytowej	970	226
Kredyty na nieruchomości mieszkaniowe	7 969	6 232
Pozostałe kredyty hipoteczne	813	872
Pozostałe należności	51	28
Segment biznesowy	19 720	13 330
Kredyty operacyjne	10 838	7 407
Kredyty samochodowe	132	70
Kredyty inwestycyjne	7 493	5 455
Skupione wierzytelności (faktoring)	794	376
Pozostałe należności	463	22
Należności od klientów z tytułu kredytów, razem	45 029	30 254

34.5 Utrata wartości aktywów finansowych i należności

Zmiana stanu odpisów z tytułu utraty wartości aktywów finansowych w roku zakończonym 31 grudnia 2016	Stan na początek okresu	Utworzenie, ujęte w rachunku zysków i strat	Rozwiązanie ujęte w rachunku zysków i strat	Usunięcie (sprzedaż, spisanie, itp.)	Stan na koniec okresu
Aktywa finansowe utrzymywane do terminu wymagalności	1	-	-	-	1
Instrumenty dłużne	1	-	-	-	1
Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży	46	8	-	-	54
Instrumenty kapitałowe	46	1	-	-	47
Dłużne papiery wartościowe	-	7	-	-	7
Pożyczki	77	1 896	(1 095)	(23)	855
Dłużne papiery wartościowe	43	33	-	(5)	71
Należności od klientów z tytułu kredytów	-	1 863	(1 095)	-	768
Lokaty terminowe w instytucjach kredytowych	1	-	-	-	1
Pożyczki	33	-	-	(18)	15
Należności	588	63	(54)	(6)	591
Należności z tytułu ubezpieczeń bezpośrednich	562	56	(50)	(6)	562
Należności z tytułu reasekuracji	6	5	(3)	-	8
Inne należności	20	2	(1)	-	21
Udział reasekuratorów w rezerwach techniczno-ubezpieczeniowych	11	25	(27)	-	9
Środki pieniężne i ekwiwalenty środków pieniężnych	1	-	-	-	1
Razem	724	1 992	(1 176)	(29)	1 511

Zmiana stanu odpisów z tytułu utraty wartości aktywów finansowych w roku zakończonym 31 grudnia 2015	Stan na początek okresu	Utworzenie, ujęte w rachunku zysków i strat	Rozwiązanie ujęte w rachunku zysków i strat	Usunięcie (sprzedaż, spisanie, itp.)	Różnice kursowe i inne zmiany	Stan na koniec okresu
Aktywa finansowe utrzymywane do terminu wymagalności	1	-	-	-	-	1
Instrumenty dłużne	1	-	-	-	-	1
Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży	158	-	-	(112)	-	46
Instrumenty kapitałowe	158	-	-	(112)	-	46
Pożyczki	25	52	-	-	-	77
Dłużne papiery wartościowe	10	33	-	-	-	43
Lokaty terminowe w instytucjach kredytowych	-	1	-	-	-	1
Pożyczki	15	18	-	-	-	33
Należności	594	110	(111)	(4)	(1)	588
Należności z tytułu ubezpieczeń bezpośrednich	566	105	(106)	(2)	(1)	562
Należności z tytułu reasekuracji	5	3	(4)	-	2	6
Inne należności	23	2	(1)	(2)	(2)	20
Udział reasekuratorów w rezerwach techniczno-ubezpieczeniowych	17	9	(15)	-	-	11
Środki pieniężne i ekwiwalenty środków pieniężnych	-	1	-	-	-	1
Razem	795	172	(126)	(116)	(1)	724

Na dzień objęcia konsolidacją Grupy Alior Banku należności Alior Banku od klientów z tytułu kredytów zostały wycenione do wartości godziwej, w związku z czym na 31 grudnia 2015 roku nie wykazano żadnych odpisów z tytułu utraty wartości tych aktywów.

Jakość kredytowa aktywów finansowych na 31 grudnia 2016	Wartość bilansowa (netto) aktywów nieprzetereimowanych		Wartość bilansowa (netto) aktywów przetereimowanych			Wartość bilansowa (netto)	Odpisy z tytułu utraty wartości		Wartość brutto
	objętych odpisami z tytułu utraty wartości	nieobjętych odpisami z tytułu utraty wartości	do 3 miesiący	pow. 3 miesiący do 6 miesięcy	powyżej 6 miesięcy		tworzone indywidualnie	tworzone grupowo	
Dłużne papiery wartościowe utrzymywane do terminu wymagalności	-	17 346	-	-	-	17 346	1	-	17 347
Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	73	11 145	-	-	-	11 218	7	-	11 225
Pożyczki	443	49 377	3 034	170	1 341	54 365	344	511	55 220
Dłużne papiery wartościowe	121	2 342	-	-	-	2 463	71	-	2 534
Należności od klientów z tytułu kredytów	322	40 162	3 034	170	1 341	45 029	257	511	45 797
Transakcje z przyrzeczeniem odsprzedaży	-	2 880	-	-	-	2 880	-	-	2 880
Lokaty terminowe w instytucjach kredytowych	-	2 285	-	-	-	2 285	1	-	2 286
Pożyczki	-	1 708	-	-	-	1 708	15	-	1 723
Należności	926	4 415	211	45	106	5 703	65	526	6 294
Należności z tytułu ubezpieczeń bezpośrednich	828	1 085	197	39	84	2 233	36	526	2 795
Należności z tytułu reasekuracji	1	53	9	5	8	76	8	-	84
Inne należności	97	3 277	5	1	14	3 394	21	-	3 415
Udział reasekuratorów w rezerwach techniczno-ubezpieczeniowych	49	941	-	-	-	990	9	-	999
Razem	1 491	83 224	3 245	215	1 447	89 622	426	1 037	91 085

Jakość kredytowa aktywów finansowych na 31 grudnia 2015 (przekształcone)	Wartość bilansowa (netto) aktywów nieprzeterminowanych		Wartość bilansowa (netto) aktywów przeterminowanych			Wartość bilansowa (netto)	Odpisy z tytułu utraty wartości		Wartość brutto
	objętych odpisami z tytułu utruty wartości	nieobjętych odpisami z tytułu utruty wartości	do 3 miesiący	pow. 3 miesiący do 6 miesięcy	powyżej 6 miesięcy		tworzone indywidualnie	tworzone grupowo	
Dłużne papiery wartościowe utrzymywane do terminu wymagalności	6	17 364	-	-	-	17 370	1	-	17 371
Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	-	7 146	-	-	-	7 146	-	-	7 146
Pożyczki	276	38 466	3 487	203	894	43 326	77	-	43 403
Dłużne papiery wartościowe	151	2 580	-	-	-	2 731	43	-	2 774
Należności od klientów z tytułu kredytów ¹⁾	-	25 670	3 487	203	894	30 254	-	-	30 254
Transakcje z przyrzeczeniem odsprzedaży	-	3 133	-	-	-	3 133	-	-	3 133
Lokaty terminowe w instytucjach kredytowych	9	5 270	-	-	-	5 279	1	-	5 280
Pożyczki	116	1 813	-	-	-	1 929	33	-	1 962
Należności	813	2 146	181	52	146	3 338	58	530	3 926
Należności z tytułu ubezpieczeń bezpośrednich	692	747	156	49	124	1 768	32	530	2 330
Należności z tytułu reasekuracji	-	21	21	1	6	49	6	-	55
Inne należności	121	1 378	4	2	16	1 521	20	-	1 541
Udział reasekuratorów w rezerwach techniczno-ubezpieczeniowych	62	1 035	-	-	-	1 097	11	-	1 108
Razem	1 157	66 157	3 668	255	1 040	72 277	147	530	72 954

¹⁾ Na dzień objęcia konsolidacją Grupy Alior Banku należności Alior Banku od klientów z tytułu kredytów zostały wycenione do wartości godziwej, w związku z czym na 31 grudnia 2015 roku nie wykazano żadnych odpisów z tytułu utraty wartości tych aktywów.

35. Należności

Należności - wartość bilansowa	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Należności z tytułu ubezpieczeń bezpośrednich, w tym:	2 233	1 768
- należności od ubezpieczających	1 996	1 564
- należności od pośredników ubezpieczeniowych	213	179
- inne należności	24	25
Należności z tytułu reasekuracji	76	49
Inne należności	3 394	1 521
- należności z tytułu podatku dochodowego od osób prawnych	16	67
- należności od budżetu, inne niż z tytułu podatku dochodowego od osób prawnych	55	45
- należności z tytułu rozliczeń kart płatniczych	202	149
- rozliczenia przewencyjne	47	62
- należności z tytułu wykonywania czynności komisarza awaryjnego	11	10
- należności z tytułu sprzedaży papierów wartościowych i depozytów zabezpieczających ¹⁾	2 401	783
- należności z tytułu dostaw i usług	148	270
- należności z tytułu likwidacji bezpośredniej w imieniu innych zakładów ubezpieczeń	40	40
- należności od banków	12	26
- należności z tytułu rozliczenia zakupu Podstawowej Działalności Banku BPH	145	-
- pozostałe	317	69
Należności, razem	5 703	3 338

¹⁾ w pozycji wykazuje się przede wszystkim należności związane z zawartymi, lecz nierozliczonymi transakcjami dotyczącymi instrumentów finansowych.

Zarówno na 31 grudnia 2016 roku, jak i na 31 grudnia 2015 roku wartość godziwa należności nie odbiegała istotnie od ich wartości bilansowej, głównie ze względu na ich krótkoterminowy charakter oraz politykę tworzenia odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości.

Należności - wg wymagalności wynikającej z warunków umowy	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Do 1 roku ¹⁾	5 427	3 188
Powyżej 1 roku do 5 lat	267	149
Powyżej 5 lat	9	1
Należności – wg wymagalności wynikającej z warunków umowy, razem	5 703	3 338

¹⁾ W tym należności przeterminowane.

36. Środki pieniężne i ekwiwalenty środków pieniężnych

Środki pieniężne i ich ekwiwalenty wykazane w sprawozdaniu z sytuacji finansowej oraz w sprawozdaniu z przepływów pieniężnych	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Środki w banku centralnym ¹⁾	17	1 560
Środki pieniężne w kasie i na rachunkach bankowych	2 956 ²⁾	880
Środki pieniężne i ich ekwiwalenty wykazane w sprawozdaniu z sytuacji finansowej oraz sprawozdaniu z przepływów pieniężnych, razem	2 973	2 440

¹⁾ Kwota dotyczy rezerwy obowiązkowej utrzymywanej przez Alior Bank na rachunku bieżącym w NBP, w wysokości zgodnej z decyzjami Rady Polityki Pieniężnej. Spadek pomiędzy prezentowanymi okresami wynika z ulokowania części środków na depozycie terminowym.

²⁾ Wzrost salda środków pieniężnych na 31 grudnia 2016 roku wynika z strategii handlowej płynności portfela denominowanego w euro dla którego podjęto decyzję o pozostawieniu środków pieniężnych na bieżącym rachunku bankowym, z uwagi na nieopłacalność dokonywania depozytów o ujemnym oprocentowaniu.

Informacja dodatkowa do skonsolidowanego rachunku przepływów pieniężnych

W skonsolidowanym rachunku przepływów pieniężnych jako środki pieniężne o ograniczonej możliwości dysponowania wykazano środki Funduszy Prewencyjnych. Na gruncie polskich przepisów i opartych na nich wewnętrznych regulacjach

spółek Grupy PZU, środki te mogą być wydatkowane tylko w ściśle określonych celach w ramach działalności prewencyjnej, przy zachowaniu pełnej kontroli nad tymi środkami w ramach działalności prewencyjnej.

37. Aktywa przeznaczone do sprzedaży

Aktywa przeznaczone do sprzedaży wg klasyfikacji przed przeniesieniem	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Grupy przeznaczone do sprzedaży	1 027	-
Aktywa	1 060	-
Nieruchomości inwestycyjne	1 002	-
Należności	12	-
Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego	2	-
Środki pieniężne i ekwiwalenty środków pieniężnych	42	-
Inne aktywa	2	-
Zobowiązania bezpośrednio związane z aktywami zakwalifikowanymi jako przeznaczone do sprzedaży	33	-
Rezerwa z tytułu odroczonego podatku dochodowego	15	-
Inne zobowiązania	18	-
Inne aktywa przeznaczone do sprzedaży	129	1 506
Rzeczowe aktywa trwałe	39	44
Nieruchomości inwestycyjne	90	1 462
Aktywa i grupy aktywów przeznaczone do sprzedaży	1 189	1 506
Zobowiązania bezpośrednio związane z aktywami zakwalifikowanymi jako przeznaczone do sprzedaży	33	-

Na 31 grudnia 2016 roku w sekcji „Grupy przeznaczone do sprzedaży” i na 31 grudnia 2015 roku w pozycji „Nieruchomości inwestycyjne” zaprezentowano przede wszystkim nieruchomości przeznaczone do sprzedaży przez fundusze inwestycyjne sektora nieruchomości ze względu na osiągnięcie przewidywanego horyzontu inwestycyjnego. Zmiana prezentacji wynika ze zmiany planowanego sposobu realizacji transakcji sprzedaży. W tabeli na kolejnej stronie przedstawiono zestawienie największych nieruchomości przeznaczonych do sprzedaży wraz z istotnymi parametrami, które zostały uwzględnione przy wycenie.

Wszystkie nieruchomości wykazane w poniższej tabeli wyceniono za pomocą podejścia dochodowego przy zastosowaniu metody inwestycyjnej i techniki kapitalizacji prostej. W wycenie tej wykorzystano dane wejściowe nieobserwowalne takie, jak:

- stopę kapitalizacji – ustaloną na podstawie analizy stóp zwrotu osiąganych w transakcjach dla nieruchomości podobnych;
- miesięczną stawkę czynszu za 1m² odpowiedniego rodzaju powierzchni lub za jedno miejsce parkingowe (stawki czynszu dla poszczególnych nieruchomości zaprezentowano w tabeli poniżej).

Lp.	Nazwa nieruchomości	Wartość godziwa na 31 grudnia 2016	Wartość godziwa na 31 grudnia 2015	Rodzaj powierzchni	Zakres danych niemożliwych do zaobserwowania na 31 grudnia 2016	Zakres danych niemożliwych do zaobserwowania na 31 grudnia 2015
1.	Budynki magazynowo-biurowe, Łódź	263	253	Biurowa w obiektach magazynowych	7,00 - 9,00 euro	7,50 - 9,00 euro
				Magazynowa	2,40 - 3,80 euro	2,50 - 4,00 euro
2.	Budynki magazynowo-biurowe, Gdańsk	138	131	Biurowa w obiektach magazynowych	7,00 - 9,00 euro	7,50 - 9,00 euro
				Magazynowa	2,80 - 3,20 euro	2,90 - 3,80 euro
3.	Budynek magazynowo-biurowy, Nowa Wieś Wrocławska	124	128	Biurowa w obiektach magazynowych	7,00 - 9,00 euro	7,50 - 9,00 euro
				Magazynowa	3,00 - 3,60 euro	2,50 - 4,20 euro
4.	Budynki magazynowe, Czeladź	115	126	Biurowa w obiektach magazynowych	7,00 - 9,00 euro	7,50 - 9,00 euro
				Magazynowa	2,90 - 3,60 euro	2,90 - 4,30 euro

Lp.	Nazwa nieruchomości	Wartość godziwa na 31 grudnia 2016	Wartość godziwa na 31 grudnia 2015	Rodzaj powierzchni	Zakres danych niemożliwych do zaobserwowania na 31 grudnia 2016	Zakres danych niemożliwych do zaobserwowania na 31 grudnia 2015
5.	Centrum Handlowe, Pabianice	88	92	Handlowa (w zależności od wielkości wynajmowanej powierzchni)	1)	1)
6.	Galeria handlowa, Iława	70	69	Handlowa (w zależności od wielkości wynajmowanej powierzchni)	1)	1)
7.	Budynki magazynowo-biurowe, Łódź	66	65	Biurowa w obiektach magazynowych Magazynowa	7,00 - 9,00 euro 2,40 - 3,80 euro	7,50 - 9,00 euro 2,50 - 4,00 euro
8.	Budynek magazynowo-biurowy, Nowa Wieś Wrocławska	65	65	Biurowa w obiektach magazynowych Magazynowa	7,00 - 9,00 euro 3,00 - 3,60 euro	7,50 - 9,00 euro 2,50 - 4,00 euro
9.	Kompleks magazynowo-biurowy, Błonie	39	42	Biurowa w obiektach magazynowych Magazynowa	7,00 - 9,00 euro 3,00 - 3,60 euro	7,50 - 9,00 euro 2,50 - 3,60 euro
10.	Galeria handlowa, Lubin	34	35	Handlowa (w zależności od wielkości wynajmowanej powierzchni)	1)	1)
11.	Budynek handlowy, Nowy Targ	22	39	Handlowa (w zależności od wielkości wynajmowanej powierzchni)	1)	1)
12.	Pozostałe	68	417 ²⁾	nd.	nd.	nd.
	RAZEM	1 092	1 462			

¹⁾ Czynniki rynkowe dla nieruchomości zostały określone na podstawie analizy rynku powierzchni handlowych w obiektach o zbliżonej lokalizacji i charakterystyce do wycenianej nieruchomości.

²⁾ W związku ze zmianą planów inwestycyjnych dwie nieruchomości o łącznej wartości 299 mln zł zostały przeklasyfikowane do nieruchomości inwestycyjnych. Ich aktualne wyceny i zakresy danych uwzględnione w wycenie na 31 grudnia 2016 roku zaprezentowano w punkcie 10.2.

38. Wyemitowany kapitał podstawowy oraz inne kapitały przypadające właścicielom jednostki dominującej

38.1 Kapitał podstawowy

Wszystkie akcje zostały w pełni opłacone.

Stan na 31 grudnia 2016 roku

Seria/emisja	Rodzaj akcji	Rodzaj uprzywilejowania	Rodzaj ograniczenia praw do akcji	Liczba akcji	Wartość serii/emisji wg wartości nominalnej (w zł)	Sposób pokrycia kapitału	Data rejestracji	Prawo do dywidendy (od daty)
A	na okaziciela	brak	brak	604 463 200	60 446 320	gotówka	23.01.1997	27.12.1991
B	na okaziciela	brak	brak	259 059 800	25 905 980	aport	31.03.1999	01.01.1999
Liczba akcji razem				863 523 000				
Kapitał zakładowy razem					86 352 300			

Stan na 31 grudnia 2015 roku

Seria/ emisja	Rodzaj akcji	Rodzaj uprzywile- jowania	Rodzaj ogranicze- nia praw do akcji	Liczba akcji	Wartość serii/emisji wg wartości nominalnej (w zł)	Sposób pokrycia kapitału	Data rejestracji	Prawo do dywidendy (od daty)
A	imiennie	brak	brak	40 110	4 011	gotówka	23.01.1997	27.12.1991
A	na okaziciela	brak	brak	604 423 090	60 442 309	gotówka	23.01.1997	27.12.1991
B	na okaziciela	brak	brak	259 059 800	25 905 980	aport	31.03.1999	01.01.1999
Liczba akcji razem				863 523 000				
Kapitał zakładowy razem					86 352 300			

Strukturę akcjonariatu PZU oraz informacje o transakcjach dotyczących znacznych pakietów akcji PZU przedstawiono w punkcie 2.4.2.

38.1.1. Podział zysku jednostki dominującej

W odniesieniu do podziału zysku za 2016 rok i za lata poprzednie, podziałowi podlega wyłącznie zysk wykazany w jednostkowym sprawozdaniu finansowym PZU sporządzonym zgodnie z PSR.

38.1.1.1. Podział zysku za 2015 rok

20 maja 2016 roku Zarząd PZU postanowił wystąpić do ZWZ PZU z wnioskiem w sprawie podziału zysku netto PZU za rok zakończony 31 grudnia 2015 roku w kwocie 2 248 522 tys. zł w następujący sposób:

- 1 796 128 tys. zł, tj. 2,08 zł na akcję przeznaczyć na wypłatę dywidendy;
- 442 394 tys. zł przeznaczyć na kapitał zapasowy;
- 10 000 tys. zł przeznaczyć na Zakładowy Fundusz Świadczeń Socjalnych.

30 czerwca 2016 roku ZWZ PZU podjęło uchwałę w sprawie podziału zysku netto PZU za rok zakończony 31 grudnia 2015 roku zgodną z wnioskiem Zarządu PZU.

Dzień dywidendy ustalono na 30 września 2016 roku, a dywidendę wypłacono 21 października 2016 roku.

38.1.1.2. Podział zysku za 2016 rok

Do dnia podpisania skonsolidowanego sprawozdania finansowego Zarząd PZU nie podjął uchwały w sprawie propozycji podziału zysku za rok 2016.

38.2 Pozostałe kapitały

Pozostałe kapitały	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Akcje własne	(1)	-
Kapitał zapasowy	10 758	9 947
Sprzedaż akcji powyżej ich wartości nominalnej	538	538
Podział wyników spółek Grupy PZU	10 106	9 319
Pozostały	114	90
Kapitał z aktualizacji wyceny	106	241
Wycena instrumentów finansowych dostępnych do sprzedaży	25	129
Reklasyfikacja nieruchomości z rzeczowych aktywów trwałych do inwestycyjnych	89	111
Inne całkowite dochody jednostek wycenianych metodą praw własności	1	1
Zabezpieczenie przepływów pieniężnych	(9)	-
Pozostałe kapitały rezerwowe	5	-
Zyski i straty aktuarialne dotyczące rezerw pracowniczych	3	(4)
Różnice kursowe z przeliczenia	(2)	(42)
Lietuvos Draudimas AB	40	8
AAS Balta	12	5
PZU Ukraine	(49)	(48)
PZU Ukraine Life	(8)	(7)
Pozostałe	3	-
Pozostałe kapitały, razem	10 869	10 142

Zmiana kapitału z aktualizacji wyceny z tytułu wyceny instrumentów finansowych dostępnych do sprzedaży	1 stycznia - 31 grudnia 2016	1 stycznia - 31 grudnia 2015
Stan na początek okresu	129	127
Zmiany	(104)	2
- zmiana wartości godziwej	(130)	69
- sprzedaż	26	(67)
Stan na koniec okresu	25	129

39. Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe

Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe	31 grudnia 2016			31 grudnia 2015		
	brutto	udział reasekuratorów	udział własny	brutto	udział reasekuratorów	udział własny
Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe w ubezpieczeniach majątkowych i osobowych	20 388	(990)	19 398	19 278	(1 097)	18 181
Rezerwa składki	6 957	(377)	6 580	5 643	(339)	5 304
Rezerwa na pokrycie ryzyka niewygasłego	26	-	26	119	-	119
Rezerwy na niewypłacone odszkodowania i świadczenia	7 730	(421)	7 309	7 706	(580)	7 126
- na szkody zgłoszone	2 992	(371)	2 621	3 146	(528)	2 618
- na szkody niezgłoszone (IBNR)	2 979	(29)	2 950	2 825	(29)	2 796
- na koszty likwidacji szkód	1 759	(21)	1 738	1 735	(23)	1 712
Rezerwa na skapitalizowaną wartość rent	5 673	(192)	5 481	5 808	(178)	5 630
Rezerwy na premie i rabaty dla ubezpieczonych	2	-	2	2	-	2
Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe w ubezpieczeniach na życie	21 806	-	21 806	22 002	-	22 002
Rezerwa składki	93	-	93	94	-	94
Rezerwa ubezpieczeń na życie	15 928	-	15 928	16 222	-	16 222
Rezerwy na niewypłacone odszkodowania i świadczenia	542	-	542	558	-	558
- na szkody zgłoszone	156	-	156	127	-	127
- na szkody niezgłoszone (IBNR)	380	-	380	425	-	425
- na koszty obsługi świadczeń	6	-	6	6	-	6
Rezerwy na premie i rabaty dla ubezpieczonych	3	-	3	-	-	-
Pozostałe rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe	323	-	323	384	-	384
Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe dla ubezpieczeń na życie, jeżeli ryzyko lokaty ponosi ubezpieczający	4 917	-	4 917	4 744	-	4 744
Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe, razem	42 194	(990)	41 204	41 280	(1 097)	40 183

Powyższa tabela zawiera także kwoty rezerw w ubezpieczeniach na życie utworzonych na stary portfel (opisane w punkcie 5.17.2.2), których wysokość wynosi:

Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe na stary portfel	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Rezerwy ubezpieczeń na życie	419	443
Pozostałe rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe	134	169
- rezerwy na wypadek wystąpienia niskich stóp procentowych	90	109
- rezerwy na postępowania sporne	44	60
Rezerwa IBNR i RBNP	2	1
Rezerwy na stary portfel, razem	555	613

39.1 Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe w ubezpieczeniach majątkowych i osobowych

Rezerwy wg klas rachunkowych określonych w dziale II załącznika do ustawy o działalności ubezpieczeniowej	31 grudnia 2016			31 grudnia 2015		
	brutto	udział reasekuratorów	udział własny	brutto	udział reasekuratorów	udział własny
Następstwa wypadków i choroba (grupa 1 i 2)	386	-	386	409	(1)	408
Komunikacyjne - odpowiedzialność cywilna (grupa 10)	12 551	(306)	12 245	11 770	(264)	11 506
Komunikacyjne pozostałe (grupa 3)	2 446	(41)	2 405	2 022	(33)	1 989
Morskie, lotnicze i transportowe (grupy 4, 5, 6, 7)	94	(20)	74	100	(34)	66
Od ognia i innych szkód majątkowych (grupy 8 i 9)	1 810	(271)	1 539	1 810	(287)	1 523
Odpowiedzialność cywilna (grupy 11,12,13)	2 150	(92)	2 058	2 225	(83)	2 142
Kredyt i gwarancje (grupy 14,15)	183	(72)	111	187	(75)	112
Świadczenie pomocy (grupa 18)	239	(4)	235	184	(5)	179
Ochrona prawna (grupa 17)	7	-	7	5	-	5
Pozostałe (grupa 16)	522	(184)	338	566	(315)	251
Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe, razem	20 388	(990)	19 398	19 278	(1 097)	18 181

Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe w ubezpieczeniach majątkowych i osobowych	31 grudnia 2016			31 grudnia 2015		
	brutto	udział reasekuratorów	udział własny	brutto	udział reasekuratorów	udział własny
Krótkoterminowe	4 972	(265)	4 707	5 327	(307)	5 020
Długoterminowe	15 416	(725)	14 691	13 951	(790)	13 161
Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe, razem	20 388	(990)	19 398	19 278	(1 097)	18 181

Jako rezerwy długoterminowe wykazano rezerwy, z których prognozowane przepływy pieniężne nastąpią po upływie więcej niż 12 miesięcy od zakończenia okresu sprawozdawczego, czyli od 31 grudnia 2016 roku.

Zmiana stanu rezerw

Zmiana stanu rezerwy składki w ubezpieczeniach majątkowych i osobowych	1 stycznia - 31 grudnia 2016			1 stycznia - 31 grudnia 2015		
	brutto	udział reasekuratorów	udział własny	brutto	udział reasekuratorów	udział własny
Stan na początek okresu	5 643	(339)	5 304	5 133	(302)	4 831
Wzrost (spadek) rezerw dotyczących polis zawartych w roku bieżącym	6 552	(194)	6 358	5 213	(249)	4 964
Wzrost (spadek) rezerw dotyczących polis zawartych w latach poprzednich	(5 255)	156	(5 099)	(4 689)	208	(4 481)
Różnice kursowe w okresie	17	-	17	(14)	4	(10)
Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe, razem	6 957	(377)	6 580	5 643	(339)	5 304

Zmiana stanu rezerwy na pokrycie ryzyka niewygasłego	1 stycznia - 31 grudnia 2016			1 stycznia - 31 grudnia 2015		
	brutto	udział reasekuratorów	udział własny	brutto	udział reasekuratorów	udział własny
Stan na początek okresu	119	-	119	19	-	19
Wzrost (spadek) rezerw dotyczących polis zawartych w roku bieżącym	23	-	23	116	-	116
Wzrost (spadek) rezerw dotyczących polis zawartych w latach poprzednich	(116)	-	(116)	(15)	-	(15)
Różnice kursowe w okresie	-	-	-	(1)	-	(1)
Stan na koniec okresu	26	-	26	119	-	119

Zmiana stanu rezerw na niewypłacone odszkodowania i świadczenia w ubezpieczeniach majątkowych i osobowych	1 stycznia - 31 grudnia 2016			1 stycznia - 31 grudnia 2015		
	brutto	udział reasekuratorów	udział własny	brutto	udział reasekuratorów	udział własny
Stan na początek okresu, w tym:	7 706	(580)	7 126	7 259	(297)	6 962
Wypłacone świadczenia dotyczące szkód zaistniałych w latach poprzednich, w tym:	(2 502)	247	(2 255)	(2 052)	51	(2 001)
- wypłacone odszkodowania	(2 133)	241	(1 892)	(1 722)	47	(1 675)
- koszty likwidacji szkód	(369)	6	(363)	(330)	4	(326)
Wzrost (spadek) rezerw, w tym:	2 539	(87)	2 452	2 507	(334)	2 173
- dotyczących szkód zaistniałych w bieżącym roku	2 751	(66)	2 685	2 631	(343)	2 288
- dotyczących szkód zaistniałych w latach poprzednich	(212)	(21)	(233)	(124)	9	(115)
Pozostałe zmiany	(24)	(1)	(25)	-	(3)	(3)
Różnice kursowe w okresie	11	-	11	(8)	3	(5)
Stan na koniec okresu	7 730	(421)	7 309	7 706	(580)	7 126

Zmiana stanu rezerwy na skapitalizowaną wartość rent w ubezpieczeniach majątkowych i osobowych	1 stycznia - 31 grudnia 2016			1 stycznia - 31 grudnia 2015		
	brutto	udział reasekuratorów	udział własny	brutto	udział reasekuratorów	udział własny
Stan na początek okresu	5 808	(178)	5 630	5 998	(154)	5 844
Wypłacone świadczenia dotyczące szkód zaistniałych w latach poprzednich	(325)	9	(316)	(215)	6	(209)
Wzrost (spadek) rezerw dotyczących szkód zaistniałych w latach poprzednich	13	(22)	(9)	(116)	(26)	(142)
Zmiany w założeniach wynikające ze zmiany stóp technicznych	(15)	-	(15)	(15)	-	(15)
Wzrost rezerw dotyczących szkód zaistniałych w bieżącym roku	168	-	168	166	-	166
Pozostałe zmiany	24	(1)	23	(10)	(4)	(14)
Stan na koniec okresu	5 673	(192)	5 481	5 808	(178)	5 630

39.2 Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe w ubezpieczeniach na życie

Zmiana stanu rezerwy ubezpieczeń na życie, rezerwy na premie i rabaty oraz pozostałych rezerw techniczno-ubezpieczeniowych - umowy ubezpieczeniowe	1 stycznia - 31 grudnia 2016			1 stycznia - 31 grudnia 2015		
	brutto	udział reasekuratorów	udział własny	brutto	udział reasekuratorów	udział własny
Stan na początek okresu	16 606	-	16 606	16 722	-	16 722
Wzrost (spadek) rezerw dotyczący polis zawartych w roku bieżącym	316	-	316	434	-	434
Wzrost (spadek) rezerw dotyczący polis zawartych w latach poprzednich	(668)	-	(668)	(527)	-	(527)
Różnice kursowe	-	-	-	(23)	-	(23)
Stan na koniec okresu	16 254	-	16 254	16 606	-	16 606

Zmiana stanu rezerw ubezpieczeń na życie brutto - kontrakty <i>unit-linked</i>	1 stycznia - 31 grudnia 2016			1 stycznia - 31 grudnia 2015		
	brutto	udział reasekuratorów	udział własny	brutto	udział reasekuratorów	udział własny
Stan na początek okresu	4 744	-	4 744	4 425	-	4 425
Zwiększenia funduszu z tytułu składek	956	-	956	966	-	966
Pobrane opłaty	(91)	-	(91)	(90)	-	(90)
Przychody z lokat funduszu	131	-	131	(3)	-	(3)
Zmniejszenia funduszu z tytułu świadczeń, wykupów, itp.	(799)	-	(799)	(538)	-	(538)
Pozostałe zmiany	(24)	-	(24)	(16)	-	(16)
Stan na koniec okresu	4 917	-	4 917	4 744	-	4 744

Zmiana stanu rezerw szkodowych brutto	1 stycznia - 31 grudnia 2016			1 stycznia - 31 grudnia 2015		
	brutto	udział reasekuratorów	udział własny	brutto	udział reasekuratorów	udział własny
Stan na początek okresu	558	-	558	512	-	512
Wykorzystanie rezerw szkodowych w ciągu roku	(562)	-	(562)	(564)	-	(564)
Utworzenie rezerw szkodowych w ciągu roku	546	-	546	610	-	610
Stan na koniec okresu	542	-	542	558	-	558

40. Rezerwy na świadczenia pracownicze

W związku z przyjętymi zasadami rachunkowości oraz faktem, iż spółki Grupy PZU nie wydzieliły aktywów programów określonych świadczeń, wartość bilansowa rezerw programów określonych świadczeń równa się wartości bieżącej odpowiadających im zobowiązań.

Założenia aktuarialne wykorzystane przy szacowaniu rezerw na świadczenia pracownicze zaprezentowano w punkcie 6.2.5.

Rezerwy na świadczenia pracownicze	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Rezerwa na urlopy	76	67
Programy określonych świadczeń	49	47
- rezerwy na odprawy emerytalne	33	23
- rezerwy na świadczenia pośmiertne	16	24
Inne długoterminowe świadczenia pracownicze	3	3
Rezerwy na świadczenia pracownicze, razem	128	117

41. Inne rezerwy

Inne rezerwy	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Krótkoterminowe	352	94
Długoterminowe	15	14
Inne rezerwy, razem	367	108

Zmiana stanu innych rezerw w roku zakończonym 31 grudnia 2016	Stan na początek okresu	Zwiększenie	Wykorzystanie	Rozwiązanie	Połączenia jednostek	Stan na koniec okresu
Rezerwa na koszty z tytułu restrukturyzacji	3	200	(6)	-	55	252
Rezerwa na roszczenia sporne i potencjalne zobowiązania	4	3	(1)	-	5	11
Rezerwa na kary nałożone przez UOKiK ¹⁾	58	-	-	-	-	58
Rezerwa na koszty zamknięcia projektu Graphtalk	6	-	-	-	-	6
Rezerwa z tytułu zwrotu przez PTE do ZUS nienależnych prowizji	9	-	-	-	-	9
Pozostałe	28	26	(8)	(25)	10	31
Inne rezerwy, razem	108	229	(15)	(25)	70	367

Zmiana stanu innych rezerw w roku zakończonym 31 grudnia 2015	Stan na początek okresu	Zwiększenie	Wykorzystanie	Rozwiązanie	Połączenia jednostek	Stan na koniec okresu
Rezerwa na koszty z tytułu restrukturyzacji	9	4	(6)	(4)	-	3
Rezerwa na roszczenia sporne i potencjalne zobowiązania	1	-	-	-	3	4
Rezerwa na kary nałożone przez UOKiK ¹⁾	119	-	(50)	(11)	-	58
Rezerwa na koszty zamknięcia projektu Graphtalk	23	-	(17)	-	-	6
Rezerwa z tytułu zwrotu przez PTE do ZUS nienależnych prowizji	7	2	-	-	-	9
Pozostałe	32	15	(17)	(9)	7	28
Inne rezerwy, razem	191	21	(90)	(24)	10	108

¹⁾ Pozycję „Rezerwa na kary nałożone przez UOKiK” wyjaśniono w punktach 48.2 i 48.3.

Rezerwa na koszty z tytułu restrukturyzacji

Pozycja zawiera przede wszystkim rezerwę restrukturyzacyjną z Alior Banku w kwocie 250 mln zł przeznaczoną na wypłaty odpraw ustawowych w związku z rozwiązaniem stosunku pracy w ramach zwolnienia grupowego oraz na tzw. dodatkowe odszkodowanie wynikające z porozumienia zawartego z organizacjami związkowymi oraz rezerwę przeznaczoną na koszty związane z restrukturyzacją sieci oddziałów i opuszczeniem tych zlokalizowanych w zbyt bliskiej odległości placówek franczyzowych (rezerwa obejmuje koszty odszkodowań oraz wydatki związane z fizycznym opuszczeniem placówki i przywróceniem jej do stanu pierwotnego).

42. Odroczony podatek dochodowy

Dla wszystkich konsolidowanych spółek uczestniczących w PGK kompensuje się aktywa i rezerwy z tytułu podatku odroczonego przy założeniu, że umowa PGK będzie przedłużana na kolejne okresy, dlatego na potrzeby tej kompensaty nie analizuje się okresu, w którym spodziewane jest odwrócenie się różnic przejściowych.

42.1 Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego

Na 31 grudnia 2016 roku nierozpoznane aktywa z tytułu odroczonego podatku związane ze stratami podatkowymi wyniosły odpowiednio:

- w Link4: 17 mln zł (na 31 grudnia 2015 roku: 11 mln zł) – realizacja możliwa w okresie do 5 lat, liczoną od momentu, w którym Link4 przestanie wchodzić w skład PGK;
- w PZU Lietuva Gyvybes Draudimas: 2 mln zł (na 31 grudnia 2015 roku: 2 mln zł) – nieograniczony termin realizacji.

Zmiana stanu aktywów z tytułu podatku odroczonego w roku zakończonym 31 grudnia 2016	Stan na początek okresu	Zmiany odnoszone na wynik finansowy	Zmiany odnoszone na inne całkowite dochody	Zmiana składu grupy	Pozostałe zmiany	Stan na koniec okresu
Należności od klientów z tytułu kredytów	230	6	-	74	-	310
Prowizje bankowe pobrane z góry	145	51	-	98	-	294
Zobowiązania wobec klientów	27	(5)	-	2	-	24
Wartości niematerialne – znaki towarowe i relacje z klientami	(57)	9	-	-	-	(48)
Instrumenty finansowe	(2)	13	21	1	-	33
Nieruchomości	(4)	4	-	-	-	-
Inne rezerwy i zobowiązania	12	39	-	(113)	5	(57)
Straty podatkowe do rozliczenia w latach następnych	3	(1)	-	-	3	5
Rezerwa z tytułu zwrotu przez PTE do ZUS nienależnych opłat manipulacyjnych	2	-	-	-	-	2
Rezerwa na koszty z tytułu restrukturyzacji	-	37	-	11	-	48
Ulga podatkowa z tytułu działalności w specjalnej strefie ekonomicznej	13	-	-	-	-	13
Aktywa z tytułu odroczonego podatku, razem	369	153	21	73	8	624

Zmiana stanu aktywów z tytułu podatku odroczonego w roku zakończonym 31 grudnia 2015 (przekształcone)	Stan na początek okresu	Zmiany odnoszone na wynik finansowy	Zmiana składu grupy	Pozostałe zmiany ¹⁾	Stan na koniec okresu
Należności od klientów z tytułu kredytów	-	-	230	-	230
Prowizje bankowe pobrane z góry	-	-	145	-	145
Zobowiązania wobec klientów	-	-	27	-	27
Wartości niematerialne – znaki towarowe i relacje z klientami	-	-	(57)	-	(57)
Instrumenty finansowe	(1)	1	(4)	2	(2)
Należności	1	(1)	-	-	-
Nieruchomości	2	(2)	-	(4)	(4)
Rezerwy na świadczenia pracownicze	1	-	-	(1)	-
Rezerwa na premie	2	-	-	(2)	-
Inne rezerwy i zobowiązania	8	-	8	(4)	12
Straty podatkowe do rozliczenia w latach następnych	7	(1)	3	(6)	3
Rezerwa z tytułu zwrotu przez PTE do ZUS nienależnych opłat manipulacyjnych	1	1	-	-	2
Ulga podatkowa z tytułu działalności w specjalnej strefie ekonomicznej	6	7	-	-	13
Aktywa z tytułu odroczonego podatku, razem	27	5	352	(15)	369

¹⁾ W pozycji przedstawiono kompensatę aktywów i rezerwy na podatek odroczony w niektórych spółkach Grupy PZU.

42.2 Rezerwa z tytułu odroczonego podatku dochodowego

Zmiana stanu rezerwy z tytułu podatku odroczonego w roku zakończonym 31 grudnia 2016	Stan na początek okresu	Zmiany odnoszone na wynik finansowy	Zmiany odnoszone na inne całkowite dochody	Pozostałe zmiany	Stan na koniec okresu
Instrumenty finansowe	233	(111)	(20)	6	108
Należności regresowe	(2)	6	-	-	4
Nieruchomości	51	29	1	(21)	60
Odroczone koszty akwizycji	205	49	-	-	254
Zarachowane przychody i koszty reasekuracyjne	15	13	-	-	28
Wartości niematerialne – znaki towarowe i relacje z klientami	44	(4)	-	1	41
Rezerwy na świadczenia pracownicze	(14)	1	1	1	(11)
Rezerwa na premie	(44)	(4)	-	2	(46)
Zobowiązania niewypłacone osobom fizycznym (z tytułu umów zlecenia, agencyjne, etc.)	(50)	(10)	-	-	(60)
Inne rezerwy i zobowiązania	(80)	(3)	-	3	(80)
Fundusz prewencyjny	16	-	-	-	16
Rezerwa na wyrównanie szkodowości	121	6	-	-	127
Rezerwa na koszty z tytułu restrukturyzacji	(1)	1	-	-	-
Straty podatkowe do rozliczenia w latach następnych	(19)	(6)	-	3	(22)
Pozostałe różnice	34	13	-	3	50
Rezerwa z tytułu podatku odroczonego, razem	509	(20)	(18)	(2)	469

Zmiana stanu rezerwy z tytułu podatku odroczonego w roku zakończonym 31 grudnia 2015	Stan na początek okresu	Zmiany odnoszone na wynik finansowy	Zmiany odnoszone na inne całkowite dochody	Pozostałe zmiany ¹⁾	Stan na koniec okresu
Instrumenty finansowe	282	(51)	1	1	233
Należności regresowe	(2)	-	-	-	(2)
Nieruchomości	37	16	2	(4)	51
Odroczone koszty akwizycji	121	84	-	-	205
Zarachowane przychody i koszty reasekuracyjne	(24)	39	-	-	15
Wartości niematerialne – znaki towarowe i relacje z klientami	66	(22)	-	-	44
Rezerwy na świadczenia pracownicze	(21)	7	-	-	(14)
Rezerwa na premie	(44)	1	-	(1)	(44)
Zobowiązania niewypłacone osobom fizycznym (z tytułu umów zlecenia, agencyjne, etc.)	(47)	(3)	-	-	(50)
Inne rezerwy i zobowiązania	(104)	29	-	(5)	(80)
Fundusz prewencyjny	18	(2)	-	-	16
Rezerwa na wyrównanie szkodowości	114	7	-	-	121
Rezerwa na koszty z tytułu restrukturyzacji	(2)	1	-	-	(1)
Straty podatkowe do rozliczenia w latach następnych	-	(13)	-	(6)	(19)
Pozostałe różnice	4	30	-	-	34
Rezerwa z tytułu podatku odroczonego, razem	398	123	3	(15)	509

¹⁾ W pozycji przedstawiono kompensatę aktywów i rezerwy na podatek odroczone w niektórych spółkach Grupy PZU.

43. Zobowiązania finansowe

Zobowiązania finansowe	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Zobowiązania finansowe wyceniane w wartości godziwej	3 314	2 196
Instrumenty pochodne przeznaczone do obrotu	781	940
Instrumenty pochodne stanowiące zabezpieczenie przepływów pieniężnych	6	-
Zobowiązania z tytułu pożyczek papierów wartościowych (krótka sprzedaż)	654	207
Kontrakty inwestycyjne na rachunek i ryzyko klienta (unit-linked)	329	393
Zobowiązania wobec uczestników konsolidowanych funduszy inwestycyjnych	1 544	656
Zobowiązania finansowe wyceniane wg zamortyzowanego kosztu	56 716	42 499
Zobowiązania wobec banków	523	600
Depozyty bieżące	32	11
Depozyty jednodniowe	1	31
Depozyty terminowe	-	198
Bankowe papiery wartościowe	20	33
Kredyty otrzymane	305	125
Pozostałe zobowiązania	165	202
Zobowiązania wobec klientów	51 241	33 656
Depozyty bieżące	25 791	12 475
Depozyty terminowe	22 160	18 529
Bankowe papiery wartościowe	2 769	2 259
Pozostałe zobowiązania	521	393
Zobowiązania z tytułu własnych dłużnych papierów wartościowych	3 680	3 537
Zobowiązania podporządkowane	1 027	759
Zobowiązania z tytułu transakcji z przyrzeczeniem odkupu	178	3 794
Kontrakty inwestycyjne o gwarantowanych i ustalonych warunkach	67	153
Zobowiązania finansowe, razem	60 030	44 695

Zobowiązania finansowe wg wymagalności	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Do 1 roku	51 783	37 420
Powyżej 1 roku do 5 lat	7 195	6 434
Powyżej 5 lat	1 052	841
Zobowiązania finansowe wg wymagalności, razem	60 030	44 695

43.1 Zobowiązania podporządkowane

Całość salda zobowiązań podporządkowanych dotyczy zobowiązań podporządkowanych, zaciągniętych przez Alior Bank i zaliczanych do jego funduszy własnych.

	Wartość nominalna	Oprocentowanie	Data emisji / otrzymania pożyczki	Data wykupu / spłaty pożyczki
Pożyczka podporządkowana (w mln euro)	10	EURIBOR 3M+ marża	12 października 2011	12 października 2019
Obligacje serii F (w mln zł)	322	WIBOR 6M+ marża	26 września 2014	26 września 2024
Obligacje serii G (w mln zł)	193	WIBOR 6M+ marża	31 marca 2015	31 marca 2021
Obligacje serii I oraz I1 (w mln zł)	183	WIBOR 6M+ marża	4 grudnia 2015	6 grudnia 2021
Obligacje Meritum Bank (w mln zł)	67	WIBOR 6M+ marża	29 kwietnia 2013	29 kwietnia 2021
Obligacje Meritum Bank (w mln zł)	80	WIBOR 6M+ marża	21 października 2014	21 października 2022
Obligacje serii EUR001 (w mln euro)	10	LIBOR 6M+ marża	4 lutego 2016	4 lutego 2022
Obligacje serii P1A (w mln zł)	150	WIBOR 6M+ marża	27 kwietnia 2016	16 maja 2022
Obligacje serii P1B (w mln zł)	70	WIBOR 6M+ marża	29 kwietnia 2016	16 maja 2024

Zobowiązania podporządkowane, wartość bilansowa	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Pożyczka podporządkowana	44	43
Obligacje serii F	225	225
Obligacje serii G	196	196
Obligacje serii I	114	114
Obligacje serii I1	33	33
Obligacje Meritum Bank	148	148
Obligacje serii EUR001	45	-
Obligacje serii P1A	151	-
Obligacje serii P1B	71	-
Zobowiązania podporządkowane	1 027	759

Niższa wartość bilansowa zobowiązań podporządkowanych w stosunku do zaprezentowanej powyżej wartości nominalnej wynika z faktu, iż część wyemitowanych przez Alior Bank obligacji została objęta przez konsolidowane fundusze inwestycyjne.

43.2 Zobowiązania z tytułu emisji własnych dłużnych papierów wartościowych

3 lipca 2014 roku i 16 października 2015 roku PZU (poprzez spółkę zależną PZU Finance AB (publ.)) wyemitował euroobligacje, których wykup nastąpi 3 lipca 2019 roku. Obligacje wprowadzono do obrotu na rynku regulowanym Irlandzkiej Giełdy Papierów Wartościowych na podstawie prospektu emisyjnego zatwierdzonego przez Centralny Bank Irlandii oraz na rynku Catalyst. Obie emisje obligacji zostały zasymilowane (ang. *tap issue*) i tworzą jedną serię o identycznych parametrach w zakresie wysokości kuponu, okresów odsetkowych oraz terminu wykupu.

Parametry wyemitowanych obligacji:

	Wartość nominalna (w mln euro)	Oprocentowanie	Daty emisji	Data wykupu
Obligacje PZU Finance AB (publ.)	850	1,375%	3 lipca 2014 16 października 2015	3 lipca 2019

Obligacje zaklasyfikowano jako wyceniane wg zamortyzowanego kosztu.

Niedzdykontowane przepływy pieniężne wynikające ze zobowiązań z tytułu emisji własnych dłużnych papierów wartościowych	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Do 1 roku	53	49
Powyżej 1 roku do 5 lat	3 868	3 688
Razem	3 921	3 737

Zobowiązania PZU Finance AB (publ.) wynikające z obligacji zostały zabezpieczone gwarancją udzieloną przez PZU, która obejmuje całość zobowiązań emitenta wynikających z emisji (w tym zobowiązanie do zapłaty wartości nominalnej obligacji oraz odsetek od obligacji) udzieloną na rzecz wszystkich obligatariuszy. Nie określono maksymalnej wartości gwarancji, obowiązującej do chwili wygaśnięcia roszczeń obligatariuszy wobec PZU Finance AB (publ.).

43.3 Kontrakty inwestycyjne

Łączne oczekiwane przepływy z tytułu kontraktów inwestycyjnych	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Do 1 roku ¹⁾	467	505
Powyżej 1 roku do 5 lat	42	44
Razem	509	549

¹⁾ w tym przepływy z tytułu kontraktów unit-linked bez określonego terminu płatności., dla których zaprezentowano wartość bilansową.

Aktywa finansowe związane z kontraktami inwestycyjnymi:

- o gwarantowanych i ustalonych warunkach to lokaty bankowe wykazywane w pozycji „Pożyczki – lokaty terminowe w instytucjach kredytowych” lub obligacje skarbowe kwalifikowane przede wszystkim do portfela utrzymywanych do terminu wymagalności.
- na rachunek i ryzyko klienta (*unit-linked*) to głównie jednostki uczestnictwa funduszy inwestycyjnych, ujmowane w pozycji „Instrumenty finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy – przeznaczone do obrotu – instrumenty kapitałowe – nienotowane na rynku regulowanym”, instrumenty pochodne, ujmowane w pozycji „Instrumenty finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy – przeznaczone do obrotu – instrumenty pochodne”, a także lokaty bankowe.

Zestawienie aktywów związanych z kontraktami inwestycyjnymi zaprezentowano w punkcie 8.5.2.

43.4 Zobowiązania z tytułu transakcji z przyrzeczeniem odkupu

Zabezpieczenie zawartych transakcji stanowiły instrumenty finansowe opisane w punkcie 46.1.

Poniżej przedstawiono podstawową charakterystykę transakcji z przyrzeczeniem odkupu na 31 grudnia 2016 roku.

Data zapadalności transakcji	Wartość bilansowa	Waluta transakcji	Wartość bilansowa aktywów stanowiących zabezpieczenie	Instrument finansowy stanowiący zabezpieczenie	Ilość
do 1 miesiąca	178	PLN	178	Obligacje Skarbu Państwa	178 200
Razem	178		178		178 200

44. Inne zobowiązania

Inne zobowiązania	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Koszty do zapłacenia	1 192	1 008
Zarachowane koszty prowizji agencyjnej	301	272
Zarachowane koszty prowizji sprzedażowej w ubezpieczeniach grupowych	10	11
Zarachowane koszty wynagrodzeń ¹⁾	170	114
Zarachowane koszty reasekuracji	432	412
Zarachowane nagrody dla pracowników	149	86
Pozostałe	130	113
Przychody pobierane z góry	152	117
Pozostałe zobowiązania	3 653	2 445
Zobowiązania z tytułu ubezpieczeń bezpośrednich	849	696
Zobowiązania z tytułu reasekuracji	133	97
Zobowiązania z tytułu bieżącego podatku dochodowego	225	69
Zobowiązania wobec budżetu inne niż z tytułu podatku dochodowego	56	34
Rozrachunki publiczno-prawne	67	52
Zobowiązania wobec pracowników ¹⁾	165	9
Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny	16	11
Zobowiązania z tytułu transakcji na instrumentach finansowych	932	366
Zobowiązania z tytułu zakupu trzeciej transzy akcji Alior Banku	-	342
Zobowiązania z tytułu dostaw i usług	91	122
Oszacowane zobowiązania pozaubezpieczeniowe	119	176
Zobowiązania wobec banków z tytułu dokumentów płatniczych rozliczanych przez Krajową Izbę Rozliczeniową	593	184
Oszacowane zwroty wynagrodzeń w związku z rezygnacją lub odstąpieniem klientów Alior Banku od ubezpieczeń zawieranych przy sprzedaży produktów kredytowych	71	94
Zobowiązania Alior Banku z tytułu ubezpieczeń produktów bankowych oferowanych klientom banku	23	67
Zobowiązania z tytułu likwidacji bezpośredniej	13	11
Zobowiązania z tytułu rozliczeń kart płatniczych	65	5
Zobowiązania z tytułu nierynkowych umów najmu	38	29
Zobowiązania z tytułu darowizn	34	-
Pozostałe	163	81
Inne zobowiązania, razem	4 997	3 570

¹⁾ Wzrost zarachowanych kosztów wynagrodzeń oraz zobowiązań wobec pracowników wynika przede wszystkim z zarachowanych przez Alior Bank nagród związanych z realizacją transakcji przejęcia Banku BPH.

Na 31 grudnia 2016 roku i na 31 grudnia 2015 roku wartość godziwa innych zobowiązań nie odbiegała istotnie od ich wartości bilansowej, głównie ze względu na fakt, że ponad 90% to zobowiązania krótkoterminowe.

Inne zobowiązania wg wymagalności	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Do 1 roku	4 814	3 500
Powyżej 1 roku do 5 lat	181	61
Powyżej 5 lat	2	9
Inne zobowiązania wg wymagalności, razem	4 997	3 570

45. Leasing

45.1 Grupa PZU jako leasingodawca

Transakcje leasingu operacyjnego dotyczą zasadniczo umów najmu nieruchomości inwestycyjnych. Poniższa tabela prezentuje przyszłe minimalne opłaty leasingowe z tytułu leasingu operacyjnego (kwoty niezdyskontowane).

Przyszłe minimalne należności z tytułu opłat leasingowych	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Do 1 roku	209	189
Powyżej 1 roku do 5 lat	442	431
Powyżej 5 lat	129	137
Przyszłe minimalne należności z tytułu opłat leasingowych, razem	780	757

45.2 Grupa PZU jako leasingobiorca

Zobowiązania z tytułu leasingu operacyjnego w większości wynikają z umów najmu powierzchni usługowo – biurowych. Grupa PZU prowadzi politykę zawierania umów na czas określony 3 lub 5 lat z możliwością przedłużenia. Poniższa tabela prezentuje przyszłe minimalne opłaty leasingowe z tytułu leasingu operacyjnego (kwoty niezdyskontowane).

Zobowiązania z tytułu minimalnych opłat leasingu operacyjnego	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Do 1 roku	210	116
Powyżej 1 roku do 5 lat	321	262
Powyżej 5 lat	45	25
Zobowiązania z tytułu minimalnych opłat leasingu operacyjnego, razem	576	403

46. Aktywa stanowiące zabezpieczenie należności, zobowiązań oraz zobowiązań warunkowych

46.1 Aktywa finansowe stanowiące zabezpieczenie zobowiązań

Na 31 grudnia 2016 roku w spółkach Grupy PZU obligacje Skarbu Państwa o wartości bilansowej 178 mln zł (na 31 grudnia 2015 roku: 3 809 mln zł) stanowiły zabezpieczenie zawartych transakcji warunkowego odkupu opisanych w punkcie 43.4.

46.2 Aktywa finansowe stanowiące zabezpieczenie pożyczek udzielonych

Na 31 grudnia 2016 roku i na 31 grudnia 2015 roku PZU i PZU Życie były stronami transakcji z przyrzeczeniem odsprzedaży, a także udzielały pożyczek zabezpieczonych aktywami finansowymi.

Informacje na temat kwot dotyczących tych transakcji znajdują się w punkcie 34.4.

46.3 Rzeczowe aktywa trwałe

Na 31 grudnia 2016 roku na rzeczowych aktywach trwałych ustanowione były zabezpieczenia w formie hipoteki do łącznej kwoty 51 mln zł (na 31 grudnia 2015 roku: 51 mln zł).

47. Aktywa i zobowiązania warunkowe

Aktywa i zobowiązania warunkowe	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Aktywa warunkowe, w tym:	40	33
- otrzymane gwarancje i poręczenia	40	33
Zobowiązania warunkowe	16 364	10 082
- z tytułu limitów odnawialnych w rachunkach ROR oraz kart kredytowych	12 979	7 372
- udzielone poręczenia i gwarancje	1 514	1 576
- roszczenia ubezpieczeniowe sporne	429	390
- inne roszczenia sporne	195	211 ¹⁾
- pozostałe, w tym:	1 247	533
- nieudzielone transze pożyczek	1 195	473
- potencjalne zobowiązania wynikające z umów kredytowych zawartych przez Grupę Armatura	27	31

¹⁾ W tym 169 mln zł roszczeń dotyczących sprawy pozwu o odszkodowanie z tytułu pozbawienia prawa do dywidendy, opisanej w punkcie 48.1.

47.1 Udzielenie przez PZU lub jednostki zależne poręczeń kredytu lub pożyczki lub udzielenie gwarancji

W 2016 roku ani PZU, ani jednostki zależne nie udzieliły poręczeń kredytu lub pożyczki, ani nie udzieliły gwarancji – łącznie jednemu podmiotowi lub jednostce zależnej od tego podmiotu – jeżeli łączna wartość istniejących poręczeń lub gwarancji stanowiłaby równowartość co najmniej 10% kapitałów własnych PZU, za wyjątkiem transakcji opisanej poniżej.

31 marca 2016 roku PZU udzielił spółce zależnej (Alior Bankowi) gwarancji ubezpieczeniowej ochrony kredytowej nieruchomości, w odniesieniu do wyselekcjonowanego portfela wierzytelności kredytowych Alior Banku. Ochrona kredytowa nieruchomości ograniczała ryzyko kredytowe Alior Banku poprzez obowiązek zapłacenia określonej kwoty przez PZU w przypadku niewykonania zobowiązania przez kredytobiorcę lub wystąpienia innych określonych zdarzeń kredytowych.

Wartość portfela wierzytelności Alior Banku pokrytych gwarancją wynosiła 3 104 mln zł. Po zastosowaniu 10% udziału własnego Alior Banku oraz ograniczeniu do 50 mln zł maksymalnej kwoty odpowiedzialności PZU z tytułu pojedynczej wierzytelności kredytowej kwota gwarancji udzielonej przez PZU wynosiła 2 549 mln zł. 1 lipca 2016 roku Alior Bank wypowiedział umowę tej gwarancji.

48. Sprawy sporne

Podmioty z Grupy PZU biorą udział w licznych sporach sądowych, arbitrażowych oraz postępowaniach administracyjnych. Do typowych sporów sądowych, w których biorą udział spółki z Grupy PZU należą spory związane z zawartymi umowami ubezpieczeniowymi, spory dotyczące stosunku pracy oraz spory dotyczące zobowiązań umownych. Do typowych postępowania administracyjnych, w których biorą udział spółki z Grupy PZU należą postępowania związane z posiadaniem nieruchomości. Powyższe postępowania i spory mają charakter typowy i powtarzalny, zazwyczaj żadne z nich z osobna nie ma istotnego znaczenia dla Grupy PZU.

Większość sporów z udziałem spółek z Grupy PZU dotyczy trzech spółek: PZU, PZU Życie i Alior Banku. Dodatkowo PZU i PZU Życie są stroną w postępowaniach przed Prezesem UOKiK.

PZU i PZU Życie uwzględniają roszczenia sporne w procesie tworzenia rezerw techniczno-ubezpieczeniowych na szkody znane biorąc pod uwagę prawdopodobieństwo niekorzystnego rozstrzygnięcia sporu oraz szacując wartość prawdopodobnego rozstrzygnięcia. W przypadku roszczeń spornych dotyczących waloryzacji rent w PZU Życie roszczenia ujmowane są w pozostałych rezerwach techniczno-ubezpieczeniowych w kwocie rocznej wartości rent ponad odpowiadającą kwotę rezerwy ustalonej w ramach rezerw matematycznych na życie.

W 2016 roku i do dnia podpisania skonsolidowanego sprawozdania finansowego w spółkach z Grupy PZU nie wystąpiły postępowania toczące się przed sądem, organem właściwym dla postępowania arbitrażowego lub organem administracji

publicznej dotyczące zobowiązań albo wierzytelności PZU lub jednostki od niego bezpośrednio lub pośrednio zależnej, których jednostkowa wartość stanowiłaby co najmniej 10% kapitałów własnych PZU.

Na 31 grudnia 2016 roku wartość przedmiotu sporu wszystkich 134 769 spraw (na 31 grudnia 2015 roku: 121 918) toczących się przed sądami, organami właściwymi dla postępowań arbitrażowych lub organami administracji publicznej prowadzonych w podmiotach z Grupy PZU wynosiła łącznie 4 357 mln zł (na 31 grudnia 2015 roku: 4 898 mln zł). W kwocie tej 3 374 mln zł (na 31 grudnia 2015 roku: 3 131 mln zł) dotyczy zobowiązań, a 983 mln zł (na 31 grudnia 2015 roku: 1 767 mln zł) wierzytelności spółek z Grupy PZU, co stanowiło odpowiednio 27,62% i 8,04% (na 31 grudnia 2015 roku odpowiednio: 25,29% i 14,28%) kapitałów własnych PZU wg PSR.

Szacując kwoty rezerw na poszczególne sprawy uwzględnia się wszystkie informacje dostępne na datę podpisania skonsolidowanego sprawozdania finansowego, jednak jej wartość może ulec zmianie w przyszłości.

48.1 Uchwały ZWZ PZU w sprawie podziału zysku PZU za rok obrotowy 2006

Pozwem z 30 lipca 2007 roku wszczęto postępowanie z powództwa Manchester Securities Corporation („MSC”) z siedzibą w Nowym Jorku przeciwko PZU o uchylenie uchwały nr 8/2007 ZWZ PZU z 30 czerwca 2007 roku w sprawie podziału zysku PZU za rok obrotowy 2006, jako sprzecznej z dobrymi obyczajami i mającej na celu pokrzywdzenie powoda – akcjonariusza PZU.

Zaskarżona uchwała ZWZ PZU podzieliła zysk netto za rok 2006 w kwocie 3 281 mln zł w następujący sposób:

- na kapitał zapasowy przekazano kwotę 3 261 mln zł;
- na Zakładowy Fundusz Świadczeń Socjalnych przekazano kwotę 20 mln zł.

Wyrokiem z 22 stycznia 2010 roku Sąd Okręgowy w Warszawie w całości uchylił ww. uchwałę ZWZ PZU. PZU wykorzystał wszystkie środki odwoławcze, w tym skargę kasacyjną do Sądu Najwyższego, który 27 marca 2013 roku oddalił tę skargę kasacyjną. Wyrok ten jest prawomocny i nie podlega dalszemu zaskarżeniu.

W ocenie PZU uchylenie ww. uchwały ZWZ PZU nie powoduje po stronie akcjonariuszy powstania roszczenia o wypłatę dywidendy przez PZU.

W związku z uprawomocnieniem się wyroku uchylającego uchwałę nr 8/2007, 30 maja 2012 roku ZWZ PZU podjęło uchwałę o podziale zysku za rok obrotowy 2006 w sposób odpowiadający podziałowi zysku dokonанemu uchyloną uchwałą nr 8/2007. Sprzeciw do uchwały z 30 maja 2012 roku zgłosił MSC i został on zaprotokołowany.

20 sierpnia 2012 roku doręczono PZU odpis pozwu wniesionego przez MSC do Sądu Okręgowego w Warszawie, w którym wymieniona spółka domagała się uchylenia uchwały ZWZ PZU z 30 maja 2012 roku o podziale zysku za rok obrotowy 2006, a wartość przedmiotu sporu została określona przez powoda na 5 mln zł. PZU złożył odpowiedź na pozew domagając się oddalenia powództwa w całości.

17 grudnia 2013 roku Sąd Okręgowy wydał wyrok, którym uwzględnił powództwo w całości i zasądził od PZU na rzecz MSC koszty procesu. 4 marca 2014 roku PZU złożył apelację od ww. wyroku, zaskarżając go w całości. Wyrokiem z 11 lutego 2015 roku Sąd Apelacyjny w Warszawie zmienił w całości wyrok Sądu Okręgowego z 17 grudnia 2013 roku, oddalił powództwo MSC i obciążył MSC kosztami procesu. Wyrok Sądu Apelacyjnego jest prawomocny. MSC zaskarżył w całości wyrok Sądu Apelacyjnego skargą kasacyjną z 9 czerwca 2015 roku. PZU złożył odpowiedź na skargę kasacyjną. Postanowieniem z 19 kwietnia 2016 roku Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej MSC do rozpoznania. Postanowienie jest prawomocne, nie podlega dalszemu zaskarżeniu na podstawie przepisów kodeksu postępowania cywilnego i kończy postępowanie w sprawie.

W międzyczasie 16 grudnia 2014 roku MSC wezwał PZU do zapłaty 265 mln zł z tytułu odszkodowania w związku z uchyleniem uchwały nr 8/2007 ZWZ PZU z 30 czerwca 2007 roku w sprawie podziału zysku PZU za rok obrotowy 2006. PZU odmówił spełnienia świadczenia ze względu na jego bezzasadność.

23 września 2015 roku PZU doręczono odpis pozwu wraz z załącznikami, w sprawie wszczętej przez MSC przeciwko PZU o zapłatę 169 mln zł wraz z odsetkami ustawowymi od 2 stycznia 2015 roku do dnia zapłaty. Powództwo obejmuje żądanie zapłaty odszkodowania z tytułu pozbawienia MSC oraz J.P. Morgan (MSC nabył roszczenie od J.P. Morgan), jako mniejszościowych akcjonariuszy PZU, udziału w zysku za rok obrotowy 2006, w związku z podjęciem 30 czerwca 2007 roku przez ZWZ PZU uchwały nr 8/2007. Sprawa jest prowadzona przed Sądem Okręgowym w Warszawie. 18 grudnia

2015 roku PZU złożył odpowiedź na pozew wnosząc o oddalenie powództwa w całości. 1 kwietnia 2016 roku MSC złożył pismo procesowe, w którym odniósł się do twierdzeń, zarzutów i wniosków PZU oraz powołał nowe dowody w sprawie. 30 czerwca 2016 roku PZU złożył replikę na ostatnie pismo procesowe MSC wraz z wnioskami dowodowymi. Postanowieniem z 21 lipca 2016 roku Sąd skierował sprawę do mediacji, na którą PZU nie wyraził zgody. Na 31 marca 2017 roku wyznaczono termin kolejnej rozprawy, na której ma być kontynuowane postępowanie dowodowe.

Zdaniem Zarządu PZU roszczenia MSC są bezzasadne. W konsekwencji, na 30 września 2016 roku nie dokonano zmian w prezentacji kapitałów PZU, mogących potencjalnie wynikać z uchylecia uchwały 8/2007 ZWZ PZU o podziale zysku za rok obrotowy 2006, w tym pozycji „Kapitał zapasowy” i „Zysk (strata) z lat ubiegłych”, a także nie korygowano środków Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych.

48.1.1. Inne wezwania do zapłaty dotyczące podziału zysku PZU za rok obrotowy 2006

W pismach z 17 grudnia 2014 roku Wspólna Reprezentacja SA wezwała PZU do zapłaty kwoty 56 mln zł oraz kwoty 1 mln zł tytułem roszczeń odszkodowawczych nabytych od akcjonariuszy wynikających z pozbawienia prawa do udziału w zysku PZU. PZU odmówił spełnienia świadczenia ze względu na jego bezzasadność.

Poza wyżej wymienionymi pismami akcjonariusze, byli akcjonariusze lub ich następcy prawni przesłali do PZU wezwania do zapłaty oparte o okoliczności faktyczne jak przedstawione powyżej. Niektórzy z wzywających nie wskazywali konkretnych kwot, lecz liczbę akcji bądź ograniczali się tylko do żądania zapłaty. PZU udzielał odpowiedzi na piśmie stwierdzając, że roszczenia nie istnieją i nie zostaną uwzględnione.

48.1.2. Inne postępowania sądowe dotyczące podziału zysku PZU za rok obrotowy 2006

19 stycznia 2015 roku Sąd Rejonowy dla miasta stołecznego Warszawy doręczył odpis wniosku wraz z załącznikami w sprawie wszczętej przez spółkę Wspólna Reprezentacja SA o zawezwanie do próby ugodowej na kwotę 56 mln zł. Na rozprawie 19 lutego 2015 roku PZU odmówił zawarcia ugody.

Do PZU wpływały odpisy innych wniosków o zawezwania do prób ugodowych z żądaniami zawarcia ugód poprzez zapłatę kwoty z tytułu udziału w zysku za rok obrotowy 2006. Postępowania zostały już zakończone.

PZU odmawiał zawarcia ugód stwierdzając, że roszczenia nie istnieją i nie zostaną uwzględnione.

Przeciwko PZU wszczęto 7 procesów o zapłatę tytułem dywidendy lub odszkodowania. PZU składa odpowiedzi na takie pozwy konsekwentnie żądając ich oddalenia w całości. W sześciu sprawach Sądy Rejonowe w Warszawie oddaliły powództwa w całości (w pięciu sprawach wyroki są prawomocne, w jednej powódka złożyła apelację, na którą PZU udzielił odpowiedzi wnosząc o jej oddalenie w całości). W jednej sprawie Sąd Rejonowy umorzył postępowanie na skutek cofnięcia pozwu (postanowienie jest prawomocne).

48.2 Postępowanie Prezesa UOKiK wobec PZU

Prezes UOKiK decyzją z 30 grudnia 2011 roku nałożył na PZU karę pieniężną w wysokości 57 mln zł za stosowanie praktyki ograniczającej konkurencję i naruszającej zakaz określony w art. 6 ust. 1 pkt 3 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów, polegającej na zawarciu przez PZU i Maximus Broker sp. z o.o. z siedzibą w Toruniu („Maximus Broker”) porozumienia ograniczającego konkurencję na krajowym rynku sprzedaży grupowego ubezpieczenia NNW dzieci, młodzieży i personelu w placówkach oświatowych, polegającego na podziale rynku zbytu pod względem podmiotowym poprzez przekazanie do obsługi Maximus Broker klientów PZU z terenu województwa kujawsko-pomorskiego w zamian za rekomendowanie tym klientom ubezpieczenia w PZU i jednocześnie zakazał PZU stosowania zarzucanej praktyki.

Zarząd PZU nie zgadza się z ustaleniami stanu faktycznego i argumentacją prawną zawartą w decyzji, ponieważ przy wydawaniu decyzji nie uwzględniono całokształtu materiału dowodowego i dokonano błędnej kwalifikacji prawnej.

18 stycznia 2012 roku PZU złożył odwołanie od ww. decyzji (skutkujące brakiem jej uprawomocnienia się). W odwołaniu PZU wskazał m.in., że:

- żadne porozumienie (poza kurtażowym) pomiędzy PZU a Maximus Broker nie zostało zawarte;
- Prezes UOKiK błędnie pojmuje zasady zawierania umów ubezpieczenia z udziałem brokera;
- większość umów ubezpieczenia zawieranych przy udziale Maximus Broker była zawierana z zakładami ubezpieczeń innymi niż PZU;
- PZU i Maximus Broker nie mogą i nie mogli prowadzić działalności konkurencyjnej na rynkach, na których działają.

22 października 2012 roku PZU otrzymał odpowiedź Prezesa UOKiK na odwołanie, na którą 5 listopada 2012 roku PZU złożył replikę. 27 marca 2015 roku Sąd Okręgowy w Warszawie wydał wyrok, w którym uchylił decyzję Prezesa UOKiK z 30 grudnia 2011 roku. 21 maja 2015 roku Prezes UOKiK wniósł apelację. 24 czerwca 2015 roku PZU złożył odpowiedź na apelację Prezesa UOKiK. Wyrokiem z 6 grudnia 2016 roku Sąd Apelacyjny w Warszawie uchylił wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania..

PZU posiadał rezerwę na ww. karę, której wysokość zarówno na 31 grudnia 2016 roku, jak i na 31 grudnia 2015 roku wynosiła 57 mln zł.

48.3 Postępowanie Prezesa UOKiK wobec PZU Życie

1 czerwca 2005 roku Prezes UOKiK wszczął na wniosek kilku wnioskodawców postępowanie antymonopolowe wobec podejrzenia nadużywania przez PZU Życie pozycji dominującej na rynku grupowych ubezpieczeń pracowniczych, które mogło stanowić naruszenie art. 8 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów oraz art. 82 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską. W wyniku rozstrzygnięcia toczącego się postępowania Prezes UOKiK decyzją z 25 października 2007 roku nałożył na PZU Życie karę w wysokości 50 mln zł za utrudnianie korzystania z ofert konkurentów.

Zarząd PZU Życie nie zgadzał się zarówno z ustaleniami stanu faktycznego, jak i argumentacją prawną zawartą w decyzji. W ocenie Zarządu PZU Życie przy wydawaniu decyzji nie uwzględniono całokształtu materiału dowodowego i dokonano błędnej kwalifikacji prawnej, a w konsekwencji bezpodstawnie przyjęto, że PZU Życie posiada dominującą pozycję na rynku. PZU Życie złożył odwołanie do SOKiK, w którym sformułował 38 zarzutów materialno- i formalnoprawnych wobec decyzji Prezesa UOKiK.

Po wieloletnich postępowaniach, 30 września 2015 roku PZU Życie zapłacił nałożoną karę w wysokości 50 mln zł oraz koszty, którymi został obciążony. 18 marca 2016 roku PZU Życie wniósł do Sądu Najwyższego skargę kasacyjną, na którą 10 maja 2016 roku wpłynęła do PZU Życie odpowiedź Prezesa UOKiK. 24 maja 2016 roku PZU Życie złożył replikę na odpowiedź Prezesa UOKiK.

Z uwagi na zapłatę kary przez PZU Życie, zarówno na 31 grudnia 2016 roku, jak i na 31 grudnia 2015 roku nie istniała konieczność utrzymywania dodatkowej rezerwy z tego tytułu.

48.4 Zgłoszenie wierzytelności PZU do masy upadłości spółek z Grupy Kapitałowej PBG

PZU jest wierzycielem PBG SA („PBG”) oraz Hydrobudowy Polska SA („Hydrobudowa”), obie firmy z siedzibami w Wysogotowie k/Poznań, z tytułu wystawionych i zrealizowanych gwarancji ubezpieczeniowych (gwarancji kontraktowych).

W 2012 roku wszczęto postępowania upadłościowe względem PBG oraz Hydrobudowy. 21 września 2012 roku PZU przystąpił do ww. postępowań zgłaszając swoje wierzytelności do mas upadłości tych spółek.

PBG i Hydrobudowa należą do jednej grupy kapitałowej, której podmiotem dominującym jest PBG i wzajemnie poręczały swoje zobowiązania. Wszystkie wierzytelności, które zgłoszono do masy upadłości Hydrobudowy w kwocie 101 mln zł, w konsekwencji zgłoszono równocześnie do masy upadłości PBG.

Wierzytelności PZU w stosunku do masy upadłości PBG (po sprawdzeniu przez sędziego komisarza oraz po weryfikacji przez nadzorcę sądowego) wpisano na listę wierzytelności w kwocie 103 mln zł. Na 31 grudnia 2016 roku kwota wierzytelności wynosiła 99 mln zł (na 31 grudnia 2015 roku: 102 mln zł), a jej zmniejszenie wynikało z upływu terminu gwarancji, w których nie zgłoszono roszczeń. Ze względu na niskie prawdopodobieństwo odzyskania wierzytelności kwota należności nie została rozpoznana w skonsolidowanym sprawozdaniu z sytuacji finansowej. Na zgromadzeniu

wierzycieli 5 sierpnia 2015 roku PZU głosował za przyjęciem układu, a 25 sierpnia 2015 roku sędzia komisarz potwierdził wyniki głosowania i zawarcie układu. 8 października 2015 roku Sąd Upadłościowy ogłosił postanowienie, w którym zatwierdził układ zawarty z wierzycielami. 20 lipca 2016 roku Sąd upadłościowy wydał postanowienie o zakończeniu postępowania upadłościowego. Postanowienie jest prawomocne.

W wyniku realizacji układu i dokonanej redukcji wierzytelności do poziomu 20,93% należności zgłoszonej, PZU otrzymał 206 139 obligacji PBG o wartości nominalnej 21 mln zł oraz 24 241 560 akcji PBG o wartości nominalnej 24 mln zł. Zarówno obligacje jak i akcje nie zostały ujęte w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym z uwagi na ich wartość godziwą określoną jako zerowa, lecz ujęte zostały w ewidencji pozabilansowej.

Na pierwszej liście wierzytelności przedstawionej przez syndyka Hydrobudowy sędziemu komisarzowi została uwzględniona wierzytelność PZU SA w kwocie: 16 mln PLN. Lista wierzytelności do masy upadłości Hydrobudowy nie została jeszcze ostatecznie ustalona. Postępowanie upadłościowe względem Hydrobudowy jest w toku, a ustalenie ostatecznej listy wierzytelności stanowi dopiero wstępny etap tego postępowania i poprzedza sporządzenie planu podziału (po przeprowadzeniu likwidacji masy upadłości).

49. Transakcje z podmiotami powiązanymi

49.1 Wynagrodzenia członków Zarządów, osób zarządzających wyższego szczebla i członków organów nadzorczych spółek Grupy PZU łącznie z wynagrodzeniem z zysku oraz informacja o wartości zaliczek, kredytów, pożyczek i gwarancji udzielonych tym osobom

W 2016 i w 2015 roku spółki Grupy PZU nie udzieliły pożyczek ani żadnych podobnych świadczeń członkom Zarządów, osobom zarządzającym wyższego szczebla ani członkom swoich Rad Nadzorczych.

49.1.1. Wynagrodzenia w jednostce dominującej

Wynagrodzenia wypłacone członkom Zarządu, osobom zarządzającym wyższego szczebla oraz członkom Rady Nadzorczej PZU przedstawiono poniżej. Dane dotyczące wynagrodzeń zaprezentowano w tysiącach złotych.

Wynagrodzenia i inne krótkoterminowe świadczenia pracownicze wypłacone przez PZU	1 stycznia – 31 grudnia 2016 (w tys. zł)	1 stycznia – 31 grudnia 2015 (w tys. zł)	1 stycznia – 31 grudnia 2015 (w tys. zł)	
		w tym premie i nagrody specjalne:	w tym premie i nagrody specjalne:	
Zarząd, z czego:	9 066	-	8 124	2 862
Michał Krupiński	1 377	-	-	-
Rodger Hodgkiss	634	-	-	-
Andrzej Jaworski	434	-	-	-
Tomasz Kulik	- ¹⁾	-	-	-
Maciej Rapkiewicz	581	-	-	-
Beata Kozłowska-Chyła	634 ²⁾	-	-	-
Robert Pietryszyn	273	-	-	-
Paweł Surówka	176	-	-	-
Sebastian Klimek	579 ³⁾	-	-	-
Przemysław Dąbrowski	683 ⁵⁾	-	1 112	371
Dariusz Krzewina	668 ⁶⁾	-	1 281	507
Tomasz Tarkowski	121	-	995	332
Rafał Grodzicki	520 ⁷⁾	-	312	-
Andrzej Klesyk	1 950 ⁴⁾	-	2 970	1 170
Witold Jaworski	436 ⁸⁾	-	260	-
Ryszard Trepczyński	-	-	1 194 ⁹⁾	482

Wynagrodzenia i inne krótkoterminowe świadczenia pracownicze wypłacone przez PZU	1 stycznia – 31 grudnia 2016 (w tys. zł)		1 stycznia – 31 grudnia 2015 (w tys. zł)	
Osoby zarządzające wyższego szczebla (Dyrektorzy Grupy PZU), z czego:	4 503	199	3 799	1 530
Aleksandra Agatowska	505	-	-	-
Tomasz Karusewicz	611	-	-	-
Bartłomiej Litwińczuk	241	-	-	-
Sławomir Niemierka	862	199	963	300
Roman Pałac	581	-	-	-
Paweł Surówka	455 ¹⁰⁾	-	-	-
Tobiasz Bury	706 ¹¹⁾	-	1 276	606
Przemysław Henschke	542 ¹²⁾	-	936	312
Rafał Grodzicki	-	-	624	312
Rada Nadzorcza, z czego:	1 241	-	1 224	-
Paweł Kaczmarek	191	-	84	-
Maciej Zaborowski	143	-	-	-
Marcin Chłudziński	119	-	-	-
Alojzy Nowak	120	-	120	-
Jerzy Paluchniak	118	-	-	-
Marcin Gargas	167	-	-	-
Eligiusz Krześniak	119	-	-	-
Piotr Paszko	119	-	-	-
Radosław Potrzebszcz	119	-	-	-
Piotr Walkowiak	11	-	-	-
Zbigniew Ćwiąkalski	3	-	180	-
Zbigniew Derdziuk	2	-	120	-
Dariusz Filar	2	-	132	-
Dariusz Kacprzyk	2	-	120	-
Jakub Karnowski	2	-	120	-
Aleksandra Magaczewska	2	-	156	-
Maciej Piotrowski	2	-	120	-
Tomasz Zganiacz	-	-	72	-

¹⁾ wynagrodzenie otrzymuje wyłącznie z PZU Życie, kwota zaprezentowana w następnym tabeli

²⁾ w tym wynagrodzenie z tytułu zakazu konkurencji 55 tys. zł

³⁾ w tym wynagrodzenie z tytułu zakazu konkurencji 111 tys. zł

⁴⁾ w tym wynagrodzenie z tytułu zakazu konkurencji 1.350 tys. zł

⁵⁾ w tym wynagrodzenie z tytułu zakazu konkurencji 332 tys. zł

⁶⁾ w tym wynagrodzenie z tytułu zakazu konkurencji 55 tys. zł

⁷⁾ w tym wynagrodzenie z tytułu zakazu konkurencji 312 tys. zł

⁸⁾ w tym wynagrodzenie z tytułu zakazu konkurencji 195 tys. zł

⁹⁾ w tym wynagrodzenie z tytułu zakazu konkurencji 185 tys. zł

¹⁰⁾ w tym wynagrodzenie z tytułu Doradcy Zarządu PZU 345 tys. zł w okresie 24 kwietnia 2016 roku – 31 października 2016 roku

¹¹⁾ w tym wynagrodzenie z tytułu zakazu konkurencji 371 tys. zł

¹²⁾ w tym wynagrodzenie z tytułu zakazu konkurencji 312 tys. zł

Wynagrodzenia i inne krótkoterminowe świadczenia pracownicze wypłacone przez pozostałe podmioty z Grupy PZU	1 stycznia – 31 grudnia 2016 (w tys. zł)		1 stycznia – 31 grudnia 2015 (w tys. zł)	
		w tym premie i nagrody specjalne:		w tym premie i nagrody specjalne:
Zarząd, z czego:	4 266	-	3 310	1 279
Rodger Hodgkiss	599	-	-	-
Andrzej Jaworski	208	-	-	-
Tomasz Kulik	206	-	-	-
Maciej Rapkiewicz	208	-	-	-
Paweł Surówka	329	-	-	-
Beata Kozłowska-Chyła	329 ¹⁾	-	-	-
Robert Pietryszyn	135	-	-	-
Sebastian Klimek	208 ²⁾	-	-	-
Przemysław Dąbrowski	368 ³⁾	-	799	400
Dariusz Krzewina	360 ⁴⁾	-	690	273
Tomasz Tarkowski	801 ⁵⁾	-	536	179
Rafał Grodzicki	280 ⁶⁾	-	504	168
Witold Jaworski	235 ⁷⁾	-	138	-
Ryszard Trepczyński	-	-	643 ⁸⁾	259
Osoby zarządzające wyższego szczebla (Dyrektorzy Grupy PZU), z czego:	2 332	107	1 546	492
Aleksandra Agatowska	272	-	-	-
Tomasz Karusewicz	329	-	-	-
Bartłomiej Litwińczuk	147	-	-	-
Sławomir Niemierka	599	107	464	107
Roman Pałac	313	-	-	-
Tobiasz Bury	380 ⁹⁾	-	578	217
Przemysław Henschke	292 ¹⁰⁾	-	504	168

¹⁾ w tym wynagrodzenie z tytułu zakazu konkurencji 119 tys. zł (PZU Życie)

²⁾ w tym wynagrodzenie z tytułu zakazu konkurencji 138 tys. zł (PZU Życie)

³⁾ w tym wynagrodzenie z tytułu zakazu konkurencji 179 tys. zł (PZU Życie)

⁴⁾ w tym wynagrodzenie z tytułu zakazu konkurencji 30 tys. zł (PZU Życie)

⁵⁾ w tym wynagrodzenie z tytułu zakazu konkurencji 150 tys. zł (Link 4)

⁶⁾ w tym wynagrodzenie z tytułu zakazu konkurencji 168 tys. zł (PZU Życie)

⁷⁾ w tym wynagrodzenie z tytułu zakazu konkurencji 105 tys. zł (PZU Życie)

⁸⁾ w tym wynagrodzenie z tytułu zakazu konkurencji 100 tys. zł (PZU Życie)

⁹⁾ w tym wynagrodzenie z tytułu zakazu konkurencji 200 tys. zł (PZU Życie)

¹⁰⁾ w tym wynagrodzenie z tytułu zakazu konkurencji 168 tys. zł (PZU Życie)

Całkowita szacunkowa wartość świadczeń niepieniężnych przyznanych przez PZU oraz podmioty zależne PZU	1 stycznia – 31 grudnia 2016 (w tys. zł)	1 stycznia – 31 grudnia 2015 (w tys. zł)
Zarząd, z czego:	1 057	1 224
Michał Krupiński	79	-
Rodger Hodgkiss	36	-
Andrzej Jaworski	77	-
Tomasz Kulik	76	-
Maciej Rapkiewicz	101	-
Paweł Surówka	54	-
Beata Kozłowska-Chyła	105	-
Robert Pietryszyn	51	-
Sebastian Klimek	66	-
Andrzej Klesyk	56	298
Przemysław Dąbrowski	92	191
Dariusz Krzewina	126	209
Tomasz Tarkowski	48	178
Rafał Grodzicki	51	129
Witold Jaworski	39	40
Ryszard Trepczyński	-	179
Osoby zarządzające wyższego szczebla (Dyrektorzy Grupy PZU), z czego:	605	600
Aleksandra Agatowska	97	-
Tomasz Karusewicz	51	-
Bartłomiej Litwińczuk	51	-
Sławomir Niemierka	171	176
Roman Pałac	93	-
Tobiasz Bury	60	213
Przemysław Henschke	82	167
Rafał Grodzicki	-	44
Rada Nadzorcza, z czego:	-	11
Zbigniew Ćwiąkałski	-	10
Jakub Karnowski	-	1

49.1.2. Wynagrodzenia w pozostałych spółkach Grupy PZU

Wynagrodzenia wypłacone członkom Zarządów i Rad Nadzorczych innych spółek Grupy PZU przedstawiono poniżej:

Wyszczególnienie	1 stycznia – 31 grudnia 2016 (w tys. zł)	1 stycznia – 31 grudnia 2015 (w tys. zł)
Członkowie Zarządów	44 857	21 586
Członkowie Rad Nadzorczych	2 748	875

49.2 Pozostałe transakcje z podmiotami powiązаныmi

Salda i obroty wynikające z transakcji handlowych pomiędzy Grupą PZU a podmiotami powiązаныmi	1 stycznia – 31 grudnia 2016 roku i na 31 grudnia 2016 roku		1 stycznia – 31 grudnia 2015 roku i na 31 grudnia 2015 roku	
	Kluczowi członkowie kadry kierowniczej podstawowych jednostek ¹⁾	Pozostałe pomioty powiązane ²⁾	Kluczowi członkowie kadry kierowniczej podstawowych jednostek ¹⁾	Pozostałe pomioty powiązane ²⁾
Składka przypisana brutto				
w ubezpieczeniach majątkowych i osobowych	-	3	-	3
w ubezpieczeniach na życie (łącznie z wolumenami z kontraktów inwestycyjnych)	-	-	-	-
Pozostałe przychody	-	-	-	-
Koszty	-	-	-	-
Należności	-	-	-	-
Zobowiązania	-	-	-	-
Aktywa warunkowe	-	-	-	-
Zobowiązania warunkowe	-	-	-	-

¹⁾ Osoby zarządzające wyższego szczebla, dane wg oświadczeń.

²⁾ Niekonsolidowana spółka w likwidacji oraz jednostki stowarzyszone i wspólne przedsięwzięcia wyceniane metodą praw własności.

49.3 Prezentacja transakcji z jednostkami powiązаныmi ze Skarbem Państwa

Transakcje z jednostkami zależnymi, współzależnymi i stowarzyszonymi ze Skarbem Państwa stanowiły w przeważającej większości umowy ubezpieczeń majątkowych i osobowych oraz ubezpieczeń na życie i kontraktów inwestycyjnych. Transakcje te są zawierane i rozliczane na warunkach możliwych do uzyskania przez klientów niebędących stronami powiązаныmi. Należności i zobowiązania wobec stron powiązanych ze Skarbem Państwa z tytułu umów ubezpieczeniowych mają zazwyczaj charakter krótkoterminowy.

Grupa PZU z uwagi na użyteczność takiej informacji zdecydowała o ujawnieniu wartości przypisu składki oraz wolumenów z kontraktów inwestycyjnych wynikających z największych transakcji z jednostkami zależnymi Skarbu Państwa.

Składka przypisana brutto ¹⁾ od największych kontrahentów Grupy PZU będącymi jednostkami zależnymi od Skarbu Państwa

Kontrahent	1 stycznia - 31 grudnia 2016 roku	Kontrahent	1 stycznia - 31 grudnia 2015 roku
Kontrahent 1	169	Kontrahent 1	226
Kontrahent 2	76	Kontrahent 2	68
Kontrahent 3	9	Kontrahent 6	18
Kontrahent 4	7	Kontrahent 4	6
Kontrahent 5	2	Kontrahent 5	1

¹⁾ Pozycja obejmuje składkę przypisaną brutto w ubezpieczeniach majątkowych i osobowych (z ubezpieczeń bezpośrednich i reasekuracji czynnej podmiotów z grupy kapitałowej kontrahenta), ubezpieczeniach na życie oraz wolumen z kontraktów inwestycyjnych.

50. Zatrudnienie

Poniższa tabela przedstawia średnie zatrudnienie w etatach w spółkach Grupy PZU.

Wyszczególnienie	1 stycznia - 31 grudnia 2016	1 stycznia - 31 grudnia 2015
Zarządy (liczba osób na koniec okresu sprawozdawczego)	76	81
Kadra kierownicza	2 207	1 448
Doradcy	8	7
Pozostali pracownicy	24 727	21 589
Razem	27 018²⁾	23 125¹⁾

¹⁾ Liczba zawiera dane o zatrudnieniu w Alior Banku (6 346 etatów).

²⁾ Liczba zawiera dane o zatrudnieniu w przejętej przez Alior Bank Podstawowej Działalności Banku BPH (3 696 etatów).

51. Pozostałe informacje

51.1 Wynagrodzenie biegłego rewidenta

W tabeli poniżej zaprezentowano kwoty należne podmiotom uprawnionym do badania sprawozdań finansowych PZU wypłacone lub należne za dany okres, powiększone o podatek VAT, określone zgodnie z zasadą memoriału.

Wyszczególnienie	1 stycznia - 31 grudnia 2016 (w tys. zł)	1 stycznia - 31 grudnia 2015 (w tys. zł)
Badanie sprawozdań finansowych	1 365	1 488
Inne usługi poświadczające	1 350	248
Pozostałe usługi	27	27
Razem	2 742	1 763

Umowę z KPMG Audyt Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością sp. k. o przeglądy oraz badania jednostkowych sprawozdań finansowych PZU i skonsolidowanych sprawozdań finansowych Grupy PZU za lata obrotowe 2014 – 2016 z opcją przedłużenia na lata 2017 – 2018 zawarto 26 czerwca 2014 roku.

51.2 Restrukturyzacja zatrudnienia

9 marca 2017 roku Zarządy PZU i PZU Życie podjęły decyzję o kontynuacji procesu restrukturyzacji zatrudnienia w PZU i PZU Życie. Zarządy PZU i PZU Życie zwróciły się do organizacji związkowych, działających przy PZU i PZU Życie o przystąpienie do prac nad porozumieniami w sprawie zwolnień grupowych.

Przeprowadzenie restrukturyzacji zatrudnienia w PZU i PZU Życie planowane jest w okresie od 24 marca do 18 grudnia 2017 roku. Restrukturyzacja ma objąć do 1944 osób, w tym szacuje się, że redukcja zatrudnienia dotyczyć będzie do 956 pracowników PZU i PZU Życie z różnych grup zawodowych.

Koszty związane z wypłatą świadczeń na rzecz pracowników zwalnianych w związku z restrukturyzacją zatrudnienia zostały oszacowane w budżetach PZU i PZU Życie na 2017 rok i zostaną ujęte w rocznym skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Grupy PZU za rok 2017.

Ostateczna liczba objętych restrukturyzacją pracowników oraz związane z nią koszty i oszczędności będą znane po zakończeniu przez PZU i PZU Życie procesu konsultacji ze związkami zawodowymi.

51.3 Kontrola i wizyty nadzorcze UKNF

51.3.1. PZU

W okresie od 17 kwietnia do 17 czerwca 2015 roku UKNF przeprowadził kontrolę w PZU w zakresie korzystania z usług agentów ubezpieczeniowych.

12 stycznia 2016 roku PZU otrzymał protokół z kontroli, do którego 27 stycznia 2016 roku zgłosił zastrzeżenia.

W okresie od 14 kwietnia do 19 maja 2016 roku odbyła się kontrola działalności i stanu majątkowego w zakresie likwidacji szkód.

13 lipca 2016 roku PZU otrzymał protokół z kontroli, do którego 27 lipca 2016 roku przekazał wyjaśnienia. 18 listopada 2016 roku PZU otrzymał trzy zalecenia pokontrolne, które zostały wykonane do 31 stycznia 2017 roku.

Zdaniem Zarządu PZU wyniki ww. kontroli nie będą miały wpływu na skonsolidowane sprawozdanie finansowe.

51.3.2. PZU Życie

W okresie od 25 lipca do 24 sierpnia 2016 roku UKNF odbył wizytę nadzorczą w PZU Życie. Wizyta miała na celu weryfikację spełniania wymagań dotyczących systemu zarządzania w zakresie zapewnienia skutecznego systemu przekazywania informacji do organu nadzoru. PZU Życie zgodził się z ustaleniami UKNF dotyczącymi sposobu sporządzania sprawozdawczości w zakresie ubezpieczeniowych funduszy kapitałowych i począwszy od daty sprawozdawczej 31 grudnia 2016 roku zastosował uzgodnione zmiany.

W okresie od 27 września do 25 listopada 2016 roku UKNF przeprowadził kontrolę w PZU Życie w zakresie korzystania z usług agentów ubezpieczeniowych, w szczególności:

- sprawowania nadzoru przez zakład ubezpieczeń nad działalnością agentów ubezpieczeniowych;
- prawidłowości zawierania umów agencyjnych pod względem zgodności z przepisami prawa;
- przeprowadzania szkoleń i egzaminów dla agentów;
- prawidłowości zgłaszania zmian do rejestru agentów ubezpieczeniowych.

Do dnia sporządzenia sprawozdania PZU Życie nie otrzymał protokołu pokontrolnego.

51.4 Sytuacja na Ukrainie

W 2016 roku pomimo pierwszych oznak poprawy sytuacji gospodarczej i stabilizowania się sytuacji politycznej na Ukrainie, rynek ubezpieczeń nadal działał w trudnych warunkach wynikających ze słabej gospodarki kraju, niskiej aktywności klientów, procesów dewaluacyjnych i spadku płynności systemu bankowego. Rynek nadal charakteryzował się wysokim poziomem kosztów związanych ze sprzedażą produktów ubezpieczeniowych, problemami części firm ubezpieczeniowych z zachowaniem bieżącej płynności oraz spadkiem poziomu zaufania ze strony osób fizycznych, co było pochodną problemów związanych z płynnością części systemu bankowego. Zakończeniu ulegał zapoczątkowany w 2014 roku trend wyboru przez klientów wiarygodnych i wypłacalnych ubezpieczycieli z udziałem kapitału zachodniego na rzecz kryterium cenowego. Niezależnie od tych uwarunkowań PZU Ukraine i PZU Ukraine Life Insurance, dzięki dywersyfikacji portfeli i kanałów sprzedaży, były bardziej elastyczne na zmiany rynku i zrealizowały wyznaczone plany sprzedażowe na 2016 rok.

Zarząd PZU we współpracy z zarządami PZU Ukraine i PZU Ukraine Life Insurance prowadzi stały monitoring ryzyk zewnętrznych oraz zmian w ukraińskich regulacjach prawnych. Przygotowano scenariusze reagowania na zmiany rynkowe i mechanizmy kontrolne. PZU nie zamierza wycofywać się z rynku ukraińskiego. Na dzień podpisania skonsolidowanego sprawozdania finansowego Zarząd PZU zakłada, że dalsza działalność PZU Ukraine i PZU Ukraine Life Insurance będzie kontynuowana zgodnie z przyjętymi założeniami, jednakże niestabilność gospodarcza na Ukrainie może w przyszłości wpłynąć negatywnie na sytuację finansową i wyniki finansowe PZU Ukraine i PZU Ukraine Life Insurance

w sposób, który w chwili obecnej nie może być wiarygodnie przewidziany. Skonsolidowane sprawozdanie finansowe odzwierciedla bieżącą ocenę Zarządu PZU w tym zakresie.

51.5 Nabycie Banku Pekao SA

28 września 2016 roku rozpoczęto negocjacje zmierzające do zawarcia transakcji nabycia znacznego pakietu Pekao przez PZU działający w konsorcjum z PFR od UniCredit S.p.A. („Sprzedający”, „UniCredit”, PZU, PFR i Sprzedający są łącznie określani jako „Strony”), które zakończyły się 8 grudnia 2016 roku.

Zarząd i Rada Nadzorcza PZU wyraziły zgody na zawarcie z UniCredit umowy sprzedaży pakietu akcji Pekao („SPA”) oraz innych umów niezbędnych do realizacji planowanej transakcji.

8 grudnia 2016 roku, PZU oraz PFR podpisali z UniCredit SPA.

Istotą transakcji wynikającej z SPA jest nabycie przez działające w porozumieniu PZU oraz PFR znacznego (obejmującego docelowo ok. 32,8% ogólnej liczby głosów) pakietu akcji Pekao. Transakcja będzie realizowana w strukturze obejmującej dwa etapy. W ramach pierwszego etapu:

- PZU nabędzie od Sprzedającego 100% udziałów w spółce celowej („SPV”), która będzie właścicielem akcji Pekao reprezentujących ok. 20% ogólnej liczby głosów oraz, w tym samym momencie,
- PFR dokona bezpośredniego nabycia pakietu akcji reprezentującego ok. 10% ogólnej liczby głosów.

W drugim etapie, przypadającym po nie mniej niż 60 dniach od pierwszego nabycia, PFR dokona bezpośredniego nabycia pozostałego pakietu akcji Pekao objętego SPA, reprezentującego ok. 2,8% ogólnej liczby głosów (oba etapy zwane łącznie „Transakcją”).

Cena, którą uzgodniły Strony to 123 zł za jedną akcję, co implikuje łączną cenę 10 589 mln zł za cały pakiet nabywany przez PZU i PFR, z czego cena za pakiet nabywany przez PZU wynosi 6 457 mln zł. Co do zasady SPA nie przewiduje podstaw dla wprowadzenia korekty ceny nabycia poza automatycznym obniżeniem łącznej ceny sprzedaży o wartość dywidend wypłacanych Sprzedającemu.

Realizacja Transakcji jest uzależniona od ziszczenia się warunków zawieszających wskazanych w SPA, które obejmują w szczególności:

- (i) uzyskanie zgód organów antymonopolowych w Polsce i na Ukrainie oraz
- (ii) uzyskanie przez Sprzedającego oraz PZU i PFR stosownych zgód lub decyzji KNF.

Zgodnie z SPA warunki muszą się ziszczyć przed upływem terminu końcowego, który został ustalony, co do zasady, na pierwszą rocznicę podpisania SPA, tj. 8 grudnia 2017 roku. W przypadku, gdy warunki nie zostaną spełnione lub uchylone zgodnie z SPA, wówczas każda ze Stron będzie uprawniona do odstąpienia od SPA, co będzie skutkowało odstąpieniem od realizacji Transakcji na zasadach określonych w SPA.

SPA zawiera pewien katalog oświadczeń i zapewnień ze strony Sprzedającego w odniesieniu do sprzedawanych akcji oraz w odniesieniu do sytuacji biznesowej i kondycji Pekao i innych podmiotów z grupy kapitałowej Pekao. Ponadto, SPA przewiduje zwolnienie z odpowiedzialności PZU i PFR z tytułu jakichkolwiek strat wynikających ze zmian regulacyjnych, mających wpływ na istniejący portfel kredytowy Pekao denominowany we frankach szwajcarskich. Strony uzgodniły, iż powyższe zwolnienie z odpowiedzialności nie będzie przekraczało uzgodnionej kwoty i będzie dostępne dla PZU i PFR zasadniczo przez okres 3 lat od nabycia przez PZU i PFR akcji Pekao w ramach pierwszego etapu Transakcji.

W ramach SPA, PZU i PFR uzgodniły ze Sprzedającym zasady zakazu konkurencji obejmującego Sprzedającego i podmioty z jego grupy kapitałowej, a także zasady w zakresie zakazu pozyskiwania kluczowych pracowników Pekao.

Ze względu na konieczność zapewnienia stosownego odseparowania Pekao z grupy kapitałowej Sprzedającego, Strony przewidują zawarcie umowy regulującej podstawowe zasady wydzielenia (w kontekście IT) Pekao z grupy kapitałowej Sprzedającego. Umowa ta będzie określała zasady w szczególności w zakresie zapewnienia ciągłości obsługi procesów w oparciu o posiadane przez Pekao systemy informatyczne, a także regulowała zasady i koszty związane z zapewnieniem samowystarczalności Pekao po realizacji Transakcji w kontekście dostępu do usług i praw do oprogramowania.

Ponadto Strony uzgodniły także, że ich intencją jest, aby Pioneer Pekao Investment Management SA (i przez to, pośrednio, Pioneer Pekao TFI SA), Pekao Pioneer PTE SA i Dom Inwestycyjny Xelion Sp. z o.o. w pełni należały do grupy

kapitałowej Pekao. Dlatego SPA zawiera ogólne, brzegowe warunki (*term sheet*) nabycia akcji/udziałów ww. podmiotów, które na dzień podpisania SPA należą do Sprzedającego (lub podmiotów z jego grupy) a nie do Pekao.

Uzgodniono, iż maksymalna cena nabycia akcji i udziałów Pioneer Pekao Investment Management SA, Pekao Pioneer PTE SA oraz Dom Inwestycyjny Xelion Sp. z o.o. nie przekroczy łącznie kwoty 634 mln zł, zaś udziały i akcje te nabyte za tę cenę albo Pekao albo PZU lub wskazany przez PZU podmiot. Co do zasady, nie przewiduje się podstaw dla wprowadzenia korekty ww. cen nabycia poza automatycznym obniżeniem łącznych cen sprzedaży o wartość dywidend wypłacanych Sprzedającemu lub podmiotom z jego grupy.

W związku z SPA PZU i PFR zawarły 8 grudnia 2016 roku także umowę konsorcjum. Umowa konsorcjum określa wzajemne prawa i obowiązki PZU i PFR w zakresie przeprowadzenia i zamknięcia Transakcji oraz wzajemnej współpracy PZU i PFR w związku z SPA oraz Transakcją ("Umowa Konsorcjum").

Prawem właściwym dla SPA, Umowy Konsorcjum oraz Porozumienia Akcjonariuszy jest prawo polskie.

Porozumienie akcjonariuszy pomiędzy PZU i PFR

23 stycznia 2017 roku PZU oraz PFR podpisali porozumienie akcjonariuszy ("Porozumienie Akcjonariuszy"), stanowiące część dokumentacji transakcji nabycia znacznego pakietu akcji banku Pekao, opisanej powyżej.

Porozumienie Akcjonariuszy zostało zawarte ze względu na fakt, iż zamiarem PZU i PFR jest: budowanie długoterminowej wartości Pekao, prowadzenie wobec Pekao polityki zmierzającej do zapewnienia rozwoju, stabilności finansowej oraz skutecznego i ostrożnego zarządzania po zamknięciu transakcji nabycia akcji oraz zapewnienie należytych standardów ładu korporacyjnego Pekao.

Istotą Porozumienia Akcjonariuszy jest określenie zasad współpracy PZU i PFR po realizacji nabycia akcji Pekao oraz praw i obowiązków stron jako akcjonariuszy Pekao, w szczególności w zakresie ustalania sposobu wspólnego wykonywania prawa głosu z posiadanych akcji, a także prowadzenia wspólnej długoterminowej polityki w zakresie działalności Pekao dla osiągnięcia wskazanych powyżej celów.

W szczególności zapisy Porozumienia Akcjonariuszy obejmują następujące zagadnienia:

- PZU i PFR zobowiązały się wobec siebie do głosowania "za" podejmowaniem uchwał o podziale zysku i wypłacie dywidendy, na zasadach i w granicach określonych mającymi zastosowanie przepisami prawa i rekomendacjami KNF oraz zgodnie z dotychczasową praktyką Pekao;
- z zastrzeżeniem określonych wyjątków, w sytuacji gdy porozumienie co do sposobu wykonywania prawa głosu nie zostanie osiągnięte między PZU i PFR, to PZU będzie określać sposób głosowania, zaś PFR będzie miał obowiązek głosować zgodnie ze stanowiskiem PZU;
- wzajemne zobowiązania PZU i PFR zmierzające do ograniczenia możliwości rozporządzania przez każdą ze stron posiadanymi akcjami Pekao, a także umowne prawo pierwszeństwa w przypadku, gdy którakolwiek ze stron będzie zamierzała zbyć wszystkie lub jakiegokolwiek posiadane akcje Pekao;
- prawo strony do wykonania odkupu akcji posiadanych przez drugą stronę, która rozwiązałaby lub wypowiedziałaby Porozumienie Akcjonariuszy;
- zasady współpracy i wzajemne relacje pomiędzy PZU i PFR a podmiotem udzielającym PFR finansowania dla celów realizacji nabycia akcji Pekao. PZU i PFR podejmą także negocjacje w celu zawarcia dodatkowego trójstronnego porozumienia z tym podmiotem, doprecyzowującego ich wzajemne relacje w kontekście treści Porozumienia Akcjonariuszy i dokumentacji finansowania dla PFR;
- sposób postępowania stron w celu monitorowania wypełniania przez strony obowiązków wynikających z ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów finansowych do zorganizowanego systemu obrotu oraz o spółkach publicznych (t.j. Dz. U. z 2016 roku, poz. 1639), a także wykluczenia powstania obowiązku ogłoszenia wezwania do zapisywania się na sprzedaż akcji Pekao zgodnie z postanowieniami ww. ustawy.

Porozumienie Akcjonariuszy wchodzi w życie z dniem realizacji pierwszego etapu Transakcji nabycia przez PZU i PFR akcji Pekao.

Porozumienie Akcjonariuszy zostało zawarte na czas określony 5 lat od momentu jego wejścia w życie, a w okresie 12 miesięcy od jego wejścia w życie nie może ono zostać rozwiązane ani wypowiedziane przez żadną ze stron.

Prawem właściwym dla Porozumienia Akcjonariuszy jest prawo polskie.

51.6 Zdarzenia po zakończeniu okresu sprawozdawczego

Ważnym zdarzeniem po zakończeniu okresu sprawozdawczego było ogłoszenie programu restrukturyzacji zatrudnienia, opisanego w punkcie 51.2 oraz zawarcie porozumienia akcjonariuszy pomiędzy PFR i PZU, opisanego w punkcie 51.5.

Podpisy osób wchodzących w skład Zarządu PZU:

Imię i nazwisko	Stanowisko / Funkcja	
Michał Krupiński	Prezes Zarządu PZU (podpis)
Tomasz Kulik	Członek Zarządu PZU (podpis)
Roger Hodgkiss	Członek Zarządu PZU (podpis)
Andrzej Jaworski	Członek Zarządu PZU (podpis)
Maciej Rapkiewicz	Członek Zarządu PZU (podpis)

Osoba odpowiedzialna za sporządzenie skonsolidowanego sprawozdania finansowego:

Katarzyna Łubkowska	Dyrektor Biura Rachunkowości (podpis)
---------------------	---------------------------------	-------------------

Warszawa, 14 marca 2017 roku